CHRISTO-PHORI LONGOLII EPISTOLARVM LIBRI IIII.

Bartolomæi item Riccij de imitatione libri tres.

A Io. Michaële Bruto emendati.

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI,

APVD HAERED. SEB.

GRYPHII,

1563.

IN CHRISTO-
PHORI LONGOLII
EPISTOLAS IOANNIS
Michaëlis Bruti ad Io-
sephum Bon-
nisium.

PRAEFATIO.

PErmultos, Bonnisi, reperias qui cum inuita natura & repugnante liberalibus se studijs dedidissent, atque in his qui magni nominis habentur illud sint assequuti, Vt quod Vehemen-dium in re praeclara posuerint, laudentur, quòd eius assequendæ causa eam Viam inierint, in qua non magnos processus efficerent, in eo Vero eorum iudicium desideretur. At nescio quo pacto fieri Videmus, Vt qui parum progressos se adhibito studio intelligant, tanquam sibi sperent accessurum quicquid de aliorum laude detraxerint, in eos linguæ intemperantia Vtantur, quos se esse præstantiores animaduertant. Quo quid excogitari fingiVe iniquius potest? Atque ita is morbus latè patet, Vt cùm Vix Vnus aut

alter sit qui arte aliqua egregius inter multos atq; insignis habeatur, plures inuidos & obtrectatores sui, quàm imitatores inueniat. Cuius quidem rei non est difficile causam inuenire: est enim alterum plurimi laboris quem (vt ille ait) plerique fugimus, alterum licentiæ atq; impunitatis, quam sibi nemo nõ sumit. Accidit autem hoc cum multis aliis sæpe, tum vni Christophoro Longolio maximè. Florentem enim illum eloquentiæ laude admirati sunt clari homines nostra ætate Petrus Bembus, Iacobus Sadoletus, Reginaldus Polus, atque is quidem qui cum eo vixit familiarissimè, & eius vitam scripsit in primis luculenter: alios item credo extitisse non multos, quorũ illi non testimonium modò [illegible]t atque ornamẽto, sed gratia atque autoritas præsidio ad vitam agendam fuerit. Sed plurimi simul extiterunt, qui illius gloriæ inuidentes, & maledicẽdo & obtrectando, vsq; eò vt iniquo iudicio circumuẽtum in graue capitis discrimen adducerent, eam obterere conati sint. Ac nemo ferè nostrum legens quæ in eum illius popularis scripsit eruditus ille quidem & disertus, sed non tàm suæ grauitatis quàm ingenij memor, qui propensus maxime ad dicacitatem fuit, nemo nõ in eo inquam animi æquitatem maiorem [illegible]ationémque desiderat. Dicerem plura

de

de Longolio quam acre illius iudicium deligendis ijs quos imitaretur, quàm felix ingenium exprimẽdis quos probasset, quàm multa eruditio, quámque recondita fuisset. Sed vt hoc minus mihi esse necessarium putem, facit summorum hominum autoritas, quorum cùm illustria testimonia de eo & multa extent, etiamsi nulla illius scripta superessent, satis ille me etiam tacente à maledicto & calumnia vindicatur. Ex his vnum illius maximè studiosum Bartholomaeum Riccium video ita de illo statuere, vnum adolescentem & externum nostra aetate extitisse, qui nostros homines atque illos quidem per omne vitae suae tempus in Italiae luce versatos, rationem imitandi, quae esse optima atque expeditissima videretur, non vllis magis praeceptionibus, quod Riccius praeclarè facit, quàm suo exemplo docuerit. Quae me res mouit, vt cùm Epistolas Longolij plurimùm probante me, Gryphius excudere instituisset, eruditus iuuenis, atque ingenio perelegantì, illi autor essem, vt ijs tres Riccij libros de imitatione adderet: qui & propter singularem eruditionem, & propter genus scribendi mirificum, quo is excellit (nihil enim eo purius, elegantius, politius excogitari potest) legi summo studio ab omnibus debent: tu te Bonuisi, inprimis, qui à tua prima a

scientia propensus ad eloquētiæ studia Aonio Paleario duce, Poëta illo quidem optimo atque oratore summo, maximè te ad Ciceronem imitandum dedisti, quem nunquam etiā in maximis negotijs de manibus ponis. Annus iam agitur ex quo te primum tempore adij, iam à me antea cognitum fama, summo loco natum hominem, ex clarissima familia, & quidem, quod multò pluris à me fit, omnibus ijs artibus excultum, quæ maximè vigent cum laude in liberis ciuitatibus. Ita autem me cepisti vnico illo cōgressu, cùm cætera tua humanitate comitate affabilitateq; sermonis, tum elegantia morum & suauitate, vt nihil mihi tum reliqui fecerim in te amādo, quod postea addi ad summam meam in te obseruātiam & beneuolentiam posset. Nam quòd me etiam tuo es beneficio prosequutus, & testimonio honestasti, aliquanto tu in eo me felicior fuisti. Quicquid enim aut fui vnquam aut sum futurus (vtinam vel tua causa sim quem me cupio videri) id totum tibi non mea voluntate modò, sed tuo etiam iure adiudicasti. Quod quidem quanquam mihi, qua tui animi æqui- est planè remittis, non solum ego tamen te deceat, sed quod me facere æquum [illegible] cogitandum puto. Itaque & cum cū fami[illegible] ntigisti mihi sæpe, vt multi à

me atque illustres sermones, de tua virtute, facilitate, liberalitate haberentur: cuius rei testes sunt locupletes Michaël Guinisius, Vincentius Malpilius, Paulus Samminiatius cum summa dignitatis homines & tui aequales, tum digni qui à me in eorum numero habeantur, quos colo atque obseruo maximè. Sed cuius potius quàm mihi satis equidem facere possum, meo in te amore ac studio testificando. Quod vt pluribus etiam exploratum esset, meo hoc ad te munere aliquando me assequuturum non desperaui. Id autem tu, vt soles omnia mea, ita gaudenti animo ac libenti accipias velim, vt me non de re magis (tametsi ea praclara est) quàm de meo hoc in te amore & studio ames: ita statuens, nulla re satis posse quantum sit, multò etiam ea praestantiore, declarari.

Vale. Datum Lugd.
Idibus Iunij.

***

a 4

STEPHANI DOLETI IN obitum Christophori Longolij, ad Sebastianum Gryphium, Carmen.

Lõgolij ô Vtinã potuisset lingua docta tãtùm,
Apud rapacem mortem, acreisq́; Parcas,
Quantũ olim Valuit dicendo, Voce dũ diserta
Romæ cateruas flecteret stupentes:
Viueret incolumis, nec funere cõcidisset atro,
Dignus perenni temporum recursu.
Sed Viuit, neq; morte Vlla extinguetur, arce tectus
Famæ micantis, nominisq́; magni.
Aere perennius exegit monimentum, ad astra latè
Auus cuius ingens & loquax Volabit:
Quod non annorũ series, nec flatus impotẽtis
Austri, nec imbres diruent edaces.
Sidera dum cælo hærebũt, ac Vrsa obibit axẽ,
Cursuq́; tardo per polum meabit,
Longolio Hesperij, quiq́; ortum Solis intuẽtur
Omnes, Vicissim gloriam Vouebunt.
Hinc igitur procul, hinc procul absint næniæ sepulcri,
Luctusq́; turpes, quos anus refundunt.

CHRISTO-PHORI LONGO-LII VITA.

CHristophorus Longolius Machlinia, nobili Germaniæ oppido, honesto splendidoq́; inter suos loco, natus fuit. Quoniam vero eo viuo non defuere, qui eũ Parisiensem diceret, libri etiã ab eo scripti hoc titulo circunferrentur: non ab re erit, quæ ipse in altera defensionum suarum, errorem hunc librariorũ repellens, de patria sua dicit, hoc loco cõmemorare: vt deinceps qui de hac re dubitant, ipsi potius Longolio de se, quàm aliјs credant. Eius verba hæc sunt: Ego. P. C. Machliniæ natus sum, Machliniæ educatus, Germanicæ linguæ & Cæsarũ ditionis oppido, cũ aliјs laudibus multis illustri, tum vero Philippi & Caroli Hispaniæ regum incunabulis percelebri. Hæc ille. Puer admodũ, cùm vix annos nouẽ natus esset, parentum studio & diligẽtia, Lutetiã Parisiorũ, vt ibi literas disceret, est missus. Neque enim vel id ætatis, propter summam ingenij docilitatem immaturum censebant, qui in celeberrimo illo literarũ domicilio politioribus disciplinis animũ excoleret. Celeriter verò omnibus artibus quibus puerilis ætas imbui solet

Vt æquales suos omnes doctrinæ laude longè præstaret, ex his autẽ generosissimũ quemq; imitandi cupiditate incenderet. Ingenio acri & vehementi præditus fuit, in quamcunq; partem se dedisset, atq; omniũ disciplinarum (quod postea resipsa declarabat) capaci. Quẽcunq; scriptorẽ sibi legendũ proposuisset, eum nunquã ferè de manibus, nisi diligenter ab eo perlectũ, dimisit. Neq; vnquam in eo animaduersum est, aut obscuritate scriptoris alicuius, aut prolixitate deterritũ, quo minus totum perdisceret, si modo talẽ putaret, ex quo fructũ aliquẽ capere posset. Cum autẽ ea quæ in antiquorũ scriptis tradita essent, celerrime perciperet, tum verò quæ abdita fuere nemo maiori facilitate eruit. Atq; huic rei testimonio esse possunt multa ab eo penè puero, in C. Plinij de Naturali hist. lib. scriptoris non ita facilis & plurimis mendis deformati, ingeniosè excogitata & notata, quæ postea ipso imprudente & inuito in Gallia fuere edita. Memoria vero tanta fuit, vt ad ea tollẽda, quæ animo semel insedissent, diuturnitas tẽporis vix aliquid valeret. De pluribus & varijs rebus sæpe interrogatus, de quibus à multis annis nihil legerat, non minus prõpte de singulis solitus est respondere, ac si ea die ab eo perlectæ fuissent. Cuius rei

liarit... cum eo vixerẽ, in cõsuetudine

quotid

quotidiana crebrò periculũ facere licuit. Hócq; in eo magis mirũ fuit, quòd cũ plurima legisset, omnia aũt quæ Græcè aut Latinè scripta essent, sibi legenda proponeret, nunquam ferè ad metã semper properanti, ad eundẽ scriptorem reuertere licuit. Siquãdo de ijs rebus sermo incideret, quæ à diuersis & varijs scriptoribus tractata essent, cũ res ipsæ essent eadem ita tamẽ oratione solebat distinguere, sua verba singulis scriptorib. à quibus ea acceperat referendo, vt nõ memoriter ea dixisse, in quo sæpe offendi solet, sed de scripto pronunciasse videretur. Quæ sæpe cũ faceret, ita auditorum admirationẽ incendit, vt eũ artificio quodã, non naturali memoriæ bono vti existimarẽt. Ad hæc tãta naturæ bona doctrinæq; summæ adiumẽta, eã industriã adhibuit, vt quicquid in literis profecerit, huic penè soli gratia habenda videretur. Ineunte ætate cũ earũ rerũ cognoscẽdarũ magno studio teneretur, quæ à philosophis tractãtur, amici, qui eũ honoratũ magis, quàm doctũ videre cupiebãt, verentes ne talium rerũ studiũ eum lõgius ab honorũ petitiõe abduceret, magnopere illi authores fuere, ne aliud sibi eo tẽpore præter Ius ciuile discendum proponeret: ex eius enim artis studio affirmabant fore, vt celeriter ad honores, & ad summam gloriam perueniret. Quorum precibus & hortationibus victus sibi omnino

par[illegible]

parendum esse duxisset sex annos in eo studio ita consumpsit, vt nullis interim alijs literis, praterquam oratorijs, qua maximè etiam artem illam, vel ornare vel adiuuare existimātur, operam daret. Vsus est praceptore Philippo Decio celebri iuris interprete, qui tum Valentia in Narbonēsi prouincia maximo auditorū concursu, qui vndiq; ad eum confluebāt, ius docuit. Eo verò tempore ita profecit, vt cū postea ab amicis Lutetiā Parisiorum, vt ius ibi exerceret, esset reuocatus, cùm agendo, tū respondendo tantam laudem est adeptus, vt vix dum biennium in Iurisconsultorum subsellijs versatus, in centumuirale illud consilium, quod antea solis senibus, vel certè atate prouectis patebat, admodum iuuenis adlegeretur. Quare amicorum volūtati iam satis factum putans, tempus adesse putauit, vt animo etiam suo maiorum rerum cupiditate flagranti morem gereret. Itaq; C. Pliniū, cuius lectioni se totum dicaret delegit, quem varietate & copia rerum cateris Latinis scriptoribus prastare, ac velut in vnius operis compendio quacunq; à philosophis Gracis pluribus et libris & verbis tractata essent, mira breuitate collegisse existimauit. Sed cū res ipsa, qua quāuis copiose tractata, per se difficultatem afferunt, in angustum à Plinio conclusa vix spem aliquam sui intelligēdi darent: ibi partim

tim necessitate coactus, quòd aliter ea quæ ita cõcisè tradebãtur intelligere nõ posset, nisi easdem fusius apud alios tractatas videret, partim magnitudine & varietate rerũ eum inuitante, ut ex uberrimis illis fontibus potius, ex quibus Plinius ipse hausisset, quàm ex illa seclusa aquula illarũ cognitionẽ peteret, animum ad maiora erexerit, ut eos etiã scriptores videret, à quibus illa Plinij emanasse putabantur. In hac verò sententia cùm esset, oẽs illi agricolæ, oẽs ferè medici fuere perdiscẽdi, rerum Romanorum, & totius antiquitatis memoria diligẽter tenenda, orbis deniq; ille disciplinarum, quam ἐγκυκλοπαιδείαν Græci vocant, euoluendus: cũ nulla ferè ars sit, cuius nõ expressa vestigia aliqua apud Pliniũ reperiatur. Hæc verò perficere illi multo fuit difficilimũ, præsertim Græcarũ literarum adhuc ignaro & prorsus rudi. Verũ nihil horũ eum retardauit, ut erat animo semper reluctãte difficultatibus, tamq; incensus cupiditate, ut philosophorũ & aliorũ scriptorũ mysteria cognosceret. Principiò itaq; Græcis literis tanto studio, tãtisq; ingenij viribus incubuit, ut nõdum vertente anno, siue ad philosophos, siue ad oratores se conuerteret, ignoratio linguæ nusquam eum ab eorum intelligẽtia excluderet, eodẽq; tẽporis interuallo Græcè etiã ad Gulielmũ Budæũ Gallorũ doctissimũ epistolas sa-

pe

pe mitteret. Pari ergo studio atq; industria cũ quinquenniũ in Græcis scriptoribus legẽdis perseuerasset, iã lingua ipsa maximè illi familiaris fuit: eadẽq; opera doctos illos scriptores assiduè legẽdo, vberrimã maximarũ rerũ cognitionẽ ex illis hausit. Memor verò vbiq; cùm illos legeret, instituti sui, & cuius causa initio tot sibi scriptores euoluẽdos sumpsisset, nihil in his omisit, quod ad pleniorẽ C. Plinij intelligentiã aliquo modo faceret: quin id diligẽter notatũ, quo loco & in quo authore legisset, in Plinij libro scriptũ relinqueret: vt ante omnia subsidia in hac re, quæcunq; ex lectione cõparari poterãt, tentaret. Eandẽ rationẽ in recentiorũ scriptis legẽdis seruauit. Quãdo verò de stirpiũ natura, multa Plinius traderet, nonnulla etiã de piscibus scriberet, rebus à cognitione huius seculi ita remotis, vt ne omnia quidẽ intelligãtur: nõ contẽtus eorũ authoritate, qui aliquid de his scripsère, voluit ipse verba rebus accõmodare, hisq; diligenter inspectis videre, quo pacto res ipsæ cũ antiquorum scriptis cõuenirent. Itaq; ea causa illi in Narbonẽsem prouinciã iterũ proficiscẽdi fuit, cum adolescẽs antea ibi ius ciuile didicerat: quã quidẽ stirpiũ fertilissimã, piscium etiam abũdantissimã, propter illius maris vicinitatẽ existimauit. In qua quidẽ peregrinatione librũ etiã, quẽ Herbarũ historiã appellauit, scripsit.

ſcripſit. Eā verò partē in qua Plinius terrarū orbis deſcriptionē complexus eſt, diligētiſſimè eſt perſecutus: atq; in hoc etiā oculorū iudicio vti voluit, amnesq; et ſyluas, ac mōtes, & antiqua oppida à Plinio deſcripta, quorū aliqua veſtigia manerēt, ipſe adire. Itaq; cū adoleſcēs Hiſpaniā totā peragraſſet, adulta iam ætate, Britanniā, Germaniā, Galliā, Italiā, emenſus eſt: ſtatueratq; in Orientē proficiſci, niſi Turcorū arma, quibus omnia Chriſtianis hominibus clauſa eſſent, eū ab hoc conſilio deterruiſſent. Quanquā etiā apud homines noſtros peregrinando in magna pericula ſæpe incidit. Apud Heluetios aūt, dū eorū regionē viſeret, nihil propius fuit, quàm vt interficeretur. Quid verò illi acciderit, & quomodo periculū euitauerit, nō erit alienū cōmemorare, quò magis & induſtria eius cognoſcatur, & animus qui nullo periculo à rerū dignarū inueſtigatione deterreri potuit. Profectus eſt eò cū duobus familiaribus Gallis, eo ſanè tempore, quo accepta clade apud Mediolanum Heluetij à Gallis maximè diſſenſerunt. Cum comitibus ergo cum in ſuſpicionem veniſſet, ſpeculandi cauſa acceſſiſſe, pars quædam cohortis Heluetiorum eos aggreſſa eſt. Ibi cùm aliquandiu repugnaſſent, neq; pares eſſe potuiſſent, vnus eorum fuga Rhodanū tranatando, vitā ſibi ſeruauit, alter in pugna caſus; ipſe graui vul

nere altero brachio accepto, captus & in carcerem abductus est: vbi triginta ferè dies, cum neq; medici neq; remedij vllius facultas daretur, vulneris dolore magis magisq; ingrauescente, in summo mœrore iacuit, donec casu antistes Sedunẽsis, qui apud Heluetios dignitate & gratia maximè potuit, eò venisset. Cuius opem cũ Longolius per literas supplex implorasset, ipse casum viri valde miseratus statim custodia liberauit, adhibitisq; medicis, tã diu apud se retinuit, dũ à vulnere prorsus sanatus esset: tũ equo donatũ & viatico liberalissimè instructũ in patriã remisit. Nec verò ille ante discedere voluit, quàm id cuius causa venerat perfecisset, regionẽq; totã lustrasset, atq; tabellis descriptã secũ domũ reportasset: cuius rei perficiẽdæ maiorẽ tum facultatẽ habuit, quam ei Sedunẽsis authoritas dabat. Itaq; cũ in omnibus quæ videre cuperet, abũde satisfactũ esset, illinc in patriam discessit. Sed vt eò de quo incœperã reuertar: hoc eũ sæpe prædicantẽ audiui, se quicquid in rerũ natura cognitione profecisset, id C. Plinij lectioni acceptũ referre, qui in omnibus illi occasionẽ plura quærẽdi et inuestigãdi semper dederat. Oratorijs artibus à puero semper deditus fuit earũ verò summã cognitionẽ non artis solùm præceptis, sed multa exercitatiõe firmauerat. Declamandiq; consuetudinẽ multis iam seculis

culis intermissam & prope mortuā, quæ nihil vnquam vtilius ijs qui oratores euadere cupiunt, inuentũ fuit, in seipso primùm, pòst in alijs renouauit, cum argumento proposito, sæpe in scholis declamando, alios suo exẽplo, vt idẽ facerent, cõmouit. Genus dicendi ineunte ætate secutus est, quod posteà vir factus, valde improbauit. Nam cũ adolescẽs per omnia scriptorum genera vagaretur, neq; quenquã vnum sibi imitandũ proponeret, sed, vt ipse de se dicere solebat, tantũ in vno quoq; notaret, quantũ acute aut sententiose dictum esset: eo factum est, vt prudenter semper ferè diceret, quod fuit etiam naturæ: oratio verò eius, quæ ex verbis vndiq; accersitis constaret, nullam neq; elegantiã, nec venustatem præ se ferret, formãq; dicẽdi inconditã & minimè æquabilẽ redderet. In hoc tamẽ genere multa scripsit, Orationẽ de laudibus C. Plinij, alteram de laudibus Gallorũ: Comparationẽ iuris ciuilis cũ re militari, in qua iuris laudes extollit: Cõmentarios quosdã in ius ciuile: historiã herbarũ: Cõmentarios in xj. libros Plinij sub eo ad modũ adolescente, quo primũ tempore Pliniũ in manus sumpserat, cõscriptos. Postremũ verò omnium, cùm iam etiã maiorem elocutionis rationem habere inciperet, quinq; orationes de laudibus vrbis Romæ fecit. Quòd verò genus scribendi mutauerit, id Petri Bem-

bi consilio, qui eo tempore hac laude eleganter & Latinè scribēdi multū Italis omnibus præstitit, acceptū referre solitus est. Ille enim cū Longolio amicissimus esset, multaq́ eius prudenter quidē scripta, sed inquinatis & corruptis verbis referta videret, dolere se apud eū sæpe testatus est, quòd cū à natura & literis ad oratorias artes instructissimus esset, volūtate etiā in eas maximè propensus, negligeret tamē eam partē emendatè & Latinè loquēdi, quā M. Cicero eloquētiæ Romanæ parēs solū & quasi fundamentū oratoris esse indicauit: vnde etiā eloquētia ipsa nomē sumpsisset. Magnopere igitur est cohortatus, vt totam suā dictionē, ad præstantē illā Ciceronis dicendi formā reuocaret, eūq́ solū ex oratorib. sibi imitandū proponeret. Cuius cōsilio & authoritati tantū tribuit, vt quinq́ annos cōtinuos ab ea cohortatione, nullū alium authorē Latinū in manibus haberet, nullū legeret, præter vnū Ciceronē: in quo tantū studio industriaq́ profecit, vt post breue tēpus, cùm sibi eā legem induxisset, ne alijs atq́ à Cicerone sumptis verbis vteretur, ad omnia ferè quæcunq́ animo concepisset exprimēda, abunde ex illo vno verba electa suppeterēt. Cumq́ se totum ad summi illius oratoris imitationem dedisset, sicq́ toto animo cōtendisset, vt nihil vnquam magis, vt perfectā illius scribendi formā ani-

mo

mo inclusam haberet, etiam in omnibus quæ
scripsit, vt eodẽ modo dicere posset, magnopere
laborauit. In hãc verò formã scriptæ sunt ab
eo orationes duæ, quibus eorũ accusationi re-
spondet, qui eũ Romæ perduellionis reũ egere.
Vna præterea ad Lutherianos oratio, & ali-
quot epistolæ ad amicos. Reliqua omnia quæ
scripsit, ipse abolenda censuit: idq; vt ita fie-
ret, amicis moriẽs cõmendauit. Causam verò
totam Lutherianã, cuius oppugnationẽ iussu
X. Leonis Pontificis maximi, a quo etiam cõ-
mentarij totius causæ missi ad eum fuere, su-
sceperat, quinq; orationibus complecti statue-
rat: breuiq; perfecisset (excogitatis iam secum
vt ex ipso audieram, quæcunque tali in causa
dicenda forẽt) nisi prima statim absoluta, im-
matura mors cõsiliũ eius præuenisset. Theolo-
giã & eos scriptores, qui de diuinis rebus tra-
ctãt, omni ætate coluit: idq; putauit hominis
esse Christiani, nõ in senectutem, vt maxima
pars hominũ facit, hoc studiũ differre, sed quo-
tidie addiscẽdo in eo, quãquã lẽtius id fieret,
aliquid tamen procedere. Hoc autẽ modo ipse
& Græcos & Latinos plurimos, quos maxi-
me in rerum diuinarũ explicatione excellere
putauit, diligẽter euoluit. In his verò literis,
& in alijs artibus, tot perlegit, tam multa, tã-
to iudicio, in tam paucis annis, ea etiam æta-
te qua alijs vix maturũ iudiciũ adesse solet,

tot interim laboribus ex peregrinationibus exercitus, vt ijs, qui eũ & mores eius non noue re, penè incredibile videatur. Sed adiuuabat præter cætera, quæ modo cõmemoraui, temperantia summa in victu, & in omni vita, vt voluptatibus, quæ apud cæteros eius præsertim ætatis magnã partem tẽporis sibi vendicant, nullũ omnino tempus daret. Cibi & potus erat parcißimus: mero nunquam, dilutißimo semper vtebatur, maxime verò frigido potu delectabatur: quo etiã sæpius vsus fuisset, nisi medici, quòd maxime inimicũ stomacho diceret, eum magnopere deterruissent. Sõno parum indulgebat: cùm plurimũ, non amplius sex horas dormiebat. Reliqua genera voluptatum summus ille ardor in studia literarum ita restinxit, vt nulla prorsus in eo aliarum rerum cupiditas appareret: neq; verò ita prorsus studijs deditus erat, vt reliqua omnia quæcunq; in Rep. Christiana agerẽtur tanquam ad se nihil pertinerent, negligeret. Sed cũ studijs plurimũ tribueret tẽporis, tum verò quãdo vel salutis ratio, vel quæuis alia necessitas eũ à studio auocaret, libẽtißime & diligẽtißime de ijs, quæ foris agerentur, inquirebat. Quo factũ est, vt simul & doctißimus & prudẽtißimus haberetur: vt neq; hæc curiositas rerũ externarũ cognoscendi, quicquam legitimo studiorũ tempori detraheret: nec il-

la lãguidiorē ad cætera redderēt, aut quicquā de prudētia rerū diminuerēt, sed contrà alterū ab altero adiutū hanc pulcherrimā in eo prudentiæ & sapiētiæ coniunctionem effecere. Corporis eatenus rationem habuit, quatenus studijs sufficere posset: quotidieq; ante cibum parua pila se exercebat: quanquā per se laboris apta mēbrorū cōpositione patientissimū corpus habuit, & quod multis magnisq; laboribus ad omnē patientiā ineunti ætate firmauerat, quippe qui adolescēs laborē etiā militarē fuerat perpessus, milesq; Neapolitano bello, cum Ludouico Gallorū rege in Italiam venisset: etsi à robore militari multum abesset, corpusq; decorum magis habere, quàm robustū videretur. His verò rationibus ita corpus & animū curauit, vt alterum semper sanum, alterum quàm doctissimū, varijsq; & multis artibus repletū haberet. Quantū verò doctrina & eloquētia inter huius seculi scriptores præstiterit, ij demū intelligent, qui pauca ea quæ suo iudicio probata, scripta reliquit, cum aliorum in illo genere scriptis conferent: aut is deniq;, qui in simili scribēdi argumēto suū periculum fecerit. Neq; verò istis artibus atq; virtutibus præmia omnino indigna his tēporib. tulit: multaq; præclara de eo iudicia principes viri fecere. A rege Hispaniæ Philippo duodeuiginti annos natus, sa[illegible]ioribus illis

reconditarum rerum notis.quibus hodie vnis omnia prope regnorum arcana committūtur, præfectus. A principibus Pannoniæ magno proposito præmio accersitus, vt regem puerum optimis artibus instituendum susciperet. A Ludouico Francorum rege multis honoribus affectus:de quibus ille, in iudicio cùm pro se diceret, aduersarijs maximè conditionis obscuritatem obijcientibus, commemorare est coactus. Quo tempore regis decretum recitari fecit, à quo ille non vnius aut alterius (vt eius verbis vtar) suæ ditionis vrbium, sed vniuersi regni iuribus vno edicto est donatus. Sub quod, etiam aliud decretum consilij illius centumuiralis, quod Lutetiæ Parisiorū cogitur, intulit. In quo illi iurati summo consensu in collegium suum cooptarunt, habiturū in perpetuum ius vitæ & necis, ac summam fortunarum omnium potestatem, non in plebem modo, sed in omnes regni proceres. Vicesimo verò octauo ætatis anno, ciuitas ei Romana vltro est oblata, virtutisq; literarum ergò ciuis factus. Quæ res quanquam initio multarum illi turbarum causa fuit, multis clàm inuidentibus, nōnullis vero nobilissimis viris palàm eum oppugnantibus, & virtutibus eius obtrectantibus, inter quos magno periculo est versatus: postea tamē optimè cessit, ...mq; eius ...gloriam magnopere auxit.

Nam

Nam cum statim post ciuitatem adeptam in Gallias redire studeret, vt amicos & propin-quos, à quibus multos annos abfuerat, vise-ret, crebræ verò aduersariorum eius voces exceptæ essent, palàm dicentium se nomen e-ius delaturos: ea res fecit, vt paulò diutius consilium profectionis differret, ne, si tali tem pore Vrbem relinqueret, non amicos salutan-di causa discessisse, sed timore & minis ini-micorum perterritum ab Vrbe aufugisse vi-deri posset. Sed cum diutius mansisset, quàm eius rationes paterentur, expectans quorsum obtrectatorum inuidia procederet, cùm illi interim nihil contra eum nisi conuicijs agerēt: existimans vlterius eorum indignitatem nō progressurā: iter Galliam versus iam diu ab eo deliberatum, est persecutus, relictis tamen apud amicos defensionibus suis scriptis, vt cō-tra omnes conatus aduersariorum, si absen-tia eius aliquam illis occasionem accusandi daret, præsto haberent, quod opponerent: iam tum ex eorum conuicijs animo prospiciens, quæ maximè obiecturi essent, quibus ille omnibus medicinam fecerat. Cuius sui consilij pruden-ter excogitati magnum posteà fructum & vo luptatem cepit. Vix enim Venetias in eo iti-nere peruenit, cum ad eum literæ amicorum sunt allatæ, nunciantes grauissimam accusa-tionē, quā statim post discessū eius aduersarij

sunt Vsi, & quo pacto consilium de relinquendis defensionibus processisset. Accusauit eum nobilis & disertus adolescens Romanus, in quo magnam dignitatis suæ spem maiores natu Romani collocarãt, ad id inductus inimicorum Longolij multis & assiduis precibus, obiecto etiam falsæ gloriæ splendore, quod patriæ laudibus, quas oppugnatas à Longolio esse Voluerunt, in huiusmodi accusatione adesse eũ asseuerarant. Ita Verò acerbè & Vehementer, ipso audiente Principe Romano, cùm multi nobilissimi & clarissimi Viri iudicio interessent, egit, Vt nonnulli amici Longolij essent, qui de causa obtinenda desperarent, donec amicorum præcipua cura defensiones eius in lucem prodiere: quæ ita ab omnibus passim probabantur, Vt multi dicerent non Longolium ciuitatis donatione ornatum, sed ipsum ciuitatem illis orationibus ornasse, in quibus pristinam dignitatem ciuitati & Vetera sua ornamenta omnia restituisse Videbatur. Principi Verò ipsi ita placuere, Vt oblitus penè quid aduersario eius tribuisset, quem paulo antè, nulla magis re alia motus atque eius in Longolium actione, in familiarium numerum receperat, protinus iuberet, Vt diplomata Longolio expedirentur, quibus ratum esset, quod S.P.Q.R. de ciue eum asciscendo decreuisset, præterea quod ipse de priuato

uato ærario ad tuenda studia eius concessisset: atque ad eum vbicunque terrarum esset, deferrentur: ea tamen lege, ne sedem studiorum alibi, quam in Italia poneret. Multis præterea honoribus affecit: nam in Palatinum & sacrosanctæ Lateranensis aulæ Comitatum sua sponte cooptauit, & in Romani Pontificatus scribarum numero esse voluit. Quæ cùm ad eum perlata essent, cùm alia omnia libenter audiuit, tum verò conditionem de commoratione sua in Italia non inuitus accepit, lætusq; in Galliam quasi ex inimicorum dolore triumphum agens, animo statim reuertendi est profectus. Vbi magno amicorum gaudio exceptus, quod nihil tam præter opinionem eorum accideret, quàm vt eum quem vix saluum in tantis contentionibus arbitrabantur, honoribus etiam auctum viderent, magno cum studio apud se retinere contenderunt pluribus etiam ad manendum præmijs & priuatim à multis, & publicè à rege ipso Francorum propositis. Ex priuatis autem, qui hoc maximè ab eo contenderunt, Ludouicus RuZæus Parisiensis, cùm multa alia, tum verò suburbanum fundum lautum & fructuosum muneri obtulit, nullam aliam beneficij sui remunerationem aut operam ab eo expectans, nisi vt vrbe illa quasi domicilio studiorum suorum contentus, in Italiam am-

b 5 plius

plius non rediret. Ille vero quanquam Galliam semper non minus charam, quàm patriam habuit, existimans non inferiori amoris loco habendam quæ excepit, quàm quæ genuit, plurimi etiam in hac re amicorum studia æstimaret: tamen cum recordaretur, quã fidem X. Leoni Pont. Max. & reliquis amicis de reditu dedisset, ab eo nullis cuiusquam promißis aut precibus deduci potuit. Mirificè verò ipse sua sponte erga Italiam & Italos homines afficiebatur: vt etiã in epistola quadam ad Sadoletũ, reditus sui rationem probare volens, cum alias causas attulisset, postremo addit, ideo se redisse, quòd ad excitanda fouendáq; studiosorum hominũ ingenia plurimum cõferre arbitratus esset cœli ipsius Italiæ clementiam, seq; in eo felicem illum, & planè diuinum Italiæ genium secutum. Ante quam verò rediret, Britanniam nobilem insulam videre voluit: adductus præterea fama eorum, quos præter cæteros illic Græcis literis & Latinis eruditos, omni liberali & ingenua doctrina pollere audiuerat. Cũ quibus pluribus diebus iucũdè consumptis (quòd eorum doctrina ita delectaretur, vt etiam summæ admirationi esset, quemadmodum sæpe eum prædicantem audiui, tantam & tam politam atq; excultam doctrinam in illis locis, apud eos homines vel&squã penè terrarũ,

his

his temporibus, quibus propè omnes elegantiores artes iaceant, potuisse reperiri) ad constitutum sibi in Italiam iter reuersus est, Patauiumq; venit, quem suis studijs locum accommodatissimum elegit. Quanquam simul ac de eius in Italiam aduentu auditum est, populus Florentinus non solum in ciuitatem suam, si illic ad instituendā bonis artibus iuuentutem se conferret, inuitauit, verū etiam vicena quina in annos singulos sestertiorum nummum milia, ex ærario publico decreuit. Verùm ille recordatus, quæ præmia ante contempserat, quòd nullam ocij sui partem alijs vendere voluisset, nulla mercede à suscepta propositáq; sentētia potuit auelli. Patauij autem se continuit, sibi & studijs suis seruiens, primum in contubernio Stephani Saulij nobilis Genuatis, qui literarum causa eò se contulerat, optimarū artium etiam ipse studiosissimus. Deinde verò eo in patriam reuocato, cū multi nobiles viri (quorum tum Patauij, propter celebritatem eorum qui literas docuerūt, magna copia fuit) certatim Longolium ad se inuitarēt, quòd eius consuetudinem non honorificam tantū sibi, sed etiam fructuosam fore putabāt: ille in domum Raynaldi Poli nobilis iuuenis Britanni, quem per eos dies Rex Britanniæ literarū causa eò miserat, migrauit: quo cū cōiunctissimè in literis vsq; ad extremum

mum

mum vitæ diem vixit. Amicitijs vsus est magnis & illustribus, quas illi vbiq; ferè vel felicitas quædam eius, vel doctrinæ fama conciliauerat. Neq; verò in conciliandis amicis felicior, quàm in retinendis prudentior habebatur, quos summa fide obseruantiaq; semper coluit. Quantū verò officio in amicos tribuit, vel extremus ille vitæ eius actus facile declarauit. Nā cùm grauißime ex febre laboraret, ex qua etiam perijt, eodemq; tempore ab Hieronymo Sauorniano amico suo, qui tum filiū summa spe & indole adolescētem amiserat, literas accepisset valde miserabiliter de morte filij scriptas: existimans se non aliter officio suo in amicum posse satisfacere, in medijs ipsis doloribus cū grauißimè cruciaretur, literas ad eum consolatorias, morbū suum silētio tegens, ne hoc etiam ad amici dolorē adderet, dedit. Quæ quidem, vt tum scripta, maxime vim morbi auxisse existimari possent, sic vberrime quo officio in amicos esset, declarauere: qui ne eo quidem tempore sibi parcere voluit, aut officiū intermittere, quod omnes illi libenter remisissent, aut sanè amicus non esset, qui hoc ab eo exigeret vt tum alium consolaretur, cum magis consolatione ipse egeret. Sed ab ea humanitate quam in omni vitæ erga amicos retinuerat, ne tum quidem dolor corporis & propinqua mortis expectatio potuit eum deduce

ducere, aut facere, vt suorum cõmodorum rationem haberet, qui semper, quacunq; in re declarare posset, amicorum commoda suis prætulerit. Quo factum est, vt charissimos illos, semper firmissimos haberet: idq; maxime est expertus, cùm absens Romæ in iudicium vocaretur. Quo tempore neq; aduersariorum eius potentia, quæ maxima fuit, nec acerba eorum in eum accusatio, quenquã eorum qui amicitia vel consuetudine aliqua dum Romæ esset, coniuncti videbantur, vlla in re flectere potuit. Plurimum verò ex omnibus detulit Iacobo Sadoleto, & P. Bembo, viris cùm authoritate & gratia inter eos, qui tum Romæ erant, maximè florentibus, tum verò doctrina & omni politiore humanitate propè singularibus. Quorum opibus & gratia quãdiu Romæ fuit, in omnibus rebus est vsus. Vt verò alios in se benignos & liberales est expertus, sic omnibus quos aut consilio iuuare posset, maximè fuit expositus: præcipuè verò ijs qui spem aliquam de se, vel ingenij, vel doctrinæ darent. Noui ipse multos, qui cùm à patria absentes, & amicorum subsidio destituti, ad eum confugerent, ab eo sæpe pecunia subleuatos: cùm tamen valde tenues facultates haberet, & aliorum opibus casus suos sustentaret: quando verò diutius sumptus tales se ferre nõ posse sentiret, per amicos omnia egis-

se.

se, ne quid illis deesset, nō secus ac si omnia necessitudinis officia sibi cū illis intercessissent, qui neq; cognatione, neq; patria eum contingebant, indole tantum & spe doctrinæ ei commēdati. Aduersæ fortunæ vulneribus multis, ut in tam paucis vitæ annis, ictus, nihil unquam aliter atq; virum decuit, tulit. Primū Philippi Regis Hispaniæ morte inopinata, ad quem se post amissum utrunq; parentem contulerat: ex quo cum magna sperasset, iamque apud eum gratia, & supra ætatem authoritate multum valeret, ille præter omnium opinionem in Hispania ereptus est. Deinde multis peregrinationibus & molestijs agitatus, carceris etiam molestiam & difficultatē est perpessus. Post contentio illa Romæ accessit cum potētibus & factiosis aduersarijs, inter quos, cum sæpe discrimen vitæ adijt, nunquam sine magno periculo versabatur. Extremum vero omnium, quod aliqua ex parte eum attingere videbatur, fuit Decimi Leonis Pontificis Maximi mors: in cuius vita omnem spem fortunarum suarum, sitam habebat: cuius authoritatem & promissa sequutus, contra omnium amicorum suorū voluntatē in Italiam redierat. Cum autem neq; ad suos honestum reditum, quorū antea promissa spreuerat, neque quo pacto in Italia defuncto iam Leone, qui antea sumptus suppeditabat, ocium suū

cura

cum dignitate tueri posset, satis videret, hæc nonnihil eum conturbarunt. Nusquam tamen se commouit: sed veteribus tantum amicis, quos in Italia habuit, de statu suo per literas admonitis, ille in contubernio illius nobilis iuuenis Britanni se continuit. Cum vero decem menses post obitum Leonis perpetuo ferè in literis versaretur, constitutum se habere dixit in Forumiulium proficisci, cùm vt animũ suum curis literarum districtum peregrinatione relaxaret: tum etiam vt eam partem Italiæ sibi non satis cognitam viseret. Itaque paucos ante dies, quàm egredi statuerat, cum nihil omnino incommodæ valetudinis sentiret, semotis arbitris multa cum Polo suo, cui semper plurimũ tribuit, fertur disputasse de periculis, de fragilitate, de miseria humanæ vitæ: hanc vero tandem summam orationis habuisse, vt quoniam sibi peregrinandum esset, neq; ignoraret multa sæpe peregrinantibus pericula præter opinionem, quibus obsisti nõ posset, interuenire: vt rebus suis, quicquid sibi accideret, prouideret, testamentum se velle facere dixit, atque apud eum deponere: flensq; penè rogauit, vt si quid sibi aduersi accideret, testamenti capita persequeretur, famamq; suam & memoriam charam haberet. Atq; hæc cum magna admiratione illius cui hæc cõmiserat, fecit. Quid enim nõ mira-

retur,

retur, quod in proximā prouinciam exiturus es, optima etiam valetudine, vt sibi & alijs videbatur preditus, ea diceret & faceret, quæ magis ex vita, quàm ex ciuitate migrātis videbantur? Verum siue diuinatione de propinqua morte id faciebat, siue prudentia quadam, quam casus postea diuinationem videri fecit: eodem die qui profectioni cōstitutus est, in grauem & assiduam febrē incidit. ex qua non cōualuit, eo etiam tempore cùm forte abesset Polus, cui anteà res suas omnes crediderat. Quem tamē per literas statim quo statu esset, certiorem fecit, nihil de testamento mutans: hoc tantum rogans, vt quemadmodum coràm recepisset, curam & quasi dissēsationem rerum suarum acciperet, mortuóq; memoriam piè & inuiolatè præstaret. Quo nuntio tristissimo ille perculsus, quòd eum vnicè amaret, subitò accurrit: multaq; cum in spem vitæ diceret, eadem etiam medici pollicerentur, nunquam ab eo deduci potuit quin ea febris finē sibi vitæ esset allatura. Id quod paucos post dies euenit. Antequam verò discederet, in diui Francisci familiam voluit adoptari, eiusq; habitu post mortem & templo sepeliri. Obijt xxxiiij. ætatis anno. iij. Septēbris. Anno salutis generis humani M.D.XXII. atque Patauij in Francisci, quemadmodum ipse præscripsit, sepultus.

CHRI

CHRISTOPHORI LONGOLII EPISTOLARUM

*

LIBER I.

CHRISTOPHORVS Longolius, Petro Bembo S. D.

SI QVID *hic esset quod te scire oportere existimarem, scriberem id ad te cùm libenter, tum pluribus etiam verbis diligenter. Nunc omnino eiusmodi res nostra sunt, vt quid tibi literis meis significē, planè non habeam: nisi illud fortasse scire vis, me ad hunc diem tuas ad tuos literas expectasse, vt Patauium proficiscens, aliquod scribendi argumentum inde colligerem. Scripturus eras tu quidem Pisauro, sed nihil adhuc illinc. Suspicabantur tui, cum has exararem, te iam Florentiam, siquidem Pisauro eò recta profectus esses, venisse. Ego autem has tibi Ro-*

ma redditum iri: Vbi Velim negocia nostra ita cures, Vt & ego semper speraui, & tu te facturum mihi recepisti. Illud Vero an epistola magnopere dignum sit haud equidem scio, non mihi tamen prætereundum existimaui: Vt cognoscas quo par sit animo, tuos absentiam tuam tulisse, cum Vel bestias discessum tuum luxisse Videamus. Scito Bembinum delicias tuas desiderio tui penè extinctum esse: certè dolorem quem ex absentia tua contraxerat, nobis & bidui inedia & perpetuo Vlulatu discursúque testatus est. Nunc etsi ad cibum, nondum tamen ad pristinam illam suam alacritatem rediit: mœstus semper, & ad contrectationes blanditiásque nostras subringens. Tu cura Vt Valeas: id enim & nos facimus: ac simul operam dabimus, Vt ne frustra consuetudine, conuictu, consiliis tuis Vsi tanquam Videri possimus. Saluta mihi communes amicos: simul & illud quidnam sit fac intelligam, quod me nõnulli cõminiscuntur de ingeniis Romanorum interrogatum respondisse, non crepare montes. Ego enim cùm id nunquam dixi, tum Vero cuiusmodi sit, intelligere non possum. Venetiis proficiscens, XIIII. Calend. Maii.

CHRISTOPH. LONG.

Petro Bembo S. 2

Literas quas ad me Florentia quinto Calend. Maii dedisti, accepi ad IX. Calend.

Iun

Iun. per breueis quidem illas, sed mihi sanè longè gratißimas, ut cui nihil optatius esset, quàm de te, ex te ipso aliquid tandem audire. Nam postquam Venetijs profectus eras, nihil neque à te, neq; de te in eum diem, ad me quidem perlatum fuerat: neque vero poteram tibi à nauigationis itinerumque difficultatibus non magnopere timere, qui te cum tuapte natura haud ita firmum, tum ex vetere illo & difficillimo morbo nondum planè cõfirmatum, in viam dedisses. Leuasti itaque tu me magna sollicitudine: liberauit autem planè nuper frater tuus, qui te pridie Nonas Mai. Romam saluum incolumemq; venisse affirmaret. quo planè nuncio tanta sum lætitia affectus, quanta par est eum qui te cum nascentis laudis suæ fautorem agnoscit, tum speratæ dignitatis autorem fore confidit. Profectò nisi me fidelißimis atque amantißimis consilijs tuis iuuisses (vt cætera dißimulentur, quæ & maxima & innumerabilia sunt, tua erga me merita) non modo is adhuc essem, qui anno superiore eram, hoc est, viæ, quæ ad bene dicendi facultatem iter est, omnino ignarus, sed ne sperare quidem vllum mihi studiorum meorum fructum vnquam licuisset. Quod eo quidem pertinet, vt intelligas quàm mihi salus tua curæ vel sit, vel esse debeat: si modo is ego sum, vt planè sum qui officium meum, memoremq; erga beneme-

ritos animum libenter praestare soleam. Bolduccus hic aliquot dies nobiscum fuit: nobiscum inquam, quod domum nostram familiariter ventitarit, horasq; multas suauissimo sermone nobiscum consumere sit solitus. Is cum me saepe inuitatum, ad coenam aliquando tandem perduxisset, lauteq; ac splendide accepisset, ad extremum à me etiam contendit, vt opibus suis perinde atq; tuis vterer. Quod quidem vtrum ille sua sponte, an commendatione tua adductus fecerit, haud equidem scio, vtrocunq; modo, siue etiam vtraque de causa id fecerit, velim per literas tuas intelligat, cùm humanitatem, studium, officiúmque illud suum mihi fuisse gratissimum, tum vero me sibi mirificas apud te gratias egisse. Pari liberalitate nobis & animum & domum suam patefecit Naugerius noster, qui nos etiam Calend. Mai. visit, atque vt te suis verbis salutarem magnopere rogauit. Prosequebatur Lud. Foscarum Vincentiam, eodem itinere Veronam profecturus, atque si res ferret, illic cum Turrianis fratribus aestatem consumpturus. Ego vero cum ad Idus Mai. Venetias nauigassem, etsi Octauiani Grimoaldi hospitio sum vsus, fui tamen domi tua, atque apud te esse, vt volumus, id est, rectissime omnia, cognoui: de quo, etsi tuorum literis, multorúmque nuncijs crebro sis certior, putaui tamen mearum esse par-
tium

tium ea de re aliquid ad te scribere. Dedi ad te epistolam Venetijs proficiscens, sub id ferè tẽpus cum tu Florentiam aut iam aduentaras, aut certe appropinquabas, ea tibi reddita fuerit nec ne, si ad me scripseris, gratißimum mihi quidem feceris. Nos hic interea dabimus operam: Vt quam de nobis prædicatione tua concitasti expectationem, hanc sustinere ac tueri aliquando poßimus. Vale. Patauij quarto Calend. Iunij.

CHRISTOPH. LONG.
Petrò Bembo S.

P*Erpaucis diebus ad eas quas tu ad me Florentia literas dedisti, rescripseram cum mihi altera abs te Romæ sunt redditæ, in quibus me illa mirifice delectarunt, cùm quæ in eandem quidem cum superioribus rationem, sed multo me hercule subtilius, luculentiúsque scripta erant, tum quæ de amica Pont. Maximi erga me voluntate significabas. Illud vero mihi tam gratum fuit quàm minime expectatum, quòd eum meis verbis veneratus esses. Nam cum ad ipsum nihil omnino literarum dare sim ausus, ne summas eius occupationes interpellarem, cuperem autem me illi & gratum & memorem probare, nec qua id ratione assequerer mihi in mentem venisset, reperisti tu viam, imò vero confecisti ipse per te ex sententia mea negotium. cum nihil facile*

minus sperarem, aut omnino iam cogitarem. Sed hoc planè tuum est mi Bembe, non ita denique amicorum rationibus consulere si admoneare, sed omneis eorum cogitationes officijs tuis praeuenire atque superare. Nam vt etiam pecunia ex Principis fisco mihi praerogaretur, curasti. Quod quidem ipsum sanè sum admiratus. neque tamen ex ea quam tu fortasse suspicaris, parte, quòd nihil huiusmodi postularam, vel etiam speraram: sed quia non horum est neque temporum, neque morum, aes alienum ad diem dissoluere, nedum gratuitam pensionum pecuniam praesentare. Pari te diligentia in ijs vsurum esse confido, quae tibi de me cum Ioan. Pino Regis Franci legato sunt communicanda. Aderit ipse vltro: ita enim pollicitus est. Incumbite (quaeso) in eam rem, atque inter vos commentemini, qua ratione fortunam nostram subleuare, & pontificijs me beneficijs ornare possitis. Ego enim ab omni alia cogitatione auersus, curas, studia, sensus denique omneis meos, ad excolendum ijs literis animum te autore traduxi: in quibus si quicquam profecero, potero tua quidem sententia, amicorum meorum non sustinere modo gratiam ac tueri officia, verumetiam remunerare atque illustrare beneficia: vt ego vero suspicor, mihi desperandum nō erit, quin eis tā magno sim aliquando ornamento, quàm ipsi

ipsi mihi præsidio extiterint. Aduentu tuo refrigeratos esse iniquos leuißimorum hominum de me sermones, ex literis M. Antonij Michaëlis nuper intellexeram: ex tuis hoc amplius cognoui, cuiusmodi id tandem esset, quod in me contulissent. Res planè ridicula: sed meo tamen nescio quo fato, ex istiusmodi nugis tragœdiæ nobis istic quotidie excitantur. Atqui non tam sum miratus homines sui simillimos ista aduersum me cōminisci, quàm viros quosdam plurimis atque optimis artibus ornatos, huiusmodi rumoribus commoueri atque in me etiam incitari. Sedasti tu quidem hosce rumores tuo aduentu: sed quid mi Bembe, si tu aut Romam omnino non venisses, aut mihi parum amicus esses? Iterum, opinor, in inuidiam criménque absens vocarer, vel indicta potius causa innocens damnarer. Scis enim, quod etiam apud te frequenter sum questus, fortunam cum natura mea pugnare. huiusmodi ratione fieri, ne mihi quicquam assumam, quod iure poßit, non dico boni, sed omnino maleuolentissimi cuiusquam animum offendere. Illius iniquitate mihi vsu venire, vt vita mea cursus, aut potius hic noster secessus, quamlibet obscurius, minimè certe inuidiosus, maleuolorum obtrectationibus facile pateat. Si Italos odissem, nunquam profectò relicta domo, patria, breuiter meis omnibus reclamātibus huc pro-

petenti per literas responderim, nihil me tantæ de re prius esse constituturum, quàm affineis meos consuluissem: ijs autem rem aut non probantibus, aut etiam extrahentibus, me meo consilio esse vsurum, atque in amicorum, quos mihi in Italia comparassem, potestate futurum. Fac (amabo te) legas quam in hanc sententiam ad Larianum epistolam scripsi: nam ad Paccium ea de re ne verbum quidem, quando nec ipse ad me quicquam. Videbis me eo commento vsum, vt si præcise & sine vlla exceptione quod petebatur negassem, ne illi me aut superbum, aut insanum suspicarentur, qui tanta, eáque amicorum opera mihi confecta, commoda præmiáque insolenter repudiarem. Ad collegam tuum omnino scripsissem, nisi constans fama iam multos dies hic percrebuisset, eum simul atque tu Romam venisses, in prouinciam suam esse profectum: cuius rei (si tibi non est molestum) velim me facias certiorem. Vale. Patauij, IIII. Idus Iunij.

CHRISTOPH. LONG.
Petro Bembo S. 4

EPistolæ argumentum ad te nullum prorsus haberem, nisi id mihi Flauius noster suis ad me literis præbuisset. Ad hunc enim cum mihi omnino literæ dandæ essent, quæ quidem nisi per te commode ei reddi non pos-

sunt effecit sanè, vt ad te etiam eo nomine scriberem. Leue (inquies) argumentum. At quod ad te scribam aliud plane non habeo: nisi tu fortasse illud scire vis, vt certe vis, quomodo hic æstatem traducamus. Traducimus autem, mihi crede, summa cum voluptate. Diem enim ita consumo, vt matutinas horas Latinis lectiunculis tribuam. prandium trigonali pila cendiam, non quo nostra eiusce modi sint mensa, vt hoc condimenti genere magnopere indigeant: nec enim multum vel splendore, vel lautitia vestris cedunt: sed ita valetudini nostra libenter consulimus. A cibo tempus varijs sermonibus ducitur: postea dum se calor frangat, leuiter meridiamur. quietem Græcæ, & interiores literæ excipiunt. Sub has eadem pila in cœnam exercemur, sed meo sanè arbitratu, id est vsque ad ruborem, citra sudorem. Reliquas diei partes vespertina ambulatiuncula, eaq; aut propter aquarum decursus aliquos, aut spatiosis in campis lenta sibi vendicant. Quòd si quando maiore æstus vi vrgemur, admißis equis concursantes vrbem obimus. Simul ac me in cubiculum abdidi, reputo statim mecum, quid eo die memoria, quid scientia comprehenderim. Noctem à prima statim vigilia somno damus: cum sole ad easdem vices sacris operati redimus. Quid quæ-

ris

rís? Vtor literis, quantum semper optaui: fruor ocio, quantum nunquam speraui. An vero tanta felicitatis fructus mihi constet, nisi forte tam felix ocium ocij est fructus vberrimus. senties aliquando fortasse tu, quem mihi fortuna dedit studiorum meorum adiutorem tanti ocij autorem, multarum & clarissimarum amicitiarum conciliatorem. denique non inimicorum modo meorum vltorem; sed etiam obtrectatorum vindicem. vt alteros tandem stultitia sua puderet, intemperantia sua alteros pœniteret. Lasciue nimis, at certe aliter gaudium meum gaudere non possis, nec ego tibi lascivientis ocij specimen præbere. Quòd si tu, ne hac quidem in ratione, exultans dicendi genus admittis, ecce ad illud vestrum me confero. Vellem de me ad Marinum Georgium diligentissime scriberes, hoc est, me de meliore nota ei commendares. Nec enim nescis cum quanta hic in solitudine verser, qui cum pedem domo extuli, quem de facie, aut omnino nomine norim offendo neminem: tum quàm mihi propemodum opus sit, non modo expediat, vt in alicuius principis autoritatis viri vel fide vel amicitia esse existimer. Quanquam enim, vt dixi à domesticis nemo planè est quem ego hic cognitum habeam, eorum tamen qui studiosi numerãtur, nemo ferè est qui

me non norit. Certè vix vnquam prodeo, quin his mihi vocibus passim aures personent: Hiccine Gallus ille qui in Italiam? qui Romæ? quem populus Romanus? nosti cætera. Dissiparunt enim egregij nostri illi ciues, me ideo Patauij esse, quod mihi Romæ tuto esse non liceat. Eo sane fit, vt tanta gladiorum licentia mihi interdum timeam, præsertim cum aduersus hominem Gallum, non minor solum sit facinoris verecundia, sed in mea iniuria popularis etiam quædam laus proposita esse videatur. Equidem cum hæc mihi in mentem veniunt, euolare hinc nonnũquam cupio. atq; Lerinam cogito, vbi sicariorum neq; facta videam, neq; nomen audiam: nõ qui salutem literis vnquã sim dicturus (ingrauescit enim in dies studium) sed vt illic ocio non tantum honesto & magno, verumetiam tuto perfrui nobis liceat. Est mihi quidem Marinus Georgius Venetijs proficiscenti, & studium & autoritatem suam pollicitus: verum rustico nescio quo pudore deterritus, nondum animum inducere potui, vt me ei offerrem. Itaque mihi gratissimum feceris, difficile est loqui, & scis quid velim sed dicatur sanè. Vellem is me sua quasi sponte accerseret, atque omnem in partem tuendum susciperet. Quod quidem ille vnus omnium maximè potest, vel iure & potestate, quam hic habet maxi-

mam:

nam: vel consilio & autoritate, qua vbique valet plurimum. Collega tuus istic adhuc sit, an vero (quod quidem audio) in prouinciam suam profectus, nondum me certiorem fecisti: cum id tamen vt faceres, à te superioribus literis petierim, & me scire mea plurimum intersit. Non enim ignoras, & quanti hominem faciam, & quàm de me idem bene sit meritus. Vereor equidem ne à me literarum officium requirat: quod quidem ille pro multis suis in nos beneficijs, studiorumq; & causæ coniunctione desiderare nō debet. An idem tibi in rationibus nostris cum Io. Pino regis Franci legato complectēdus sit, tui est consilij. Ego enim etsi eum omnia mea causa & velle & cupere exploratum habeo, quid tamē hac in re valeat, nescio. Sed nec certè quid vos in eo genere præstare poßitis, ipse satis intelligo, earum rerum iam planè rudis, & in huiusmodi actionum vsu minus quàm nunc quidem velim, olim versatus. Itaq; quid efficere poßitis, vestrū est statuere: Meum, quodcunq; mea interesse duxeritis, vos valde rogare: tametsi id fortè nec humanitas tua expectat, nec facile amicitia nostra patitur. simul enim atq; me in fidem amicitiamq; tuā contuli, me non tuendum modò sed augendum etiam atq; ornandum suscepisti. Atqui illud etiam atq; etiam vide, ne cum Principem

habeatis

habeatis cum omnium liberalissimũ, tum vobis amicissimum: tum eum etiam qui me beneficijs suis ornatum velit: ipsi vos mihi defuisse videamini. Extremũ illud est, vt omniũ quas ad te dedi, epistolarum exempla mihi cures. Rides? Atqui tam ambitiosus non sum vt eas in honorem adducere, aut in volumina referre velim: sed me hercule scire cupio, cum quid adhuc ad te scripsi, tum ecquid meas ad te literas omneis acceperis. Scripsi autem penè semper non tam quicquid in mentem, quàm quicquid in buccã venisset. Quod quidem ipsum vsu mihi etiam nunc venit: nam cum initio nihil omnino haberem quod ad te scriberem, dum tecũ libenter quasi colloquor, iustum penè volumen meorum ad te sermonum conscripsi. Vale, Patauij pridie Idus Iulij.

CHRISTOPH. LONG.
Petro Bembo S. 5

GRatissima mihi fuerunt tuæ literæ, quas Patauij paucorum dierũ interuallo accepi eodem exemplo binas. Vidi enim quantopere laborares, vt epistolæ ad nos perferrentur tuæ. nisi me fortasso schedula illa tua adductum esse putas, vt credam, eo te consilio vsum, quod superiorum genus tibi non satis probaretur. Mihi vero ita placuerant, vt ex posterioribus nihil noua voluptatis percipere,

nisi

nisi quod me quasi repetita ipsarum lectio haud mediocri voluptate afficiebat: sed hanc ex cæteris quoque tuis literis communiter capio. Omnes enim per ocium accuratius relegere soleo, ductus nimirum incredibili quadam earum suauitate atque elegantia: quibus quã me afficias non dici potest. Nam quòd studiorum meorum rationes ita probas, vt nos etiã de ijs vehementer laudare videaris, agnosco humanitatẽ tuam. Ego enim, quod ad te proxime quoque scripsi, ne fundamenta quidem tanti operis mihi adhuc iecisse videor: ne dum in absoluenda adornandaque superficie occupatus adhuc non sum. quanquã in eo potius laboro, vt veteris eloquentiæ speciem aliquam aut colorem scriptis nostris illinam, quàm vt neruos eius ac vires in lucem reuocem, præsertim hoc tempore nulla republica sublato prorsus Latine loquendi vsu. De aduẽtu tuo quod scribis, est ille quidẽ in expectatione hic maxima, neque mihi sanè non gratissimus futurus: vt qui me sperem te adiutore id posse cõsequi, quod te autore velle cœpi. Sed vide per fortunas, num quid prius quàm istinc te cõmoueas de nobis confici possit. Nam cum profectione tua omnẽ spem meam debilitari, vel potius cõcidere video: nisi quid in Io. Pino & collega tuo præsidij fore speras, quod ego planè desperaui. nam ad alterum ea de re nũquam

ne ver

ne verbum quidem: alter quàm parum efficax sit, vides. Quod mihi de Nicolai Leonici familiaritate gratularis, potes id tu quidem iure optimo, quippe qui suauissima hominis doctissimi, & me hercule optimi consuetudine perfruar. is tibi salutem per me referri voluit plurimam. Tu contra velim meis verbis saluere iubeas Alexandrum Capellam: quem nō modo ex tuis literis, verum etiam ex Leonici nostri collocutionibus cùm nostri esse studiosum cognoui, tum etiam virum bonum & eruditum, & multo tractandæ Reip. vsu senatui Veneto apprimè gratū. atq; hoc ipsum à me tibi scriptum esse, in sermone, si quando res feret, ei significabis. Quid etiam? Quid, apud te est, vt volumus, & migrationem hāc tibi tuisq; bene & feliciter euenire optamus. Erogauit Flauius noster in puerū meū octingentos, puto, sestertios nummos: eos si à te petierit, cures ei quàm primum meo nomine. Nec enim ignoras vnde eas ad Calend. Mai. possis auferre, Vale, Venetijs. Calend. April.

CHRISTOPH. LONG.

Flauio. S. 6.

P*Ergratum mihi fecisti quod puerū meum viatico prosecutus es: neq; id vero ipsum tam pueri causa, quem planè perditum video, & istic adhuc esse audio, ad me quidem nondum venit: quàm quod in eo quanti me*

facer

faceres, re ostendisti. Verum ne impensam cum opera perdidisse videamur, age, amabo te, cum Fr. Beraldo, vt pecuniam, qua puerum ab eo spoliatum scribis, tibi restituat. Sin erit in eo durior, scis vnde tibi ad calend. Maias octingentos sestertios nummos auferre possis. Tum enim decreta nobis à Pont. Maximo in annuum sumptum pecuniæ dies cedit, in qua exigenda, quod adhuc fecisti, velim mihi operā naues tuam. Quod si longius tibi interuallum videbitur, interim per me quidem versuram facias licet: nisi quis modo istic est, vt certe Bembus noster est, à quo mea fide gratuito possis sumere: numeraturum confido, spero quidem certe. Extremum illud est, vt has literas non epistolæ, sed nominis cautionisq; vim habere existimes. Nam quo sit erga nos animo puer, non valde laboro. Multum quidem in eo tuendo diligentiæ positum volui. non quo is de me ita esset meritus: (scis enim in istam vel ætatem vel fortunam nihil huiusmodi cadere) sed ne cum à Ioan. Pino, cui illum diligentissime commendatum tradideram, me insciente discessisset perditissimorum hominum cōsuetudine exceptus istic corrumperetur. Id enim ad fidem existimationemq; meam pertinere sum arbitratus. Sed quando officio nostro perfuncti sumus operaq; à nobis vt ne quid ei deesset, data est:

abijciamus iam omnem de eo curam atq; sollicitudinē, quicquid peccauit, sibi peccarit: me quidem neque laudatore, neque adiutore posthac vtetur. Vale, Venetijs. Calend. Aprilis.

CHRIST. LONG. HIERONYMO FONDULO S. 7

Legi epistolam tuam stomachi & querelarum plenam, in qua multis mecū verbis expostulas, quod ita cessationem meam pusilla quadam epistola apud te purgarim, vt scriptorū tuorum rationi interea non pepercerim. In extremo autem me ad literas tuas reijcis, iubésque vt pro ingenio meo iudicem, ecquid in illas præter inaneis voces & ieiuna quadam verba coniecisses. Ego vero mi Fondule, nihil vnquam huiusmodi me neque ad te scribere, neq; in epistolis tuis notare memini: genus earum semper probaui, pure enim loquebantur: officij, diligētia, humanitatis plenæ. vt mihi nunc quidem mirum sit, tibi homini non inepto, in mentem venisse suspicari, idcirco me tibi rarius scribere, quod literas tuas quibus respondeā indignas existimem. Ipse de te quàm tu bene sentias, nescio: me quidem parum nosti, qui te à me contemptū putes. At enim dixi, literas tuas nullam mihi scribendi materiam attulisse. hoc ipsum illud

est scil

est scilicet, quod tibi stomachũ fecit, quod tantum bilis commouit. Equidem cum ad singulas tuas epistolas cuperem, sed vel necesse non esset, vel quid responderem non satis occurreret, desideraui nonnunquam in eis pleniorem rescribendi sententiam. sed quæ tandem tua in eo culpa? non illa profectò magis quàm mea, qui me argumenti penuria excusarim, præsertim cum tu me negligentiæ tam grauiter accusares. Non audeo equidem tibi homini occupatissimo oneris quicquam imponere: sed si quid pusillæ illi meæ & veteri epistolæ commisi, diligentius attendes, videbis nihil causæ fuisse, cur tu verba mea durius quã vel animi mei simplicitas, vel natura tua moderatio postularet, interpretarere. Quod si eorũ quæ tũ tibi misi non sum planè oblitus, culpam profectò omnem literarum mearum silentij in me vnum contuli, tantum à te petij, vt si crebriores à me vel vberiores etiam velles elicere, ipse tu mihi istinc aliquod scribendi argumentum suppeditares. In quo si tam grauiter, quàm quidem literæ tuæ ostendunt, offendi, quid iam mihi faciundum sit, non sanè habeo. Taceam? at eo tu me nomine accusas. Excusem? at tu non modò excusationem meam non accipis, sed de eo ipso peracute quereris, quòd me purgem. Expostulationi tuæ respondeam? at vereor, ne satisfactio-

ne mea offendare, qui tam facile indigneris, morem tibi statim non esse gestum. Omnino ignosci mihi abs te, vel in aliena culpa, peterem, nisi id superiorib. literis frustra tentassem. Sic igitur puto faciam, obiurgabo ipse te, qui prudentiæ humanitatisq; tuæ oblitus, hominis tibi amicissimi animum, sine causa abs te alienes. Sed profecto non alienabis. Qua enim sum in tuendis amicitijs constantia, queretas istas, vel delicias potius tuas omneis humaniter feram. nec si tu iniquior in me esse perges, ego te amare ea re desinam: tantum vicem meam dolebo, qui cum te tanti faciam, quanti haud scio an neminem, iniustiorem te tamen, quàm mea erga te beneuolentia mereatur, experiar. Dolenter hæc ad te magis (mihi crede) quàm iracunde scribebam, cum ecce tibi à P. Bembo literæ quibus ille me de tuis in nos studijs & officijs certiorem faceret, simul & iuberet, vt gratias tibi per literas agerem, quod Io. Pinum, currentem quidem sua sponte illum, sed tuo etiã iudicio tribuentem plurimum, ad complectendam causam nostram incitasses. Itaq; mihi grauissimum fuisse officium tuum scito: idq; vt ipse tu aliquando intelligas, operam me daturum tibi velim persuadeas. Sed non faciam, vt tibi gratias ambitiosius egisse hic videar, quàm vel tua expectet humanitas.

vel

vel patiatur amicitia. Tantum habeto, praestaturum me tibi re melius, quàm verbis memoriam beneuolentiamque quam debeo. Impertire meis verbis multum salutis, & Quin. Lælio Maximo, & Fur. Mario Molsa nostro. Vale. Patauij XII. Cal. Ma. Obsignata iam diu epistola, atque propter repentinum Bembi nostri ab vrbe discessum, multos à me dies in manibus habita, accepi literas tuas, ad IIII. Calen. Mai. Romæ datas, in quibus quod scribis de P. Prissoo nostro eiusque aduētu mirifice delectatum esse, equidem valde gaudeo. Quod antè eum cōmunibus etiam amicis notū commendatumque esse voluisti, in eo verò mihi tam gratum fecisti, quàm quòd est gratissimum. Spero enim & mihi tanti viri amicitiam istic amplam fore: & illi ipsi veteres nostras necessitudines, quæ à nobis tantopere celebrarētur, visum iri non indignas. Tu quas ad eum Hieronymumque Alexandrinum do literas statim reddendas curabis: simul & Pino nostro de ista fortuna dignitatisque accessione meis verbis gratulabere. Iterum Vale.

CHRISTOPH. LONG.
Petro Prissoo. S. 8

Q*Vanta me lætitia affecerint Fonduli nostri literæ, quibus ille te Romam saluum venisse scriberet, tu pro veteri nostra & arctissima studiorum animorūque coniunctione existimare*

stimare potest. Ego certe quicquid ex iucundissima alterius consuetudine fructus percipi posit, id omne ex humanitate tua & olim percepi, & me posthac etiam laturum confido. Sed tu tamē mi Brissoe, huic tanto meo gaudio nonihil molestiæ aspersisti, qui vt aliorum prius literis, quàm tuis de aduentu tuo fierem certior, commiseris. Sed hoc ipsum tu facilime apud me purgaris, si quid ad nos statim scripseris, aut ipse potius veneris. Venies enim, mihi crede, expectatus. Exponerem hic tibi omnem status nostri rationem, nisi te ex Fonduli Bembiq; nostri sermone ea iā omnia cognoscere existimarem. De tuis autem rebus, quando nihil nisi ex tuis literis certo scire possum, velim tu de ijs ad me diligēter accurateq; perscribas. Vale. Patauij. Cal. Mai.

CHRISTOPH. LONG. Petro Bembo S. 9

CVm ante diem tertium Idus April. Patauium venissem, redditæ mihi sunt à te literæ. & cū ijs etiā exēpla tū codicillorū, quib9 nos Pont. Max. Francorum Regi commendasset, tum epistolæ quam tu de me ad Gul. Budæum scripsisses. Quid quæris? non potuit amicius quidem agi, nec studiosius quàm actum est ad te de commodis nostris: sed quo

me tamen in genere Pont. Max. liberalitate cumulatū potius, quàm ipsius commendatione ab alio quouis auctū iri sperabā. Nā in gallicis rebus, quas ego non tam benignas nobis, quàm copiosas esse perspexeram, nihil ѵnquam sane spei ponendū existimaui. Noui eius gētis principū ingenia cū literis nostris sua sponte parum tribuētia: tum ѵerò mihi, quod relicta Gallia in Italiam me contulerim, parum amica. ѵt multo scilicet maiorem ex tuis erga me officijs ѵoluptatem capiam, quàm ex illius regis liberalitate fructum expectem: præsertim cū ad eam quam tu mihi ostendis spem, parati nihil omnino ѵideam. Equidem cū de complectendo in causa nostra Io. Pino tecum commentabar, id ѵidelicet agebam, ѵt ab ѵtroque ѵestrum res nostræ Pont. Maximo, non Regi Gallorum commendarentur. Neq; enim nesciebam quàm stultum esset, me quicquam ab eo petere, cui operam ipse denegassem meam. Quid enim nobis ab ipso Rege? quid ab eius tandem matre, ad quam etiam de me Pont. Maximum scripsisse ais? Quid ab ijs ipsis inquam nobis spei iniectum non est, quo nos ѵel apud se, ѵel etiam in Gallia retinerent? Atqui pluris apud me fuit, & est me hercule etiā nunc, earum ad quas tu me ѵocabas literarum conscientia, quam omnis Regia illa fortuna. Hoc tibi (credo) notū non erat mi Bem-

be, cum pontificios codicillos in eam sententiam conscribendos curares. Sed ea quidem mea certe culpa est, qui rem tibi non planè aperuerim. Tu vero nimio quodam nostri studio atque amore prolapsus es, qui me saltem de ratione codilillorum non consulueris. Potuisses enim, in mea præsertim causa, nonnihil à me commoneri, quo artificio (neque enim satis erat pugnare consilio) ea in re nobis vtendum esset. Nunc commissum est, non modo vt tu in eo frustra elaborasse, sed vt ego iis ad quos missi sunt, & ridiculus, & impudens videri possim. Equidem mihi eorum sermones audire iam videor, qui me hoc biennio nihil nisi Pont. Maximi beneficētiam, nihil nisi P. Bembi in me studia magnificè iactantem audiſſent, Sed quando nihil nobis in eo iam integrum est (mutari enim res non potest:) da (quæso) operam, vt quod est, quódque tuis ad Budæum literis verißime cōmisisti, hac me insciente omnia à vobis confecta esse intelligant: sic enim profectò, & illustriorem industriæ tuæ laudem retuleris, quasi quæ tu ad me pertinere arbitrare, ea tua sponte feceris; & me magna sanè molestia liberaris, qui non mediocriter vereor, ne illi me iā consiliorū meorum turpiter pœnitere existiment, cum ego me in hac instituta vita ratione magis magisque in dies singulos confirmem, vel etiam ob

lectem. Atque in his cũ mihi sint omnia mi Bembe charissime, ea tu & pro tua prudentia considerabis, & in eam partem quam summa vel mea in te obseruantia, vel tua erga me beneuolentia postulat, accipies. Scripsi ex tuis literis ad Hieronymũ Fondulum, idem facturus ad Io. Pinum, & Albertum Carporũ principẽ, cum tibi maturum videbitur: iubes enim nequid festinem. Nam quod etiam ad Antoniũ Pratianũm dandas nobis esse censes literas, possit ille quidem magno rebus nostris esse adiumento: & est, vt quidem audio, non alieno à nobis animo: probasse enim illi consilium nostrum aliquando tandem videmur, sed videnum ex dignitate nostra sit, me supplicẽ ad eũ nũc accedere, cuius ego neq; volũtati neq; promissis cesserim, cũ ipse mihi de se prolixe polliceretur omnia, si deposito profectionis consilio mallẽ apud meos in Gallia, quã in Italia vobiscũ viuere sed nihil certe mihi cõsuetudine vestra, literisq; vestris fuit antiquius, quibus omne meũ ita do studiũ, vt mihi in mentẽ nihil veniat min⁹, quã cuiquã horũ inuidere. Sed quid est quod in extrema tua epistola facis obscure? ad eã qua nobis à Pont. Maximo in annuum sumptum decreta est, pecuniam, accessurum quiddam. Id cuiusmodi sit, aueo scire, si quidẽ res est in manibus, sin minus, incumbe tamen in eam curam, vt à te non studiorum

modo meorum, sed etiam fortunarum: omnium ornamenta profecta esse omnes intelligant. Nec enim est quod te primus iste conatus deterreat, quasi non ex sententia nostra processerit. Nã & ego falli possum: est enim fortasse tam diligens commendatio maximi apud Regem ponderis futura, hoc praesertim tempore, cum is maiorem Pont. Maximi quàm nostri rationẽ habeat necesse est: & tu aliã facile nobis viã munieris, qui apud Principem istum, pontificiamq́ cohortẽ omnes tanta vel gratia vel authoritate polles, quantũ te ista doctrina, virtute, splendore virum posse atque valere par est. Vale. Patauij. XII. Calend. Maij.

CHRISTOPH. LONG. Petro Bembo S. 10

EA lẽ mihi nunc ad te scribendi causa est, quae proxime fuit: hoc est vt literas, quas istic do, iis quibus ascripta sunt, statim reddendas cures. Neque vero est, quod me in eo vel patientia tua vel facilitate abuti existimes: quando id certe non facio, vt aut oneris aliquid tibi imponam, qui id nutu conficere potes, aut ea in re opera tua libenter vtar, quae parum ex dignitate tua esse videatur: sed vt omni tempore tecũ quodquomodo sim, quando aliter

aliter consuetudine tua frui non possum. Equidem tum erga te cùm meo amori satisfacere, tum etiã officio fungi mihi videor, cum ad te, quocunq; dato vel etiam quaesito argumento, scribo, quod quidem in eam te partẽ accepturũ esse confido, quam & summa tua humanitas, & iam planè confirmata amicitia nostra postulat. In rebus nostris nihil est sanè noui, nisi quod me ceruicis rigor (τέτανον appellant) aliquot dies exercuit: idque cum paulò ante ex pleniore intestino laborassem, sed non tã grauiter, vt à literis omnino abducerer. Sic enim me tuis monitis atque praeceptis illarum spe, ad laudem vocasti, vel inflammasti potius, vt si in illis vita mihi ponenda sit, praeclare mecum actũ putem. Omnino in hoc vno sunt totus, vt neque tu neq; collega tuus quicquam de me caeteris vel temere polliciti, vel frustra recepisse videamini. Quod si fidem in eo vestram planè liberare non potuero, studio quidem certe, opera, assiduitate singulari perficiam, vt nobis fortunam potius inuidisse, quàm meum laborem autoritati vestrae defuisse, aequi & iniqui aliquando intelligant. Mense proximo sum partim Veronae, partim Vincentiae: animi causa quidem, sed nõ sine libellis nostris futurus. Quare si fortè longius interuallũ literarũ mearũ fuerit, id ne sis admiratus: Nauagerium nostrũ vnà nobiscum

Ven

Venturum spero. Sed si res faret faciam te ante quam hinc proficiscar, de tota itineris nostri ratione certiorem. Vale. Patauij, Calend. Aug.

CHRISTOPH. LONG.
Io. Aurelio Augurello S. II

I*Vcundißimæ mihi fuerunt tuæ literæ, idq; ipsum sanè multis de causis. Primùm quòd tuæ, hoc est viri omnium sententia optimi atq; doctißimi: deinde quòd elegantißimis numeris, versibusq; cõtextæ essent: postremo quod mirificam quandã tuæ erga me voluntatis significationem habebant. Addo etiam, quod defensionũ nostrarum librum in ijs ita laudares, vt me eo plurimùm assecutum putarem, qui te sola illius lectione, ad causam adiunctum esse perspicerem. Neque vero adhuc cõstitutum habeo, quid mihi inter hæc amplißimum fuisse putem. Nam quod tu, qui in hac summa virtutis doctrinæq; fama viuas, ad me prior scripseris, est id omnino magnum: sed non eo sanè maius, quod singulare quoddam literarum genus in constituenda amicitia nostra tibi vsurpandum duxeris. Illud autem, in mea præsertim causa, quanti? quod nihil reueritus iniquorum sermones, & victoriam nobis tam amice gratulari, & res nostras graui tuo testimonio iudicióque adornare es ausus? Ego vero mi an*

mi Aureli, etsi te ea esse intelligo cum natura, ut dissimulare quicquam nolis, tum fortuna, ut tibi simulare necesse non sit, cum tamen ipse me ab eo longè abesse sentiam, ut tuis etiam nunc laudibus respondeam, facile in eam sententiam adducor, ut me non tam illis tuis versibus laudare volueris, quàm ad sustinendam illam quã de me excitatam vides expectationem, amanter fideliterque cohortari. Id si ita est, quod quidem ex ætate tua meáque mihi facile persuadeo, bene velim de me speres. Dabitur enim à nobis opera, ut neque tu quicquam de me falso prædicasse, neque ego tãtam videar opinionem frustra concitasse. De mutuo meo erga te amore nihil est, quod hic ad te pluribꝰ verbis scribam. Essem enim ijs literis studiisque, quibus me à pueritia dedi, omnino indignus, & planè inhumanus, nisi tibi in eo non responderem modo, sed etiam cumulate satisfacerem: quod etsi quàm difficile sit video, id me tamen exitu tibi præstaturum confido. Tu me, ut instituisti, fac diligas, ac valeas. Patauij XIIII. Cal. Septemb.

CHRISTOPH. LONG.
Hieron. Alexandrino S. 12

L*Iteræ, quas te ante XVI. diem Calen. Ian. ad me dedisse scribis, reddita mihi sunt*

sunt Venetijs ad III. *Nonas April. quod quidem te idcirco in primis scire Volui, cùm ne tu longius huius epistolæ interuallum negligentiæ meæ aßignares; tum Vero Vt quibus literæ rectè darentur, posthac Videres. Nam quòd cessationem tuam tam religiosè excusas, facis tu quidem humaniter: sed nihil sanè, Vt te mihi purgatum Velles opus fuit, qui mihi negligentiæ nomine suspectus nunquam fueras. Nihil enim eiusmodi istic accidisse scio, quod à te mihi perscribi mea interesset, nisi quod de Alexandri fratris tui obitu significas: ex quo quantum doloris traxerim, tu pro mea erga tuos omnes, sed illum inprimis, beneuolentiâ iudicare poßis. Verùm quid agas? recusandũ nobis non est, quo minus iure suo natura in nos Vtatur. Dederat illa fratrem tibi singulari quidẽ, & ingenio, & Virtute adolescentem: sed eâ profectò lege dederat, Vt suo arbitratu eum à nobis repeteret. Repetijt, citius quidem quàm expectaramus sed non quàm illi licitum esset, maturius. Feramus igitur quemadmodum gratos, mini meq; stultos homines decet, placite, quod neque accusare, neque Vitare quisquã potest. Equidem de Rubemontio homine de me tam bene merito, mihi tum amico, tuli Vt debui: idem tibi etiam de Volumnio faciundũ censeo, quos Vno die ambos nobis ereptos esse scribis. Nam de Gonzaga nostro quod istic audítum*

dictũ, est, falsum est. Philippi cuiusdã nobilissimi adolescentis Mantuani miserabilis cædes, fabulæ locũ dedit. Quod de Alcionio & Stathio scribis, ego vero cum altero nullas vnquã inimicitias gessi: cum altero quod ad me quidẽ attinet, bona fide in gratiam redij. Sciscitatus sum autem per literas de Lælio Maximo, cuias is esset, qui se Romanum diceret, multi negarent: ego interrogatus de eo, quid respõderem nõ habebã. Rescripsit quidem mihi Lælius, Calabrũ eum esse: quid etiã ipse de te mihi audisse videbar. sed quoniã nõ desunt, qui in disceptationẽ id ad huc reuocẽt, tu me velim, si quid exploratius habueris, facias certiorẽ. Turpe enim mihi duco, non posse me alienos à ciuibus meis distinguere. Gratularer hinc tibi de noua ista honoris accessione si quã lautius quoq; splendore sis eques ad me scripsisses. Sic enim huc affertur cõplures istic esse nudos equites, eosq; ipsos prius equestri cẽsu exhaustos, quã in istũ ordinẽ receptos. Qua quidem certe de causa, Lælio Maximo nondum sum eo nomine gratulatus. Si quando intellexero quæ sit in isto ordine dignitas, quæ vobis in eo tuendo facultas, tũ quidem ea de re ad vtrunq; accuratius scribam. Sed hæc iocati sumus. illud serio. Istum vobis emptionẽ bene ac feliciter euenire volo, vestrumq; in ea re iudicium vehemẽter probo. Vale. Patauij. IIII. Cal. Mai.

CHRI.

CHRISTOPH. LONG.
Octauiano Grimaldo S. 13

AVdio Bapt. Egnatium, quæcunque ipse loca in scriptis nostris animaduersione digna iudicasset, ea tibi cum suis ad me literis notata descriptáque iampridem tradidisse. cuius quidem rei autorem habeo Romulum Amazeum, qui id se de eodem Egnatio istic audisse diceret. Quod si ita est, satis mirari non possum, ea ad me nondum esse perlata, præsertim cum tuam in me vel fidem, vel diligentiam nunquam desiderarim. Equidem cum multa mihi quæ verear, in mentem hoc loco veniant: tum nihil æque metuo, at ne illa animaduersionum ratio in alienas manus peruenerit: quod non accidisse, quam mea intersit, non ignoras. Tota de re si me certiorem quamplurimum feceris, & me magna sanè molestia liberaris, et mihi tam gratum, quàm quod gratissimum, feceris. Saulinus noster Genuam proficiscitur ad fratrem, aqua subter cutem fusa grauiter laborantem. Reditus sui spem nobis facit ad hyemem proximam. ego rediturum non puto. Vale, Patauij. Calendis Maij.

CHRISTOPH. LONG.
Guliel. Budæo S. 14

ETsi cum Iaco. Sadoleti literis, meas quoque nuper ad te dederis: tamen cum Nicolaus

Deius

Deius Samarobrinus istuc proficisceretur, homo tibi quidem minime notus, sed tui tam cupidus, quàm studiosus mei, non potui ei, id etiam atq; etiam à me vehementer petenti, nihil ad te literarum dare: quanquã me hercule quod scribam non satis occurrit, nisi tu hoc mihi permittis, vt te pro incredibili meo erga te amore, ad eam quam de virtute tua concitasti, sustinendam tuendãq; expectationem iterũ cohorter. Neq; enim vti cesses, iam tibi aut integrũ, aut omnino postulandũ est, qui causam tua sponte susceperis, ac te Reipub. in veterem dignitatẽ libertatemq; vindicanda principem, bonis omnibus professus sis. Neq; vero, eo fides tua liberata est, quod ille ad recuperãdam libertatem exercitũ comparasse videatur. Comparauit enim copias, numero quidẽ magnas illas, sed genere & vsu exiguas, id est, tyronum & collectitias: hasq; ipsas leuibus prælijs, quàm statariæ pugnæ aptiores. Iam si, vt nunc quidem est, bellum ducendum fuerit, eum tu sumptui in rẽ militarem faciendo parem fore putas, qui ne rem quidem familiarẽ ære suo tueri potest? Quod vt animo ad conferenda signa paratus venerit, non tamen ignoras, quantum in acie tyroni committendum sit, eo presertim duce, qui neq; scientiæ rei militaris, neq; autoritatis, neque sané felicitatis satis attulerit. Prorsus

Ut hoc nomine hominem laudarœ poßimus, quod nec de Repub. desperarit, & ad afflicta auxilium, magna cum spe, ac voluntate optima accesserit: in eo fortasse nonnihil reprehendere, quod neq; viribus, neq; facultatibus suis neq; rei magnitudine difficultateq; satis explorata, in speciosis quibusdam honorum nominibus, & nudo bonæ mentis animo satis esse præsidij existimarit. Sed non propterea cuiquam stomachum facere, aut te ab instituto opere abducere debuit. Id enim perinde sit, ac si tu grauiter ægrotanti amico, ea re opem afferre nolis, quòd alius quispiam vel cunctatione tua offensus, vel diutina absentia inuitatus, morbo, quem tu nondum omninò depulisses, mederi frustra tentarit, possis huic fortè succensere, quod eam in qua nõ satis scientiæ habeat, artem exerceat: misero illi propterea deesse non poßis, cui etiã hoc te maturius succurrere decet, quod iam perspectum habeas, nisi tu medicinam vnus feceris, illi statim pereundum esse, idq; medicorum partim inscitia, partim iracundia, quorum vtrũ crudelius sit, tibi dijudicandũ relinquã. Quod si de prouincia, quã nec dum obisti, & in qua tibi summo bonorum omnium consensu imperium prorogatum est, homini nobilisq; iratus, eo decessurus es, quod eam ille sibi tecum esse communem putarit, nec quæ gesßisti,

sisti, omnia comprobarit: Vide ne eandem in te animi æquitatem desideremus, quam tu anno superiore in Erasmo Roterodamo requirebas. Meministi quàm tu illum grauiter abs te obiurgatum esse Volueris, quod non satis placate Iac. Fabri sententiam (qua ille cum tanquam de religione male existimantem corriperet) tulisse Videretur: cum tu nũc tam acerbe feras, ausum esse aliquem, non de summa rei quidem illum, sed de belli gerendi ratione à te paululum dissentire. An tibi in causam ingredienti illud in mentem non Veniebat, nequaquam defuturos homines, qui partim maleuolentia, partim imperitia res tuas iniquè æstimarẽt: ac te in eo potissimũ dãnarẽt, in quo industriã tuã nemo satis neq; laudare neq; sane admirari possit? hoc si nesciebas, & tuã profecto & imperatorũ omniũ causam ignorabas. Verũ quod ad rẽ pertinet, tãtũ abest, Vt ille de laude tua quicquã delibarit, Vt eo quidẽ facto et stultitiam ipse suã prodiderit, & Virtutẽ tuã clarã illã omnino et sua spõte nobilẽ, sed illustriorẽ tamẽ reddiderit. Sic enim omnibus persuasum est, illa tua proxima Victoria, imò Verò gloriosissimo triũpho, in Pop. Romani ærariũ iã planè tot seculis exhaustũ, illatas esse abs te omnes omniũ fere gentiũ opes, idq; nulla cuiusquã iniuria aut omnino querela, quo quid Vel ad

mirabilius, vel certius dici posit, non sanè vi deo. Restat bellum aliud quod si ex sententia, vt spero et opto cōfeceris (est enim abs te iam pridem inchoatum, & vt verè dicam affectū) debebit tibi Pop. Romanus ciuitatem suam non maximis modo opibus beatā sed optimis etiā legibus et institutis fundatā, atq; stabilitam. Hic tu mihi delicias facis quasi ea exceptione operam tuā Reip. sis pollicitus, vt ne alius quisquam manus operi admoliretur. id si ita est, & (ut inuersionibus tuis tecum agam) te initio huiusce ædificationis redemptorem, vel dominum potius fuisse contendis: cur non aut illi nouum opus stat in nunciasti: aut interdicto, quod vi aut clā cum eo ad restituendum opus experiris, potius quàm ipse nunc boni viri officio non fungaris? Planè si pro fiduciæ formula, inter bonos benè agier oportet, ac tu id nobis bona, nec alienæ fide recepisti, farctum etiam tectus opus nobis præstes oportet, Nec enim, vt ille se expromissorem vltro obtulerit, illud certe planum feceris, populum fidem sequi maluisse, quàm tuam. Nam quæ tu mihi narras prædia, ea optimo esse iure omnes negant: sed nec prædes omnino locupletes esse, censores ipsi contendunt. Equidem neminem conueni, (conuenio autem quotidie plurimos) qui non & illi hanc operam libenter remi-

tat

tat, & te vnum esse fateatur, qui possis extrema cum primis contexere: addo etiam, qui non te hac de re multum accuset, mecumque quasi tecum expostulet, quod hominum expectationem tam diu suspensam teneas, in eo praesertim exoluendo nomine, cuius cum optima iam pars sit abs te expuncta, tum reliqua tibi expeditu est facillima. Quid multa? iustas eorū querelas sustinere iam non possum, qui te non dico appellāt, sed planè flagitant, idque suo iure, quando fidē ipsis tua priore expeditatione obstrinxisti, posteriore etiā confirmasti te ad assem exoluturū esse, quicquid vnquā populo spopondisses. Et re vera satius esset nihil initio mouisse, quàm tanta excitatā expectatione, nō modo hominū opinionī nō respōdere, sed etiā sui dissimilē euadere. fidemque suā nulla de causa labefactare, ne quid hic dicā, quàm superbū sit, tot hominū desideria aspernari: quā stultū, cū id nullo possis negocio, nolle de Rei summa cū tua laude optime mereri: in cuius quidē administratione, si te ille nōnihil interpellasset, atque adeo offendisset, esset tamē tuae cū prudentiae, tū etiā modestiae atque humanitatis maiorē omnino Reip. quàm priuatarū simultatū rationē ducere. O mi Budae si vera sūt, quae de cessatione illa tua scripsisti & in ea, quā mihi significasti sententia permāsurus es, parū te scilicet nosti, qui de

 alijs tam

aliјs tã ſapiẽter iudices. Tu iſtã igitur ſpẽ, imò vero hác quã in manibus habes gloriã tibi vel turpiter eripi, vel turpius etiã perire ſines? Non ſines opinor, ſi tuos ſenſus bene cognitos omneis habeo. Scio enim & quàm officio cõſtãtiaq; tua deeſſe nolis, & quibus nomẽ tuũ virtutibus atq; ornamẽtis immortalitati cõmẽdare velis. Noui animi tui grauitatẽ, noui altitudinẽ quæ nec ad inferendã iniuriã vllo modo poßit, ad luci, neq; ad referendã facile impelli. Quòd ſi illius odio in nos durior eſſe perges, vide ne probabilẽ nacti ſermonis materiã homines, vt cuiq; cõmodũ fuerit, dicãt, aut tibi bonã mentẽ, iracundiæ tumore ablatã eſſe, aut te non quidẽ iudicio vigiliã tuã aliј tradidiſſe, ſed metu territũ relictã ſtatione fugiſſe, aut (vt optime tecũ decidat) ſociũ laudis ferre nõ potuiſſe. Cupio enim te præ ea, quã mihi tecũ intercedere voluiſti, neceßitudine, nõ omni modo culpa, ſed omni etiã iniquorum crimine carere. Quod ſi cauſa, ſuadendoq; parũ proficimus, iam vero precibus & gratia cõtendimus, vt vel noſtra, vel tua, vel ipſius Reip. cauſa, exitus principiјs cõſentire velis: id eſt, vt cuius magna ex parte ſalutẽ per te recuperauimus, eiuſdẽ per te quoq; & ornamenta & iura aliquando recepta conſpiciamus. Sic enim certe fiet, vt Pop. Romanus intelligat, Gallos olim nunquam

tam hostili animo Vrbē diripuisse, quàm ijdē nūc studio ad eam ipsam quā alij euerterūt, instaurandā restituendamq; incumbunt. Tu modo caue, vt quod tanta tua, tanta patriæ tuæ laude opus facere cœpisti, id inchoatum & rude ijs perficiendū expoliendumq; relinquas, quos forte vt fabros aliquis, nemo certe vt architectos, ad istiusmodi ædificationē adhibeat. Tuū est hoc munus, tuæ partes: à te hoc omnes qui vel Remp. saluam esse volunt, vel dignitati tuæ fauent, vel ocio suo consulunt, non expectant solū, sed etiam postulant quanquā enim tātas rebus suis, tum fortunæ, tum dignitatis accessiones cōsilio virtuteq; tua factas esse fatētur, quātas in mētē venerat optare nemini, tamē cōtēti nō sunt: atq; cū pro illa qua quōdā florebāt, gloria rerū omniū maxima, tū pro opū animiq; & beneficij tui magnitudine incredibili, abs te maiora desiderāt, nec quicquam esse tantum sibi persuadent, quod non à te perfici atque facilime præstari possit. Quòd vero in Gallia natus es, non tam eo iam quidem vulgo mouetur, quàm bonis omnibus persuasissimū est, Romanos eos esse, & numerari deberi omneis, qui nec sermone, nec animo, nec religione, nec legibus à Pop. Romano dissideant. Extremum illud erit, vt si nobis in eo morem gerere non possis: velle enim te certo scio, officium meū ar

vegantiæ ne condẽnes, quod iisdem de rebus, et verbosius fortasse quàm par fuisset, & vehemẽtius quã tua meaq; patiatur ætas, tecũ agere sim ausus. Verum alterius causam meus erga te amor sustinebit: cuius testifican di gratia, magis quã vt prudentiã tibi ostẽtarẽ meã, sæpius in eandẽ sententiã ad te scribo. alterius cupiditatẽ, rerũ abs te gestarum præstãtia tuebitur: quarum equidẽ studio incẽsus, facere non possum, quin vt de reliquo optime spero, sic tibi interdũ succẽseam, quod cum nobis tantam felicitatem tam diu inuideas, tum nonnulis hanc ligurientibus laudent tam facile concedas: quam tibi me hercule totam vni & deberi, & reseruari integrã summopere cupio, vt idẽ tu nobis Rẽpub. in pristinum statum restituas qui primus in spem libertatis ingressus sis, vnusq; tanti operis & fundamẽta ieceris, & princeps eius autorq; extiteris. Qui sit rerum mearum status, et si ex proximis meis ad te literis cognoscere potuisti, ex hoc ipso tamẽ qui tibi hãc reddidit, planius omnia et vberius intelliges inprimisq; illud cur vicena il la quina in annos singulos sestertiorũ nũmum mille quibus me Po. Florentinus inuitat, non tanti faciam, quanti multorum opinione fiunt: Cur commentationes nostras de animaliũ, plautarum, mundiq; & cœli natura, quas

supe

superiore hyeme in apertũ proferre cõstitueram, in aliud tempus reposuerim, quibus me literis tum Pont:fex Maximus tum S.P.Q. Romanus in ciuitatẽ acersierint: tum vero quod nam secutus consilium, huc me contulerim. Quid quæris? in tota vita nostra ratione nihil sanè est cuius te is certiorẽ facere non possit: ita est homo & prudens & rerũ nostrarũ curiosus, ea porro doctrina atq; animi magnitudine, vt cum ipsum iureconsulti principatus studiosæ iuuentutis abeuntem, omnibus sui ordinis insignibus ornandum ob rem in eo magistratu præclare gestam, detreuissent: nõ ante illo sibi honore vtendũ duxerit, quàm tyrocinio suæ in iure & scientiæ autoritatem cõstituisset & memoriæ fidem apud omnes fecisset, vt iam non possis hominem multis nominibus commendatum nõ habere, sed illo maxime, quod tum tui, tũ scriptorũ tuorũ tanto teneatur studio, vt in eo quidem vix mihi cõcedat qui me huiusce rei principatum obtinere arbitrabar, Sic tamẽ velim, vt eũ honoris mei causa omni tua humanitate beneuolẽtiaq; coplectare, atq; ad id quod ipsius causa velle debes, cumulum meæ commendationis adijcias. Hoc si feceris erit mihi tam gratum, quàm quod gratissimũ. Salutẽ Ludouico Ruzæo, & Fr. Delphino quorũ alterũ citerioris Galliæ prætorẽ expectabamus, alterũ

offensiore in nos animo esse audiebamus: quæ res plané fecit, vt ei literis obstrepere non sim ausus. Placa mihi quæso, hominem: quem minime omnium velim habere iratũ. Ita est de me meritus, vt nihil ei meo nomine abs te pollicendum non censeam, quo quidem volũtatem eius recuperemus: Quicquid promiseris, bona id ego fide præstabo. modo ne me istò reuocetis. Vale. Ex vrbe Patauio, pridie Calend. Septemb. Obsignaturo epistolam mihi venit in mentem, te admonere, quanto meo periculo, huiusmodi literæ, nisi a bs oc diligenter reconderentur, in alienas manus peruenturæ essent. Quare tum has, tum eas quas ad te proxime dedi, si modo salus mea tibi curæ est, statim conscindes, aut ita certe, nequando emanent, comprimes. Vix credas quàm hic omnia mea scripta, dicta, facta in suspicionem veniant: tanquam id vnum mihi sit operis, vt de Italiæ dignitate: quàm possum plurimum detraham: cum si quis vnquam de nostris hominibus huic nationi fauit: ego & faueam multum, & tribuã me hercule plurimũ. Non temerè hoc scribo, qui singulari quodã hac in re sum fato. Nec enim nescis, quas mihi Romę turbas concitarit illa nostra de Gallorum laudibus declamatio. Quàm item à me abalienarit Erasmum Roterodamum epistola quadam, de nobis ad

Iac. Lucam conscripta: quam etiam (si Deo placet) idem Erasmus, cum nec ab ipso, nec ad ipsum missa esset, in volumina referendā, & vnà cum suis edendā curauit. Pari temeritate prolatus est in Italia, ab amicis quidē nostris illis, sed me nō consulto tamē, defensionū mearū libellus. Valentia autem quædam mea in iuris prudentia laudē Oratio, cū quicquid huiusmodi nugarum cōmentor, id non ad ingenij, doctrinæve famam, cuius quidem illa capaces non sunt, sed vel ad præsentē modo vsum, vel ad comparandā aliquam dicendi facultatem mihi præscribam. Equidem non facile dixerim, ista ne me scripsisse pœniteat iam magis an pudeat: tametsi nō tam mea infantia, quàm istorum qui & contra voluntatem, & præter opinionem meam nugas illas in apertū protulerunt, culpa traducitur. Atqui facilis sit huiusce existimationis iactura: illud omnino non ferendū, quod me vulgò hominū opinio ex scriptis meis in crimē inuidiamq; adhuc vocat. Itaq; nisi me styli pœnas hic dare vis: neq; enim obscurū esse possit, ad quem ἀλλωνοεῖσιν illa nostra pertineant: inscindes vtranque epistolam, aut sic eas asseruabis, vt nunquam exeant: quanquam enim nulla equidem maleuolentia in hominem suffusus hæc ad te scripsi, qui sanè ab ingenio eius nec studio, nec voluntate abhorreo,

& egre

& egregium illum ac praeclarum ad ius ciuile nobis restituendum animum cùm laudo magnopere, tum me hercule etiam exosculor: e a tamen mea hic est causa, Vt mihi Vel de cuiusuis ingenio libere pronunciare solutum non sit: neq; adeo interrogato tacere integrum. Si laudo, blandiri: si Vitupero, odisse: si taceo, inuidere me suspicantur. Cur te igitur, inquies, ad nos non recipis, apud quos tibi Vel plane tacere, Vel etiã aperte quae sentias, dicere liceat? Primum, quia etsi imperitam multitudinem partim obscurius iniquam, partim non dissimulanter infestam experior, tamen omnes omnium fere ordinũ principes ad causam adiunctos habeo. Deinde eorũ hic mihi & iam facta est, & Vt spero fiet, graecorum librorum potestas, sine quibus instituta à nobis opera nunquam neq; ex sententia, neq; ex dignitate nostra absolui potuissent. Postremo, ne quid hic de P. Bembi & Iac. Sadoleti erga me Voluntate dicam, qui sibi nullum mei ornandi finem faciunt, à Pont. Max. honeste discedere qui possum? cum meis non solum in illa temporum meorum nouitate sua autoritate saluũ & Vrbis compotem praestiterit, sed etiam nũc otium meũ liberalissime tueatur, pollicitus se fortunam meam suis quoque beneficijs honestissime ornaturum, si in eas toto pectore literas incumberem, quarum spe ad summam

laud

laudem omnium expectatione, me vocari ipse sibi persuasisset. Sed haec subtilius cum magis vacabit. Illud te vehementer etiam atque etiam rogo, ut Ruzei nostri animum mihi recolligas atque restituas: simul et ut in omnibus tuis epistolis, quas ad Bembum aut ad Sadoletum mittes, legitima quaedam neque ea vulgaris nostri commendatio accedat. quanquam enim mea causa nihil non ultro facturi videantur, tamen rebus meis multum conducere arbitror, ut per literas tuas me meaque omnia tibi curae esse intelligãt. Id si feceris, & ex intima tua arte mirificũ quoddã cõmẽdationis genus deprompseris, faciã ut aliquando intetelligas, te officium tuum apud hominem memorem minimeque ingratum posuisse. Iterum Vale.

CHRISTOPH. LONG.

Petro Bembo S. 15

POllicitus sum tibi superioribus literis, quod commendatione tua profectum esset, id primo quoque tempore ad te scribere. Nihil igitur, ut nunc quidem est, adhuc profecimus: neque id ipsius tamen culpa, qui se nihil tua culpa causa non facturum Bolduco recepit, sed mea quodãmodo ignauia, qui nondum hominem cõueni, veritus primũ, nõ accersitus ad eũ, qui occupatissimus esset, accedere: deinde ne si literis tuis fretus, quas ille à me

non accepisset. Vltro accedere, contrà atque inter nos conuenerat, idq; ipsum neq; loco, neque tẽpore facere. Postremo metui, ne me multam graecis literis operã aliquãdo dedisse alicunde rescisset. Est enim eo in graecos animo, quo ille qui ad Villam suam graeca via vt iret, animum inducere nũquam potuit. Iocari me putas? serio tecum ago, si quidem vera sunt quae audio. Audio autem hominem sibi persuasisse vt quisq; optime graecè sciat, ita esse nequissimum. nequissimũ autem? Imò verò etiam indoctissimum. Itaq; si commendationem tuam renouandam esse mea causa putabis, velim eum commonefacias, nihil me minus, quàm optimè graecè scire. Quod si diligenter feceris, & verum me hercule scripseris, & me magna inuidia liberaris. Atqui nec te itẽ illud lateat velim, quod mihi hoc ipso in genere per quã ridiculũ accidit. Postridie eius diei qua Bolducus literas tuas illi reddiderat, descendebam in forum, & spei & animi plenus: cũ ecce tibi incurro in praetorem ipsum & vrbis praefectum, purpuratos ambos, ac magno comitatu ad eam quam incolimus vrbis regionẽ proficiscentes. Ego qui me cum mea sponte illi antea satis esse commendatũ arbitrabar, tum vero commẽdatione tua gratiosissimum iam esse iudicabam, statim suspicatus sum eos ad me, quo vel beneuolentiam suam erga nos testatiorem

ſtatiorẽ, vel commendationẽ tuam illuſtriorẽ fecerent, officioſe venire: tamen cum neq; pudor meus ferret, vt cum tãtis viris temere cõgrederer, & mihi etiã honorificentiſsimũ fore ducerẽ, vt ij domum meam ventitaſſe dicerentur, de via paululũ ad leuam deflecto: M. Antonium Flaminium qui mihi vnus comes hærebat, idẽtidem, num quo nam illi? rogitãs: quo negante, Quin igitur dum hi cum toto abſunt comitatu curiam ſpectatum imus, nondum à me per ocium viſam? Ideo conſilio commentabar, vt ibi fabulæ exitum expectarem. Redeunt illi tandem: ego me in litigantium turbam conijciens abdo. iam enim me & meæ ambitionis pudebat, & quod eis domi praſto non affuiſſem, pœnitebat: Quo ad ædes noſtras accedebam propius, eo magis tacitus mirari, neminem nobis occurrere, qui rem tantam nunciaret. Ingredior: ſolitum vbique ſilentium. percontor: nullum de prætore verbũ, quid multa? cœpi ipſe aliquando mecum & ſtultitiam meam ridere, & quod erat ſtatim conijcere: nihil illi minus quàm res meas eſſe curæ: quod quidem pro animi noſtri facilitate æqui boniq; fecimus, & ſi res coget, poſt hac etiã facturi videmur. Paucis antequam has ad te darem dieb. rumor hic erat te rem tuã bene geſſiſſe, ſed is etiam raucus factus eſt, & ad me nõ ſatis conſtãter

perlatus. Tu si quid erit, quod amicis tuis iucundũ fore iudicabis aut scribes ipse, aut aliorũ certe literis id nobis quoq; significandũ curabis, & valebis. Nos enim ita vt cũ maximè & valemus & studemus. Cum has ad te scriberem, cogitabam Venetias animi causa, vnde ad te literarum aliquid fortasse dabimus, Ex vrbe Patauio, Idibus Octobr.

CHRISTOPH. LONG. Furnio Mario Molsæ S. 16

EXercebar trigonali pila domi cum M. Antonio Flaminio, cũ Nicolaus Machælus salutẽ vtriq; nostrum tuis verbis attulit. Quẽ cũ rogasse, ecquid à te aliud? nihil sanè, inquit. aderit enim propediem ipse, sic tamen literarum aliquid à vobis interim expectat. Quid ita inquam, siquidem continuo congressuri sumus, nec ille præter salutem quicquã. Hic cum ille conticuisset, ego ad M. Antonium, Tu Flaminii, quid tibi sit licitum videris. ego ad istum scripturus non sum, qui neque me literis suis dignum vnquam iudicauit. & accusatoris nostri nomen immortalitati commendauit. Scripsi has tamen statim cum paulum à lusione respirassem mi Furni: ne vel tu id à me serio dictum existimares, vel ego te in eo imitarer, de quo te potissimum sub accusare soleo. quanquam mehercule, quod scri-

berem

berem nihil planè erat, nisi nobis aduentum tuum in summa esse expectatione: cuius quidem rei me primum suis literis certiorem fecit Fl. Chrysolinus, deinde Q. Lælius Maximus: quem Quinti prænomen secutum esse arbitror, quod Quintiæ alicuius, ut tu Furnia, cõsuetudine istic teneatur. Sed hæc & nostro more iocati sumus, & coram liberius ridebimus. Tu modo fac venias: venies enim expectatus, non mihi modo, qui quàm libenter multas horas tecum ponam atq; suauiter traducam, ipse meminisse potes: sed familiaribus etiam nostris omnibus, in primisq; St. Saulio & M. An. Flaminio: quorũ alter per me salutem tibi ascribi, alter referri voluit. Tu si ante quintumdecimum Calend. Nouemb. diem ad nos exieris, fac omnino Venetijs iter facias. Nos enim ibi offendes qui cras ad summum perendie, illò animi causa cogitabamus. Vale. Ex vrbe Patauio, prid. Cal. Octobr.

CHRIST. LONG. DIONYSIO Monacho Lerinensi S. 17

Vtinã eius esset generis mea literæ, vt te quemadmodũ scribis, delectare possent: crebras omnino, nec eas sanè minus longas quàm optare videris, àme acciperes. Verum cum nec ipse tu, quantã ex sermonis Latini

paupertate laborem ignores, & egomet mihi planè sim conscius, quanta difficultate præser tim ad homines doctos tuiq; similes scribam: ne mirere si vel rariores vel breuiores, quàm expectas, à me tibi reddantur. Nam etiam cum nihil vnquam fere est quod tibi mittam nisi te à me fieri plurimi, sed de quo ipse non dubites: tum vero si quid aliquando est, deest penè semper, cui id recte dari possit: Sodales igitur tui, quoties istuc proficiscentur, eius me rei certiorem faciat necesse est: & ipse tu scribendi argumentum aliquod nobis prabeas oportet, si modo meas elicere voles. His enim ad tuas beneuolentia magis erga te mea adductus respondi, quā quid responderem occurreret: nisi forte in eo epistola materiam à nobis quæsitam esse putas, vt me tibi tum de præterito, tum etiam de futuro silentio excusarem: Vale. Patauio, IIII. Cal. Iun.

CHRIST. LONG. GREgorio Cortesio S. 18

Q*Vod posteaquam in Italiam redij, nihil ad te literarum dedi, id profecto neque obliuione tui factum est, qui etiam si velim, tui tamen obliuisci non possim, ita frequēs & iucundus nobis hic est de te quotidie sermo: neque sane quin esset, quod per literas tecum agere vellem, sed quod ea erant in manibus,*

quæ nec literis, nec cuiuis recte committi possent. Rem tenes; genus tabellariorum nosti. Nunc autem cum rationē ad te tuto scribendi inierim, scito mihi magis magisq́; quotidie de rationibus tuis cogitanti, non iam placere ad rem, ea quā tibi istic ostenderam via aggredi, ne siquid offendatur, iniquorum sermonibus detur locus, quos vel minima re ad deridendū contentos fore video: sin ut volo & opto cadat, ne rem mali exēpli instituisse, nec tam doctrinæ studio, quàm religionis odio eò confugisse existimemur. Quin etiā non possint multorū sustineri causa, si tibi quod postulas à Pont. Max. uni concedatur: nec tu non temere de iudicio principum tuorū aut iudicasse aut desperasse, qui rem tam honestam ab eis non petendā esse duxisset. Huc accedit grauis illa inter vos & Pont. Maximum controuersia, ut ne si exploratum quidem sit illius nos cōpotes fieri posse, tamen velim hoc tēpore, ne ordinem deseruisse, vel etiā data occasione turpiter trāsfugisse potius, quàm studijs nostris præsidiū quæsiuisse ullum videamur. Equidē cum nostra plurimū interesse arbitrer, grauitatem ut tueamur, neque tam docti quàm boni viri hominum opinione habeamur: tum vero te non omni solum cupiditate, sed omni etiam cupiditatis suspicione carere velim. Nec enim nescis, tametsi volunta-

 tem

tem ea in re tuam, quasi ambitiosam & inanem bonus nemo reprehendere possit, quàm tamen difficile sit, his præsertim moribus, consiliorum nostrorum rationes vulgo probare. Atque si Romæ nunc essem, ipse tibi negotium nullo maiore negocio per me conficerem, operam quidem profectò, studium, consilium, fidem, rem denique meam in eo tibi diligenter nauarem. Absens rem tantam per interpretes moliri sine periculo qui possum? Itaque ne per Sadoletum quidem nostrum quicquã mihi conandum arbitror, præsertim cum crebris amicorum & ipsius maximè Sadoleti literis Romam vocer, quo si me aliquando contulero, omnes vias persequar, quibus ad id quod cupis peruenire posse putem. Sed audi casum planè diuinum: scribente me hæc ipsa anxie, repente nuncius, rem in conuentu vestro ex sententia nostra confectam esse: habere iam te omnium munerum vacationem: tantum sodalitatis tuæ studiosis omnibus ocij publico patrũ decreto impertitum, quantũ tu vix vel per nos, vel à Pont. Maximo cõsequi potuisses. Quid quæris? Sustuli manus, meq; à cõsilio & deliberatione ad gratulationẽ totũ cõuerti: præsertim qui eã rem non modo facultatẽ apud tuos habuisse, quod vel ipsum planè desperabã, sed sũmo etiã totius cõuentus assensu cõprobatũ fuisse perspicerẽ. Quapropter fine re isto

re isto mi Cortesi occisio: quo nihil neq; tibi accōmodatius, neque sodalitati tuæ ornatius, neque nobis amicis tuis iocundius contingere potuisse iudico. Vale ex Vrbe Patauio, IIII. Calend Iun.

CHRSITOPH. LONG.

Aug. Grimoaldo Pont. S. 19

QVod magnum, cùm tuæ in Christianā religionem pietatis, tum in optimarū artium studia animi, Lerina tua priscæ dignitati restituta, id est, doctissimis atq; sanctissimis viris dicata, fructum ceperis: nec ipse quidem dubito, & pro mea erga te obseruantia valde etiā lætor & gaudeo. Nunc enim denique, non fortunam quidem ipsam, quæ nihil hisce in rebus iuris haberet, sed Iesum Opt. Max. optatis tuis respondisse video. Quod quidem tu quasi ita futurum præuidisses, cœperas etiam, vti audio, ad amœnissimas illas fontium scaturigines magnificum opus facere, loco mea quidē sententia, studiosorum hominum habitationi perquā accommodato. hanc quoque ædificationi bene tibi ac feliciter euenire cupio, sed non mea minus quam tua causa, qui mihi illic non nihil loci atque ocij ad recolenda studia nostra abs te assignatū iri sperē. Literæ quas ad Gr. Cortesium do, eius sunt generis, vt eas in alienas

manus peruenire olim: qua plane de causa cũ tuis complicatas, & in tuarũ fasciculum coniectas obsignaui, veritus vt si illi nominatim descriptæ essent, ne quem sodaliũ eius ad lectionem sui inuitaret. Itaq; mihi gratissimũ feceris, si eas ipse tu illi reddideris: quod vt facias te vehementer rogo. Mitto ad te defensionum nostrarum librum, non quo hæ mihi magis probentur illis, quas tibi istic legendas tradidi, sed vt intelligas quid acerbæ illi aduersariorum meorũ accusationi respõderim, qua me absentem & iam Roma profectum in crimẽ inuidiamq; apud Pont. Maximum vocasset. Vale. Ex vrbe Patauio, IIII. Cal. Iun.

CHRIST. LONG. Stathio S. 20

VArie sum hodie tuis literis affectus, quã enim officia in me tua commemorabas, fuerunt mihi non insuaues: quã vero ad te esse allatum significabas, mihi epistolam nescio quã tuam non satis probari, haud mediocrem molestiam mihi attulerunt. Illud autem in eis odiosissimum, neque medius fidius vel pudore, vel ætate tua dignũ fuit, quod prope minitabũdus me ad inimicitias vocare sis ausus. Ego Stahi, quod scribis te, tum istic tum in Gallia probitatem doctrinamq; nostram prædicare solitum, quanquam id

nunc

nunc primũ audio, tamẽ facile credo, atq; de eo tibi gratiã etiam habeo. Quod autẽ iniqui cuiusdã mihi hominis, cuiusq; quẽ tu vel indignatiõe tua indignũ profiteris, sermonibus adductus, inimicitias mecũ gerere non recusas, in hoc plane modestiã tuam requiro: nam prudentiã quidẽ aut constantiam dicere non ausim, quãdo nihil huiusmodi in hanc ætatẽ cadit. Fuerat tamẽ tuæ istius præclaræ indolis primum, hominis qui illa in me conferret, æstimare ingeniũ: deinde naturæ nostræ moderationẽ: deinde ecquid de te in eo quidem genere detrahi poterat: postremò non statim tibi in animum inducere, te mihi displicere, si epistola quadã tua mihi non ita placuisset. At cognosce expostulationis tuæ æquitatem. fac me dixisse illud vnum, de quo quæreris illam tuam in Salmonium Macrinum epistolam visam esse mihi satis, neque elegantem, neque copiosam. an hæc tibi tãdem iusta suscipiendarum inimicitiarum ratio videtur? At erat (inquis) tui officij me admonere. Quasi vero tu eam mihi legendam tradideris, aut vt ea in re operã tibi nauarẽ meam, vnquam postularis. Vide quam inania sint, & quam tu temere, ea quæ ad te dilata sunt, credideris. Ego enim neque elegantiam, neque copiam in his literis me desiderare tum dixi, quanquam vtrunque desiderabam

[illegible]abam: sed humanitatē tuam, qui nulla in-iuria lacessitus simultates tibi, vel vsq; trans [illegible] cum homine vtrique nostrum amico ge[illegible] putares. Quod quidē si à me, ne communis concordiæ quidem causa, dictum oportuit, tibi in cōmunem amicum gratis scribere qui licuit? Sed nolo tecum accuratius agere, neq; sane quæ mihi in mentem aduersus te venerunt, ea hic perscribere: multo vero minus illa tibi commemorare, quæ te non modo in literas, sed in mores etiam meos istic in dies singulos euomere audio, purgare me tibi tantum hoc tempore volui, non te accusare, quod de me temere credideris, atque tam nulla prorsus de causa, Romano quidem, (vt tu arbitraris) sed plane gladiatorio more, inimicitiæ ac amicitiæ tesseram contēptim mihi proposueris, adiectis quoque insolentissimis illis verbis, quibus te mihi acerbissimum infestissimumq; hostem fore pronuncias, nisi te mihi amicum deligerem. Quid si nolim? Atqui ea sanè tua est cū ætas, cui facile ignosci possit: tum rerum humanarum imperitia, vt multa potius misericordia, quàm vllo insigni odio dignus videare: ea autem nostra humanitas, vt istiusmodi ineptias facile concoquamus: is animus, vt minas fortiter contemnamus: ea religio, vt inimicitias fugiamus, & iniuriarum facilimè obliuiscamur.

Quare

Quare amicitiæ tesseram libens accipio, atque te interim pro instituta inter nos amicitia moneo, ut neque in lacessendo posthac sis tam procax, & cæcum hunc animi impetum, si omnino tollere non potes, certe refrenes atque cohibeas. Nec enim tibi mecum semper erit negocium, qui cum meæ facilitatis rationem libenter habeo, tum etiã indoli tuæ plurimum faueo: cuius si ardorẽ, non ad suscipiẽdas vel gerẽdas inimicitias, quod planè barbarũ est, & hominẽ Christiano indignũ: sed ad bonarum artium studiũ traduxeris, spero te non tibi modo, sed ciuibus etiam tuis magno aliquãdo ornamento futurum. Hæc ad te paulò quidẽ tristius atque seuerius, quã mea natura ferat, sed fideliter mehercule & amanter scripsi, nõ quod amicorũ meorũ iudicio, literæ tuæ tam contumeliosæ, tam minaces, dignæ essent, ad quas tam humaniter rescriberem, aut omnino responderem: sed ne me tu tibi iratũ existimares, si in eo quo me ad rescribendum inuitaras, morem tibi non gessissem. Quod quidẽ etiam mea spõte facturus fuerã, tum ut animum tibi aperirem meum, tum ut te monerẽ, videres etiam atque etiã diligenter, quid tibi expediat, quid te deceat, aut si per te ipse id perspicere non possis, adhiberes in consiliũ viros probos & homines amantes tui, quorũ ex sententia nihil tibi facile minus

licebit, quàm ut cũ ætate, dignitate, fortunâ nostra deniq; erga te beneuolẽtia depugnes. Quod si aliter tibi faciendum ipse statueris, non tamen perficies, ut te omnino oderim. Illud fortasse assequeris, ut cum operam dederim, ne mihi quicquã consilia tua noceant, in utram partem nostrum de te iudiciũ accipias, non magnopere laborem. Vale.

CRISTOPH. LONG.
Petro Bembo S. 21

A*Moris erga me tui uestigia, nullis opinor literis uel plura, uel illustriora imprimi potuerũt, quàm iis quas abs te proxime accepi. Sic enim quocunq; me uerti, lenissimis atq; amantissimis uerbis expressa apparent, ut etiam cum me obiurgas, magnam quãdã tuæ erga me uoluntatis significationẽ perspiciã. Illud uero quã non iam significat, sed me meaq; omnia tibi curæ esse planè declarat, quòd tot ac tantis, quas tu copiose quidẽ & eleganter collegisti, scribendi difficultatibus affectus, tamen tibi ad me scribendum duxeris. At quas literas? quam uberes? quàm suaueis? quam subtiliter luculenterq; omnia quæ ad nos pertinerent, explicãtes ut facilimè animaduerterẽ. quãtum in eo meæ causa laborasses, qui maiorem meæ omnino, quàm tuæ quietis rationem habuisses? Atqui nolim uir optime mihiq; charissime Bembe,*

tantum

tantum mihi posthac tribuas, aut omnino quicquam meo nomine in scribēdo industriæ ponas si quidem interim tibi cum huiusmodi literarum satietate vel etiam (quod minime omniū velim) cum valetudine tua pugnādū esse cognosces. Mihi quidē certe satis factum putabo si ex literis tuis, meas tibi redditas esse intellexero. Neq; enim dubium mihi esse potest, quin si eas legeris, pro ea quam mihi tecum esse voluisti necessitudine, mandata etiā nostra diligenter curaris. Itaq; te omni ista accuratius scribēdi molestia libero quanquā me hercule in literarū tuarum lectione, quasi in aurea illius ætatis specula quadam libēter acquiesco. Verum non id mihi sumo, vt voluptatem meam cōmodo tuo anteponi velim. Quod autem te negocia nostra cum Io. Pino, Regis Franci legato procuraturum scribis, de eo sic velim ipse statuas, vt omnia tibi putes ex re & tempore constituenda, neq; verbum à me in posterum hac de re expectādum esse. primū quia nihil certi, ad quod literas meas accommodē, habeo, deinde, quia siquid in his prouideri potest, vos id melius. Quare velim quidē à vobis factū egregium aliquod prius audire, quàm id futurū sperarim. sed quādo id nō tā in vestra, quàm fortunæ ipsius manu positū video, nō equidē ipse vos, ne mihi desitis rogabo, sed Deum potius immortalē ne studio

dilig

diligentiaq; vestre desit, cõprecabor. Illa porrò mea tuorũ in me beneficiorũ commemoratio, non eò quidem spectabat, vt vel auribus tuis aliquid darẽ qui sum vnus omniũ (vt nosti) minime blãdus, vel locum mihi apud te quærerem, qui me fratris habes loco, vel te in me amando confirmarem, qui de constantia tua nunquã dubitaui: sed quo me tibi memorem atque gratum probarem. tametsi istuc mihi modice, vel intra modũ potius & raro videor fecisse qui nullum eiusce rei locum sine nefario scelere potuerim prætermittere. Sed quãdo ea es animi moderatione, vt tibi ne gratias quidem ab amicis agi velis, erit mihi posthac tua volũtas officio meo antiquior, præsertim cum ineptum sit, me, qui tibi vix re satisfacere possum, verbis gratiam referre conari. Quod autem me ad omnem abiiciendum timorem, graui illa tua disputatione cohortaris, atque interea etiam amãter subaccusas, quasi saluti meæ diffidere hic deniq; incipiam, qui Romæ tam fortiter atque intrepide imperitæ multitudinis impetũ sustinuissem: Ego vero mi Bembe non tam magno animi motu perturbatus sum, quàm aut tu quidem existimas, aut pars etiam quædam mearũ ad te literarũ significare videbatur. Sic autẽ tecum egi, vt mecum interdũ soleo, cum illa mihi propono, quæ homini, cuius ea

sit

sit quæ mea est causa, accidere & possunt & solent. Equidem ad neminē, præter te, in eam rationem scripsi, cum domesticis ne verbum quidē feci. Neque tamen magna iusti metus causa non fuit. Nam si ad vos vndique perferuntur omnia, audistis scilicet aliquid de indigna illa quorundam ex Gallia procerū, nonnullorū item ex studiosa iuuentute adolescentium cæde, quos hic per eos quibus illa ad te scripsi dies, crudeliter trucidatos esse constabat. Accedebat eodem, quod ex nequissimis illius Sinonis nostrij gregalibus emissarij quidam, partim me literis minacissimis contumeliosissimisq; ad inimicitias vocarēt, partim non bellos de me rumores dissiparent: Alij Lazarum nostrum iniquis sermonibus in me incitare conarentur. Quibus equidem rebus commotus, non ego quidem, vt meæ firmitudinis essem oblitus sed certe vt te improbitatis istorum facerem certiorem, scribēdum ad te putaui: idque magis vt me tuis consiliis aduersus impendētia mala munirē, quàm præsentibus, quæ caueo magis quàm timeo, perterrefierem. solutus enim ab omni grauiore cura tum eram: cui quidem rei argumento vel epistola illa mea esse possit, quā summā animi mei lætitiam non modo tranquillitatē, optima sui parte præ se tulisse nō ignoras: etsi mehercule nō eadem hic est tem-

porum

porum meorum ratio quæ anno superiore istic erat. tum enim consilio & authoritate de iure publico disceptabatur, ecq; mihi fortè parcebatur, quod aduersarij nostri victoriam sibi despondissent: nunc vero non ea solum spe deturbati, sed etiam turpissime victi, ad extrema consilia descēdunt, nec ex iure manu consertum, se i pilis & gladijs rem repetitū veniunt. Iam mihi istic cū Pop. Romano erat negocium, qui me iudicio & legibus, quàm vi atq; oppressione vinci maluisset: hic mihi res est cum portentis nescio quibus, quos neq; S.P.Q. ipsius Romani iudicium, neq; pudor vllus, neq; ius aliquod ad æquitatem animi traducat, sed suus furor, sua immanitas ad latronum gladiatorumq; consilia præcipites agat. Eò sane factum est, vt non ad te modò & M. Antonium Michaelem pluribus verbis scripserim, sed Venetias etiam ipsis obtrectatorib. meis in eandē sententiam rescripserim. Nec enim aliam profectò, quemadmodū me ab istorum calumnia vindicarem, rationem inire potui, nisi tu fortè à me nullū mea in nomen Italum beneuolentiæ signum datū velles, ne tum quidem, cum me isti in crimen inuidiamq; iterum vocarent. atqui ocium tuum huiusmodi cogitationib. perturbari nollem. Sapienter hoc tu quidem & amicissime præcipis. verum nō me tam sollicitum ea res

habuit, quã tu tibi persuades. Ita enim vitã meã iam pridẽ institui, vt mihi nihil magnopere metuendũ, neq; adeo in malis numerãdum, quod quidẽ à culpa absit, existimem. à qua culpa, cum absim, hac certe in re, quàm qui legitimè, non tam molestè istorũ calumnias accipio, quàm tibi nonnunquam videor ferre. Omnino eo sum animo quo tu esses, si te in eum fortuna casum demisisset: vt aut iniuriam ferendo impius, aut crimen diluẽdo, timidus querulusq; haberere. Quæ sane causa fuit, vt istos de me impune cõcionari nollẽ. Equidẽ in cæteris causis facile tacere possum: simul ac vero quis voluntatẽ meam, tanquã à vobis alienã, atq; (vt istorum verba ponã,) Italiæ infestam, populari odio subijcere conabitur, non dissimulabo contumeliã, neq; sanè committam, vt taciturnitatẽ meam iniquus interpres conscientiæ assignet. Quid enim? Si quis me quasi de religione male sentientẽ publicæ inuidiæ obijciat, tacendum mihi putabis? Non putabis opinor. quare nec isti, cum me contra Italiæ dignitatẽ omnia tum facere tũ dicere calũniẽtur, id quidẽ tacitũ tulerint. Situm est enim illud in iureconsultorum, Qui tacet, fatetur, confessus pro iudicato habetur. Purgatũ me tibi quidẽ, imo vero ne in suspicationẽ omnino neq; apud te, neq; apud tui similes vnquã venisse certo scio. sed nõ aliter

tamen

tamen exulceratis cæterorum animis mederi possum, quàm si aut falsa ea esse ostendã, quæ in me conferuntur, aut istos qui se Italiæ dignitatẽ atq; Pop. Rom. maiestatẽ adversum me tueri gloriantur, omni cura diuturnaq; sollicitudine liberaturus Lerinã commigrẽ. Quocirca à te peto ut te meo vel dolori, vel si mavis timori, æquũ iudicẽ præbeas: si & me olim Romæ temeritatis dánare solebas, quod imperitæ multitudinis minas insidiasq; fortiter contemnerem: & ea nostra ést causa, ut pium meum silentium in contrariam partem facilime rapi posśit. Neq; tamen est, ut supra scripsi, quod studia mea his contentionibus interpellari metuas: quando nullam in eo iacturam, nõ nihil etiam fortè lucri, in exercendo stylo fecimus. cuius ego te rei testẽ laudare possum, si modo vera sunt, quæ de accessionibus in scribendo nostris epistolæ tuæ consignasti. Quod si me nõ tam præsenti iudicio, quàm reliqui tẽporis expectatione adductus, ad summam cohortari voluisti, tamen mihi bene sperandum est. ut enim illa literarum tuarum particula, qua te mihi fortitudinis præceptorum præberes, omnẽ animi mei metum, si timidus essem, abstergere potuisset: ita admonitio & adhortatio illa tua ταν τlω τlῶ γgαμμlώ urget, rem non habere modo facultatem, de quo quidem dubium mihi diu fuit

fuit, sed nobis etiam ut volumus & optimus aliquando processuram ostendit atque pollicetur. De Mariano Castellano quod fecisti, est id mihi tam gratum, quàm quod gratissimum. Sed maximo me certè gaudio cumularis, si hominem mea causa, omni humanitate comitateq́ tua quàm honorificentissime complectendum susceperis: id est. re, verbis, vultu deniq́ expresseris, & quãto tibi studio dignitatem eius coràm commẽdarim, & quàm tu illum meis etiam literis habeas commendatum. Pari velim liberalitate Lælium Maximũ comprehendas, virum mihi & familiarissimum, & illa meorum temporum nouitate probatissimum: de quo tecum hoc breuius ago, cùm quod de homine tibi non prorsus ignoto scribo: tum quod si quo sum in hominibus amicisq́ deligendis iudicio, cõfido eum se tibi sua sponte satis esse commendatum, vel iam potius esse commẽdatissimum. Quod si ita est, peto à te, vt ad id quod ipsius causa iam vis, addas cumulum commendationis meæ. sin autem tibi aut propter verecundiam suã, aut propter occupationes tuas, nondum satis est cognitus, sic eum tibi commendo, vt virum optimum, hominem honestissimum, eundemq́; neq́ à studijs nostris abhorrentem, neq́ amicitia tua indignum, ab homine pernecessario commendari par sit.

Cum has ad te dabam: & consilium peregrinationis, de qua ad te antea scripsi, deposueram, neq; Marinum Georgium adhuc conuene neram, quē tamen ex Boulduci oratione, nihil non tua causa in rem eam facturum intelligo: sed id erit alterius epistolæ argumentum. Flauio nostro & Fondulo literas, quas in eundem cum tuis fasciculum conieci, reddendas curabis, & meis verbis saluere communes amicos iubebis. Vale. Ex Vrbe Patauio, 16. Calend. Octob.

CHRISTOPHORVS LONGOLIUS Octauiano Grimaldo S. 22

CRebras aduentus tui expectationes Lazarus Bonamicus nobis commouit, qui te quotiescunque istinc redisset (redibat autem septimo quoq; ferè die) huc animi causa propediem exiturum nunciabat. Qua quidem opinione, me iustum iam mensem Patauij continuisti, Venetias statim cogitantem. Nunc verò cum tu minus ad nos, nos scilicet accurremus ad te Calēdis, aut postridie. Tu fac sint omnia ad eum diem parata, sed non vt antea, cum te morum magistro atq; etiam medico vtebar. Iam enim, si nescis, & morbum olim depulimus, & in aduersarij nostri Epicuri castra trāsiuimus: explorator, an transfuga, nondum habeo dicere. Sed tamen

hospi

hospitem expecta, qui tibi domi tuæ nihilo minore indulgentia tractādus sit, quàm Vibius Pacciacus M. Crassum Cirmaris temporibus in spelunca delitescentem accepit. Rides? Atqui certe spero hospitium tibi nostrum non minus gloriosum aliquando fore, quàm illi, quod exulem susceptsset Crassum, fructuosum fuisse suspicamur. Hoc asperſi, vt me Epicuri epistolas quoque perfidenter imitatum intelligeres: qui ad Idomenaum Regis Persarum præfectum Græce quidem, sed in hanc sententiam scripsit. Si gloria tangeris, nobiliorem te epistolæ meæ reddent, quàm omnia ista quæ admiraris, et propter quæ te vulgus suspicit. Sed vt ad id quod institui redeam: decreui paucis istis, quibus tecum futurus sum, diebus, omni prorsus abiecta literarum cura, animiq; sollicitudine deposita, cum natura in gratiam redire, id est, genio, quem quinq; ipsos menses misere defraudaui, aliquando tandem indulgere, quod me ita demum ex animi mei sententia facturum confido, si tu nobis quàm libenter cœnas facere soles, tam diligenter etiam lauteq; cubile instruas. Sed hæc coràm liberius, liceat modo isto venire. Vale. Ex vrbe Patauio, quinto Calen. Octobris.

CHRISTHOPH. LONG. Hieron. Fondulo S. 23

QVod nihil ad te iamdiu scribo, caue id aut obliuione tui fieri putes, qui mihi hares in medullis: aut contemptu, quem virum esse bonum & doctum semper iudicaui: sed vel certa mea pigritia, quam in hoc ocio contraxi, vel nimia inter nos familiaritate, qua me, plusquam mihi per te quidem liceret, vsum perspicio: vel certè quòd eius generis tuæ sunt literæ, vt nullũ mihi epistolæ argumentum suppeditent. Equidẽ eo sum ingenio, vt non temerè literis vtar, nisi quid eiusmodi mihi occurrat, quod aut mea, aut ipsius, ad quẽ mitto, scribi intersit. Itaq; cùm de pueri mei discessu certiorem me fecisses, statim quidẽ rescripsi: ad cæteras tuas nõ item, quod nullam mihi rescribendi materiam aut sententiam, attulissent, neq; verò in rebus meis quicquam esset noui. Atq; tuas equidem lego libentissimè: sed me planè pudet, meas ad te inanes remittere, præsertim plebeis & quotidianis verbis cõtextas. Sic tamẽ quod minus amice à me factum quereris, id mihi abs te amice ignosci velim. Nõ committam post hac vt in hoc genere officium meum desideres. Tu modo da operam, vt quod scribam semper à vobis habeã. Hinc enim nihil expectes, quod sit aut scriptione, aut lectione magnopere dignum. Vale.

CHRISTOPH. LONG. Gul. Budæo. S. 24

QVàm sis occupatus, etsi tu nihil ea de re ad me scripsisses, id tamen profectò vel tuarum literarũ breuitas, vel locus ipse vnde illa mitteres, mihi satis significasset. Memini enim quam multis mecum sis agere solitus, siquando ociosus ex Marliano tuo, aut etiam Parisiorum Lutetia ad me scriberes. Itaq; veum ipse quidem occupationum tuarum rationem habere, sed nondum mihi plane iudicatum est, gratuler ne tibi genus istud vitæ, an artium potius nostrarum studiorumq; vicem doleam. Eodem enim tempore, & tibi præclarum esse video singularem istam tuam tum virtutem, tum doctrinam non iam latere in tenebris, sed illustri & excelso loco sitã, in luce Galliarum ac regni clarißimi oculis auribusq; versari: & literis nostris multum præsidij ornamentiq; detrahi, cum te ab ijs auersum, ad gerendam Remp. traduci intelligo. Poteris tu quidem, qua es apud principem tuum vel autoritate vel gratia, doctos aliquot & literatos homines subornare, studia nostra, quæ per te illustratum iri sperabamus, non item certè tueri poteris. Sed quando nec quidnam potißimum secutus, regiam fortunam literarum conscientiæ prætuleris, nec

quid istic muneris sustineas, nec quamdiu in regio comitatu sis futurus adhuc scio: erit hæc nobis alterius epistolæ argumentum, disputatio. Facere tamen non possum quin gaudeam, te talem virum à tanto rege in amicorum cohortem esse accersitum. Spero enim, vel confido potius te, qui cum natura ipsa sis prudentissimus, tum etiam doctrina multa atq; optimarum artium scientia egregie eruditus, & liberis tuis consulturum, & dignitatem tuam apud istum obtenturum esse. Nam de animi tranquillitate atq; illo tuo à pueritia assuevisti ocio, nihil facile ausim affirmare, nisi fortè per principem ipsum artem tibi desinere aliquando licebit. Enimuero, si bene te cognitum habeo, non sane possis etiam vt velis, sine literis viuere, quarum cum nobis vberrimos fructus proferre cœpisses. Sed tum demum ad te de meo sensu perscribam, cum tu me hoc de genere toto, & istius tui instituti ratione certiorem feceris: non equidem, vt ipse tibi consilium dem, quo tu plane abundas quodq; tibi sapientissime captum esse scio: sed quia mihi tum deniq; tecum esse omnino videor, si aut literas tuas lego, aut aliquid ipse ad te scribo. Interea quod inter nos agi, & ex sententia mea (vt spero) per te confici potest, agam. Fran. Rasinius missus à rege Francorum ad Venetos

lega

tus, Principi suo concinnandas curavit tabulas, quibus via istinc Byzantium usque docte descripta, egregieq; depicta contineretur. ideo fecit, opinor, consilio, ut ille quem Graecia regem à Pont. Maxi. appellatum esse contendit, regionum illarum quasi conspectu admonitus, Graeciam sibi provinciam aliquanto maturius, quàm id futurum speretur, decerneret. Res est quidem, ut vides, cum ad tantum bellum imperatori in primis necessaria. tum mehercule, ut audio, etiã per se cognitu aspectuq; dignissima: sed multo tamẽ Principi iucundior futura, si testimoniũ iudicij tui accesserit. Quod quidẽ ille prospiciens, neq; sane dubitans quantum mea causa velles, egit mecũ per literas, ut se tibi eo potissimũ nomine commendarẽ. Nec Venetijs quisquam est Fr. Rubrio mihi amicior mi Budaee, nec sanè alius qui me aequè tueri et autoritate sua, si quid accidat, salvũ incolumemq; praestare possit. Quare mihi gratissimũ feceris, si in ea re homini ita cõmodaris, ut intelligat hanc commendationẽ magno sibi usui fuisse. Id autẽ facillime assequeris, si munus eius verbis tuis ornaris, ipseq; etiã aliquod vocis tuae testimonium dederis. Hoc ut facias, nõ mea tantum causa, sed tua etiã, te vehementer rogo. Summo enim splendore hominem, eundemq; gratissimum, nec à studijs nostris abhorrentem,

& necessitudine tua dignissimum tibi non multo tuo labore in perpetuum deuinxeris. Lazarus Baysius, quem in isto comitatu frequentem iam esse scribis, is est quem tibi olim Græce commodabam: Adolescens nostrarum artium studio mihi tum quidem coniunctissimus, sed nunc valde lautus, qui grauetur ad me scribere. Parũ scilicet diuturno aulæ vsu profecit, qui diligẽtiæ vrbanitatisq; suæ inter eos homines sit oblitus, apud quos cæteri vel natura tardissimi, non impigri modo & humanissimi redduntur, sed nullo etiam maiore negocio ad assentationem nonnunquã erudiuntur. Atq; id in ipso eo magis sum miratus, quod cum vnà Romæ essemus, præclaras illas quas tu in asse tuo istiusmodi hominum generi descripsisti leges, ita probabat, ita de ijs laudabat, ita nunquam de manibus ponere atq; conterere, vt ad earum omnino præscriptum istic victurus videretur. Ego certè eum præcepta illa tua iam explicare, atq; ita expromere arbitrabar, vt te, quo tum magistro vtebatur, discipulum redderet. Extra iocum mi Budæe, aut tu de rationibus eius ad me aliquid mittas oportet, aut facias quidem vt ipse quemadmodum rem suam gerat, nobis significet. Cùm enim à te discessi, quem istic pluris faciam habeo planè neminem. Ille porrò epistolarum tuarum nuper

editus

editus liber, quantum me diligis, vel potius quantum te à me scis obseruari, tantum qua so cura, vt ad nos primo quoq; tempore perferatur. Caue sumptui eam in rem parcas. Ego enim cùm quicquid tabellario dari iusseris, numerabo, tum verò etiam magnum abs te beneficium me accepisse iudicabo. Io. Fratris tui filium, atq; huius ipsius consobrinum Mauritium Bu'iodum, non expectabo dum vel tu, vel parētes eorum mihi commendent: diliguntur à me propter summam eorum humanitatem & obseruantiam. Budaeus etiā, quod earum literarum studiosus esse cœperit, quas tu maxime probas, hoc est Graecarum, nec id ipsum tamen meo hortatu, aut ijs horis quas iuris prudentiae studium suo sibi quasi iure vendicat, sed tum sua, mihi crede, sponte, tum eo tempore, cùm caeteri feriantur & cessant. Veritus est, credo, maximi & planè ingenui animi adolescens, ne tu vnus fuisse dicerere, qui nouum hoc decus in familiam tuam intulisses. In familiam autem? imò verò in ciuitatem, atq; adeo Galliam vniuersam. Nam quin primas omnium sententia omnem in partem referas, nulli iam neq; integrum est, neq; dubiū. Ambos igitur omni ratione hic tueor, & siquid opus erit, eorum quoq; tenuitatem facultatem mearum angustia sustentabo. Hoc

te idcirco latére nolui, ut parentes eorum per te sciant, me beneuolentiam memoriamq; quam ipsis debeo, liberis eorum præstare. Volo enim mi Budae si quis alius, & esse & haberi gratißimus. Vale. Ex Urbe Patauio. Non. Decembr.

CRISTOPH. LONG.

Ant. Marcilio. S. 25

INstitueram Ferialibus ad te scribere, cum mihi in mentem statim venit, eum diem etiam maioribus nostris religiosum fuisse. quanquam mehercule, ne tum quidem quod scriberem occurrebat, nisi te mihi esse charißimum: quod te, vel tacente me, certo scire non dubito. Scribebam tamē, idq; eadem omnino qua etiā nunc de causa, ut vel in eo quod tibi istinc proficiscens sum pollicitus, fidem meam liberarem. sum autem pollicitus simulatq; Patauium appulissem, me aliquid literarum ad te daturum. Vel te quoq; ad exolutionem promissorū, quibus te mihi obstrinxisti cohortarer: nō quòd de cōstantia tua dubitem (scio enim te hominem esse certißimum) sed quia incredibili cupiditate ardeo eiusce rei quam tu mihi & tantopere commendasti, & te ex animi nostri sententia confecturum affirmasti. Venies igitur ad constitutum, neq; prius tamen, quàm mādata nostra istic diligenter curaris: imò verò quod agis, perfeceris. perficies

cies autem si cùm quanti te faciam memineris, tum verò tantum in eo industriæ, quantū mihi coràm recepisti posueris. quod vt facias, non es tu mihi quidem vehementer rogandus qui te omnia mea causa & velle & cupere exploratum habeo. Illud tamē tibi velim persuadeas sic te mihi in eo morem gessisse intellexero, te inde nihilominorem, quàm ipsum me voluptatem esse capturum. Omnino si officia in me tua cumulo isto auxeris, & me planè bearis, & hominem gratissimum tibi deuinxeris. Cura vt valeas: nos enim ita, vt cum maximè, & valemus & in studia nostra incumbimus. Ex vrbe Patauio, quarto Non. Nouembris.

CHRSITOPH. LONG. Octauiano Grimoaldo S. 26

ETsi statueram nihil ad te literarum dare, nisi tu mihi epistola argumentum aliquod ipse præbuisses, tamen cum ad Ant. Marcilium, hominem vtriusque nostrum studiosissimum, scriberem, putaui aliquid etiā ad te literarum esse dandum, ne si nihil tibi misissem, pluris à me institutam nuper cum eo amicitiam fieri existimares, quam tuam: haud ita multis quidem annis illam, sed innumerabilibus certè tuis erga me officijs confirmatam. Itaque breuitati mearum literarū

ignosces, & si pleniores elicere voles, scripto me aliquo lacesses. sum enim eo ingenio, ut ipse multo libẽtius faciliusq; rescribã, quàm alios appellem. quod quidem & istic, & per literas me tibi testari memini. Saluta meis verbis Ioan. Maclinienſem gemmarium: atq; ut signatorium annulum, quem ei faciendum locaui, quàm primum mihi curet, commonefacito. Vale.

CHRISTOPH. LONG.
Petro Bembo S. 27

IAmpridem nihil scribo, quod multò auidius nummorũ aliquid istinc expectem, quàm vos vllas hinc literas. sed quando desideriũ tui diutius ferre non possum, quod quidem mihi tum deniq; lenire videor, cum ad te scribo: nec tu quicquã tam longo interuallo ad me, ego scilicet ad te aliquid mittã. Fui Venetijs dies amplius quindecim, quos ipsos partim cũ Octauiano Grimaldo in urbe partim cũ Andrea Nauagerio nostro Murani summa cum voluptate traduxi. Huius in suburbano, cũ hortus ipse grato nobis spectaculo fuit, ita dimẽsus & descriptus, ut omnes tum pomarij, tum seminarij arborum ordines in quincuncem dirigẽtur, & exquisitißimo ambulationum topiario opere latera eius decumaniq;

cumaniq; limitis cameræ conuestiantur: tum vero omnem expectationem meam vicerunt mali assyriæ plurimæ; suis quæq; interuallis discretæ, & in certum quoq; ordinem digestæ: quas eundem Nauagerium nostrum paucis ante mensibus seuisse audiebam, atque incredibili quadam celeritate solertiáque ad frugem perduxisse, fructu mehercule latissimo. etenim cuius aspectu nihil sit pulchrius, odore suauius, gustatu iucundius, varietate autem atq; magnitudine admirabilius. Delectatur enim etiam agricolarum voluptatibus, sed his honestioribus: & qua diligentia artes nostras colit, eadem profecto cum horto suo rationem habet. Sed vt ad cōiunctiora nobis veniam; scito vt primum Patauium veni, perspexisse me, quantum vel gratia, vel autoritate apud Marinum Georgium valeres. Accersiuit enim ille me statim honorificētissime, opesq; suas in tuenda vel salute vel dignitate nostra omneis mihi pollicitus est liberalissime. facturum puto, nam de te mirifice & sentit & loquitur, neq; à studijs institutisq; nostris tam abhorret, quàm vulgò hominum opinione existimatur. Amoris erga me sui argumēta nō obscura cum iā dederit, tum certè ab intimis & necessarijs eius ita obseruor, vt & me amari putem, et ipsi[illegible] merito hic tibi gratias omnino acturus fuerim, nisi omnem ex

nostra

nostra necessitudine gratiarum actionem sublatam esse voluisses. Velim tamen illum certiorem facias cum mihi officium suum fuisse gratissimum, tum me etiam sibi gratias apud te egisse diligentissime. Atque ne tu quicquam rerum mearum ignores, eadem hic nunc est vitae ocijque nostri ratio, quae aestate proxima fuit: nisi quod aliquot noctis horas assumimus, ac per anni quidem tempus iam & liberalius exercemur, & in studia nostra acrius incubimus: quae quidem studia, quo etiam alacrius tueri possimus, da (quaeso) operam ut pecunia nobis curetur: aut certe ut intelligam, quare ad eam Flauius nondum peruenire potuerit. Iam quartam hanc epistolam ad te do, cum tu adhuc ne schedulam quidem. quinta si te oppresserit, ne mihi longi temporis usuram longiore epistola dependes, Vale. Ex urbe Patauio, Calend. Decembr.

CHRISTOPH. LONG. Bern. Sandro S. 28

SI vales bene est, ego quidem valeo. Pluribus verbis tecum agam, cum plus ocij nactus fuero. Nunc Nicolao tuo satisfacio, qui mihi literas tuas hodie reddidit. is enim simulatque nobis opera sua nihil iam esse opus intellexit, istuc se statim recipere velle ostendit, cum in ipsum plane studiorum meorum cursum incidisset,

cidisset, quem quidem ut scribundis literis interpellarem, nulla unquam ratione adduci potui. Nam si nescis, ita ocij mei rationem institui, ut septimo quoque demum die exarandis dictandisue epistolis Latinis uacem: reliquum tempus omne, Græcis & grauiorib. literis consumam. Itaque epistolæ nostræ breuitatem ne sis admiratus, multo uerò minus inelegantiam: quādo neque accurate scripta est, & plebeio sermone tecum agimus. Quare autem Nicolaus commendatione tua apud me uti non potuerit, ex ipso cognosces. Reliquum est, cum ut salutem meis uerbis referas plurimam, & Fr. Bragadeno, & cæteris communibus amicis: tum uerò, ut has statim ab earum lectione conscindas, aut certè ne cōmittas, ut à quoquam legi possint, qui de ingenio doctrinaq; studiosorum ex unius alicuius epistolæ lectiuncula pronunciare soleant. difficile est eloqui, & iam suspicari potes quos significem. Vale. Ex urbe Patauio, Non. Nouembr.

Inscribendæ epistolæ qua tu ad me usus es, mihi quidem non satis probatur ratio, etiamsi ea Alcyonium nostrum persæpe usum esse exploratum habeo. Sed hæc coràm.

CHRISTOPH. LONG.
Lælio Maximo S. 29

Fecerunt

FEcerunt P. Bembi literæ, quo minus te mei prorsus oblitum esse existimarem. Salutem enim mihi tuis verbis attulerunt. Tu ne vero, qui vsq; in vltimam Britanniã, anno superiore literas ad me sæpe dabas, iam grauaris aliquid mittere: idq; cùm ego Venetijs iterum diligenterq; ad te scripserim, & nunc in ipsis penè incunabulis tuis viuam? Equidem postquam in Italiam redij, nihil à te, vel etiam de te, prætequam ex P. Bembi, & Hier. Alexandrini literis accepi. Quod si nostri obliuione cõmissum est; curabo vt prius istuc aduolem, quàm totus tibi excido. Sin te scribendi argumentum aliud deficit; persequere res vrbanas, non illas quidem quæ ad Pont. Max. aut Pontificij Senatus aliquem pertineant (multorum enim literis, nuncijs, rumore denique ipso ea nobis haud obscure nunciantur quotidie) sed planè ciuium Rom. & eorum qui docti istic numerentur; actiones perscribe. Nec enim nescis, quàm sim curiosus, quamq; omnibus peregrinantibus iucundum sit, etiam minima, quæ domi gerantur, cognoscere. Ante menses quinque legit mihi quidem binas tuas ad se literas Hier. Alexandrinus, Græcas alteras, alteras Latinas: in quibus cum alia de rerum tuarum statu diligentissime scriberes; tum tibi duas à me Venetijs redditas esse epistolas significares.

res. Verum id à me ſcribi oportuit, cuius maxime intererat de rebus noſtris abs te certiorem fieri: tum præſertim cùm Marianus Caſtellanus mihi diplomata illa quibus in ciuitatem aſciſcebat, mitteret. Sed planè ad inimicos olim noſtros, nunc meos defeciſti, ac prodita cauſa, quam tanta contentione egeras, ex patrono factus es accuſatorum ſubſcriptor quod cùm alijs indicijs multis facile perſpicio tum verò quod & adhuc tam pertinaciter taceas, & delatoris noſtri mortem lacrymis carmineq́ tuo adornaris. Sed iam ſatis iocati ſumus. Illud ſerio vehementerq́ à te peto, facias ſciam, quid iſtic rerum agatur, quam tu rationem vitæ tuæ inſtitueris: quod ſanè ſine ſumma ſollicitudine neſcire non poſſum. Nam de me ex P. Bembo cognoſces, qui cùm ſenſus meos tenet omnes, tum à me de rebus meis quàm ſæpiſſime fit certior. de te verò, quem hic rogem, habeo planè neminem. Saluta mihi Gorytium, cui quod quidem potui in hac defenſionum mearum editione teſtimonium dedi Vale, & me, vt facis, ama.

GHRIST. LONG. FLAuio Chryſolino S. 30

SAutem mihi hodie tuis verbis Fr. Capoliſtius dixit: ſimul & quàm multi, quāq́

illustres de me sermones summa mea cum laude abs te istic habiti essent, commemorauit. Id ego enim cùm summæ nobis esse voluptati ostendissem, neque tamen aut nouum tibi, aut inexpectatum mihi esse significassem, vt tu de me amantissime vel sentires, vel honorificentissime loquerere: egit idẽ mecũ vt sibi officij sui testimonium aliquod apud te darem. Qua quidem in re quando ei morem à nobis gestum esse vides, velim contrà illum scire ex te, me id diligenter fecisse. Nam ad existimationem nostram magnopere pertinere arbitror, vt homines, me vel minimis in rebus & memorem esse & gratum intelligant. Quod vt facias, te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale, Patauij Non. Febr.

CHRISTOPH. LONG.
Fl. Chrysolino S. 21

V*Ellem æquè facile ex meis literis quãti apud me sis perspicere posses, atque ego ex tuis, quàm me valde amares cognoui, complectexere quod ipse quidem de te feci, absentem animo: hanc verò epistolam etiam exosculararere. Nec enim eo es ingenio, vt aut in amore te vinci velis, aut quando amicum coràm non potes, animum certè eius cogitatione complecti nolis. Equidem exponere tibi non possum, quantum voluptatis ex literarum*

tuarum lectione ceperim: neque id vero, ea sola de causa, quod supra omnem expectationem meã faceta elegantesq; mihi visa sunt: quanquam tam felix in scribendo industria, tuum erga me studium vehementius comprobauit: sed quod etiam illam morum tuorum suauitatem ita expresserunt, vt mihi tecum esse, & collocutionum tuarum humanitate præsens ipse frui planè viderer: simul et quod in mentem eodem tempore veniebant innumerabilia tua in me vel præsentem, vel absentem officia: quorum quidem memoria mihi adhuc tam iucunda est, quàm ea ipsa cum ibidem, tum Venetijs grata extitissent. Atqui huius neque est loci, neque temporis, quàm ipse de me bene sis meritus commemorare. tantum habeo, nullas mihi istinc redditas esse literas, neque gratiores tuis, neque iucundiores: in quibus cum cessationem tuam apud me tam multis excusas, perinde sanè facis ac si te mihi eo religiose purgares, quod mihi gratias tum non egisses, cùm ego abs te beneficium accipiebam. Equidem nisi mihi perspecta esset animi tui singularis cùm simplicitas, tum moderatio, putarem me abs te huiusmodi excusatione accusari negligentiæ quasi ipse officio functus non essem, qui nullum prorsus grati animi argumentũ tibi adhuc præbuissem: quod ipsum, quo minus

adhuc per literas præstiterim, id quidē causæ fuit, quod cùm occupationibus tuis libenter fauebam, tum amicitia nostra indignum esse ducebam, ut tu pro opera, à me verba acciperes. Tametsi amicitia nostra, paucis, ut tu quidem scribis, mensibus istic instituta, sed mehercule & multis tuis in me beneficijs & incredibili meo erga te amore confirmata, facilè pati posšit, apud alterum plus officij residere, modo ne alter neque tuendæ amicitiæ voluntate, neque accepti beneficij memoria vincatur: quorum sanè neutrum ut in me desideretur perficiam. Quod autem mihi de defensionum nostrarum libro gratularis, facis id tu quidem amice, & ego mehercule ipse mihi plurimum eo nomine gaudeo: sed non propter eam facile, quam tu fortasse suspicaris causam, quod doctorum hominum iudicio plurimum oratoriæ tum elegantiæ, tum dignitatis præ se ferant: id enim ipse mihi vix persuadeo, quando ne mihi quidem in eis satisfacio, qui tamen scripta mea aspernari non soleo: sed quod eius libri editione partim certorum hominum improbitatem fregimus, partim exulceratos multorum animos sanauimus, partim bonos & doctos omneis ad causam adiunximus, atque adeò ut eis, nobis deuinximus. Quod si ita est, est quod ipse mihi planè gratuler, nec minoris tanta

talium

talium Virorum ſtudia, quàm Romanam ipſam ciuitatem faciam: qua quidem quo me non eſſe indignum demonſtrarem, illas ipſas defenſiones planè conſcripſeram. Donati ſunt quidem alij ciuitate multi: qui Verò tanto bonorum omnium conſenſu, tanto doctorum hominum iudicio, ea dignus habitus ſit, alterum non ſanè reperies. Atqui hoc in genere, ea mea cauſa eſt, Vt quid ipſe ſentiam libere exponere non poſsim. Quare quod ad te attinet, illud tibi perſuadeas Velim atque exiſtimes, habere te fortaſſe multos aut beneficiorum magnitudine, aut aſsiduitate, aut Vetuſtate tecum coniunctiores quàm me: ſtudio, beneuolentia, amore neminem: idq́; non tam propter tuas, quas ad me tum humaniſsime, tum honorificentiſsime ſcripſiſti literas, quàm quod planè ingratus ſim & mei diſsimillimus, niſi te mea ſponte amem plurimum, qui cum me ſemper feciſti plurimi, tum nihil ad excolendam confirmandamq́; noſtram amicitiam reliqui. Cura Vt Valeas. Patauij, prid. Idus Iul.

CHRISTOPH. LONG.
Iac. Sadoleto S. 32

M Iſſurus tibi Gul. Budæi epiſtolam, facere non poſſum, quin ipſe quoque dem aliquid ad te literarum: quanquam quod ſcribā non ſatis occurrit, niſi hic tibi fortaſſe

vis tua in me beneficia vt commemorem. Atqui huius commemorationis te, vt puto, iam cepit satietas: me quidem iam pudet, in ea toties habenda gratia elaborasse, quam ne cogitatione quidē vlla consequi possum. simul & illud vereor, ne hoc tibi nomine in assentationis suspicionem veniam, quasi frequens hæc tuorum erga me meritorum prædicatio non officio, sed tempori tribuatur. Non commemorem? quid igitur scribam? aut qua me tibi nunc quidem via memorem gratumq́ ostendam? Sic scilicet faciam posthac tum denique scribam, siquid erit, cuius te certiorem per me fieri oporteat. nam quin tibi studium, beneuolentiam, obseruantiam, quam debeo vel absens præstē, te non dubitare certo scio. Scribo equidem ad nonnullos istic, etiam cum nihil est opus, sed ad eos omnino quibuscū mihi aut domestici vsus, aut familiaritatis aliquid intercedit: te ista grauitate, dignitate, doctrina virū, istis occupationum quasi fluctib. obrutum hominem, crebrioribus literis interpellare nō audeo. Tu modo fac me ames & valeas: nos enim ita vt cum maxime, tum & amamus & obseruamus, tum vero valemus, & literis nostris vtimur: eo etiam sanè consilio, vt tibi ocij nostri rationē per ocium aliquando reddamus.

CHRIS

CHRISTOPH. LONG.
Petro Bembo S. 33

Vod superioribus literis futurum prædixeram, id nūc scilicet accidit: quinta e iam epistola oppressit, nec tu literā adhuc, ut omnino nummum. Atqui ad te scribendi super mihi in eo prora (ut aiunt) & pupis uit, ut aliquid vel literarū elicerem, vel pe- uriæ exprimerē. Nunc quādo utrunq; adhuc desidero, quo hic me tandē animo esse censes? præsertim qui neq; utrum literas meas ac- ceperis, neque de pēsione Cal. Nouembr. quid actum sit sciam. Verum postremū hoc leuius ferendum: illud mihi nulla ratione dissimu- lādum, quod hac tua scribendi intermissione de salute tua sollicitus esse cœpi. qua quidem salus quæ mihi pecunia non antiquior? Vale. & si me amas, cura ut me Flauius, quem- admodū tecum agatur, primo quoq; tempore faciat certiorem. Rescripsit iam tandem Bu- daus ad collegæ tui literas. eius epistolam ad te mitto: fac ut ea Sadoleto nostro quàm primum reddatur. Salutem Colæ nostro. La- zarus Bonamicus, quo Steph. Saulius tum in Latinis, tum in Græcis literis uno utebatur, migrauit Bononiam: studiorū ne causa, quod quidem ipse affirmat, an verò ut Lau- rētij Campegij liberos instituat, nondū planè

exploratū habeo. Hic mihi tu velim memineris eorū, quæ ad te XVI. Calē. Octobr. scripsi, non quo quicquam timeam: cōfirmasti enim: tu me, & plane sum cum animo magno, tū etiā spe bona, præsertim cum firmissima domesticorum nostrorum beneuolentia muniti simus: sed vt me id non temere, tum scripsisse cognoscas. Illud item fac cogites, annū quidē iam ferè esse, cum monitis tuis atq; præceptis adductus, earū literarum studiosus esse cœpi, quas tu maxime probas: sed me quid profecerim omnino nescire. hunc laborē alteri delegare non possis. Itaque longiores tuas expectabo, vel exigam potius cum te valere & vacare intellexero. Iterū vale. Obsignabā epistolā hanc: cum mihi à fratre tuò redduntur eodem tempore, & literæ & sestertiorū nummum circiter duo millia: quæ me planè recrearunt, ac rationes meas istic abs te diligenter explicari ostenderunt.

DECIMO LEONI PONT. Max. Principiq; Rom. S. 34

E*Tsi apud me dubium nunquam fuit Pr. optime, quin pro tua in omneis quidem mortaleis illa, sed mihi priuatim etiam perspecta humanitate, munus istuc nostrū qualecunque esset boni consuleres, putaui tamen mearum esse partium, non id quidem verbis*

exornare

exornare: quod si facerem, nihil ab re fortasse facerem: sed in eo consilij mei rationes tibi breuiter exponere, ne quis me vel facilitate tua ambitiose abusum, vel nullam omnino, officij mei rationem duxisse existimaret. Ego Pr. optime, vt primum Gallicos hosce canes duos nactus sum, omnium quos vnquam mihi videre contigisset, cum eximijs corporis viribus præstantissimos, tum singulari in dominum amore fideq; admirabiles, tum verò venandi vsu exercitatissimos: rem statim omnino esse existimaui, non priuata modo conditione maiorem, sed qua etiam eum maxime deceret principem, qui tanto cæteris dignitate hominibus præstaret, quanto hi reliquas sui generis animantes & decora corporis specie, & generosi spiritus virtute anteirent. Neque verò illud me deterruit, quod res parum digna tanto principe videri poterat. Legeram enim Indiam petenti Alexandro, ab Albania rege canem vnum, inusitata quidem magnitudinis illum, sed vnum tamen, & in quo præter vel segnem immanis corporis molem, vel insigne robur nihil facilè mirarere, dono missum, nec minus liberaliter, quasi dignum quod ab rege ad regem tam longe mitteretur munus acceptum, cum in ijs quos ad te mitterem, non corpus tantum ad valentissimas quasuis prosternendas bestias validum spectaretur, sed

agilitas etiam ad eas omneis, quæ velocitate censeātur conficiendas egregia. Sed nec certe ineptiarum crimen extimui, tanquam Pontificiæ dignitatis rationem in eo parum haberem. Ego enim cum venandi artem ab optimo quoque & doctissimo veterū in primis probatam, cæteris'q; exercitationū generibus omnibus longè prælatā esse exploratū habeo: tum vero te non tam quasi Pont. Max. quàm ut principem Romanum, id est, regum omniū planè regē, nobilissimo honestissimæ exercitationis instrumento dignissimū iudicaui. Idq; Christianissimi Francorum Regis, à quo huc ad S.P.Q.Venetum legati missi sumus, exēplo feci: cui quidem etiam hac in re me plurimum gratificatum iri certo scio. Nam is cū nihil tua causa nō vult; tum etiam te à suis ubique plurimi fieri iubet & cupit. Quo sanè etiā minus iam mirabere, quid mihi in mētem venerit, ut ego qui nec magna familiaritate, nec ulla sanè præclara fortuna apud te commendor, & regio te munere donare, & tam familiariter ad te scribere sim aggressus. Donandi causa ea est, quam suprà posui, & quid rex meus quæcunque tibi vel grata vel iucunda esse intelligantur, ea non à se modò præstari omnia verumetiā à suis studiosissimè diligentissimeq; curari cupiat. Scribēdi porrò fiduciā attulit, primum cōiun-

ctissima

Et ſumma illa, quæ ei tecum intercedit neceſſitudo: deinde verò etiam re mihi iam probata incredibilis illa tua humanitas, qua me ab eodem Rege, atque religioſiſſima eius vxore ad te olim legatum, iſtic ita accepiſti, vt ex eo tempore te non ſolum Pontificatus, quo appellaris, nomine Maximũ, ſed etiam ſingulari & planè quadam diuina bonitate optimũ ſemper iudicarim, nihilq; antiquius duxerim, quàm vt quoquo intelligeres modo, me tibi memoriam beneuolentiamq; quam debeo, adhuc præſtare.

CHRISTOPH. LONG.

Flaminio Tomarotio S. 35

I*Vcundiſſimæ mihi tuæ literæ fuerunt, quæ & ſummã tuæ erga me voluntatis ſignificationem haberent, & perbelle ſcriptæ, ſpem mihi afferrent non dubiam, talem te aliquãdo fore, qualem ego te vel ingenio, vel diligentia tua fretus, multis futurum prædicaſſem. In ijs quod me rogas, ad quem diem nos expectes, ego verò id, vt nunc quidem eſt, conſtituere nõ queo: ita multis & magnis negociorum fluctibus obruor, de quibus ad te aliquid ſcriberem, ſi eius eſſent generis, vt literis rectè committi poſſent. Siquid tamen coniectura augurari licet, Nonis, aut certè ante*

diem

diem tertium Id. Aprilis vobiſcum ero. Tu verò, quod te in viam des hoc tempore nihil eſt. Nam neque religioſis hiſce diebus ſatis honeſta ſit cuiquam peregrinatio, neq; planè video, ſi veneris, quos ex conſuetudine noſtra percepturus ſis fructus, qui tantis occupationibus diſtinear, ut vix huic tantulæ conſcribēdæ epiſtolæ ſpatium habuerim, ſed nec certe quod tibi mitterem aliud occurrebat. Cum hæc maxime ſcriberem, ecce tibi altera tua epiſtola, ſed in eandem cum ſuperiore rationem conſcripta, niſi quod te vehementer mirari ais, nihil tibi literarum à me adhuc eſſe redditum. Eius autem rei cauſam, ex ijs quæ paulo ante propoſui facile collegeris. Vale. Venetijs, Palmaribus.

CHRISTOPH. LONG.
Steph. Saulio S. 36

QVod nihil adhuc literarum ad te dedi, non id quidem cauſa fuit, quod ſcribendi argumēto deſtituerer, quo planè abundabam: ſed quia eius erant generis res, quæ literis recte committi nō poſſent, & ipſe quotidie vel potius in dies ſingulos me ad vos recipere cogitabam. Nunc vero, cum necdum à regijs negocijs ſim planè vacuus, & ea iam dies inſtet, quam hic omnino traducere conſtitueram, volui tibi conſiliorum meorum rationem

tionem per literas breuiter significare, ne tu me vel cessationis nomine suspectũ haberes, vel diutius etiam quàm par esset istic expectares. De re tua nihil adhuc constitutũ. tantũ enim negocij regiæ literæ & nobis & Decemuiris exhibuerunt, vt priuatorum postulationibus operam dare per hosce dies neutris vacarit. sed tamen, vt spero, res ex sententia nostra conficietur, non vlla quidẽ citerioris Galliæ præfecti commendatione, qua ille insulsa & plane gallica est vsus, sed & cõsilijs nostris & ipsius causæ æquitate pugnabimus. Experiemur quidem certe omnia, vt antequam hinc proficiscamur, tibi factũ esse satis intelligas. Cogitabamus autem istuc aut Nõ. aut circiter quartũ diem Id. April. Interim vide, amabo te, vt quoad in montibus Euganeis commorabere, nequid absentia nostra rebus nostris detrimenti afferat, quod quidẽ facilime consequere, relicto domi Antonio tuo: cuius & fidem & amorem erga te singularẽ mihi perspexisse multis in rebus sum visus. Sed certe γλαῦκας εἰς ἀθήνας, qui tibi consilium dem. Libellos, quos quasi itineris comites mecum detuleram, scito nulli nobis adhuc vsui fuisse: sed sarcietur tamen ociosis his diebus occij nostri iactura. Rem nos eò perducturos speramus, quò te iam aduentare suspicamur. sic fiet, vt cum rediero, puri iugo

in eadē studia incumbamus. Vale. Venetijs 9. Calend. April.

CHRITOPH. LONG.

P. Bembo S. 37

NVnquam forè putaui, ut aliorum prius literis de aduentu tuo, quàm abs te ipso fierem certior, quod tamen quando præter opinionē meam commissum est, Venetias te saluum uenisse immortaliter gaudeo. da modo operam, si me amas, ut statim intelligam, bene te, & quando expectemus: an uerò nos istuc aduolare, an in Patauino tuo tibi malis occurrere. Multa sunt quare tecū esse uelim hoc tempore, sed illud potißimum rationes nostras conturbat, quod Saulius noster heri Genuam, pertristi, neque tamen non uero, fraternæ ualetudinis nuncio excitus accurrit. Rediturum se quidem ille ad hyemem proximam affirmauit. Sed hæc coràm: liceat modo nobis propediem congredi. Vale. Patauij 4. Non. Mai.

CHRISTOPH. LONG.

Flam. Tomarotio S. 38

PErsuasi tandem Bembo nostro, ut me uobiscum esse malit, quam secum. cras igitur ad summum perendie, nos istuc uen-

turos

turos ſperamus. Tu interim da operã nobis, cubiculum ea quam tibi iſtinc diſcedens oſtẽderam, ratione inſtructum vt ſit. Interius conclauis veſtibulum, ſi nondum illi faciundum curarint, admonebis eos meis verbis, id primo quoque tempore vel ſtatim potius, extruendum vt locent. res eſt nec multi negotij, nec ocio noſtro parum idonea. Lectus è regione veſtibuli velim collocetur. Pluteum ad dextrum ingredientibus parietem ſtatues, Bibliotecam inter feneſtras duas medium explicabis. Reliquam inteſtini operis ſupellectilem quàm poteris aptiſſime totam honeſtiſſimeq́ diſpoſitam voles. quicquid in eo genere ſumptus feceris, id ego tibi omne ſimul ac venero diſſoluam. Saluere velim à me iubeas hoſpites meos; quibus etiam puerum meum dum abſum, commendatum eſſe cupio. Vale Venetijs, Idus Mai.

CHRISTOPH. LONG.

Ant. Marcilio S. 39

Expectabam auidiſſime tuas multis de rebus literas, cum mihi epiſtola tua reddita eſt; feſtiuitatis plena quidem illa & vrbanitas; ſed multo mihi iucũdiſſima ſanè futura, ſi quod ſperabam ad me ſcripſiſſes, quẽadmodum ſacrum Martino diem, quã vete-

res etiam dolia relinebant, traduxissetis. Scis enim condictum vobis fuisse constitutumq;, ut eo ipso die apud Egnatium nostrum, iniuriarum iudices, sederetis dicam, an accumberetis? Equidem etsi non dubito, quin aurificem nostrum ociosum omnino reddideris, iudiciumq; & conuiuium ipsum facetiarum tuarum lepore docte exhilararis: velim ad me tamē de tota cœnæ illius ratione diligēter perscribas, ut quo me, haud scio, quàm laudabile, pertinax certe artiū nostrarū studiū, spectaculo abduxit, id mihi suauissimæ tuæ literæ exhibeant. Scio quàm tu vnus omniū huic rei conscribendæ sis aptus: ego certe tantum me scire arbitrabor, quantum ex tuis literis intellexero. Nam quod te huc nostra causa venturum scribis, est id mihi quidem in optatis, sed quādo te expectemus, fac plane sciam. quanquā mi Marcili charissime, cùm hoc in genere toto, tum in cæteris huiusmodi quidem rebus, ita mihi commodes velim, si tibi ut id libenter facias prius in animum induxeris. Sic enim amicis uti soleo, ut tantū ab eis contendam, quantum eorum vel fert dignitas, vel etiam patiūtur rationes. Quare si quod te facturum ostendis, veneris, nobis gratissimum feceris, qui suauitate tua perfrui cupimus: si non veneris, æquo id animo feremus. etenim qui tibi inprimis consultum

volum

Volumus: & alterum quidem te amori erga me tuo tribuisse, alterum rebus tuis negare non potuisse iudicabo. Itaq; nec te pluribus, ad eam istic conficiendam rem, quam literæ tuæ abs te iam affectam esse significant, ipse cohortabor. Scio enim eam tibi esse curæ: sed tamẽ Vrgebis opus, mihiq; ad diem promissa repræsentabis. Quod si Vt spero & opto feceris, omnia me per te cõsecutum putabo. Quod de Elephanto abscripsisti, planè non probo. Indicum quidem aut Afrum inedia & Verberibus domueris: iste Vobis cùm multo Vuæ succo mitificandus est, tum etiam gloria potissimum alendus: sed ita ne studiũ illi Vestrũ in ludibrij suspiciõnẽ Veniat. Nec enim ignoras, temetsi omnium terrestrium animaliũ sit longe maximum, & gloriæ cupidissimum elephas, quàm tamen suspiciosus idem sit, quãq; hominis animaduerso Vestigio, statim subsistat, circumspectet, iras proflet: nosti cætera. Vale. Ex Vrbe Patauio. octauo Calen. Decemb.

CHRISTOPH. LONG.

Octau. Grimoaldo S. 40

MAius atq; omnino aliud quàm sperabam nactus es ex literis meis epistolæ argumentum: qui cum Vel tuo more, breui respondere, Vel me etiam authore tacere potuisses

tuisses (scis enim ita tibi mecum conuenire, vt tum deniq; si res coget:) tamen vberrimas mihi literas remiseris, sed non eius generis, quales abs te quidem expectassem. Voluisti scilicet mihi morem gerere, & me scripto aliquo tuo lacessere. Id si ita est, non tu quidẽ expectatione tua frustratus es: prouocasti enim me, sed ita mehercule quemadmodum crabrones irritari solẽt. Equidem nisi maiorem facilitatis meæ, quàm calumniarũ tuarum rationem ducerem, facerẽ intelligeres, quo cum tibi sit negotium: qui me accusandi ansam inde tibi sumpseris, vnde te nobis gratias egisse maxime oportuit. At vide quã plane & latine, minimeq; astute tecum ago: ni quæ tu copiose quidem & elegãter in me collegisti, ea ipse duob. versiculis refuto omnia, causam haud dico, quare mihi hospitiũ statim non renuncies. Accusationis tuæ summa hæc est. Vituperandum esse me in amicitia tua, quod non aliter ad te scripturus fuisse videar, atq; si quid ad Ant. Marciliũ scripsissem. Hic igitur primũ mihi memineris, quidnã de scribendarũ inter nos literarum ratione constitutum habeamus. deinde illud tibi succurrat velim cũ mihi opus omnino non fuisse tum ad te scribere, tum vero me, etiã cum nihil esset quod darem, tamen ad te scripsisse: ad Marciliũ antẽ eo potissimũ

misisse

misisse, & quia id me facturum ei fueram pollicitus, & quia omnino habebã, quod illũ scire mea plurimũ interesset. His tibi causam meam si nõ probaui, aequis certe iudicibus approbabo. Tu vero, qui te excuses, qui me quod officiosus erga te gratus fuerim, accusare es ausus? Extra iocũ, mi Octauiane, cum literas tuas legi libenter, tum ingenio tuo sum delectatus mirifice. Tu quanquã admonitione nõ eges, qui me hortaris & eodẽ ipse vocas, tamen fac stylũ exerceas, & crebris me literis appelles. Ego enim cum ex ea re maximam voluptatem cepero, tum te, quantum studiorũ nostrorũ rationes ferent, hac exercitatione continuero. Saluta meis verbis cõmunes amicos, nominatim Baptist. Egnatiũ, quem cum scriptorum meorum κανόνα esse voluerim, auidissime iudicium eius expecto. Hortare hominem vt me aliquando hac sollicitudine liberet, & per me quidem, opus totum vna litura emendet: vix enim credas, quàm mihi iam parum in eo placeam. Assem tuum Saturnalibus ad assem tibi praestabo. Vale. Ex Vrbe Patauio. 8. Cal. Decembr.

CHRSITOPH. LONG.
Rogerio Barmae. S. 41

NIhil vnquam minus futurum existimaui, quàm vt tibi aliquem hinc commen-

dare necesse haberem, qui cum istic essem, & tu omnia mea causa velle viderere, tamē id vt facerē, nunquam adduci potui. Nunc etsi me præter spem de vetere illa mea sententia depulsum esse video, facile tamen patior nactum esse me tempus, in quo & de beneuolentia erga me tua periculum tam longe gentiū facerem, & quantū studijs nostris ingenijsq; adhuc faueres, experirer. Vidum Brelaum optimum, & summa spei adolescentem vehementer diligo. Nam me & Lutetiæ Parisiorum, cùm primum forum attigi, obseruare cœpit: & hic tam constanter semper coluit, quàm qui maxime. Is cū patris literis, quasi ex summo studiorum suorum cursu, domum reuocetur, intelligatq; se nondum eos percepisse ex legitimis literis fructus, quos si ad metam perueniisset, sese inde laturum sperarat, vellet sibi studiorum tempus in venientē quoq; annum prorogari. Id vero cum se suis literis consequi posse diffideret, neq; de patris sui in te, atque tua in me voluntate dubitaret, egit mecum, vt ea de re ad te quàm diligentissime perscriberem. Nec ego honestius quicquam à te petere mi Barma, nec tu illi hoc tempore gratius possis facere. Conficiendi negotij spem nobis afferūt cum rei ipsius æquitas, tum vero summa tua apud adolescentis parentem vel gratia, vel authoritas, quibus

illum

illum facile cessurum esse confidimus. Neq; Vero patri metuendum est, Vt idcirco tarda filium decessio delectet, quod adolescentibus omnia peregre solutoria sint, quàm domi. Noscis enim hominis ingenium, ego studium & disciplinam, quæ mihi sane eum eiusmodi Virum fore pollicentur, qui Vestris paucorum laudibus aliquando respondeat. Non soleo temere quicquam de altero affirmare, præsertim adolescente, qui qualis futurus sit prestari non potest: sed si quo tamen sum in dignoscendis hominibus deligendisq; amicis iudicio, spondeo Vobis annum item Vnum additum patris desiderio, filij studio, alteri multorum annorum lætitiam, alteri sempiternam laudem esse allaturum. Quare quantum me amas, Vel te potius ipse scis à me obseruari, tantum enitere & contẽde, Vt à patre eius tertij quoq; anni accessionẽ impetremus. Hoc te Vehementer etiã atq; etiam rogo. Vale. Ex Vrbe Patauio. Idibus Ianuarij.

CHRISTOPHORI LONGOLII EPISTOLARUM LIBER SECUNDUS.

CHRISTOPH. LONG. Petro Bembo S. 1.

ACCEPI *tuas literas ad quar. Non. Ianuar. in quibus occupationũ tuarum signum mihi fuit, vel maximũ, quod tum aliena manu, tum patria etiam lingua, ad me scriberes. Sic tamẽ cum mihi iucundissimæ fuissent, hoc certe asperserunt molestiæ, quod vnam quinq; mearum ad te epistolarum periisse significabant: nam ad quatuor duntaxat posteriores rescripsisti. In illa etsi nihil plane esse video, quod vel te scire alterutrius nostrum iam intersit, vel te magnopere delectare possit, faciundum mihi tamen putaui, vt eam ad te eodem exemplo mitterem, non quo mea mihi maxime placeant, (scis enim quàm me tu calumniatorem mei sis appellare solitus) sed ne me quicquã de quinta*

de quinta illa epistola mentitum esse existimares. Quod scribis posteriores quasque meas ad te literas, tibi prioribus magis probari quidem, & insequentis quodque epistolæ genus, propius omnino antecedente, ad illius, cuius nos imitatione erudimus, scripta accedere: sed me nondum eos ex studijs nostris percepisse fructus, quos me aliquando laturum esse tibi persuasisses. In hoc tibi equidem assentior mi Bembe charissime. Neque vero ego sententiam ea de re exquirebam tuam, quasi Patauinenses hosce dies, ad ea quæ te authore molimur, satis esse arbitrarer, qui ne fundamenta quidem tanti operis mihi adhuc iecisse viderer: aut ut aliquod tuarum literarum testimonium elicerem, qui me scilicet vna studiorum meorum conscientia sustentare soleam. Sed eò illa, mihi crede, scripsi, vt de te intelligerem tantum ne me superiore anno studijs nostris operæ nauasse iudicares, quantum initio speraras: an vero expectationi tuæ non respondissem. Id autem ipsum eo potissimum rogabam, vt si me eius temporis operam bene posuisse iudicares, pergerem vt cœpi: sin minus, vt vel commutata itineris ratione, vel correcta cursu tarditate, eò aliquando peruenirem, quo tu me & coràm verbis, & absens literis, vocare nunquã destitisti. Sic igitur facies: &, si quidem id,

quo nos adhuc vsi sumus, instituendi genus probaris, (non enim ignoras quamnam disciplinæ viam sim ingressus) authoritate nos tua confirmabis: sin aliquod eruditius & ad discendum expeditius habueris, consilio tuo nos adiuuabis. Ioan. Pinum, quem à Pont. Max. sacra Apamearum præfectura ornatũ esse audio, & mehercule etiam gaudeo, facile patior sua cõmoda nostris anteponere. Neq; vero ab ijs quæ mihi Venetijs ostendebat promißis vnquam pependi: quod vel ex eo poßis conijcere, quod ad eum vti scriberẽ, animum inducere adhuc non potui. Hominis dignitatem atq; doctrinã semper suspexi: in iuuandis amicis studium aut diligentiam ab eo nunquam vehementer expectaui. Tu, etsi fortunæ nostræ ratio nihilo etiam nunc infirmatior est, quàm cum Venetijs essemus prensabis tamen, si tibi videbitur, hominem: id est, cum meis verbis & crebro saluere iubebis, & appellare non desistes. Nihil minus velim, quàm vt se in amicitia nostra vituperandum esse existimet, idq; ne si officium suum à nobis desiderari intelligat, animum ad nos oppugnandum aliquando traducat. Sed hoc Deus aliquis viderit: ego enim ad cæteras tuas curas, hanc quoque ex istius negligentia sollicitudinem acceßisse video, vt me iam abs te vno tuendum ornandumq;

existim-

existimares. Adolescentem qui has tibi reddidit literas, mea causa commendatum habeas velim: nam et Germanus est, & honesto apud suos loco natus, nec à literis nostris abhorrens: & quod caput est, nos hic etiam inprimis & colit & obseruat. Excurrit autem Romam, non quo ei quicquã istic sit negocij, sed vt dum cæteri, ociosis hisce Saturnalium diebus à literis feriantur & cessant, ipse Vrbem, & eodem itinere Ethruriam agrumq́; Picenũ visat. Quicquid ĩ eo in genere ei commodaueris, erit mihi gratissimum, nec apud adolescentem ipsum non optime collocatum. Vale. Ex Vrbe Patauio. Idib. Ianuar.

CHRISTOPH. LONG.

Andreæ Nauagerio S. 2

Accepi literas tuas heri post meridiem, qui dies Id. Ianu. fuit. Ad eas rescripsissem, illa statim ipsa, quẽadmodum postulabas, quæ mihi sunt hora redditæ, nisi scripta tua eius esse generis iudicassem, vt mihi non festinanter & in transcursu, sed diligenter & per ocium accurate legenda essent, præsertim cum tu me eorum Aristarchum constitueres. Qua quidem in re irrideri me abs te profecto putassem, nisi animum tuum

planè perfectum habuissem: quem cum mihi studiorum nostrorum societate coniunctissimum, tum vero ab omni illiberali simulatione alienissimum esse certo scio. Faciã igitur quod iubes: neq; id vero ipsum tam libenter, quàm necessario: etenim qui mihi conscius sum nullo esse me prorsus ea in re vel ingenio, vel iudicio. Verum tamẽ vt me maiorem voluntatis tuæ, quàm pudoris mei rationem habuisse intelligas, pauca quædam hic notabo, quæ sanè cum tu legeris, iudicabis eam esse lucubrationũ tuarum rationem, vt monimenta tua calumniã potius à quouis pati, quàm à me limari perpoliriq; possint. Atq; vt supra crepidã aliquid statim audias, scito in ipso protinus principio desiderari à me Sadoleti prænomen: idq; cum quod ea res dignitatis quiddam habere, tum etiam quod ipsa epistola iustæ orationis instar mihi quidem esse videatur. Eadẽ adiectionis formula vellem abs te & Bembi, et meum etiã vbiq; nomen subornari. Nam quod ais latinam linguam, florentibus imperij Rom. opibus, intra Italiæ limites constitisse: ego vero eam cum alijs gẽtibus cõmunem fuisse arbitrabar, tum vero in Gallia maxime, Hispania, & Tingitana prouincia viguisse existimabam. Adduxerat me autem in eam opinionẽ non leue argumentum, quod earum gentiũ quotidianus

tidianus sermo haud ita multum ab Italico vel hodie dißideret. Sed non is ego sum, qui in hoc sententiā meam anteponi velim tuæ. In eo quidē certe admoneri te patiere, vt cū aut totum quiddam, aut generatim omnia complecti voles, aut etiam mentis tuæ sensus aientibus verbis cōfirmare, duplicatis negationibus aliquāto parcius vtare: cuius quidē generis sunt illa, Nemo non, nullus non, nihil non: quæ vt orationi modice aspersa iucunditatis afferunt plurimū, sic crebrius repetita & frequentata satietatem pariunt atque fastidium. Nam quin totidē verbis ex M. T. Cicerone tibi tam multa impune sumere non liceat, ne tu quidem ipse puto, negas. Sed non animaduertis scilicet, qui aßidua summi illius oratoris librorū & accurata lectione hoc consecutus es, vt etiam imprudenti tibi & inuito integra ipsius non modo sententiæ, sed multi simul interdū versus excidant atque effluant. Quod ipsum mihi vt summa est admirationi, sic haud scio an illis probaturus sis, qui Aesopi graccu lū nobis obijcere nō desinunt, nec Pub. Vergilij autoritatē atq; iudicium hac in re accipiunt. Equidē quod ad me attinet, ita statuo. Dirigendā quidē esse nobis & formādā scribendi rationē putaui, ad illius dicendi genus: sed ita, vt virtutes eius oratione nostra exprimere conemur, nō item

vt

Vt paßim omnia ab eo mutuemur, aut, quod multos facere iam videas, quasi cẽtones quosdã ex Ciceronis verbis cõsuamus. Sed hoc toto de genere aliàs. Nũc tantũ habeto, dandã tibi esse in primis operam, vt quæ in manus hominum à te peruenient, planè tua esse, non aliena & aliunde corrogata videãtur. Quod quidem hoc tibi magis faciundum censeo, quòd tu hodie vnus ex omnibus commentationes tuas literis commendare potes optime atq; elegantißime. Habes ferè mi Andrea, quæ studio tuo obsequutus in eo libello animaduersione digna existimaui, cætera sunt eiusmodi, vt mihi quidem magnopere probentur. Quæ porrò de mea erga Iac. Sadoletũ voluntatis significatione adscripsi, ita deniq; proferri ea velim, si id vt libenter facias, animum induxeris: sin autem à te sentẽtia quidem probabitur mea, locus autem ipse, aut eloquendi ratio non item placuerit, tu ea de re quod tibi videbitur constitues, & ita spero constitues, vt me tamen ille gratum memoremq; ex tuis literis sit cogniturus. Tantum hæc ad te perscripseram, ecce ab eodem Sadoleto literæ, quibus vt te suis verbis salutarem, atq; tibi etiam suo nomine gratias agerem, rogaret, quòd sibi tam præclarum (opinor in illa vel ad Pont. Max. vel ad P. Bembum epistola: id enim cuiusmodi sit non explicat)

explicat) testimonium dedisses. Quod me fecisse si per literas tuas ei significaris, erit id mihi tam gratum, quam quod maxime. Vale. Ex Vrbe Patauio.

CHRISTOPH. LONG.

Flauio Chrysolino S. 3

P*Erbreueis quidem, sed iucundas tamen abs te literas accepi: in quibus illud mihi fuit gratissimum, quod Iac. Sadoletum & esse in Vrbe adhuc, neq; hoc tempore quoquã exiturum significabas. Sic enim iniecta mihi spes non est dubia, fore vt ille toties à me inuitatus aliquando rescribat. Equidem non facile causam reperio, cur cum ego & Bembus istinc abessemus longius, ille crebras ad me daret literas: simul vt collega eius Romam aduentarit, statim scribere intermiserit, vel destiterit, potius: præsertim cum eum multis literis non prouocarim modo, sed etiã epistolæ argumentum ei de industria persæpe dederim. Venit mihi interdum in mẽtem subuereri, ne plus ad eum quotidiana inuidorum meorũ, qui & multi & callidi sunt calumnia potuerint, quàm valuerit mea in ipsum obseruantia: longè enim gentium absum, neq; iniquorum sermonibus absens respondere possum. Contrà cum mihi hominis grauita-*

grauitatem atq; prudentiã propone, nihil eũ huiuſmodi potuiſſe aut fallere, aut de ſententia depellere mihi perſuadeo. Omnino male me habet tam diutina hominis ceſſatio nomine omnium ceſſatoris, & (quod ſæpe ſum expertus) vel in ſummis occupationib. officioſiſsimi. Tu ſi me amas, inueſtigabis huiuſce rei cauſam, vt ſi qua offenſiuncula nonnullorum peruerſitate in illius animo facta ſit, huic ĩlla loſtatim medeamur: ſin idcirco taceat, quia ei non vacet, deſinamus quãdoq;, & de immutato illius erga nos animo temere ſuſpicari, & hominẽ occupatiſsimum literas improbe flagitare. Quod veró te, ſiquid vnquã nactus eris ocij, ſuperioribus meis literis abunde ſatisfacturum polliceris, nihil eſt mi Flaui, quod in eo, mea quidem cauſa, labores: ſatis enim vel etiam omnia à tę habuero, ſi vt es, res meas iſtic procuraris. Quod ne me ſine cauſa nunc ſcripſiſſe putes, ſcito mihi decreta à Pont. Max. in annuum ſumptum pecuniæ diem, ad Cal. Nouemb. cedere, atq; magna ex parte in diligentia tua eſſe poſitum, vt eo tempore ad nummos perueniamus. quod ne mihi fruſtra perſuaſerim, te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale. Ex vrbe Patauio, XVI. Cal. Octob. Scripta epiſtola ſuperiore, reddita mihi ſunt abs te literæ, quas ad VI. Id. Septembr. te dediſſe ſcribis. Ad eas

vt

Vt nunc quidem est, nihil rescribo, per ocium responsurus, siquid huiusmodi occurrat, quod tibi non iniucundum fore iudicare. Ex literis Hier. Fonduli, quas vnà cum tuis accepi, cognoui puerum meum, quem Ioan. Pino Regis Franci legato Romam proficiscēti, commendatum tradideram, nuper discessisse: quod scilicet vt debui, multis de causis moleste tuli: sed quādo adolescenti vel puero potius deesse non possum, qui me relicta patria nō in Britanniam modo, Germaniam & Italiam durissimo anni tempore est secutus, sed fidem etiam suam mihi & operam & obseruantiam magis omnino, quàm ab ista ætate postulandum erat præstitit, si ad remanendum nullis conditionibus adduci potest, numera, quæso, illi tantum pecuniæ ad sumptum itineris, quantum hucusq; satis esse videatur. Quicquid mihi eo nomine expensum tuleris, id ego tibi omne bona fide vel permutādum istic curabo, vel si ex pensione nostra deducere malis, acceptum statim feram. De tota hac re velim me quàm celerrime facias certiotiorem. Iterum Vale.

CHRISTOPH. LONG.
Hier. Fundulo S. 4

COmplicaram meas ad P. Bembum, & Floren. Chrysolinum literas, cum mihi

tua, quas te prid. Id. Septembr. dedisse significabas sunt reddita, & cum ijs item eodem exemplo altera, quibus dies ascripta erat VI. Id. Iun. Ad vtrasq; plus propediem nactus ocij respondebo: nunc quod me in posterioribus commonuit, accipe. Doleo equidem Ioan. Balleuium commendatione nostra diutius vti aut noluisse, aut non potuisse: sed me illud magis excruciat, quod eum à se leuiter hominē abalienauerit, cuius ei beneuolētiam meis & verbis & literis conciliaueram. Verum ea est adolescentuli tum ætas tum ingenium, cui nemo nō facile ignoscat. Itaq; si eo consilio se subduxit, vt tantisper abesset dum Pini nostri iracūdia deferuesceret, quæso te vt puero cōmunem amicum placatū reddas: sin nunquam rediturus discessit, nec spes melioris vitæ vlla ei istic ostenditur, cura vt ad nos quacunq; ratione remittatur. Nam ad officium dignitatemq; nostrā pertinere arbitror, vt is qualiscunq; nunc est, in Italia ne egeat, qui domo & fortunis relictis (est enim honesto apud suos loco natus) me authoritatemq; meā per tot maria, per tot terrarum tractus huc usq; libēter sit secutus. Quare hominem cōquires, viaticoq;, quod à Flauio nostro accipies, prosequere: ego autē & quancūque tu ei fidem dederis, præstabo: & vt ad suos honeste liberaliterq; à nobis tractatus

redeat,

redeat diligenter, curabo. Vale. Ex Vrbe Pata. 16. Cal. Oct.

CHRISTOPH. LONG.
Iac. Sadoleto S. 5

Etsi sanè non habeo, neque quod ad te scribam (scis enim mihi iam literas tuas expectandas potius esse, quàm meas tibi) neque omnino quò literas mittam (audio enim te iam diu trans alpeis profectum) cùm tamen ad P. Bembum collegam tuum scripsissem, facere non potui, quin ad te quoque literarum aliquid darem, quod ille tibi Vbiuis gentiũ esses reddendum curaret. Itaq; si fortè adhuc in Italia es, hoc tibi planè nomine gratulor: nec enim nescis quanti apud me sit Italiæ genius. Sin Carpentorati: gaudeo equidem, sed non tam mehercule tibi, qui in prouincia sis cum imperio, quàm ciuitati ipsi atque prouincialibus tuis omnibus, quos quidem te præside sacrorumq; antistite beatos semper quidem iudicaui, sed anno potissimum superiore, cùm non solum ex eorũ oratione, verũ etiam ex vultu & oculis & fronte cognoui, cùm quàm tu illis charus esses, tum vt omnem felicitatis suæ spem in te contulissent vnum. Optima enim, mea quidem sententia, felicitatis pars hæc est, vt quis se felicem esse putet, aut certè futurum speret.

Equidem cum illac iter Lutetiam Parisiorum facerem, tanta erat in expectatione aduentus tuus, ut pro eo ab omnibus certatim ordinibus uota fierent: comitumq; meorum nonnulli, qui te plane non nossent, interdum subuererentur, ut tu tantam expectationem sustinere ac tueri posses, quoad à me plenius edocti, qui ipse tandem esses, quod erat, sentire cœperunt: te non modo insigni ad laudem uirtute tua hominum opinioni responsurum, sed prædicationem etiam meam facillime superaturum. Atque ego medius fidius non dubito, quin & integritatis tuæ famam, & doctrinæ gloriam, & sanctitatis opinionem aduentu tuo confirmaris, eosq; uirtutum tuarum admiratione omneis ita in te conuerteris, ut se non ab Urbe Roma missum aliquem, sed hominem plane diuinum, atq; de cœlo lapsum intueri existiment. Quod autem ad me attinet, illud tibi persuadeas uelim, neminem esse mortalium, quem ego pluris faciam quàm te, neminem quem magis amem, neminem cui uel plus, uel libentius debeam. De quo, etsi te, nihil etiam scribente me, non dubitare certo scio, scribendum tamen ad te putaui: atque omnino in eam partem peccare malui, ut in eo inaneis potius, quàm nullas à me literas acciperes. Quod tibi ante quintum mensem scripsi, me simulatq; necessarios meos de Florentino

rentino negocio consuluissem, ex illorum ad te sentẽtia atq; authoritate statim scripturum: scito illos postquã in Italiã redij, nihil ad me neq; literarũ, neq; omnino pecuniarũ misisse: Vt equidẽ accusatores meos mihi infestiores esse non putẽ, quod in ciuitatẽ tanto bonorum cõsensu sim receptus, quàm illos quod contra Voluntatẽ suã in Italiam reuerti. Sed facilè spero, Vt cũ istorũ improbitas tuis cæterorũq; amicorum meorũ cõsilijs infringatur, tũ Vero illorũ cogitationes Vel officijs nostris, Vel ipsa die debilitantur. Si quid tamen aliquando tandẽ rescripserint, ad id meas accõmodãs literas, ex illorum sermone ad te scribam: neq; tamen si iniquiores in me esse pergent, consilijs eorum steterim, sed ipse mihi planè consulam, modo res nobis intregra ad reditũ tuum reseruari posit. Quod si nihil omnino scripserint, non multã quidem ipsis & Galliæ Vniuersæ salutẽ dicam: sed faciã profectò Vt intelligant me & nouorum amicitiarum coniunctione, aduersus Veterum iniquitatẽ munitum esse, & quam in partem meum in Italiam reditum accipiant, non magnopere laborare. Interea curabo, Vt mihi fructus ocij mei constet, eiusq; tibi ratio aliquãdo de me reddi posit. Vale. Patauij. prid. Idus Iul.

CHRISTOPH. LONG.
Lælio Maximo. S. 6

 Binas

Binas hic à te, haud ita longo interuallo literas accepi: Vnas Paulus frater tuus mihi reddidit, alteras idem cùm Venetias iã migrasset, ad me perferendas illinc curauit. Priorib. excusationem intermißionis literarum tuarum affers: quam quidem ita accepi, Vt magno interim dolore afficerer, cùm quod P. Paulus Castellanus immatura morte nobis ereptus esset, tum quod ea res & Iuliano nostro & tibi tantum negocij molestiarumq; attulisset, quantum tu Vix literis complecterere tuis. Verum cùm ea lege atq; conditione nati simus, Vt nobis hæc atq; alia istiusmodi innumerabilia Velimus nolimus subeunda sint: meminerimus nos esse homines, feramusq; si non libenter, at toleranter certè, quod nullo consilio neq; Vitare, neq; mutare possumus. Sed γλαῦκας εἰς ἀθήνας, qui hæc ad te. Itaque quod de Perusina illa tua peregrinatione addidisti (cur enim mihi non liceat te autore iucunda tristibus miscere?) est id quidem mihi nõ iniucundũ, sed fuisset omnino multo iucundißimũ, si quid de delicijs illis nominatim ascripsisses: Vix enim credas quã scire cupiam, Vt tui tibi amores illic processerint. Nam tecum Romæ quamdiu fui, fuisti tu certè semper εἰς τὰ ἐρωτικὰ ἀναφρόδιτος. Quod autẽ tibi per rei familiaris occupationes, nihil ad doctrinæ studium ocij relictũ esse doles,

doles, ego quoq; tua causa doleo: sed si me audies, aut ista studia non tanti facies, aut facile desiderio tuo satisfacies, si & noctibus abuti, & matutinas horas, cùm neque tibi quisquã molestus est, neque tu cuiquam negocium exhibes, lectiunculis dare voles. Defensionum nostrarũ librũ istic tantopere probari, magis equidẽ gauderem, si vel aduersariorum nostrorũ iudicio talis esset, qualem tu cũ esse prædicas: vel optima laudũ illarum pars ad te, cæterosq́; amicos nostros non trãsfunderetur. Explicaui quidem in eo quicquid tum habebam cùm artis tũ consilij, sed non eo sanè consilio, vt dicẽdi peritus, à quo quidẽ etiam nunc quàm longissime absum, sed vt vir bonus vestraq́; aduocatione non indignus haberer. Vni epistolæ respõdi, venio ad alterã: in qua quod scribis prælia te mea causa sustinere, facile ostendis, amorem erga me tuum sine causa in suspicionem venisse. Atqui nunquã id mihi subuereri in mentem venit: sed cùm intermisisses literas ad me dare, nec eiusce rei causam vllam omnino reperirem, volui scilicet leniter te pungere, vt tuas quoquo modo elicerem: quod eo sanè cõmmento me consecutum esse & video & planè triumpho. Est igitur mihi pergratum obtrectatores meos à te refutari, sed ita mehercule, si id ea facis moderatione, quã me tibi anno superiore Lug-

duno praescribere memini: id est si eorum improbitatem, nō regerendis conuitijs (nec enim digni sunt, quibus tu quidem maledicas) sed animo forti & graui, quasi fluctum saxo infringas. Contemptu mi Lali, contemptu opus est, ne se homines leuissimi aliquid esse putēt, si te de constantia tuae depulerint, aut omnino cōmouerint. Sed hac de ratione vlciscendi inimicos tota quid sentiam, nihil attinet plurib. dicere, cum appareat, quodnam ipse in defensionibus meis sim secutus consilium, qui eos mihi nunquam appellandos censui: neq; id tam propter illas, quas ibi tum attuli causas, quàm vt se, mea quidem sententia, prorsus indignos esse intelligerent, quos vel cum honoris praefatione quisquā appellaret. Pari velim animi aequitate feras, Simiolum illum in ciuitatem irrepsisse. nam in eo aut nullum graue vulnus Respub. accepit: aut si quid omnino admissum est, inimici quidem nostri eiusce flagitij culpam sustinebunt. Neque tamen est cur se ille nobis eo nomine tam arroganter conferat: ego enim tametsi homo transalpinus, ac idem multa flagrans inuidia, tamen inuitis omnibus ipsius amicis, & multo quàm ipse prius, summa bonorum omnium doctorumq; hominum suffragatione, vel potius singularis S. P. Q. Romani iudicio in ciuitatem sum ascitus. Ornamēta enim

enim virtutis & doctrinæ indocti complures sceleratiq; homines adepti sunt: tanta bonorum studia, talia doctorum virorum iudicia sine literis & probitate assecutus est nemo. Equidem ipse tam graue omnium ordinum de me iudiciũ pluris facio, quàm vel omnia amplissimorum honorũ nomina, nedum ciuitatẽ ipsam, in quam vnã hic vnus ea indignissimus immissus nõ esset. Sed tu quẽ Rom. ciuem appelles, nescio. mihi quidem ciuis ẽ Repub. is denique, ut etiam is solus est, non qui ciuitatis ius ostentet, sed qui tanti nominis dignitatem virtute animiq; magnitudine tueatur & sustineat. Eadem est hirci illius causa, quem quidem ab ijs tanti conductum esse non magnopere miror si quidem tales sunt, quales abs te depinguntur. Id scilicet miseri tanta mercede consequentur, non modo vt nihil sapere, sed vti doctis etiam insanire videantur: quanquam aliud omnino, quo me ducat coniectura, habeo. Vlciscentur eum sui mores, atq; ijsdem illis flagitiorum suorum pœnas dabit, qui eum nunc in honorẽ adducere videntur. τὰ ἐκ τρίποδος. Præmia porrò illa, quæ tu mihi haud paulò plus quàm par sit, admirari videre, vir autem sapiens in minimis posuerit, nostris non modo non æquanda, sed ne comparanda quidem sunt commodis, siue illa æstimare libeat, quæ ex

 Pont.

Pont. Max. liberalitate ad nos perueniunt, siue illa quibus à Pon. Fluentino inuitamur. quæ quidem cur à me non magni putentur, scribam ad te aliàs: nunc tantum habeto, me multo plus ex hoc ocio voluptatis capere, quã ex quinis illis vicenis sestertiorum numum milibus vtilitatis cõsequi potuerim. Omnino, vt nunc quidem est, malo dignitatis meæ, quàm commodi rationem ducere: tametsi maiorem aliquẽ fortasse fructum tanta contempta pecunia nobis aliquando attulerit, quàm accepta in præsens afferre potuisset. Gracculum illum, quem laudibus nostris confici scribis, contemnas censeo. neq; enim a' frũperetur alienis, nisi diffideret suis, et se planè ῥαψῳδὸν, esse intelligeret. Equidem (quanquam tu aliter suspicari videris) tamen hominem esse poetam nunquam putaui, versificatorem quendam & μυσοπάταγον semper iudicaui, minimi iudicij, nullius ingenij, Græcarum literarũ prorsus expertem, Latinarũ planè rudem, ingenuarum artium omnino imperitũ, ambitiosum ad hæc et supra quàm dici poßit gloriæ cupidũ, atq; eo laudis alienæ simul & furem improbißimum, & obtrectatorem aßiduũ. Quæ de Hier. Fundulo, fuerũt ea mihi omnino gratißima, sed minime noua. Iam enim olim penitus hominem cognitum habeo, cùm pluribus atque optimis artibus

ornatum, tum vero nulla in cæteros inuidia suffusum, contraq; singulari quadã & eximia tum probitate tum etiã, quam in multis hodie studiosis desideres, vrbanitate præditum. Petri Zancai suauitatem ex Bucolico illo carmine, quo accusatoris nostri mortem deplorauit pridem facile cognoram, hominis autem peradolescẽtis poœma esse nesciebam. Gratulaberis igitur ei meis uerbis, uel de tam generoso spiritu, uel de tam præclara indole, simul & hortaberis, vt qua cœpit ire via, pergat. fore enim nisi & ipse sibi desit, hoc est, si extrema cum primis contexet, & ego præsentione multũ fallar, vt & suum & eorum, quos celebrarit omnium nomen immortalitati aliquando commendet. Literas quas te istinc ad me scripsisse commemoras, omneis accepi. Tu vero meas non omneis, hoc est, illas, quas Iccio portu & Lutetia Parisiorum ad te dedi. Neq; sane tam moueor, quod in alienas manus inciderint aut etiam interierint, quàm quod iam omnino nesciam, quid illinc ad te Marianumq; scripserim. qua quidẽ causa fuit, vt mihi omniũ mearũ ad vos epistolarum exempla mitti postularẽ. Quod eas autem Marianus in volumina referendas curauit, est id quidem magnũ illius erga me amoris argumentum, sed ad eam sustinendam, quam tu cæteriq; amici nostri

de me prædicatione uestra opinionem excitaстis, valde periculosum. Nā ericitis istis epistolas meas probari posse qui sperē, si ne mihi quidem probantur ipsi, quod eas non solum non accurate, sed quotidianis etiam verbis & plebeio sermone contexere soleam? Equidem mallem eos omneis conscindisset, ὡς μὴ τινα τοῖς αὐτόθι ἀριστάρχοις τοῦ διαβάλλεσθαι, μᾶλλον δὲ τοῦ ὀβελίζειν ἀφορμὴν παρέχοιμεν. Audio enim istic quoque multos esse, qui de ingenio & doctrina studiosorum ex alicuius vnius epistola lectione statim prononcient quasi verò ea nostra sit ratio, vt tantundem fortunæ debeamus quantum consilio: aut ij qui epistolas suas ediderint, eas non prius per ocium diligenter recognouerint, quàm in apertum protulerint. Multum quidem nobis in scribendo industriæ ponendum esset, si aut res serias grauiter tractaremus, aut omnibus scriberemus, aut ad ingenij commendationem aliquid commentaremur. Nunc autem cùm amicos familiariter doceamus, siquid sit quod illos statim scire aut nostra, aut ipsorum intersit, maiorem profectò officij, quàm in scribendo diligentiæ rationē nobis habendā existimo, ne uel quid epistolam deceat nesciuisse, vel amicitiæ libertatem ignorasse videamur. Sed hac de re satis, vel etiā nimium multa, præsertim cùm mihi in hanc

ratio

rationẽ aliàs videar nonnihil ad te scripsisse. Proinde ad literas tuas redeo: quarũ quidẽ extrema pagella tantã gladiorũ licentiam, tot indignas mutuasq; ciuiũ Ro. cædes continebat, vt facilime animaduerterẽ, nihil istic esse præter te ac paucos item amicos, quod me delectare possit. Quis enim tantã immanitatem spectare sustineat, quã etiã ij qui longissime absunt, sine horrore audire non possunt? Non ita certe maiores nostri, nõ ita Romani. Verũ ea mea est causa, vt quid sentiã nolim aperte scribere, tantum dico, ista me audire malle quàm videre. Sanè quidẽ illud multo libẽtius legi, quo Io. Corytio, homini gratissimo officiũ meum gratũ significares. equidem dabo operã, vt neq; ipsum, neq; alium quenquam suscepti negocij vnquã pœniteat. De eodem Corytio illud mihi velim diligenter perscribas, ecquid sacrũ Annæ diẽ anniuersario illo studiosorũ hominũ cõnentu epulisq; celebrarit: an verò propter anni superioris dissidiũ, cœnas facere omnino desierit: an sodalitatem potius illam (scis quam dico) non vocarit, reliquis cœnam dederit. neque verò quàm eos laute splendideq; acceperit, quæro, (noui hominis magnificentiã) sed quid dictũ, quamq; frequens conuiuium eo hominũ genere fuerit, qui se Academicos, & esse & numerari existimant. Subuereor interdum,

grauitatem atq; prudentiã propone, nihil eũ huiuſmodi potuiſſe aut fallere, aut de ſenten tia depellere mihi perſuadeo. Omnino male me habet tam diutina hominis ceſſatio nomine omnium ceſſatoris, & (quod ſæpe ſum expertus) vel in ſummis occupationib. oſioſiſſimi. Tu ſi me amas, inueſtigabis huiuſce rei cauſam, vt ſiqua offenſiuncula nonnullorum peruerſitate in illius animo facta ſit, huic ĩmã loſtatim medeamur: ſin idcirco taceat, quia ei non vacet, deſinamus quãdoq;, & de immutato illius erga vos animo temere ſuſpicari, & hominẽ occupatiſſimum literas improbe flagitare. Quod verò te, ſiquid vnquã nactus eris ocij, ſuperioribus meis literis abunde ſatisfacturum polliceris, nihil eſt mi Flaui, quod in eo, mea quidem cauſa, labores: ſatis enim vel etiam omnia à te habuero, ſi vt es, res meas iſtic procuraris. Quod ne me ſine cauſa nunc ſcripſiſſe putes, ſcito mihi decretæ à Pont. Max. in annuum ſumptum pecuniæ diem, ad Cal. Nouemb. cedere, atq; magna ex parte in diligentia tua eſſe poſitum, vt eo tempore ad nummos perueniamus. quod ne mihi fruſtra perſuaſerim, te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale. Ex vrbe Patauio. XVI. Cal. Octob. Scripta epiſtola ſuperiore, reddita mihi ſunt abs te literæ, quas ad VI. Id. Septembr. te dediſſe ſcribis. Ad eas

vt

Vt nunc quidem est, nihil rescribo, per ocium responsurus, siquid huiusmodi occurrat, quod tibi non iniucundum fore iudicare. Ex literis Hier. Funduli, quas vnà cum tuis accepi, cognoui puerum meum, quem Ioan. Pino Regis Franci legato Romam proficiscẽti, commendatum tradideram, nuper discessisse: quod scilicet vt debui, multis de causis moleste tuli: sed quãdo adolescenti vel puero potius deesse non possum, qui me relicta patria nõ in Britanniam modo, Germaniam & Italiam durissimo anni tempore est secutus, sed fidem etiam suam mihi & operam & obseruantiam magis omnino, quàm ab ista ætate postulandum erat præstitit, si ad remanendum nullis conditionibus adduci potest, numera, quæso, illi tantum pecuniæ ad sumptum itineris, quantum hucusq; satis esse videatur. Quicquid mihi eo nomine expensum tuleris, id ego tibi omne bona fide vel permutãdum istic curabo, vel si ex pensione nostra deducere malis, acceptum statim feram. De tota hac re velim me quàm celerrime facias certiorem. Iterum Vale.

CHRISTOPH. LONG.
Hier. Fundulo S. 4

C*Omplicaram meas ad P. Bembum, & Floren. Chrysolinum literas, cum mihi*

tua, quas te prid. Id. Septembr. dedisse significabas sunt reddita, & cum ijs item eodem exemplo altera, quibus dies ascripta erat VI. Id. Iun. Ad vtrasq; plus propediem nactus ocij respondebo: nunc quod me in posterioribus commonuit, accipe. Doleo equidem Ioan. Balleuium commendatione nostra diutius vti aut noluisse, aut non potuisse: sed me illud magis excruciat, quod eum à se leuiter hominē abalienauerit, cuius ei beneuolētiam meis & verbis & literis conciliaueram. Verum ea est adolescentuli tum ætas tum ingenium, cui nemo nō facile ignoscat. Itaq; si eo consilio se subduxit, vt tantisper abesset dum Pini nostri iracūdia deferuesceret, quæso te vt puero cōmunem amicum placatū reddas: sin nunquam rediturus discessit, nec spes melioris vitæ vlla ei istic ostenditur, cura vt ad nos quacunq; ratione remittatur. Nam ad officium dignitatemq; nostrā pertinere arbitror, vt is qualiscunq; nunc est, in Italia ne egeat, qui domo & fortunis relictis (est enim honesto apud suos loco natus) me authoritatemq; meā per tot maria, per tot terrarum tractus hucusq; libēter sit secutus. Quare hominem cōquires, viaticoq; quod à Flauio nostro accipies prosequere: ego autē & quancūque tu ei fidem dederis, præstabo: & vt ad suos honeste liberaliterq; à nobis tractatus

redeat,

redeat diligenter curabo. Vale. Ex Vrbe Pata. 16. Cal. Oct.

CHRISTOPH. LONG. Iac. Sadoleto S. 5

ETsi sanè non habeo, neque quod ad te scribam (scis enim mihi iam literas tuas expectandas potius esse, quàm meas tibi) neque omnino quò literas mittam (audio enim te iam diu trans alpeis profectum) cùm tamen ad P. Bembum collegam tuum scripsissem, facere non potui, quin ad te quoque literarum aliquid darem, quod ille tibi Vbiuis gentiũ esses reddendum curaret. Itaq; si fortè adhuc in Italia es, hoc tibi planè nomine gratulor: nec enim nescis quanti apud me sit Italiæ genius. Sin Carpentorati: gaudeo equidem, sed non tam mehercule tibi, qui in prouincia sis cum imperio, quàm ciuitati ipsi atque prouincialibus tuis omnibus, quos quidem te præside sacrorumq; antistite beatos semper quidem iudicaui, sed anno potissimum superiore, cùm non solum ex eorũ oratione, Verũ etiam ex Vultu & oculis & fronte cognoui, cùm quàm tu illis charus esses, tum Vt omnem felicitatis suæ spem in te contulissent Vnum. Optima enim, mea quidem sententia, felicitatis pars hæc est, Vt quis se felicem esse putet, aut cèrtè futurum speret.

Equidem cùm illac iter Lutetiam Parisiorum facerē, tanta erat in expectatione aduentus tuus, vt pro eo ab omnibus certatim ordinibus vota fierent: comitumq; meorū nonnulli, qui te planè non nossent, interdum subuererentur, vt tu tantam expectationem sustinere ac tueri posses, quo ad à me plenius edocti, qui ipse tandem esses, quod erat, sentire cœperunt: te non modò insigni ad laudem virtute tua hominum opinioni responsurum, sed prædicationem etiam meam facilime superaturum. Atque ego medius fidius non dubito, quin & integritatis tuæ famam, & doctrinæ gloriam, & sanctitatis opinionem aduentu tuo confirmaris, eosq; virtutū tuarum admiratione omneis ita in te conuerteris, vt se non ab vrbe Roma missum aliquem, sed hominem planè diuinum, atq; de cœlo lapsum intueri existiment. Quod autem ad me attinet, illud tibi persuadeas velim, neminē esse, mortalium, quē ego pluris faciam quàm te neminem quem magis amem, neminem cui vel plus, vel libentius debeam. De quo, etsi te, nihil etiam scribente me, non dubitare certo scio, scribendum tamen ad te putaui: atque omnino in eam partem peccare malui, vt in eo inaneis potius, quàm nullas à me literas acciperes. Quod tibi ante quintum mensem scripsi, me simulatq; necessarios meos de Florentino

rentino negocio consuluissem, ex illorum ad te sentētia atq; authoritate statim scripturum: scito illos postquā in Italiā redij, nihil ad me neq; literarū, neq; omnino pecuniarū misisse: Vt equidē accusatores meos mihi infestiores esse non putē, quod in ciuitatē tanto bonorum cōsensu sim receptus, quàm illos quod contra voluntatē suā in Italiam reuerti. Sed facilè spero, vt cū istorū improbitas tuis cæterorūq; amicorum meorū cōsilijs infringatur, tū vero illorū cogitationes vel officijs nostris, vel ipsa die debilitantur. Si quid tamen aliquando tandē rescripserint, ad id meas accōmodās literas, ex illorum sermone ad te scribam: neq; tamen si iniquiores in me esse pergent, consilijs eorum steterim, sed ipse mihi planè consulam, modo res nobis intregra ad reditū tuum reseruari poßit. Quod si nihil omnino scripserint, non multā quidem ipsis & Galliæ vniuersæ salutē dicam: sed faciā profectò vt intelligant me & nouarum amicitiarum coniunctione, aduersus veterum iniquitatē munitum esse, & quam in partem meum in Italiam reditum accipiant, non magnopere laborare. Interea curabo, vt mihi fructus ocij mei constet, eiusq; tibi ratio aliquādo de me reddi poßit. Vale. Patauij. prid. Idus Iul.

CHRISTOPH. LONG.
Lælio Maximo. S.

 Binas

Binas hic à te, haud ita longo internallo literas accepi: vnas Paulus frater tuus mihi reddidit, alteras idem cùm Venetias iã migrasset, ad me perferendas illinc curauit. Priorib. excusationem intermißionis literarum tuarum affers: quam quidem ita accepi, vt magno interim dolore afficerer, cùm quod P. Paulus Castellanus immatura morte nobis ereptus esset, tum quod ea res & Iuliano nostro & tibi tantum negocij molestiarumq; attulisset, quantum tu vix literis complecterere tuis. Verum cùm ea lege atq; conditione nati simus, vt nobis hæc atq; alia istiusmodi innumerabilia velimus nolimus subeunda sint: meminerimus nos esse homines, feramusq; si non libenter, at toleranter certè, quod nullo consilio neq; vitare, neq; mutare possumus. Sed γλαῦκας ἐς ἀθήνας, qui hæc ad te. Itaque quod de Perusina illa tua peregrinatione addidisti (cur enim mihi non liceat te autore iucunda tristibus miscere?) est id quidem mihi nõ iniucundũ, sed fuisset omnino multo iucundißimũ, si quid de delicijs illis nominatim ascripsisses: vix enim credas quã scire cupiam, vt tui tibi amores illic processerint. Nam tecum Romæ quamdiu fui, fuisti tu certè semper ἐς τὰ ἐρωτικὰ ἀναφρόδιτος. Quod autẽ tibi per rei familiaris occupationes, nihil ad doctrinæ studium ocij relictũ esse doles,

doles, ego quoq; tua causa doleo: sed si me audies, aut ista studia non tanti facies, aut facile desiderio tuo satisfacies, si & noctibus abuti, & matutinas horas, cùm neque tibi quisquã molestus est, neque tu cuiquam negocium exhibes, lectiunculis dare voles. Defensionum nostrarũ librũ istic tantopere probari, magis equidẽ gauderem, si vel aduersariorum nostrorũ iudicio talis esset, qualem tu cũ esse prædicas: vel optima laudũ illarum pars ad te, cæterosq; amicos nostros non trãsfunderetur. Explicaui quidem in eo quicquid tum habebam cùm artis tũ consilij, sed non eo sanè consilio, vt dicẽdi peritus, à quo quidẽ etiam nunc quàm longißime absum, sed vt vir bonus vestraq; aduocatione non indignus haberer. Vni epistolæ respõdi, venio ad alterã: in qua quod scribis prælia te mea causa sustinere, facile ostendis, amorem erga me tuum sine causa in suspicionem venisse. Atqui nunquã id mihi subuereri in mentem venit: sed cùm intermisisses literas ad me dare, nec eiusce rei causam vllam omnino reperirem, volui scilicet leniter te pungere, vt tuas quoquo modo elicerem: quod eo sanè commento me consecutum esse & video & planè triumpho. Est igitur mihi pergratum obtrectatores meos à te refutari, sed ita mehercule, si id ea facis moderatione, quã me tibi anno superiore Lug-

aliquo præscribere memini: id est, si eorum improbitatem, nõ regerendis conuitijs (nec enim digni sunt, quibus tu quidem maledicas) sed animo forti & graui, quasi fluctum saxo infringas. Contemptu mi Lali, contemptu opus est, ne se homines leuissimi aliquid esse putẽt, si te de constantia tuæ depulerint, aut omnino cõmouerint. Sed hac de ratione Vlciscendi inimicos tota quid sentiam, nihil attinet plurib. dicere, cum appareat, quodnam ipse in defensionibus meis sim secutus consilium, qui eos mihi nunquam appellandos censui: neq; id tam propter illas, quas ibi tum attuli causas, quàm Vt se, mea quidem sententia, prorsus indignos esse intelligerent, quos Vel cum honoris præfatione quisquã appellaret. Pari Velim animi æquitate feras, Simiolum illum in ciuitatem irrepsisse. nam in eo aut nullum graue Vulnus Respub. accepit: aut si quid omnino admissum est, inimici quidem nostri eiusce flagitij culpam sustinebunt. Neque tamen est cur se ille nobis eo nomine tam arroganter conferat: ego enim tametsi homo transalpinus, ac idem multa flagrans inuidia, tamen inuitis omnibus ipsius amicis, & multo quàm ipse prius, summa bonorum omnium doctorumq; hominum suffragatione, Vel potius singularis S. P. Q. Romani iudicio in ciuitatem sum ascitus. Ornamẽta

enim

enim virtutis & doctrinæ indocti complures sceleratiq; homines adepti sunt: tanta bonorum studia, talia doctorum virorum iudicia sine literis & probitate assecutus est nemo. Equidem ipse tam graue omnium ordinum de me iudiciū pluris facio, quàm vel omnia amplissimorum honorū nomina, nedum ciuitatē ipsam, in quam vtinā his vnus ea indignissimus immissus nō esset. Sed tu quē Rom. ciuem appelles, nescio. mihi quidem ciuis è Repub. is denique, ut etiam is solus est, non qui ciuitatis ius ostentet, sed qui tanti nominis dignitatem virtute animiq; magnitudine tueatur & sustineat. Eadem est hirci illius causa, quem quidem ab ijs tanti conductum esse non magnopere miror si quidem tales sunt, quales abs te depinguntur. Id scilicet miseri tanta mercede consequentur, non modo vt nihil sapere, sed vti doctis etiam insanire videantur: quanquam aliud omnino, quo me ducat coniectura, habeo. Vlciscentur eum sui mores, atq; ijsdem illis flagitiorum suorum pœnas dabit, qui eum nunc in honorē adducere videntur. τὰ ἐκ τρίποδος. Præmia porrò illa, quæ tu mihi haud paulò plus quàm par sit, admirari videre, vir autem sapiens in minimis posuerit, nostris non modo non æquanda, sed ne comparanda quidem sunt commodis, siue illa æstimare libeat, quæ ex

Pont. Max. liberalitate ad nos perueniunt, siue illa quibus à Pon. Fluentino inuitamur. quæ quidem cur à me non magni putentur, scribam ad te aliàs: nunc tantum habeto, me multo plus ex hoc ocio voluptatis capere, quã ex quinis illis vicenis sestertiorum numûm milibus vtilitatis cõsequi potuerim. Omnino, vt nunc quidem est, malo dignitatis meæ, quàm commodi rationem ducere: tametsi maiorem aliquẽ fortasse fructum tanta contempta pecunia nobis aliquando attulerit, quàm accepta in præsens afferre potuisset. Gracculum illum, quem laudibus nostris confici scribis, contemnas censeo. neq; enim d: frũperetur alienis, nisi diffideret suis, et se planè ῥαψῳδὸν, esse intelligeret. Equidem (quanquam tu aliter suspicari videris) tamen hominem esse poetam nunquam putaui, versificatorem quendam & μυσοπάταγον semper iudicaui, minimi iudicij, nullius ingenij, Græcarum literarũ prorsus expertem, Latinarũ planè rudem, ingenuarum artium omnino imperitũ, ambitiosum ad hæc et supra quàm dici possit gloriæ cupidũ, atq; eo laudis alienæ simul & furem improbissimum, & obtrectatorem assiduũ. Quæ de Hier. Fundulo, fuerũt ea mihi omnino gratissima, sed minime noua. Iam enim olim penitus hominem cognitum habeo, cùm pluribus atque optimis artibus

ornat

ornatum, tum uerò nulla in cæteros inuidia suffusum, contraq́; singulari quadã & eximia tum probitate, tum etiã, quam in multis hodie studiosis desideres, urbanitate præditum. Petri Zancæi suauitatem ex Bucolico illo carmine, quo accusatoris nostri mortem deplorauit pridem facile cognoram, hominis autem peradolescẽtis poœma esse nesciebam. Gratulaberis igitur ei meis uerbis, uel de tam generoso spiritu, uel de tam præclara indole, simul & hortaberis, ut qua cœpit ire uia, pergat. fore enim nisi & ipse sibi desit, hoc est, si extrema cum primis contexet, & ego præsentione multũ fallar, ut & suum & eorum, quos celebrarit omnium nomen immortalitati aliquando commendet. Literas quas te istinc ad me scripsisse commemoras, omneis accepi. Tu uerò meas non omneis, hoc est, illas, quas Iccio portu & Lutetia Parisiorum ad te dedi. Neq; sane tam moueor, quod in alienas manus inciderint aut etiam interierint, quàm quod iam omnino nesciam, quid illinc ad te Marianumq; scripserim. qua quidẽ causa fuit, ut mihi omniũ mearũ ad uos epistolarum exempla mitti postularẽ. Quod eas autem Marianus in uolumina referendas curauit, est id quidem magnũ illius erga me amoris argumentum, sed ad eam sustinendam, quam tu cæteriq; amici nostri

de me prædicatione uestra opinionem excitaßis, valde periculosum. Nã cricitis istis epistolas meas probari posse qui sperẽ, si ne mihi quidem probantur ipsi, quod eas non solum non accurate, sed quotidianis etiam verbis & plebeio sermone contexere soleam? Equidem mallem eos omneis conscindisset, ὥς μὴ τινα τοῖς αὐτόθι ἀριστάρχοις τοῦ διαβάλλεσθαι, μᾶλλον δὲ τοῦ ὀβελίζειν ἀφορμὴν παρέχοιμεν. Audio enim istic quoq; multos esse, qui de ingenio & doctrina studiosorum ex alicuius vnius epistola lectione statim prononcient quasi verò ea nostra sit ratio, vt tantundem fortuna debeamus quantum consilio: aut ij qui epistolas suas ediderint, eas non prius per ocium diligenter recognouerint, quàm in apertum protulerint. Multum quidem nobis in scribendo industria ponendum esset, si aut res serias grauiter tractaremus, aut omnibus scriberemus, aut ad ingenij commendationem aliquid commentaremur. Nunc autem cùm amicos familiariter doceamus, siquid sit quod illos statim scire aut nostra, aut ipsorum intersit, maiorem profectò officij, quàm in scribendo diligentiæ rationẽ nobis habendã existimo, ne uel quid epistolam deceat nescijsse, vel amicitiæ libertatem ignorasse videamur. Sed hac de re satis, vel etiã nimium multa, præsertim cùm mihi in hanc

ratio

rationẽ aliàs Videar nonnihil ad te ſcripſiſſe.
Proinde ad literas tuas redeo: quarũ quidẽ
extrema pagella tantã gladiorũ licentiam,
tot indignas mutuasq́; ciuiũ Ro. cædes conti-
nebat, Vt facilime animaduerterẽ, nihil iſtic
eſſe præter te ac paucos item amicos, quod me
delectare poſsit. Quis enim tantã immanita-
tem ſpectare ſuſtineat, quã etiã ij qui longiſ-
ſime abſunt, ſine horrore audire non poſſunt?
Non ita certe maiores noſtri, nõ ita Romani.
Verũ ea mea eſt cauſa, Vt quid ſentiã nolim
aperte ſcribere, tantum dico, iſta me audire
malle quàm Videre. Sanè quidẽ illud multo
libẽtius legi, quo Io. Gorytio, homini gratiſsi-
mo officiũ meum gratũ ſignificares. equidem
dabo operã, Vt neq; ipſum, neq; alium quen-
quam ſuſcepti negocij Vnquã pœniteat. De
eodem Gorytio illud mihi Velim diligenter
perſcribas, ecquid ſacrũ Annæ diẽ anniuer-
ſario illo ſtudioſorũ hominũ cõſentu epulisq́;
celebrarit: an Verò propter anni ſuperioris
diſsidiũ, cœnas facere omnino deſierit: an ſo-
dalitatem potius illam (ſcis quam dico) non
Vocarit, reliquis cœnam dederit. neque Verò
quàm vos laute ſplendideq́; acceperit, quæro,
(noui hominis magnificentiã) ſed quid dictũ,
quamq́; frequens conuiuium eo hominũ ge-
nere fuerit, qui ſe Academicos, & eſſe &
numerari exiſtimant. Subuereor interdum,

Vt cum illis in gratiam redierit. contra cùm mihi in mentem venit, istis & cœnas & hortos Epicuri mirum in modum probari, hunc autem mensas non sumptuose minus quàm libenter instruere, iam nihil inimicitiarum reliquum esse suspicor. Tu me velim de tota dies illius ratione certiorē facias. nam quod ad me attinet, viuo hic in studijs nostris cum St. Solio, viro ea erga me liberalitate & beneuolentia, vt in re familiari sua nihil suum esse malit quàm meum: ea animi moderatione, vt cùm me hospitio receperit, inde magnam se arbitretur, atq; etiam præ se ferat existimationem accipere: ea porrò in literis vel industria, vt nō multū ingenio, quo tamē valet plurimum, debere videatur, vel felicitate, vt incredibile sit, quò tam processerit, & paucis annis peruenturus existimetur. Stathius Simioli nostri discipulus quidam, Hier. Alexandrino non ignotus, homo Romanus sit an Calaber, fac planè sciam. De Flaminio nostro velim ad me aliquid scribas, eūdemq; meis verbis salutes: ac etiam roges, cur nihil adhuc ad me literarum. Ego enim nihil ad eum scripsi, quòd neq; scirē vt cum ipso ageretur, neq; certi quicquam haberem, ad quod literas meas accommodarem. Quod ingenio, industria, virtute æquales suos omneis lōgè superarit, planè non dubito: ne fortuna tanta indoli

indoli maligne responderit, etiam atq; etiam timeo. Sed tamen velim vt animo maximo sit, optetq; semper secunda, cogitet aduersa, ferat qualiacunq; acciderint, neque sibi præstandum quicquam præter culpam existimet: à qua sanè tam lõge abest, quàm ab ea ætate quæ vel culpam adhuc præstare debeat. Tu verò mi Læli, te P. Bembo dabis, & Iac. Sadoleto: quos quidem vel mea, vel tua, vel sua etiam humanitatis causa te complexuros esse certò scio. Sed iam modum, vel finem potius scribẽdi facio. modum enim epistolæ iam diu multumq; excessi, Vale & me ama. Patauij. Cal. Aug.

CHRISTOPH. LONG. M. Ant. Michaeli S.

TAntum epistolam tuam legeram, cùm me Nicolaus Delphinus per literas certiorem fecit nihil esse quod iam laborarem: curasse enim se tibi orationes illas, quas ad te Romam mitterem, tu à me tantopere contendisses. Egit tamẽ idem mecum, vt tibi omnino rescriberem. quod quidẽ mea sanè spõte facturus, nõ solum in eo quod de me petebas, tibi morem libenter gesturus eram. Quanquã illæ huiuscemodi sunt, vt me mihi quidẽ nisi lente ac fastidiose probentur, edendas autem

putaui

putaui, non quo dicendi facultatem aliquam, quæ quidem in nobis vel nulla, vel certe perquàm exigua est, ostentarem: sed vt de innocentia mea toti Italiæ liqueret, apud quã me perpetua illa & planè hostilis inimicorum meorum accusatio in summam inuidiã adduxisset. Iam cùm in ea oratione, quam amici quidam mei & contra voluntatem & præter opinionem meam, Romæ emiserãt, ea tantummodo diluerentur crimina, quæ nobis illi partim in Senatu, partim vulgo obiecissent: nihil autem ferè eorum dissolueretur, quæ coram Pont. Maximo, in absentẽ dixerant, faciendum mihi putaui, vt eorum calumnijs maledictisq; absens quoquomodo responderem, & nouo quodam defensionis genere causam meã apud omneis Italos agerem. Quæ quidem consiliorum ratio, quàm nobis istic commode ceciderit, haud dum planè exploratum habeo: hic certè & Venetijs, atq; adeò in tota citeriore Gallia multorum voluntates partim recuperauimus, partim etiam ad causam adiunximus. Verum de his ad te scribere, nihil initio constitueram, sed tecum potius expostulare, quod amicitiæ nostræ nihil tribuisses, qui me cùm tuis literis tam religiose rogandum, tum verò per Nicolaum Delphinum adeundum putasses: quasi verò aliquid omnino sit, quod tu à me per te

ipse

ipse impetrare non debeas, aut ego tam immemor sim tuorum erga me meritorum, vt sine summo meo dolore à te rogari possim. ego enim si nescis, ex quo primum tempore inter nos salutauimus, te semper dilexi, & me à te diligi statim indicaui. Accessit eodē tempore tuum erga nos nec obscurum, nec vulgare studium: paulò etiam pòst beneficium, cùm salutem dignitatemq; nostrā, vel aduersus veteres quosdam tuos amicos tuēdam susce pisti: idq; nullo meo merito prouocatus, neq; a leo à nobis inuitatus fecisti (putabam enim tibi propè necesse esse, eas parteis agere) sed tua sponte; quod alienum ab hac ingenua animi tui probitate duceres, vt te sedente homo innocens à necessarijs tuis nefarie opprimeretur. Secutum illud tempus est, cùm me rationes meæ in Galliam Germaniamq; domum reuocarunt, & ijdem illi, quos nutu significationeq; semper appellaui, absentem tam aspere & acerbe insectati sunt. An mihi ignotum esse putas, quàm multos & illustres cum summa mea laude sermones, tum de me habueris? Veni tandem Venetias: an me oblitum existimas, vt Bembum nostrum confestim monueris, quos illi de me rumores dissiparent, quibus absentem calumnijs premerent, quà tu ipse denique via ijs occurrendum censeres? Quorsum hæc? quod miratus sum,

cum

cùm hæc nosses, tibi in mentem venisse, ut ad me, tanquã ad hominem prorsus alienum & natura difficilem minus libere scriberes. cui quidẽ tuo quasi iure imperare possis, præsertim ea in re, quæ non tam ad fidẽ tuam liberandã, quàm ad expectationẽ nostri tuendã pertineret. Sic mihi tamẽ literæ tuæ iucũdissimæ fuerũt, tum quia probitatẽ, humanitatẽ ac elegantiã tuam præ se ferebant: tum quia ipse mihi tacitus gratulabar, cùm de P. Bẽbi nostri cõfirmata valetudine atq; ipsius erga nos beneuolentia per te fierem certior: nõ quo nouum mihi sit aliquid audire de eo, quod pro nostra dignitate amanter atq; honorifice dixerit aut fecerit: id enim illi usitatum est & propè quotidianum: sed quia intelligebã maturo eius aduentu atq; sermone, iniquorum improbitatem infringi: irritatos certorũ hominum animos leniri, quos in me non meũ quidem ullum aut dictum aut factum, sed inimicorum meorum calumnia incitassent. Equidem facere nõ possum mi Michael, quin cùm ista ad me deferuntur, eos interdum accusem, non qui ista comminiscũtur: homines enim sunt sui similimi, id est, animo semper pusilli, & ipsa maleuolentia ieiuni atq; inanes: verum quosdam non indoctos homines, quorum aures iniquorum sermonibus facilius patere audio, quàm eorum aut dignitas

ferat

ferat, aut ætas omnino postulet. Profectò si se viros bonos esse meminissent, me quoque ex natura sua fingerẽt, nec studijs suis indignũ, eaq́ doctrina, cui me ab ætatis initio dedi, propter obscuras quasdam & dubias hominum mihi infestissimorũ criminationes iudicarent. Quod si me callidum libeat fingere, quid potest esse stultius, quàm si homo transalpinus, atque idem tanta, quãta post homines natos alienos nemo, inuidia pressus, de Popu. Romani dignitate in media Italia apud Italos ipsos palàm detrahere conetur? hoc certe qui de me credunt, multo stultiores ijs sunt, qui talia disputãt. Iam quid minus in hominẽ ambitiosum (quod vnum præcipue isti mihi obiectant) cadere potest, quàm illorũ existimationẽ occultis sermonibus priuatim oppugnare, quorũ laudes in publico orbis terræ domicilio, hoc est Romæ celebrarit? Quod cùm me minimi neque animi, neque consilij esse fateantur, qui minus est, non eius dico, qui & in foro & Romæ, & multorũ regum comitatu sit versatus, sed hominis planè qui domo pedem nunquam extulerit, quàm eam rem ad nocendum deligere, quæ ad excitandas inimitias sit grauissima, ad lædendum leuissima? Atque vt hic omittam, quàm id mihi neque tutum sit, neque honestum: quid est tãdem, cur de Romanorum ingenijs male

nunc demum sentiam, qui de ijs vel tum optime iudicarem, cùm ab imperita multitudine Romæ deposcebar? Quod vero illi ipsi, quorum maxime consilijs, capitis reus agebar, nobiscum ad extremum senserint, atque ita ius meum optinuerim, vt dijs hominibusq́ probantib. victor ex inimicorũ dolore triumpharim, hoc est secundum me S. P. Q. Romanus litem dederit, miseritq́ ad me, etiam Venetias vsque, consignata publice diplomata duo, quorum alterius Senatusconsulto, alterius plebiscito in ciuitatem singularib. verbis asciscebar: cùm hæc inquam ita essent, ne suspicioni quidem locum relictum arbitrabrar. Equidem ciuium Romanorum ingenia damnare iam non possum, quin me, consiliorumq́ meorum rationes omnes eodẽ tempore cõdemnem: quando nihil planè non feci facturusq́ fui, quo ea ciuitate dignus aliquando & essem & haberer, quæ vna omnium optimo cuique semper patuisset. Quare siquando in eos, qui obtrectatorib. nostris tam libenter fauent, incides; fac eis cùm illa quæ paulò ante proposui explices, tum verò P. Paccium, Bapt. Casaliũ, Camil. Portium, Iac. Sadoletum, P. Bembum imitandos proponas: quos cum mendacijs multis homines leuissimi quidem natura illi, sed opib. gratiaq́ florentissimi, onerarent, tamen

ea fuerūt grauitate atque animi altitudine, & non modo maleuolorū sermonib. non crediderint, sed me etiam consilio, autoritate, opibus denique suis texerint. Ita est profectò. Nemo sibi quenquā detrahere facile credit, qui virtuti suæ confidat: sed quo quisque est à vera laude alienior, hoc est ad temere credendum pronior. Quòd si amici illi tui, quos tu viros doctos & nobiles in tua ad P. Bembum epistola videri volebas, istiusmodi sermonibus non credunt quidem sed delectantur, libenterq́ hoc genus rumoris admittunt, & cum aliquos inter se commiserint, contentionibus eorum tanquā aliena insania per ocium ipsi fruantur: vide ne vel rem pessimi exempli etiam aduersum se statuant, vel se nomine Rom. prorsus indignos reddant. Sic enim semper accepi, homines planè Romanos neque nascendi fortuna, neque ciuitatis honore, sed animo cum multis alijs virtutibus ornato, tum magno & excelso, tum vero simplici & aperto censeri. Sed de his fortasse plura, quàm par fuisset. Quod autem ad te pertinet, in eo ero breuior. Sic enim fac existimes, me vel mea sententia hominem non futurum, nisi tua ista erga me studia meis summis in te officijs aliquando æquata sentias. Vale.

CHRISTOPH. LONG. Gul. Budæo S. 8

Quod mihi affines hosce tuos vel nostros potius tam diligenter cōmendas, probè tu quidem facis, qui propinqui amiciq; hominis officio libēter fungaris: sed si proximas meas ad te literas accepisti, scis te currētem, quod aiunt, incitare. Iam enim antè in are meo erant, quàm tu eos huc aduentare audisses. Dabitur à nobis opera, vt apud eos semper rectè sit: nunc quidē est vt volumus. Nam cùm studiose discunt, & erudiuntur egregiè, tum vero valēt, & eam præ se ferunt indolem, vt si nulla neq; me, neque te affinitate, aut etiam studiorum necessitudine attingerent, sim eos tamen omni meo studio atque beneuolentia cōplexurus. Epistolæ tuæ non modo recentis, vt ais, editionis, sed ne cuiusquam omnino generis hic etiamnum reperiuntur. Cura amabo te, eas nobis, sed quàmprimū: incredibili enim earum studio tenemur: pro vectura soluetur quicquid ascripseris, plus etiam quàm vel tu iusseris, vel tabellarius sperarit. De bibliotheca Nicena confecissem, si id tibi tam gratum fore putassem, nunc quādo breui nobiscum futurus es, & hic aliquid etiam temporis positurus, supersedeo eius tibi librorum indicem mittere.

Literas

Literas tuas auidissime expectamus, sed cũ illo epistolarum tuarum libro: cuius desiderio ita sanè efferimur, vt si nos ames; abs te statim in eo adiuuandi simus. Nam quod in epistola tua scriptũ erat, amicũ illum nostrũ tibi litem intendere de eo quod tu illi de me recepisses; nec ego præstitissem, in eo quidem vobis satisfecissem, si vel ex sententia, vel ex dignitate nostra instituta à me opera in apertum proferri potuissent: quanquã illi pro me, tu quid spoponderis, non satis intelligo. Scis enim orationes illas præter voluntatem meam exisse: in quibus tamen videor mihi præclarius, atq; adeò maius, quàm vel res ferret, vel tẽpus postularet, ipsius me liberalitati testimoniũ dedisse, cùm dixi vnius Ludouici Ruzæi opibus studia mea foueri. Tu qui κατὰ συλλογισμὸν amplificandi rationem tenes, demõstrabis hoc homini: simul & illud ostendens, dum liber ille extabit, ipsius in me beneficiũ nec obscurum, nec ignotum esse posse. Quod si in eo tãtopere adhuc laborat, vt aliquid amicitiæ nostræ monumentum extet, iube illum meis verbis spe esse optima. Perficiam enim ne quem vnquã lateat (si modo is ego sum, cuius opera ad posteros peruentura sint) quemadmodum ipse me Lutetia abeuntem cùm alijs præmijs retinere tentarit, tum vero suburbani fundi munere ad

remanendum etiam atque etiam inuitaris: atque idipsum ita testatū relinquam, vt qui intelligent, minus sanè iam C. Mecænatis erga Horatiū Flaccum in tantis illis opibus liberalitatē admirentur. Quod de animaduersionibus tuis, integrum esse tibi negas: ego vero te vel in medijs istis negociorū fluctibus huic rei parem esse arbitrabar, nec modo posse absolutum iamdiu opus perpolire, sed etiam à capite si res cogeret, ordiri. Sed aliter facio atque constitui: decretum enim mihi est, verbum hac de re nullum amplius tecum facere: veruntamen si me audies, & liberalitati tuæ constare, vel constantiam potius tuam Reipub. præstare voles, primo quoque tempore te promissis exolues. Mitto ad te Nicolai Leonici epistolam, viri mehercule optimi & doctissimi, & quod caput est, tui etiam studiosissimi. Is cum sibi in animū omnino induxisset, vt primum huc venisses, tecum amicitiā instituere, author ei fui, vt ea in re literarū bono vteretur, obuiasq; tibi literas quàm primū mitteret: quod eo quidem consilio feci, vt congressus sermoq; vester, non iam ignotorum inter se, sed planè amicissimorū hominū fructum voluptatemq; haberet. Tu qua tua sint partes iam vides. Res tibi est cum viro, quem & sacerdotium sacrosanctum, & canicies spectabilem, & mirum elegātia amabilem

bilem, & multa ac recondita litera nobis ad mirandum prabent. Vale. Ex Vrbe Patau. 8. Cal. Febr.

CHRISTOPH. LONG.
Vidobaldo Rouzerio S. 9

SI vales bene est: ego quidē valeo. Cognoui ex tuis literis, quas ad me luctus & lachrymarum plenas dedisti, & quanto te mœrore parentis tui obitus affecisset, & quanta te vita istius satietas iam teneret. Quorum quidem alterum vel in medio dolore, quem ex molestijs tuis traxeram, gratum ac penè etiam iucundū mihi fuit: ex eo enim in spem veni, te aliquando ad nos rediturum esse: alterum pro eo sanè ac debui grauiter admodum & ægre tuli. Accepisti enim tu omnino vulnus, sed mea quidē sentētia, eiusmodi, cui tu facilime mederi possis: nisi fortasse eum vel longa iam die, vel etiā præsenti animi ratione eluxisti, quem te amisisse tum quidem grauiter querebare. Amisisti autem parentem, virum optimum omnino illum, sed parentem tamen, hoc est eum, cui te lege atque rerum natura ordine superstitem esse oportuit: vt is quidem non tam tibi ereptus, quàm diem suum obijsse putandus sit, præsertim cùm ea ætate decesserit, cum iam satis tum naturæ, tum etiam virtuti fecisse

videretur. Neque eius hominis mors quasi immatura nobis acerbius ferenda est, qui quandiu opus fuit, vixerit, & ita vixerit, ut eum nō periisse, sed in æternam illam domum vitamq; migrasse credendum sit. Quanquā qui cum loquor? an non cum eo, qui cum se Christianū hominem esse meminit, tum vero in literis diligētissime semper versatus, nullam tamē adhuc cuiusquā ad filiū de morte patris consolationē legit? Itaque cum neq; ii qui animas unà cum corporibus nostras interire existimarunt, lugendos liberis parentū obitus duxerint, quod eorum morte non esse mœrendū arbitrarentur, qui suo fato functi essent: neque vero Christiana nobis persuasio hominē Christianum lugere sinat, quod præposterum sit illorum nos morte dolere, quos tum denique vivere sciamus, cum vixerint: tulisti tu quoque opinor, casum istū humaniter: nec quæ tu ad me de eo scripsisti, tam eo scripsisti, ut mihi luctus tui acerbitatē significares, quàm ut cum te hominem ostenderes, tum literas etiam meas quoquomodo eliceres. Id si ita est, habes tu quidē meas, sed non eius certè generis, quales maximè expectabas, aut illa omnino tuarum ad me literarū ascriptio postulabat: quæ quidem tantū mihi tribuis, quantum equidem nec ipse agnosco, nec si pudentinsculus sim optare audeam.

Quare

Quare si me amas mi Vidobalde, ne me posthac tam honorifice, ne inuidiose dicam, vel contumeliose potius, salutaueris: sic enim Thersitem Achillis laudibus ornamus. Quod vt ex animo, & bona planè fide id feceris, me tamen authore in posterum non cōmittes, vt tu aut pudori meo parum consuluisse, aut certis etiam hominibus ineptire videare: tametsi, si me audies, nihil iam scribes, sed te potius ipse nobis & literis quàm primum reddes. Quod si ea adhuc est rerum tuarum ratio, vt te huc statim recipere non possis, abijce tamen interim omnes istas molestias, nec tibi tam aliena vitia stomachum faciāt, quàm tuæ te virtutes delectēt. Id verò ipsum facilime consequere, si te ad artium nostrarum studia referes: ad quæ ita te voco, vt te imbecillioris istius tuæ & valetudis & naturæ rationē hacere in primis velim. Dabis igitur operam, primum vt valeas: deinde vt tibi constet ocij tui ratio: denique vt nos tuis literis nonnunquam appelles. Vix credas quantum ex earum tum elegantia, tum suauitate, voluptatis captamus. Galeacium Gonzagam meis verbis saluere velim iubeas. Vale. Ex vrbe Patauio. 4. Non. Ian.

CHRISTOPH. LONG.

Petro Bembo S. 10

EX literis quas mihi à te Flaminius Tomarotius attulit, cognoui, eas quas ipse adolescenti cuidã Germano No. Ianua. ad te dederam, Non. Febr. tibi nondum redditas fuisse: eum enim diem Nonarũ literis tuis ascripsisti, neque mearũ omnino meministi, ut in hãc facile suspicionem veniam, aut illum Romam non venisse, aut ei epistolã in via excidisse. Quare eam eodẽ tibi exemplo mitto, unà cum illa quam ad te Calend. Aug. scripseram, neque te adhuc accepisse, ex literis tuis colligo. Quod te de intermissione literarum excusas, facis tu quidem humaniter, sed nihil mihi crede, opus fuit, ut te apud me eo nomine purgares, qui & quantis occupationib. distineare, noui, neque de tuo in me amore quicquã dubitaui. Tantum illud velim fixum animo maneat tuo, me hac studia te potissimum authore ita esse complexum, ut cum nullã neq; patria, neque meorum, neque adeò mei ipsius rationẽ duxerim, tum verò te unum iam esse, in quo totius fortuna nostra spes omnis nitatur. Sic enim certè fiet, non ut tu me quidem ames magis (nec enim potes, cũ me in oculis feras) sed ut rebus nostris corã maiorem adhibeas quàm Io. Pinum adhuc adhibuis

adhibuisse audio. Atq; hoc sanè loco mihi in mentē venit, ad quam ille me spēm Venetijs proficiscēs vocaret: cum tu interim haud ita magnā ostenderes, ego autē multo lāguidiora omnia, etiā quàm tu proponeres, expectarē. Sed quando ea est rerum humanarum conditio, vt nihil temere neque sperandū sit, neq; desperandum, sustinebimus nos, & quantulamcunq; tu nobis spem etiam nunc affers sequemur: præsertim cum ad eam alendam illud multum pertineat, ita vel ingenio vel fortuna tua comparatū esse, vt amicis officiū tuum non tam promissis, quàm re & exitu declares. Flaminiū cum mihi cōmendas, scis te currentem incitare. Diligitur enim à me iampridem propter egregiā eius probitatem, & planè Romanam indolem: qua mihi eo quidem maiori cura futura est, quo in ipso magis elucet vno omniū, spemq; mihi dat nō dubiam hunc vnum esse, qui maiorum suorū laudibus aliquando respondeat. Iam quintū hic mensem vere perpetuo fruimur, atque alienissimo anni tempore illud Homeri rectè vsurpare possumus, quod ille de olympi tranquillitate cecinit.

Οὔτ' ἀνέμοισι τινάσσεται, οὔτε πότ' ὄμβρῳ
Δεύεται, οὔτε χιὼν ἐπιπίλναται, ἀλλὰ μάλ'
αἴθρη, πέπταται ἀνέφελος, λευκὴ ἀναδέ-
δρομεν αἴγλη. *Quòd eo quidem planè*

ad te

ad te ſcribo, vt animo perſpicias, quanta ſit huius noſtri ocij felicitas, quæ ne anniuerſarijs quidem hyemis frigoribus interpelletur. Vale, Ex Vrbe Patau. 6. Cal. Mart.

CHRISTOPH. LONG.

Aug. Beatiano S. II

ETſi mihi dubium nunquam fuit, quin eo erga me abſentem animo adhuc eſſes quem tu mihi iſtic meo tempore præſtitiſſes: non potuit tamen vehementer non gaudere, cùm illud idem literis tuis mihi ſignificares. Quanquam enim perſpecta amicitia officiorum commemorationem minime deſiderat, habet illa tamen, mea quidem ſententia, quiddam neq; inſuaue, neq; iniucundum: præſertim cum ab homine amico, nihil ambitioſe ſtudia ſua iactante, ſed officium ingenuè declarante ſuum proficiſcitur. Quo quidem conſilio cum tu ad me nuper ſcripſeris, teſterisq; te eum erga me ſemper fore, qui difficilimis illis temporibus in dignitate noſtra vel tuenda, vel etiam augenda fuiſſes, neque adeò te vel Bembo ipſi in me amando ceſſurum: ſim planè barbarus niſi tibi eo nomine gratias agam, quamq; id mihi gratum fuerit, te per literas meas certiorem faciam. Quod autem orationes noſtras M. T. Ciceronis actionibus comparare es auſus, τοῦτο μὲν

μάλα

μάλα ποιητικῶς fecisti: ego enim me (quod mihi velim affirmanti credas) tantum ab illa planè diuina eloquentia abesse reor, quantum ab hominis ipsius ætate distamus: nec sanè magis scripta nostra illius monumentis, quàm hæc tempora planè aureo illi sęculo conferri posse iudico: nisi tute fortasse illud mea causa tibi sumis, vt summam eloquentiam summa innocentia definias: qua quidem ratione ne Ciceroni quidem ipsi bene dicendi facultate cesserim. Atq; mehercule nulla sum alia re adductus, vt Defensionum nostrarum librum ederem, quàm vt me causamq; meam toti Italiæ approbarem. Equidem si dicendi genus in eis probassem, non sine nostro de re tota iudicio in apertum prodijssent: vt mecum omnino preclare actum putem, si vir bonus existimor. Nam dicendi peritiam atq; eloquentiæ nomen tibi tuiq; similibus totum tuedum relinquo. Verum de hoc genere toto pluribus tecum agam, cùm plus ocij nactus ero. Quod me ad extremum mones, vt te diligam, si me à te diligi & credo & cupio: ego verò mi Beatiane vtrunq; præclare facio feciq; quo te primum die cognoui. Nam & te quem ipse amarem dignum statim indicaui, & vt tu me inter tuos haberes vehementer exoptaui. Nunc verò cum tuã erga me beneuolentiam maximis studijs officijs'q;

ficijsq; cumularis, certè hominem ipse me non putem, nisi te & faciam plurimi, & omnes in partes enitar, vt aliquando intelligas, me tibi memoriam beneuolentiamq; quam debeo, cumulatissime præstare. Steph. Saulius, qui cum hic suauissime coniunctissimeq; viximus, me tibi salutem suis verbis ascribere voluit. Vale. Patauij quarto, Idus Iunij.

CHRISTOPH. LONGO. Hieron. Nigro S. 12.

TV verò Niger adeo neq; humanitate, neque vrbanitate à me victus es vlla, quod tibi salutem in meis ad communes amicos literis semper ascripserim, vt me tibi vel propter literas tuas plenas officij, studij, diligentiæ, etiam plurimum debere cõfitear: qui tanquam in eo parum tibi satis fecisses, quod & præsentis & absentis causam incredibili studio atq; singulari industria defendisses, scribẽdum etiam ad me, excusandumq; cessationẽ tuam honorificentissimis literis putaris: quasi verò tu quicquã in eo deliqueris, in quo si quid flagitij esset, meum certè totum id esset, qui neq; tibi pro maximis tuis erga me meritis gratias egissem, neq; te rerum mearum certiorem pro mutua inter nos beneuolentia fecissem. Atqui vtrunq; pridem tibi cumulate præstiti: idq; cum mea sponte quidem

dem, tum P. Alconij hortatu feci, quem tibi singularis mei erga te animi, scriptaq; ad te epistolæ testem fero: nec enim certe mei cupidior est, quàm tui studiosior. Voluit scilicet homo nostri amantißimus, atque meorum in te studiorum maximè conscius, epistolam prius legere, quàm eam ad te mitterem. Misi autem cum ijs literis, quas ad Iacobum Sadoletum, P. Paccium, Martium Castellanum Romā proxime dedi. Equidem cùm tuas legerem, satis mirari non poteram, quorum aut negligentia, aut improbitate ad te perlata non fuisset: præsertim cum suas reliquis redditas esse certo scirem. In ijs cùm alia ad te multa scriberem, tum verò te hortabar, vt orationē illam qua causam nostram defenderas, aliquando ederes. Esse enim ex re mea aut etiam totius Italiæ dignitate, vt transalpinæ gentes omnes intelligant, non defuturos fuisse innocētiæ nostræ patronos, si per aduersariorum impotentiam res legitimo Quiritum iure tractari potuisset. Id autem vt faceres, eo magis à te contendebam, quod de eodem P. Alcyonio intellexeram, candē orationem, quæ tibi superiore anno exciderat potius, quàm conscripta fuerat, abs te politißima arte nunc esse perfectam. Quod si ita est, hortor te etiam nunc, & per amicitiam nostram obsecro, vt eam, si qua de causa

hoc

hoc tempore minime edendam censeas, ad me tamen quamprimũ mittas. Hoc si feceris, maiorem sanè opinione tua gratiam à me inieris. Extremum illud est, ut tibi persuadeas me daturum operam, ut ne te suscepti patrocinij unquam pœniteat, etiam si orationem illam à te recognitam mihi nõ miseris. Ea enim quæ in manibus habetur, iãq; olim vel apud ultimos hominũ Morinos, aut etiã in ultima Britannia à doctissimo quoq; legitur, & mehercule probatur, ea est prescriptione, ut dum extabit, non possit tuorum in me officiorum memoria non extare. Quid enim vel in aduersariorum nostrorum impotentiã contumeliosius dici potuit? Vale. Patauij 4. Id. Iun.

CHRISTOPH. LONG.
Alexand. Paccio S. 13

N*Ondum planè constitutum habeo, plusne uoluptatis an doloris ex tuis literis traxerim: uoluptatis, quod incredibilem tuã erga me beneuolentiam præse ferrent: doloris, quod me humanitate abs te victum, nec mihi iam integrum esse uiderem, ea aduersus te usurpare officia, quæ tu amice quidem, sed magno mehercule meo pudore præripuisses. Etenim cum tu ista doctrina atq; dignitate uir, ad me non amandum modo, quod ipsum*

ipſum ſanè per ſe maximum eſt, ſed etiam abſentem ſcriptis tuis defendendum, tua ſponte acceßiſſes, par certe fuerat, aliquod me grati in te animi ſignum dediſſe. Nec enim neſciebam quid tu anno ſuperiore, ad Iulium Medicem, qui à Pont. Max. vnus vel potentia, vel authoritate plurimum in Italia etiam nunc poteſt, cùm in mei commendationem amicißime, tum in cauſæ noſtræ defenſionem elegantißime, illo etiam meo tempore ſcripſiſſes, cùm propter vehementem aduerſariorum noſtrorum accuſationem, magna non tam apud S. P. Q. Romanum, quàm apud omneis Italos inuidia arderem: vt vna nimirum epiſtola, rebus noſtris cùm magno tum inſperatò fueris, & præſidio & ornamento, idq; cum me de facie nihil dum noſſes, nec ego ſanè quicquam minus, quàm tam præclarum patrocinium iſtinc expectarem. Volui equidem eo tibi nomine ſingularibus verbis gratias agere: verum ſiue me beneficij tui magnitudo in ipſo conatus articulo ſemper oppreßit, ſiue digna ad id quod moliebar oratio deſtituit, teſtificari tibi literis meum erga te amorem nunquam potui. Curaui tamen (quod proximum erat) vt per P. Bembum, virum ſingulari tum ſapientia, tum eloquentia præditum, intelligeres, eò me in te eſſe animo, quo planè debeo, hoc eſt

longe optimo. Hic tu quasi parum in eo tibi satisfecisses, quod ad me amandum prior accessisses, quod absentis causam tanta grauitate constantiaq́; egisses, quod dignitatem nostram tuendam ac augendam potius suscepisses, scribendum etiam tibi ad me putasti literas, quibus me ad firmandam inter nos amicitiam tum amantissime, tum honorificentissime inuitares. Iam perspicis opinor, quo me (nisi planè sim impudentissimus) pudore affici par fuerit, cùm te partes meas antetulisse viderem, atque ea præcepisse officia, quæ à me sine nefario scelere, aut certe sine ingrati animi suspicione prætermitti non potuerunt. Et sanè commissum facinus admissumq́; dedecus esset, nisi cùm mihi verba ad rem tantam explicandam defuissent, tum me ad id tempus reseruassem, quo me tibi & gratias agere & gratiam referre simul posse sperabam. Quod cùm ita sit, patrocineturq́; mihi aduersus hæc omnia, partim mea ergate obseruantiæ conscientia: illud etiam tibi persuadeas velim, me non potuisse literarum tuarum lectione non magnopere delectari: neque ideo solùm, quod plenæ officij, diligentia, humanitatis essent, sed quia ipse mihi planè, non tibi modò gratulabar, cùm ea iste, homine mihi tam amico, esse perspiciebam, qua de insigni ad laudem doctrina tua multorum

torum literis ante cognoram: & simul quod perspiciebam me, aliquem apud te expurgandi silentij mei occasionem esse nactum. Atqui ut ad id semel ueniam, quod literis tuis cupere uideris, sic habeto, atque existimes, te non illud modo esse assecutum, ut inter nos perpetuo amemus (quod quidem ipsum cum tua nihil referat, mea certè plurimum interest) uerum me etiam daturum operam, uti ne te huius ad me amandum inductionis animi uoluntatisq; unquam pœniteat. Pollicerer hoc tibi polixius, nisi in animo haberem, re non uerbis me tibi approbare, omneisq; uel cogitationes tuas officijs meis superare. Quod ne me temere scripsisse arbitreris, has uelim literas apud te syngrapha, non epistola uim habere, ut mecum quasi obsignantis tabellis agas, ni quæ tibi hic recepi, sanctissime omnia obseruaro, hoc est, opinionem tuam in tuenda amicitia nostra studijs meis uicero. Vale. Patauij.

CHRISTOPH. LONG. Stathio S. 14

Etsi cum superiore epistola, scribendi ad te finem mihi fecisse arbitrabar, uel quia mihi ad hoc quidem literarum genus non satis esse ocij intelligebam, uel quia te epistolam illam in eam quam solebam

κοιτῶ, σοὶ μὲν ἐγὼ, σὺ δέ μοι. Ego enim cùm nullas cuiusquam inimicitias mihi suscipiendas existimo, tum neminem mihi non amicũ esse cupio, qui ea quidem qua tu es indole sit praeditus. Atq; vt statim intelligas, quàm te mihi iam non amicum modo, sed familiarem etiam hac scribendi cõsuetudine putem, accipe quid ego in literis tuis desiderarim: nõ qui eas magni esse momenti res ducam, sed cùm vt te ad eandem in scriptis meis libertatem vsurpandã subinuitem, vel potius tuã in scribendo ipse imiter (sic enim accipio) tum vt in eo, quod me priorib. tuis literis non fecisse querebare tibi morẽ geram. Quaestus es autem, quod eorum quae ad stomachum meũ parum facerent, te officiose nõ admonuissem. Iam primum, Salmonium amicum tibi atq; hominem gratum esse scribis: id si ita est, cur in eum tam acerbè inueheris? Sin tibi hoc permittis, quod is de te atq; nomine latino pessime sit meritus, cur hunc eundẽ in eadem epistola, amicum tibi & gratum hominem esse praedicas? praesertim si cum eo in gratia nunquã fuisti, aut certe his interpellãtibus, quas tu quidẽ causaris, iniurijs, hodie esse non possis? Quod vt ita tibi tuo iure loqui liceat, illud quidem certe reticere non debuisti, sed omnino apertè scribere, quid tandem sit, quod ille nomini latino vitio verterit. Neq;

 enim

enim id esse mihi facile persuadeo, quod te istic dicere memini: solere ciuium tuorum multos recte loquendi rationem negligere. Nam ut homo grāmaticus, cum tu illum fortasse barbarum appellares, id acerbius dixerit, nulla sanè tamen insigni contumelia nomen latinum affecisse, sed pro lingua latinæ dignitate potius egregie disputasse videatur: qui ab ijs latinum sermonem solœcismi fœditate interdum pollui ægre tulerit, à quibus maxime castum incorruptumq; seruari oporteat. Nisi tu fortasse in ea sententia es, vos ut literas non multo doctrinæ studio, sed sola nascendi conditione consequi existimes: atque eos qui longe à Latio orti sunt in ijs capessendis operam perdere, Latinos autem homines simul ac nati sunt, in cunis etiam diserte numerofeq; vagire. Atqui certe non negabis ciuium tuorum plerosque ne Latine quidem scire, nedum Romani sermonis puritatem in postremis habere. At in Iani Lascaris, hominis tibi amici carmine, versum, aut verbum potius quoddam non probauit. Quid tum? an ideo tibi statim (ut verba tua ponam) arma sumenda credidisti, tanquam de re Latina prorsus esset actum, si quid ille in eo hominis præsertim Græci versu improbasset? Vide mi Stephane ne huiusce modi patrocinio transalpinis gentibus risum, Italis stomachum

machum moneas. Nam quod ad Ianum Lascarim attinet, est ille omnino mihi maiore & quasi sanctioris cuiusdam necessitudinis vinculo coniunctus, quàm tibi, quod eius mihi optima Romæ opera vni in Græcis literis vti licuerit: sed non minus tamen Salmonio, quàm nobis amicus: nec mediusfidius indignari solet, si quis scripta ipsius etiã liberius, quàm par sit, censeat. Quod autem in eadem epistola braccatum quendã contumeliose appellas, in eo quid tibi velis planè nescio, nisi tu fortasse in te lusisti, quem quidem cùm Romæ, tum Lutetiæ Parisiorum, atq; nuper Venetijs nunquam togatum, raro penulatũ, semper ferè braccatum conspexi. Atq; vt illud omittam, quo transalpinarum gẽtium in Italos iniquitatem perstringis (nec enim te id ex animo dixisse reor, cum tu certè eos ita in vos animatos esse haud quaquam sis expertus) istud cuiusmodi tandem est, quo me sanè grauiter repunctum iri existimasti, si de pue rili illa mea concione mihi obiecisses? de qua nihil amplius dicam, quàm quod S.P.Q. Romanus iudicauit: qui me non solum ab huiusmodi calumnia dijs hominibusq; approbantibus absoluit, verum etiam triumphum ex inimicorum meorum dolore iustissimum agere voluit, quando me, quod quidem nulli adhuc mortalium contigit, absentem virtu-

tis doctrinaq́ ergò ciuitate Romana donauit: missis etiam ad me Venetias vsque publicè consignatis diplomatis duobus, quorum me altero Senatus, altero Trib. plebis, ciuitatis iure singularibus verbis dignissimum iudicassent: idq́ cùm alijs, vti testantur, de causis, tum certè quod Italiam & Vrbem Romã eo laudassem modo, quo ante me mortalium nemo. Quod eò sanè pertinet, vt intelligas S. P. Q. Rom. ideo mihi maximum honorem habuisse, quod se maximum quoq́ à nobis accepisse duceret. Quorum quidem secutus autoritatem populus Fluentinus, mihi non ciuitatem modo suam, si me illuc ad instituendam bonis artibus iuuentutem conferrem, sed vicena præterea quina in annos singulos sestertiorum numûm millia ex ærario publico decreuit: quod etiam mihi adhuc nostra patrumq́ memoria vni datum esse inficias non ieris. Transeo præclara illa & in causam uestram perquàm honorifica tot doctissimorum hominum, tot principum virorũ testimonia, ipsius denique decimi Leonis Pont. Max. de contentione item illa, quæ mihi cum nonnullis vestris amicis anno superiore Romæ intercessit, iudicium: etiam postquam ille nominis nostri delator, in me absentẽ tanto plausu tantaq́ auditorum admiratione dixisset, vt eloquentia Romana cum eo & reuixisse, & rursus

rursus extincta esse à plerisque credatur. Quo quid manifestius, plus valuisse apud aquos iudices absentis innocentiam, quàm accusatorum gratiam atq; eloquentiam? quos id mihi potissimum tum obiecisse non ignoras, quod tu mihi nũc in epistola tua vitio dabas. Quod nisi hoc in genere, ea mea esset causa, vt quid sentiam nolim explicare, ostenderem alijs rationibus, cur orationem illam mihi exprobrare non debueris. Equidem inuitus hoc vlcus refrico, sed veritus sum planè, vt si tacerem, ne & crimen ipse agnoscere & tibi parum satisfacere viderer, qui à me, si quid esset quod me in literis tuis offenderet, vti te monerem petijsti. Quare si quid contrà in his erit, quo te ipse læsum putabis, postulo à te meo quoque iure, vt in tua mihi culpa ignoscas, qui id mihi fecisse videor, quod & ratio, & ipse tu mihi præscribebatis. Vale. & te mihi chariorem esse tibi persuade, quàm ijs sis, qui nos committere tentarunt Patauij.

CHRISTOPH. LONG.
Merlino Gelasiano S.

SCribam ad te, cùm vacabit vberius: nunc enim eo tantum scribo, vt mihi non satis esse ocij intelligas. Nam qui tuas attulerunt literas, ij cum longo post internallo,

quàm eas abs te accepissent, mihi reddiderunt: tum eo certè ipso temporis puncto cùm hinc proficiscerentur, nunquid ad te vellem petierunt. Quo quidem etiam factum est, vt neq; ad tuos quicquam omnino miserim: in quo tibi tamen propediem & cumulate satisfecero, sed non in eam planè, quam tu te cupere ostendis sententiam, vt tibi pecuniam in sumptum suppeditent. Si enim annum item vnum aut alterum impetrabimus, pecuniam quoque impetrabimus: sin illud teneri non poterit, frustra numorum meminerimus. Quanquam hi, si fortunis nostris vti voles, tibi defuturi non sunt. Nec enim aut tam parum locupletes sumus, aut tam pecunia cupidi, quin studia tua libenter ac liberaliter tueri possimus. Sed hoc tui etiam, non solum mei fuerit consilij. Orationem quam tantopere desideras mitto ad te, non satis quidem multis facturam illam, vt quæ ne mihi omnino placeat, sed hæc tamen ipsa illa est, cuius admiratione commotus Pop. primum Romanus, absenti mihi ciuitatis diplomata statim expedierit, quæ præsenti denegasset: deinde Fluentinus vicena in annos singulos quina sestertiorum numûm millia ex ærario publico mihi decreuerit. Quod ipsum non tam mirantur Itali, ob pecuniæ magnitudinem, tametsi ea per se in eo docendi genere est planè

admira

admirabilis, quàm quod insolens sit & adhuc inauditum, trans alpeis accersiri hominem qui in media Italia Latinas literas conferat. Sed hæc quoque per otium. Salutem Belleio: (de quo non sanè belli, nec quales expectabamus rumores ad nos perferuntur, sed quos tamen falsos esse sperem,) cupio quidem certe. Vale. ex vrbe Patauio. V. Cal. Mai.

CHRISTOPH. LONG.
Simoni Villanouano S. 16

PErgratæ mihi fuissent tuæ literæ, si quàm nobis luculente ingenij tui elegantiam expresserunt, tam iucundum de vita tua rationibus nuncium attulissent. Sed id & antiquum est, & haud scio an etiam fato literarum quodam comparatum, vt quo quis ingenuas artes complectatur studiosius, hoc fortunæ fluctib. iactetur acerbius. Hæc enim, ne fortè nescias, mihi tecum est communis querela: nam etsi ipse nulla insigni, vt nunc quidem est, rei familiaris inopia premor, illud tamen eiusdem fortunæ iniuria commissum esse video, vt ea sit rerum mearum tenuitas atq; angustia, vt tibi ista spe, ista probitate adolescẽti, auxilium meum imploranti, nõ

dico

dico non opitulari, quod ipsum per se miserum est, sed vix benignè quicquam polliceri possim. Ego enim, quod te satis intelligere existimo, pari literarum studio incensus & afflictus procul à patria vitam ago, nõ meis iã, aut quod par erat, meorum, sed planè alienis opibus casus meos sustentans. Verum quando nemini vni omnia deus concessit, nec ego quicquam ocio nostro esse ducam vel iucundius, vel honestius, facile patior apud cæteros plus opum residere: mihi certè nunquam in mentem venit, istorum cuiquam inuidere, quorum abs te insolentiam & iactationem ferri posse negas. Idem ipse de te censeo statuas, nec te inanibus istis curis conficias. Paruo tibi ad tuenda studia tua sumptu opus est: is autem nusquam homini studioso & frugi deesse potest. Sed ad epistolam tuam: in qua quod te mihi de literarum tuarum silentio tam multis verbis purgares, nihil sanè necesse fuit. Quam enim ipse mihi in eo scribendi genere legem dixi, hanc cæteris quoque omnibus dictam velim: vt tum denique literis, cùm id vel nostra vel amicorum intersit, vtamur. Reliqua epistolarum genera, etsi me nõ parum delectant, præsertim quas homo neq; stultus neque infans conscripserit, ea tamen ab amicis non magnopere exquiro, quorum officium ad mutuam animorum voluntatem,

non

non ad inania hæc studia, semper referendum esse indicaui. Sic igitur facies, & per me quidem tacebis cùm voles, & quandiu voles: ita tamen vt mihi literarum tuarum sermo cessatione gratior sit futurus: sed ea, vt dixi, conditione, ne tu in eo parem à me vel gratiã expectes, vel diligentiam. Vix enim credas, quàm mihi in tanto ocio scribundis literis parum vacet. Quod porrò te nobiscum viuere velle ostendis, est id mihi quidem gratissimum: sed quid te ea in re iuuare possim hoc tempore, non planè video. Persequar tamen vias omneis, vt mihi consuetudinem tuam in optatis maximè fuisse aliquando intelligas: quanquam id te iam intellexisse literæ tuæ significabant, & certè ita est. Amaui te quo primum die cognoui, spectauiq; ex eo tempore semper, quemadmodum nobis de studiorũ nostrorum rationibus inter nos commentari sæpius liceret: verum nesciens quid tu ea in re animi haberes, curaui id scilicet adhuc lentius, quàm animorum nostrorum coniunctio postulare videatur. Nunc etsi mihi cõsiliorum tuorum rationes significasti magis, quàm explicuisti, tamen videbimus diligenter aliquid, in quo sit tum certa tuendi ocij tui fides (hoc enim mecum agere videris) tum eius quam mihi tecum intercedere velim consuetudinis explorata facultas. Tu fac interim

animo

animo sis magno, nec quicquam esse putes tanti, quod studiorum tuorum iter interrumpat. Quæ nunc iacet afflicta, emerget, mihi crede, aliquando Virtus. Vale. Ex Vrbe Patauio. nono Calend. Iun.

Scripta iam diu epistola, nec eò data, quod cui rectè committeretur non esset, accepi alteras abs te literas, multo miserabilius quidē & tristius, quàm superiores, sed in eādem tamen rationem conscriptas. Itaq; hic mihi tantum admonendus es, ne te ægritudini dedas, quæ nec rationibus tuis quicquam profutura est, & studijs tuis multum etiam obfutura. Sed nec tam acerbus iste, quem impendere ostendis, casus videri potest, vt cum eo tibi omnem libertatis & dignitatis spem abijciendam esse existimes. Iam primum ea seruitus, siquidem seruitus dicenda est, alios mercedē docere, tibi cum omnibus ferè tui ordinis hominibus communis futura est. Deinde si sapis, nec ipse te nunc proijcis, vberes etiam inde fructus percipies. Denique non tam iustas abs te quenquam suis musis operas exacturum puto, quin tibi cum tuis rationem habere liceat, si non quatenus cupias, certè quantum homini, qui & meditationis bono vti norit, & in rectam disciplinæ viam tā olim ingressus sit, sufficiat. Postremo velim te mihi hominem esse memineris, qui iam pridem

non cum natura tua, quæ quidem tibi contigit optima, sed cum fortuna, quæ tamē omnino non sit pessima, luctari cæperis. Id si diligēter feceris, nec spe fueris nulla, & ista qualiacunq; sunt humaniter tuleris. Agerem his de rebus tecū & certius & subtilius, si quibus conditionibus inuitene, & quo ipse sis statu, mihi apertè ex posuisses. Nunc in rerum omnium ignoratione summa, ad quidnā potissimum literas meas accōmodem, aut quid tibi consilij dem non planè habeo: sit tamen id caput, seruiendum tibi esse tempori: ego enim ne diu seruias, perficiam: operam quidem certè ac studiū meum omne in eo tibi quàm diligentissime nauabo. Extremum illud erit, quod etsi minimum præsidij affert, est tamen omnium certissimum. Persuade tibi in re familiari mea esse nihil, quod tibi non commune mecum esse velim. Iterum Vale. IIII. Non. Iun.

CHRISTOPH. LONG. St. Saulio, & M. Ant. Flaminio S. 19

ETsi constitueram nihil ad vos literarum dare, nisi me vel scriptis vestris ipsi prouocassetis, vel hic certè aliquid epistola dignum nobis occurrisset: tamen cùm istinc P. Alcyonius proficisceretur, homo

mo nostri ita studiosus, ut se sine meis literis hinc discessurum esse negaret, scripsi has ad Vos, pro summa Vestra inter Vos coniunctione, cõmuniter, quibus id à me unum intelligeretis, eosdem nos adhuc esse, quos hic reliquissetis; duntaxat ut pro re nata, neq; pristinæ vitæ splendorem, neq; ocij quietem, neq; singularem eorum quibuscum uiuo, erga me beneuolentiam desiderem. Nam illam consuetudinis Vestræ iucunditatem, illam sermonum, in quibus mihi erant ferè omnia suauitatem ita requiro, ut non in vicinam aliquam domum, quod quidem fore initio putaram, sed in ipsam planè ultimam Britanniam cum hospitibus meis demigrasse mihi videar. Sustentat me tamen una & consolatur maturi Vestri spes reditus: cuius expectatione ne me dicta die longius suspendatis, Vos etiam atq; etiam rogo. Quanquam enim nobis iam integrum non est, eodem ut posthac tecto utamur: ea tamen locorum vicinitas futura est, ut totos dies iuncti simul esse poßimus. Quid etiam? quid? quod scilicet in medijs istis curis ridere vobis liceat: ego certè rideo, non ea quidem ipsa quæ nobis proponuntur (sunt enim magnæ deliberationis.) sed quod ad me aliquando tandem uentum sit. Solicitor crebris ex Germania literis, ut M. Lutheri causam suscipiam: ab Vrbe Romæ

nuncijs,

nunciis, ut hominẽ stylo persequar. Missi sunt utrinque ad me cõmentarii pleniores, pollicitationesq́ eiusmodi ut omnino scripturus sim, si id sine instituta studiorum nostrorum rationis incommodo praestare possim. Causa me interdũ mouet, quae quidem neque illustrior, neque grauior alia unquam reperiri queat: cõtrà me deterret negocii magnitudo. Nec enim difficilius quicquã esse puto, quàm, non dico tantis de rebus copiose grauiterq́ dicere, sed eas vel Latinis literis illustrare: quod à nobis tamen perfici posse nondũ planè despero. Commentabimur quidem aliquid, ne soli cessasse videamur. In utram partem? In utrãque scilicet, quo certius tota de re iudicare possimus: quanquam quò me vel grati animi officium, vel tot aetatum gentiumq́ cõsensus vocet, non ignoratis. Et certe durior est Martini causa, quem & Pont. Maximus diris omnibus iam defixerit, & Caesar ipse nuper hostem indicarit: sed nondum tamen bonorum omnium iudicium perdidit. Germania certè ad eam hodie tuendam multo erectior est, quàm antea unquam fuisse existimetur. In Pontificis causam si descendo, id periculi est, ne me potentioribus videar venditare, atque eorum etiam flagitiis autorem praebere: in Lutheri, ne cõtra religionem sentire & facere aliquid existimer, qui hominẽ

 damna

damnatum defendam. Sed cùm primũ constitutum aliquid habuero, faciã vos fortasse certiores. Salutem communib. amicis, nominatim autem Do. Saulio & Hectori nostro: nam de Io. Saulij valetudine ita sum sollicitus, vt hoc in genere nec quid scribam, nec quid à vobis petam satis reperiam: vereor enim ne quod audire nolim rescribatis. Sed hoc vestri fuerit consilij, sit ne de eo aliquid ad me mittendũ: ego enim quod vnũ absens possum, saluti eius vota facere non desino. Valete. Patauij. pridie Id. Iun.

CHRITOPH. LONG. Steph. Saulio S. 18

C*Vm ad XVII. Cal. Iul. tristem de Io. fratris tui obitu nuncium accepissem, scripsi ad te statim pro tempore pauca quadam, eaq; ipsa ne mihi quidem tum satis probata: quippe qui beneuolentia magis erga te mea adductus, testificaturusq; tibi dolorẽ meũ, eò festinanter descendissem, quàm quod aut te virum fortissimum, casum istum tam acerbe ferre existimarem, aut si tu eo grauissimo accepto vulnere frangerere, ipse me tibi mederi posse confiderem, qui sane consolandus eram, propterea quod fratris tui morte molestius nihil iamdudum tulissem. Verum*

lectis

lectis hodie tuis literis, quibus mihi rescribendum putasti, cùm magnum ex officij mei conscientia fructum cepi, tum verò ad minuendum luctum tuum pusillã illam meam epistolam multum valuisse cognoui: qui vniuersum tibi tuum dolorem à me exhauriri potuisse significes, si certam tibi spem, bene cum eo, qui nobis occidisset, agi attulissem. Ego verò, quanquam nonnulla in eo mea est culpa, quod tanta de re subito & exigue scripserim, tamen te singulari propè prudentia virum istiusmodi rerum, præsertim quas in ore atque animo semper haberemus, minimè admonendum existimaui. Arbitrabar enim tibi homini è religione Christiano, nihil æquè in mentem tum venisse, atque de illius manibus cogitare: quos quidem non modo miseros non esse, sed in æterna illa ac beata domo ætatem agere, acta hominis vita te docere poterat. Quod ipsum etiam tibi à me satis significari tum putabam, cùm ea illum probitate floruisse testarer, vt Probi cognomine meritò nobilitatus esset. Atque ita est profectò mi Stephane, si cuius vnquã pietas atque singularis innocentia ab impiorum pœnis tuta cœloque digna mihi visa est, Ioãnem certe tuum ab hac rerum humanarum perturbatione, in diuinas illas sedes migrasse non dubitanter affirmare ausim.

Non faciã vt hic singulas eius virtutes atq; ornamenta commemorem, quibus illum & beatum fuisse dum vixit, et hodie beatissimũ esse indicem: vereor enim ne dum diuina eius bonitati testimonium dare cupio, desiderium tuum refricem, vel dolorem potius augeam. Sed tamen si quemadmodum ostendis, & certe par est, simplex illa tibi de dolore ipsius cura relicta est, valde iubeo sperare te, imò verò planè confidere, non posse non optime cum eo illic agi, qui nobiscũ hic optime semper & sanctissime vixerit. Atque hæc quidẽ de Ioan. fratris tui manibus: quorum apud me tam explorata est salus, vt eos mihi veneratione potius, quàm misericordia prosequendos putaui, atque etiam propitios iam exoptem. Reliquum est, vt humana ista omnia qualiacunque sint, sapienter tibi & fortiter ferenda esse ducas, qui præ cæteris vni sapientiæ studiosis deditus, & eo animi robore præditus, vt quæcunque vulgus admiratur aut timet, ea ipse tu, si animum induxeris, contemnere possis atque despicere. Induces autem facilime, si quod te facere arbitror, philosophiam ipsam nihil aliud esse, nisi perpetuam mortis commentationẽ semper memineris. Vale. Ex vrbe Patauij IIII. Calend. Sex.

CHRISTOPH. LONG.

Steph. Saulio S. 19

SIquid Vnquā ex hominis mihi necessarij morte doloris cepi, acerbissimū certe nobis de Ioan. fratris tui obitu nuncium fuisse, tu pro meo in te tuosq; omneis, sed in illū in primis amore existimare potes. Tanti enim semper hominem feci, quanti apud me is esse debuit, quem & tu faceres plurimi, & ego mihi amicissimum esse iudicarē, tum Verò ea probitate præditum cognoscerem, qua illum Probi cognomine merito nobilitasset. Verum quid agas? sic nobis hunc casum ferendū esse censeo, quemadmodū decet eos homines, qui nec de animorum immortalitate quicquam dubitent, & illum mortalem hic fuisse, & se non diu superstites ei fore sciant. Profecto cùm mihi Vna sententia genus humanum iam inde à condito orbe damnatum esse in mentem Venit: cùm omni spe præcisa nos ad Vltimū supplicium omnes quotidie rapi Video: cùm nullā omnino Vllis aut fortunæ, aut ætatis, aut Virtutis rationē haberi perspicio: facit ipsa scilicet salutis desperatio, nō quidē Vt omni doloris sensu careā (hoc enim nobis in tantis malis sit fortasse optandum magis, quàm sperandū) sed Vt quadā animi æquitate me sustentans, cùm amicorum exitus

humanius feram, qui eòdem ipse me duci videam, tum verò vt de me præcipuè cogitē, & hoc ipso vno me consoler, quod solatio relictum loci nihil intelligam, duntaxat quin nobis velimus nolimus pereundum sit. Nam vt ista quæ vulgo acerbißima putantur, non tam horreamus, quàm multitudinis opinione timenda sunt, hoc nobis ipsum cum persuasionis nostræ certa fides, tum etiam animus ipse præstare potest. Quem quidem tu, cùm & natura sis nactus optimum, & multarum rerum vsu, multáque doctrina, & quod caput est, religionis Christianæ pietate instructißimum, feras ea moderate oportet, quæ nec vitari, nec accusari à quoquam posse constet. Hac enim lege in vitam ingreßi sumus, vt aut statim occideremus ipsi, aut diutius viuendo, eos non sine dolore aliquando amitteremus, quos vel plus, vel aliter atque par fuerat, charos habuissemus. Scriberem plura, aut his etiam leniora, nisi tum ea te adhuc meminisse certo scirem, quæ in hac tecum ratione multa nuper disputaui: tum verò eam esse animi tui formidinem, vt ne his quidem remedijs magnopere indigeas. facere tamen propter beneuolentiam non potui, quin tibi hoc tempore meum vel officium per literas præstarem, vel amorem quacunque ratione testificarer. Vale.

CHRIST

CHRISTOPH. LONG.

M.Ant.Flaminio S. 20

IVcundissima mihi fuerunt tuæ literæ, quibus cùm alia multa nobis non ingrata, tum verò diserti illius philosophi vanitatem atque ineptias facete admodũ exequebare. Est is tamen mi Flamini eo ingenio, vt non modo à bonis omnibus irridẽdus sit, sed pessime interdum accipiendus, vel potius quasi pestis quædam omnino cauẽdus: quæ in sententia etsi iam olim esse cœperam, tamen nuper ab eo ipso in ea sum planè cõfirmatus. Nam cùm post diem tertium quàm superiores ad vos literas dedissem, ad me reuertisset, nec dum deliberatum habere se diceret, vtrum institutum iter persequeretur, an verò se hinc Venetias, ad eos quos ibi ægrotos multos reliquisset, curandos referret: cohortatúsque essem hominem, vt si non aliam ob causam, certe quo consuetudine vestra per ocium aliquando frueretur, istuc ire pergeret: hic tibi non ausim vir optime mihique charissime, quæ homo impurus in te, patrémque tuum euomuerit, commemorare. Nam Hectorem nostrum quasi hominem imperitum & indoctum longe aspernebatur: Stephanum verò, etiam vt auaritiæ sordibus inquinatum execrabatur, qui à se

Lazarum Bonamicum tam facile dimisisset, quem duplicato operæ præmio retinere potuisset. Tu vero (sed talia sunt, quæ ne literis quidē honeste cōmitti possunt) tantū habeto, pessime illū de te & sentire & loqui. Ego qui tum intimis sensibus angerer, animi æquitatem vultu ægre sustinerē, sed simulatione tamen eā mihi tuendā arbitrabar, rogo hominem, vndenā illa, quæ in te cōferret, resciuisset, qui te vix de facie, idq́ paucos ante dies, nosset: me quidē, qui tecum annum amplius vnum familiarissime vixissem, nihil in te quod non homine ingenuo, & ijs quibus à puero deditus fuisses, optimis artib. dignum videretur animaduertisse. Hic Simiolus ille, cùm aliquādiu hæsitasset, nec impudētiæ suæ exitū alium, credo, reperiret: Erras, inquit, Longoli erras, si quod te vel ingenij, vel virtutis lumē in eo perspexisse putas, qui & ipse pædagogus sit, & pædagogo patre auoq́ natus. Quid quæris? risi equidem ipse hominis amentiā: sed eiusdem quoque petulans mendacium flagris coercendum iudicaui. Atqui vides, quæ sit hic mea, præsertim aduersus istiusmodi homines, causæ libertas. Itaque totum me ad sanandam, si qua ratione possem, eius stultitiam conuerti, verbisq́ satis multis ostendi, non modo, quàm præposterum esset, & à boni viri officio alienum, aliena

virtutis

virtutis detractione sibi laudis aliquid quærere: sed etiam quàm illiberale in alienis vel iuste insectandis vitijs libenter occupare. Qua quidē oratione hactenus ille commotus est, vt fateretur me recta quidem sentire & monere, sed se tamē nescio cuius tua epistola tam cito obliuisci non posse. Verum indignus est, de quo tam multa: quæ nec ipsa sanè tamen scripsissem, nisi te pro mutua nostra beneuolentia admonendum putassem, vt etiam atque etiam videres, quantū illi tribuēdum committendúmue esse iudicares, qui cùm te ob os ita quemadmodum scribis, dilaudet, absentem tamē tam acerbe diuexet, & quasi reum perpetua oratione insectetur: ne illud omnino reueritus, apud quem te accuset: sed hoc quoque singularis eius stultitiæ sit argumentū. Quod mihi de literis à me tibi scriptis gratias agis, facis tu abundātia quadā humanitatis tuæ, vt ea quoq; grata habeas, quæ nisi tibi libenter præstarem, is ego certe nō essem, quem tu me esse semper prædicasti. Quanquam illas non tam tua quàm vel P. Alcyonij vel etiam mea ipsius causa tum conscripsi, qui & tuas elicere profecto cuperē: & ita mihi tecum quoquomodo loqui viderer. Quod si rarius à me adhuc factum est, quā necessitudo familiaritasq; nostra postulare videatur, velim cùm mihi id in primis

ramus, & laudum, quibus à nobis ornatissimus discesserat, & literarum, quas summa contentione vt festinanter scriberem peruicerat, oblitus, profectus esse dicitur: quod vos idcirco scire volui, vt meis verbis hac de inhumanitate cùm eo expostuletis. Quanquam idipsum de quo querer, non omnino incommode nobis cecidisse videri possit: ea enim ijs literis incaute commiseram, quæ illum in primis celatum esse cupiebam. Perfecerat scilicet pristinæ nostræ consuetudinis vsus, vt magis quibuscum agerem in mentem mihi veniret, quàm cui literas daturus essem satis meminissem: eas porro ipsas, cùm aliter initio statuissem, tibi tamen vni inscripsi, quod eodem ferè tempore de Io. Saulij obitu sum à Castre Fulgosio factus certior. Ita visum est faciendum, ad Steph. Saulinum præcipuas & isti tempori accommodatiores mittere. Tu si grauabere mihi Latinè scribere (scio enim quàm hoc in genere tibi nunquã satisfacias qui cæteris, mihi crede, satisfaceres, si quantũ in eo valeas, tantũ auderes) per me quidem Italicè scribas licet, idq; ita deniq; si quid habueris quod me scire nostra intersit: sin minus tacebis quoad voles: voles antẽ tandiu me authore, quãdiu nihil erit quod scribas. Saluere à me iubebis Do. Saulium & Hectorem nostrum. Ex vrbe Patauio 17. Calend. Iul.

De

De ludorum apparatu, & tota decursionis ratione, hoc est, quis cui commissus esset, qui rem strenue gessissent, qui palmam deniq; tulisset, item qui in harena corruissent, qui & quot & quatenus hastas infesto cursu confregissent: breuiter singulorum dierum acta & casus ad te diligentissime, vt pollicitus eram perscripsissem, nisi Bernardini contentione perfectũ fuisset, primum vt res ad Idus reÿceretur, deinde etiam vt S.C. tolleretur. Itaq; scito legitimos ludos à nobis nullos spectatos esse: tantùm voluptatis modo, quantum cùm tu hic aderas percepisse.

CHRSITOPH. LONG. Simoni Villanouano S. 22

ETsi minime dubitaram, quin mea tibi apud Fr. Rubrium litera magno essent adiumento futura, quem mea causa omnia & velle & cupere sciebam, gratissimũ mihi tamen fecisti, quod quàm is te liberaliter cõplexus esset, ad me diligenter scribendum putaris. Perfecisti enim tuis literis, cum vt rebus tuis bene consultum à nobis esse intelligerem, tum verò vt ibi quasi præsens summa cum voluptate gratularer. Istam igitur vrgebis facultatem mi Villanouane, & quantum tibi semper optauimus ocÿ, tanto nunc perfruere. Tu modo fac, vt eius tibi ratio diligenter

genter constet, & nos scriptis aliquando lacessas tuis, præsertim si quid erit quod ad me de Rep. scribas: quanquam enim nullã eius mihi partem attingendam putaui, qui nihil hoc ocio ducam, neq; sanctius, neq; suauius, tamen non dici potest, quàm quid in ea geratur, misceatur, turbetur, scire cupiam. Suaue est enim mari in magno: nosti cætera. Neque verò multum velim in eo scribendo ponas industria: plebeijs aut etiam gallicis verbis per me quidem ea exequare licet, modo vt ne quid eorum quæ literis rectè committi possunt, me lateat, etiam si sine capite, rumore, nuncio, ad te delata fuerint: quibus tamen notam aliquam ad caput velim affigas, qua certa ab incertis discernantur. Id vt facias te tam rogo vehementer, quàm quod vehementissime: vix enim credas, quàm sim eius generis rerum curiosus. Velim meis verbis Vercellano nostro salutem referas. Vale. Ex Vrbe Patauio Calend. Iul. Sed heus tu, ita ne vel area nostræ confidis, vel tanti tuas epistolas facis, vt in singulas binos sestertios tabellario ascribas. Asse tantùm opus erat, estq; is legitimus vel in pleniores literarum fasciculos sumptus: nisi tu fortasse proximis εὐαγγέλια deberi putasti, cuius quidem rei te non mea magis, quàm tua causa certiorem faciundum putaui.

CHRI.

CHRISTOPH. LONG. Fr. Rubrio S. 23

NOn putaui me tibi, quam de Villanoua-no nostro mihi gratum fecisses, aliter posse ostendere, nisi in eo declarando nouo literarum genere & latine tecum agerem, qui gallice adhuc egerim: & quanquam in eo nihil à singulari tua vel in studiosos omnes liberalitate nouum, vel erga me beneuolentia alienum fecisse videare: tamen scito me tantùm ex isto tuo in ipsum beneficio voluptatis cepisse, quantum literis exprimere non sanè possim. Scripsit enim is ad me qua abs te humanitate acceptus esset, quid tu sibi meæ causa promisisses, quid etiam iam præstitisses: quibus de rebus primum tibi, vt debeo, maximas gratias ago. qui tanti literas meas feceris, vt ijs lectis non solum opera, qua quidem fuissemus cõtenti, sed opibus etiam tuis hominem adolescentem, optimum quidem illum atque doctissimum, sed fortunæ iniuria abiectum, tuendum tibi ornandumque susceperis. Deinde tibi recipio, te ex ista liberalitate tua maiores in dies singulos fructus percepturum esse: is enim apud te iam est, qui cùm magno tibi quotidie vsui multis in rebus esse queat, tum verò eas colat & tractet artes, quibus nominis tui dignitatem etsi domi

forisque

forisq; claram satis illam, illustriorem tamē possit reddere. Sed hæc illum præstare malim, quàm à me prædicari. Extremum illud est quamuis hominem sua iam causa commendatum habeas, sisq; in eo quod ei pollicitus es vel constantia tua causa permansurus, nihilominus tamen abs te maiorem in modū peto, vt quemadmodum cœpisti, eum tu omni tua beneuolentia atq; liberalitate complectare. In Britannia qui tumultus adhuc sint, à te vehementer expecto: ecquid item Insubres rerum nouarum moliantur. Mera hic enim nobis narrantur monstra: copias nostras in Pyreneis montibus omnes ferè cæsas esse: Frāciscum ex Eburonibus sese in regnum trepide recepisse: Pont. Max. noua consilia capere: Mediolani res male pacatas esse: Barrensem cū magna Germanorum manu aduentare: Heluetios cùm Cæsare sentire. Quæ etsi magna ex parte vel omnia potius falsa esse non dubito, atque à Cæsarianis ipsis conficta, facies tamen si me amas, & si quid explorati habes de omnibus certiorem. Vale. Ex Vrbe Patauio. Calend. Iulij.

CHRISTOPH. LONG.

Simoni Villanouano S. 24

A*Ccepi hodie tuas literas post horam octauam, quæ mihi iucundissimæ cum fuerint*

rint (eos enim quos in primis expectarem de Rep. nuncios attulerunt) hoc tamen asperserunt molestia, quod me tibi calumnia nomine suspectum esse significarent. Ego verò mi Villanouane tantùm abest, vt te, quem multis de causis facio plurimi, in crimen vocare velim, vt ne calumniam omnino grauem à te passus, tecum sim vnquam expostulaturus. Iocari scilicet tecum tum volui, atque te interim hominem planè hospitem improbitatis tabelliorum, quibus nos prædæ esse, dolebam, leuiter admonere. Nam quod epistolas tuas ne minimi quidem abs te putari scribis, agnosco equidem modestiam tuam: sed tamen scito eas à nobis in maximis poni, neque à te quicquam mihi hoc tempore fieri posse gratius, quàm si talibus de rebus crebro me & diligenter certiorem facias: ita tamen vt ea demum literis committas, quæ prolatæ, tibi fraudi futura non sint. Malo enim aliqua nescire, quàm te mea causa quicquam periculi adire. Percrebuit hic rumor atrocior quidem ille, quàm vt libeat credere, sed constantior, quàm vt omnino contemni debeat: Tactam de cœlo Mediolani Iouis arcem, nuper conflagrasse. Tu si quid exploratius istic erit, de eo statim ad me scribes. Vale. Ex Vrbe Patauio. Non. Quintil

CHRI-

CHRISTOPH. LONG. Franc. Rubrio S. 25

SImon Villanouanus certiorem me hodie per literas fecit, addubitare te, num epistolam quam ad me nuper latinam dedisses, acceperim. Ea verò mihi reddita est fuitq; gratissima, & quod inter nos dictum liceat, multo etiam quam expectarem elegantius conscripta. Sed Vercellani scilicet nostri atq; ipsius Villanouani consuetudine iam factus est orationis tuæ cultus nitidior, quàm tibi per nostrorum iureconsultorum literas adhuc licuerit. Ad eam autem nihil rescripsi, vel quod necesse non putabam, vel quod te mea causa ab regiis negociis abduci nollem. Scio quàm hoc præsertim tẽpore laboriosam obeas legationem, quàm item hoc scribendi genus ociosorum sit hominum, non eorũ qui in magnarum nouarumq; rerum deliberatione totos dies versentur. ~~Sed tamen si quo literarum nostrarum studio teneris, faciam vt in eo officium nostrum posthac ne desideres: tu mihi modo fac epistolæ argumentum semper prebeas~~: hinc enim nihil est quod expectes: istuc omnia vndiq; ad te perferuntur. Sed ne planè sit inanis epistola, scito quæ de copiis nostris in Pyrenæo censcisis ad te nuper scripsi, & tu vera esse negas, ea hic omnia in

o dies

dies singulos magis ac magis confirmari. Legi equidem heri epistolam Venetijs missam, quæ duas nostras legiones cum aliquot equitum turmis & decem Germanorum cohortibus subito Hispanorum aduentu oppressas esse nunciarent: quod quidem ut credam, etsi adduci non possum, facit tamen istorum vel constantia vel pertinacia, ut etiam nunc animi pendeam. Tu mihi hunc, quæso scrupulum eripe, atque ea tota de re paulò me accuratius certiorem faciendum curato: tibi enim ad hoc ipsum non satis esse ocij intelligo. Vale. Ex urbe Patau, 3. Id. Quintil.

CHRISTOPH. LONG.

Simoni Villanouano S. 26

ACcepi binas abs te paucorum dierum interuallo literas, easque & officij & rerum nouarum plenas: quod ipsum cùm dico, non iam expectas, opinor, ut illas mihi gratas quoque fuisse adijciam: id enim tu, vel tacente me, certo scire potes. Tu modo fac, ut quam mihi adhuc istic nauasti diligentiam, in ea mihi præstanda pari studio atque assiduitate perseueres. Neque verò te cessatio mea deterreat (scis enim quàm sim in scribendo natura piger) sed si me amas, hoc sæpius mecum agito, quod ad excitandam ignauiam nostram crebrioribus literis opus esse perspicis.

Ita

In eo etiam mihi veniam abs te dari velim, vt mea post hac causa sis paulò quàm adhuc fueris istiusmodi rerum curiosior. Ego enim qui à spectaculis & ludis non valde abhorream, principum nostrorum turbas & motus quasi scenam aut theatrum aliquod πολυάνδρον mihi libenter propono. Sed hæc tuo tamen commodo omnia. Nunc ad literas tuas: in quarum posterioribus, quod significas exercitus nostri cladem maiori nobis esse infamiæ quàm fuerit rebus illis detrimento, paucos enim omnino in ea pugna cecidisse, velim ita sit: sed tamen hic pro certo habetur, cum copiarum nostrarum ducem in hostium manus viuum deuenisse, tum vero regnum vniuersum ab Hispanis eodem victoria cursu recuperatum esse. De Pompelona quidem, quidem, quæ ipsa Vasconum caput esset, quin in hostium potestate sit, hic dubitat nemo. Fanum autem Ioannis, quod est in saltus Pyrenæi faucibus oppidum munitissimum, à nostris adhuc teneatur, nec ne, nondum exploratum habemus. Ea igitur de re certiores nos quàm primùm feceris, simul & qua pace, quibúsque præsidijs Mediolanum firmatum teneamus. Nam ne illa quidem quæ vellemus afferuntur, tametsi Lautrecum cum non contemnendis Aquitanorum & Heluetiorum copijs in Italiam aduentare au-

dimus. De militari Bellai nostri tribunatu, bene velim omnino: quanquam enim Marti cum Musis haud ita belle conueniat, sunt ea tamen illa vel prudentia vel suauitate, vt ferociam eius nil difficulter in potestate sua habitura videantur. Mitto tibi literarũ fasciculum, quem velim Lutetiam diligenter perferendum cures. Id autem facilime ex sententia nostra confeceris, si in eo Rubrij *nostri, vel opera, vel authoritate vti voles: quod vt facias, & vt ei plurimam meis verbis salutem impertias, à te vehementer peto, & si pateris, etiam rogo. Quotiescunq; à me tabellas, cuiusmodi hæ sunt, exteriore sui parte rubrica oblitas accipies, scito tibi nihil earũ nomine tabellio persoluendũ esse: me quod opus erat, hic erogasse. Vale. Ex vrbe Pata. 11. Calend. Sextil.*

CHRISTOPH. LONG.

Simoni Villanouano S. 27

N*ihil erat, quot te mihi de literarum intermißione excusares, quam nullam adhuc fuisse video, etiam si tu in Formiano quodam tibi relegatus esse videare: tum vero omnia sic suspensa esse intelligo, nihil omnino vt sit, quod ad me pro certo scribere potueris. Duas illas, quas te mihi misisse scribis epistolas, accepi, fueruntq; mihi iucundißimæ:*

nec

nec tamen eiusmodi, vt respendendum illis quicquam fuerit, præter illud, magnam me ex earum lectione voluptatẽ cepisse: sed quotidiana huiusce rei testificatio, ex amicitia nostra sublata iam esse debet. De Antonij Pratiani ad Iccium portum profectione, iam pridem hic audieramus. Quæ verò de Lautreci equitatus legionumq́; numero prid. Calend. sextil. nunciasti, nemo hic credit, contraq́; omnia quæ nolim huc afferuntur: Illũ cùm tyrone & collectitio exercitu, tum parua, ne ea satis fida Heluetiorum manu Mediolanum venisse: Pontificis copias & genere & numero firmißimas, iam in Hostico castra posuisse: Exercitum nostrum oppidorum munimentis se tueri: Sex Retorum milia in Mantuanum agrum ex Germania peruasisse: In vlteriore autem Gallia Cæsaris copias in dies singulos magis ac magis augeri: Regi decretum esse bellum ducere, nec nisi ex occasione summa manum conserere. Quæ in sententia si ille perstiterit, planè vicimus: sin minus, vt etiam superiores discedamus, vereor tamen ne magno nobis constet victoria: sed hoc deus aliquis viderit. In Hispania audio eas ciuitates, quæ se in libertatem vendicarant, vi expugnasse oppidum, in quo Ioanna Regina cum principibus adseruaretur: atque eo casu liberatum esse Gal-

lorum præsidium, quod in arce Pompelonensi ab Hispanis obsideretur. Soluta enim obsidione recurrisse illos statim in intimam Hispaniam, Reginæ opem laturos, quæ in plebis potestatem iterum venisset. Quod si ita est, ducesq; nostri tanto fortunæ beneficio sunt vsi, non dubito quin omnis iam Vasconum regio ad imperium redierit. Tu si quid hac de re exploratius istic erit, facies mihi notum id vt sit: itemq; illud, quanam in Galliarum parte Cæsaris Regisq; exercitus paruo flumine diuidantur. Mirum enim, nihil de eo certi nobis adhuc esse allatum. Illud pene præterij, quod minime omnium velim: Regi stare sub signis in Gallia, equitum quidem millia circiter quindecim, legiones vix septem, sed eas virtute fideq; præstantissimas. Cæsarem vero in cogendo exercitu adhuc esse occupatum: sperari autem vt propediem equitatu nos æquet, peditatu longe superet. Tu de his omnibus, & si quid præterea noui, ad nos curiosius scribes, atque mea causa res huiusmodi omnes sagacius aliquando odorabere. Cum enim ostendas te ea tantum scribere, quæ ex prætereuntе exceperis, venit mihi in mentem suspicari, te parum mea causa laborare: sed non plus tamen contendo, quàm rationes tuæ patiantur. Vale. Ex vrbe Patauio VI. Idus Sextilis.

CHRI

CHRISTOPH. LONG. Iulio Tomarotio S. 28

Non cōmisissem vt tua me epistola prius opprimeret, quàm tu à me literarum aliquid accepisses (si vel vbi esses certum habuissem, vel quid ad te potissimum scriberem mihi in mentem antea venisset. Scis enim eam temporum tuorum rationem adhuc fuisse, vt neq; tu, propter varios nauigationum tuarum cursus, certo loco consederis: neq; ego, propter casus tui acerbitatem, vllo tecum scribendi genere agere potuerim, qui nec quo te consilio iuuarem, nec quod tibi pollicerer, haberem, nec te virum fortissimum omnino consolari auderem. Itaque etsi ad literarum tuarum lectionem erubui, quæ cessationem quodammodo mihi exprobrarent meam, liberarunt me tamen eadem ipsa magna molestia, quod & te Romam saluum venisse significarent, & eam præ se animi tui ferrent magnitudinem, vt gratulandum potius virtuti tuæ, quàm te cuiusquam oratione confirmandum iudicarem. Sic enim certè me tu in tanto rerum tuarum naufragio, cum de te spe iubes esse maxima, tum vero ne tuorum incommodorum nuncijs quicquam perturber cohortaris: vt & priscam illam vel in te vno, Po. Romani fortitudinem mihi videar agnosce-

re, & in eam interdum etiam spem veniam. Vt te fortuna aliquando complectatur vnice, quem illa iam aliquot annos terra marique iactatũ insectata sit acerbißime. Sed hoc ipsa viderit: te quidẽ certè apud mortaleis omneis plus ex ista tua constantia laudis relaturum perspicio, quàm illa aut tibi iam ademerit, aut etiam in posterum rebus tuis nocere possit. Quare fruere isto tuo mi Tomaroti inuicto animi robore, & quod iam summa omnium nostrorũ admiratione facis, speres omnia semper optime: & quemcunq; fortuna tulerit casum, hũc tu excelso atque elato animo perfer sapientißime. Flaminium tuum, vel nostrum potius, quod mihi commendandum non duxisti, id quidem & ipse facile passus est, & tu mea sententia rectè auguratus: neq; enim vlla cuiusquam commendatione illi apud me opus fuit, quem vel eximia sua virtus, vel suauißimi mores atq; singularis probitas mihi ita commendet, vt neq; chariorem eo, neq; coniunctiorem hic planè habeam neminem. Certè nullum à me bene de eo merendi tempus amittitur: quod ipsum hoc facio libẽtius, quod quotienscunq; eum video (video autem nullo penè non die) expreßißimam quandam animi corporisq; tui imaginem mihi videor intueri. Tibi autem quantum debeam, ipse mihi locuples sum testis. Sed de meis in eum

officijs

officijs spero te iam, & malo ex aliorum, vel ex ipsius etiam literis, cognoscere. Quod autem me ad ætatem nostram scriptis meis illustrandam adhortaris: ego verò me abs te magnopere irrideri putarem, nisi ista te cùm simplex & aperta animi tui altitudo, tum verò perspecta mihi iampridem tua erga me beneuolentia ab omni eiusmodi illiberalitate vendicaret: nam quis ego tandem sum? Sed nihil faciam inepte, nec committam vt me autore, quisquam de me male existimet. Tantum habeto, à me non modo id nunc quidem non agi, vt ætas nostra, sed nec omnino vt nomen, de quo etiam me admonuisti, illustretur meum. Vides tu quoque opinor, quo sint hodie loco Romanæ & artes & literæ: quas tantum abest, vt studiosis sui aut honorificas esse, aut fructuosas putem, vt semper quidem fidem illæ, sæpe etiam existimationem nostram labefactêt. Quid in ijs igitur, inquies, operam tuam ponis omnem & industriam? dicam tibi, & vere mehercule dicam, sed ea lege, vt tibi hoc dictum arbitrere vni. Teneor incredibili earum voluptate, atque ea eius sanè modi, vt etsi ipsas de re, de valetudine, de dignitate etiam nostra plurimum in dies singulos detrahere sentiam, non possim tamen neque adeò velim illa omnino ratione ab illis abduci. Iam istuc, mera est, inquies

nouo quodam & adhuc inaudito molestiæ genere distrahor: qui non possum, neque istorum quorum & probo & scripturus sum causam, ita laudare mores: neque illorum quorum odi parteis & improbo consilia, vitam quoque magnopere damnare. Quid enim illis præter causam deest? quid nobis præter ius à maioribus traditum superest? Pro eo tamen iure, quod ego planè diuinum esse mihi persuadeo, nobis non modo stylo, verum etiam, si res cogat, pilo & hasta dimicandum esse censeo. Sic igitur ad scribendum descendo, vt omnes facile bonos intellecturos sperem, me nullis in hunc sensum, neque beneficijs esse allectum, neque cuiusquam iniurijs compulsum. Tametsi mi Bembe iam nunc animo perspicio, vt neque istis pugnandi cupidis, vllo sim modo satis facturus: ardentius enim me (scio) & contumeliosius vellent scribere: neque ab ijs quorum potißimum salus agitur, vllam omnino gratiam relaturus: neque enim me sua vnquam causa huc descendisse, sed temporibus seruire voluisse existimabũt. Verum hoc Deus viderit. Ego enim qui quam personam sustineam non ignoro, cùm Christiani hominis officio functurum me confido, tum verò quicunque fuerit exitus, consiliorum meorum conscientia me sustentabo. Quod me in Patauinum tuum non inuitas

Vitas, facile patior. Nec enim fortasse tibi istic satis est tecti, & quadam etiam hic à nobis perpoliuntur opera iam olim instituta: sed tamen te propediem videbo. Vale. Ex Vrbe Patauio prid. Cal. Quint.

CHRISTOPH. LONG. Flaminio Tomarotio S. 30

BReuitate literarum, qua mihi tecum per te vti licet, eo nunc vtor libentius, quod nihil eiusmodi possim ad te scribere, quale & tu expectabas & ego mehercule optarem. Nam cùm mihi δυσωπία illa mea liberum nihil adhuc reliquit, tum verò hominem tam grauiter ægrotantem offendi, vt mandata tua ei exponere alienum putarim, præsertim cùm de angustijs eius ex Grimoaldo nostro aliquid odoratus essem: & mihi in sermone iniecisset, nihil esse quod vel ipse hoc tempore à Leonte expectarem, quem quidem tāta pecuniarum angustia premi constaret, vt ne suis quidem parceret, & pontificatui iam olim consecrata prædia proscriberet, & factum argentum omne aurúmque in stipendium militare iam signasset. Itaque mihi limacum ritu, meo victitandum esse succo vides: tibi verò polyporum modo brachia tua circumrodenda, atq; adeo nisi te deus aliquis respe

respexerit, planè deuoranda. Non sunt hæc ridenda omnino, quæ studijs & ocio nostro tam sunt inimica: sed nosti ingenium meum, qui malim omnia ridere, quàm flere. Vale. Venetijs, VI. Calend. Octobr.

CHRISTOPH. LONG. Steph. Saulio S. 31

Legit mihi Nicolaus Leonicus literas à te sibi nuper missas, neque tam opinor, eò legit ut quam tu istic rerum tuarum rationem instituisses, inde fierem certior (id enim paucis omnino verbis ipse commodius exposuisset) quàm ut ex ijs, quantum prisca ac germanæ illius eloquentiæ studio profecisses, cognoscerem. Ac mihi profectò genus earum tum quidem eiusmodi visum est, ut quanquam te ista tum natura, tum industria præditum nihil non facilè consecuturum speraram, vinceres tamen expectationem meam: simul & Leonico ipsi subinuiderem, quē tanta scriptorum tuorum elegantia beares: tibi verò tacitus succensērē, qui nihil ad me prorsus scriberes, hominē (ut cætera omittantur) tibi vel studiorum societate cōiunctissimum, vel multis etiam & magnis de causis amicissimum: dissimulabam tamen dolens, expectabamq́ue, ut de maturo tuo ad nos reditu aliquid

quid tandem adſcriberes, cum ecce in extremo earum turbo, quo repente in venientem annum reiecti ſumus. Quid quaris ex re, niſi te facerem plurimi, haud ita magna, magnum (mihi crede) accepi dolorē, qui & Leonicum elatum viderem, & me non ſolum literarum tuarum fructu orbatum, verum etiam, qua me vna adhuc ſuſtentaram aduētus tui ſpe planè deſtitutum perſpicerē. Itaq; tibi has ſtatim, dolenter quidem ſed amāter ſcriptas, miſi, vt quādo mihi ſuauiſsima tua conſuetudinis vſu tādiu carendum eſſet, ſaltem literarum tuarum iucunditate deſideriū noſtrum lenires, atq; adeò non nihil adſcriberes, quo nos tibi adhuc curæ eſſe communibus amicis fidem facere poſſemus. Quod enim à diſceſſu tuo & ipſe ſtatim ad regiū hunc adoleſcentem me contuli, & tu ad me niſi ſemel, & breuiter, & nulla tuæ erga me voluntatis ſignificatione, idq; ſæpius à me prouocatus, ſcripſiſti, adduxit ea ſcilicet res in hāc opinionem certos homines, vt te mihi immutatum ſuſpicarentur. Ego qui te ex animo meo metior, & à me amicitiæ noſtræ fidem ſanctè cultam eſſe mihi ſum conſcius, non quidem iſtorum ſermonibus omnino commoueor: ſed admonendum tamen te puto, vt aliquid dēs hominum opinioni, neq; commiſſum velis, vt taciturnitas tua in eam, quam minime decet,

partem

partem à nonnullis interpretari poßit. Hoc si feceris, & constantiæ tuæ consulueris, & mihi certè gratißimum feceris, qui non modo abs te amari, verum etiam tuum erga me amorem omnibus notum atq; testatum esse cupiã. Vale. Ex Vrbe Patauio. XI. Cal. Nouemb.

CHRISTOPH. LONG. Ant. Flaminio S. 32

ACcipio tuam de intermißione literarum excusationem: sed ea demum lege, vt me tibi eodem nomine purgatum esse velis. Neque enim vlla negligentia mihi officio defuisse videor, qui cùm quod scriberem, nihil planè haberem: tum verò vel te, vel à te aliquid, vnde mihi scribendi argumentũ nasceretur, in dies singulos expectarem. Quod autem me iniurias tuas ambitiose magis, quàm vere doluisse existimas, in eo certe grauem amicitiæ facis iniuriam. Nihil est in me vanum, neque esse debet: præsertim cùm ad te scribo, quem omnium cogitationum mearũ, non solum actionum participem esse semper volui. Sed de ista tua suspicione malo tecum coràm expostulare: tantum interim habeto, eum esse me, qui & amicorum iniurias nihilo feram leuius quàm meas, & me cuiquam venditare neque sciam, neq; si sciam omnino velim; & ad quoscunq; scribam, cum

ijs plebeio sermone non libenter agam. Quod ais vereri te, ne vobis istic hyemare necesse sit, ego verò id Stephano nostro decretum iam esse intelligo, siquidem vera sunt, quæ de Leonico & de Fulvio audio. Ac profectò tuti ad nos itineris ratio, hoc quidem tempore nulla iniri potest: obsessis, trium exercituum castris, cis Padum vijs omnibus, nec ipsa sane Aemylia ab ardore belli etiã nunc vacua. Quare eòdem quò tu me, ipse te nunc scilicet voco, ut quando amicitiæ nostræ fructus præsentes percipere non possumus, ad leniendum utriusque nostrum absentis desiderium, bono literarum utamur. Et quoniam non semper scriptione digna res nobis occurrent, tu si nihil erit aliud, vel de ratione studiorum ad me tuorum scribito: idem enim ego facturus sum, si modo in eo genere officium meum non aspernabere: nõ aspernari autem illud mihi videbere, si tu eiusmodi aliquid prior mihi miseris. Sed hoc tui fuerit consilij. Illud equidem interea nescire te nolim, scriptam esse à me eam causam, quam ut suspicerem, crebris me ab urbe Roma nuncijs urgeri, tibi aliquando significaui. In ea (si quaeris) eiusmodi P. Bembo & Andr. Naugerio visi sumus, ut eas à nobis res non modo Latinis literis complexas esse iudicarint, quod ipsum ne fieri non posset multum certè verebamur:

bamur: sed noua etiam quadam tum rerum argumentorúmque vi, tum vero dicendi ratione ita illustratas atque ornatas, vt me vnum omniũ & in arcem Lutherianæ causæ inuasisse affirmarint, & theologiam ipsam ex scholis in concionem & forensem aciem eduxisse. Plus omnino illi mihi tribuunt, quàm vel industria nostra mereatur, vel ego quidem ipse agnoscam: venit enim mihi quoque in mentem suspicari: testimonium illud plus habuisse cohortationis ad speratam virtutem, quàm veræ & plenæ laudis ad præsentem gloriam. Sed tamẽ facere non possum mi Flamini quin & tali tantorum virorum siue indicio siue consilio delecter, & quod ex eo delectationis percepi, id ad te per literas quoquomodo deferam, quem quasi alterum me, ac fortunarum mearum omnium socium esse volui. Salutem do Saulio & Hectori nostro. Vale. Ex Vrbe Patauio. X, Calendarum Nouembr.

CHRISTOPH. LONG.
Thomæ Linacro S. 33

P*Ergratum mihi fuit munusculũ tuum, quod quasi quoddam coniunctionis atq; amicitiæ nostræ monumentum Reginaldus Polus hodie mihi reddidit: sed quo nihil*

p facile

CHRISTOPH. LONG.
Octauiano Grimo. S. 34

CVm iam sextum diem literas tuas expectassem, calamum sumpsissem, ut te ad promissorum exolutionem inuitarem, redditæ mihi sunt epistolæ à te duæ officij scilicet & rerum nouarum plenæ. Gallos eam accepisse cladem & doleo, & mehercule etiam lætor: doleo, quòd eius turmæ fortissimum quenque cecidisse reor, & inter eos Montanũ Gronium, hominem mihi non solum vetusta necessitudine, sed etiam quadam literarum societate coniunctissimum: lætor, quod haud ita magna mercede iam didicerint, non esse temere oppugnanda hostiũ castra, præsertim loci natura & hominum ingenio munitissima. Itaque Heluetiorum probo consilium & Venetorum, qui se gallo socios ad eam oppugnationem adiungere noluerint. Sedunensis Antistitis copias esse collectitias mihi facile persuadeo: pugnaturas autem aduersus Gallos, & decem esse millium numero, non item. Qua enim aut fiducia, aut etiam spe Gallus eodem se loco contineret, nisi se vel numero parem, vel illos contra ciuitatis suæ decretum ciuésque suos minime pugnaturos esse, certo sciret? Mediolanum præsidio tum externo, tum domestico firmatum esse audierã. Carolum Cæsarem & Franciscum Regem

CHRISTOPH. LONG.
Octauiano Grimoaldo S. 35

EX ijs literis quas à te heri & hodie accepi, cognoui id scilicet quod coniectura quadam ductus futurum prædixeram. Non igitur descendet cis Padum in aciem aduersus Gallos Heluetius, sed neq; Parmã (nisi me fallit opinio) circumsedebit. In Ferrarienses opinor, tota belli moles vertetur: nec tamẽ quid illic, hoc quidem tẽpore, spei istis ostendatur, facile dispicio: contraq́; omnia ipsis infesta video, paludes, flumina, hyemem, vrbem denique ipsam cum sua sponte munitissimã atque copiosissimam, tum verò omni bellico apparatu instructissimã. Addo ducem vigilantissimum, & rei militaris scientissimum: aperta Gallorum auxilia, occulta Venetorum subsidia: quos ipsos quiduis potius, quàm vt ea vrbs in Pontificis potestatem deueniat, perpessuros esse mihi persuadeo. Quod vt tam magnis copijs obsideri Ferraria possit, trahatur tamen obsidio necesse est, idq́; alienissimo anni tempore: nam ab oppugnatione, infelix ad Parmam conatum exitus eos deterrebit. Sed vnde interea in tantis Cæsaris Pontificisq́; angustijs, tot legionibus, tanto equitatui stipendiũ redditũ iri putas? Dilabetur, mihi crede, miles Italicus, partim hyemis difficul-

tatibus victus, partim non persoluto stipendio iratus: Heluetius autem vel ad Gallos transibit, vel etiam ducibus suis manus afferet. Nosti eius gentis insolentiam, maximè si pecunia qua deliniatur præsto nō sit. Omnino eorum aduentum Pontificis Cæsarisq́; exercitui exitio tandem futurum arbitror: graue quidem certe iam nunc esse non dubito, cùm & duorū mensiū stipendia sibi repræsentari postulent, & se Gallorum rebus hosteis fore pernegent. Atque hæc quidem de citeriore Gallia: nam quod in Vlteriore omnia Francisco Regi secunda, Carolo Cæsari aduersa esse, narras, sunt eadem hic quoque nobis audita, sed fama obscuriore: nec enim quæ oppida Gallus in potestatem redegerit, quásue Germaniæ prouincias inuaserit, huc affertur: tantum ferro & flamma ab eo omnia longe lateq́; vastari: ciuitates partim spōte, partim coactas deditionem paßim facere. Eadem est nimirum Hispaniensis belli ratio: nam ibi quoque accisas esse Cæsaris res, captamq́; à Gallis Pompelonā cum tota Vasconū regione & Cantabria: sed nec vbi, nec quo euentu pugnatum, aut etiam an omnino pugnatum sit, adhuc intelligo. Tu si me amas, vt certe amas, ista exquires, & facies me κατὰ λεπτὸν de singulis rebus certiorem. Vix enim dici potest, quàm mihi iucundum sit eiusmodi

spectacul

ſpectaculum, in quo ſine vllo noſtro periculo, tam varios tot ſtultorum Regum caſus, tot populorum inſanias contemplari liceat. Cogita Nauarra regnum ab hinc menſem tertium nullo à Gallis negocio captum, idem paulo pòſt ab Hiſpanis receptum, idem nunc iterum Gallorum teneri imperio. Cogita totidem ante menſibus preſſos in Aquitania Gallos ab Hiſpanis, in Belgarum finibus à Germanis, in Italia à Thuſcis, Appulis, Siculis, & ab ijs etiam ipſis quibus imperarẽt, Inſubribus. Rurſus propone tibi eoſdem Gallos nunc longe ſummotis hoſtibus depopulari intimam Hiſpaniam, vexare Germaniam, imminere Hetruria & Appulia, fideliſſimis amiciſſimisq́ vti ſocijs, & delectu prouinciali niti. Hec cum integro vbiq́ adhuc bello ſpectare liceat, an non magnos & quaſi gladiatorios quoſdam à fortuna nobis edi ludos indices? Verum vt ad coniunctiora mihi veniam, de valetudine noſtra diſputas tu quidem diligenter, & mehercule peramanter, ſed nondum tibi tamen aſſentior: quanquam enim à ſummis medicis, deſtillationi accommodatum eſſe aqua vſum traditum ſcio: non ſemper tamen eius potum probandum exiſtimo, præſertim in ea qua me adhuc exercuit grauedine. Nam cùm craſſiore pituita nares obſtruantur, extenuendam illam

sit. Is cùm mihi multa de Cæsaris imperij magnitudine atque opibus narrasset, ostēdit ad extremum monstrificas quasdam rerum species, quas ab Indorū regibus ad Cæsarem missas, atque sibi ab eodem Cæsare donatas esse affirmaret. Ea magna ex parte gemmæ quædam ampliores fuerunt, tam cōfusis metallorum generibus, vt neque discretū quicquam in eis appareret, & multarum etiam animantium simulacra exprimerent, eaq́ non tam fortuito linearum colorúmque concursu, quàm ipsa extantis materiæ mole cōformata. In ijs erant anatum rostra, gallicorum canum capita, pauonum pennæ, atque alia id genus pleraque. Verum omnium admirationem facile vicit, eius quæ apud Indos religiosissime colitur, Furiæ persona, non natiua quidem illa, sed hominum ingenio preciose & affabre deformata. Audisti enim puto, mira ijs gentibus superstitione esse persuasum, Deam & Furiam sic mundi imperium inter se initio diuisisse, vt illa cælitibus, hac inferis & manibus ius diceret: atq; ita fieri, vt dum hanc vnā sibi placatam trepido metu cupiant, eam omni etiam diuini cultus honore prosequantur. Lignea igitur eius est persona, sed cui tenuissimum vermiculati operis emblema ita inductum sit, vt penicillo depicta, non gemmeis tessellis ornata

P 5 *videas*

videatur. Mentum, superiusq́; & inferius labrum Cyanei lapilli segmentis enitent. Nasus genæ, malæ, buccæ saphiri micis splendent. Supercilia à fronte tenui ex Iaspide tænia distinguuntur. Frontem latiore smaragdo fascia præcingit, quæ secundum aures leuiter demissa ad mentū vsq; vtrinq; porrigatur. Superiora rutilo Iaspidis nitore collustrantur. Os hians dentes ostentat quatuor, latos, continuos, candidos, ac item duos, qui rictum hinc atq; hinc claudant, exertos, nec aprugnis absimiles. Eburnei quoq; oculorum orbes, ex electro ruffa fenestrantur pupilla, speculi vim tam absolutam reddente illa, vt totam hominis imaginem exprimat atque repræsentet. Quæ ad superciliorum & nasi commissuras subsidet lacuna, ea vero eburneola balla expletur. Tempora autem ijsdem quibus oculi, electrinis speculis illustrantur; sed teretibus ijs, non orbiculatis. Auriculæ pro persona modo grandiores ex Iaspide effulgent. Omnino res visenda quidem illa, sed structura potius & opum magnitudine, quàm vlla liberalis faciei dignitate. Mihi quidem vt primum eius spectandæ potestas facta est, Furiam videre sum visus, aspectu barbaro tetram & horridam, ore hianti, exertis vtrinque dentibus, colore partim cæruleo partim viridi, partim rutilo, nec ea

tamen

tamen vsquam satis florido, sed vel austero, vel diluto, vel pingui, vel etiam, quod vmbrarum concursu euenit, obscuriore & ingrato. Vale. Scripseram iam, ecce tibi rumor, Gallos à Mediolanensibus in vrbem receptos esse: nec eo contentos ciuis, Caesariana quoq; illinc expulsa factione, constituisse cum Gallis omnia circumsessionis incommoda perpeti. Si verum, ducetur hyeme tota bellum, & quàm sperabam diutius istorum insania fruemur. Verum metuo ne repentina illa Mediolanesium beneuolentiae ostentatio Gallis magno tandem constet. Ex vrbe Patauio. XII. Calend. Decembr.

Obsignata iam epistola reddita mihi sunt tuae literae, quibus ad superiores meas binas diligenter & peramanter rescribis, ac simul vt de mea valetudine certionem faciam, petis. Est ergo apud nos, vt te cupere video, idq; vna passa tuae acceptũ refero. Tu etiam cura vt valeas, & quam certis in rebus prudentiam adhibes, hanc in depellendis istis capitis doloribus adhibe. Excusationẽ tuam de literarum intermissione accipio: nam altera minime necessaria fuit, nec enim praeter aptiorem firmiorémque in ea re capsulam, quicquam desideraui. Vale.

CHRIST.

CHRISTOPH. LONGO. Octauiano Grimoaldo S. 37

ACcepi heri munusculum tuum, & cum eo literas, ex quibus te mihi alteras misisse cognoui, quæ quidem ad me nondum sunt allatæ. Animum tuum circa valetudinis meæ curam, non ignotum quidem illum mihi, sed tamen dulcem & optatum, perspexi etiam in eo, quod vnam non modo accurate conditam, sed cuius te nihil admonueram, prius etiam vino diligenter elotam ad me miseris. Res mihi planè grata, vt cuius vim præsenti remedio sim hodie expertus: neque enim antea licuit. Quare & illa & consilijs tuis posthac vtemur libentius: simul & vt nos memores gratosq́; aliquando intelligas, operam dabimus. Quod autem legatus iste omnia, tum in Hispania, tum in Germania commodiora esse affirmat, quàm vt hic erat nunciatum, est id omnino iucundum nobis: sed memẽto hominem & Hispanum esse, & à Cæsare istuc missum, vt etiam si mentiatur, ratio officij illi constare posit. Nam eorum quæ ad te nudiustertius de induciarum conditionibus scripsi, luculentos habeo autores. Ex illorum enim, quos Veneti in Gallia missos ad Reges, atq; in Britannia legatos habent, literis conscripsi. De cetericris Galliæ rebus mirum hic silentium: tu si quid habes,

facies

facies sciam. Vale. Ex Vrbe Patauio. Id. Nouembr.

CHRISTOPH. LONG.

Fr. Chærecato S. 38

R*Eddita mihi sunt hodie tuæ literæ, & cùm ijs item epistolæ duæ, quarum alteram ad te Erasmus Roterodamus, alteram ad Carolum Cæs. Emanuel Rex Lusitanorum dedisset. ex tuis duplicem cepi voluptatem: quod & significationem tuæ erga me voluntatis haberent non obscuram, & id scribendi genus nobis exprimerent, quod haud scio an tui ordinis alius quisquam sit adhuc consecutus: mihi quidem certè ita probatur, vt nullum facile magis. Omnino puræ sunt, faciles, ac summa elegantia præditæ: quam quidem tibi in isto scribendi impetu constare sum admiratus. Sed hoc scilicet naturæ debes tuæ ab omni liberali doctrina instructissimæ: quæ ipsa vt ad dicendum, sic etiã ad cogitationes suas scriptis eleganter commendandas est aptissima. Ex Erasmi epistola cognoui, primum id quod mihi dubium nunquam fuit, esse illum optimo erga Pont. Max. & amplissimum collegium animo. Deinde, quod ab hominis ingenio non abhorreat, tanti te ab eo fieri, quanti literarum studiosi omnes facere te debeamus. Emanueles*

lis Regis literæ, nihil non planè regium, & Lusitana illa pietate dignum, mihi polliceri atq; etiam spirare sunt visæ. Velim quàm ille grauiter & religiose Carolum nostrum ad coercendos Martini Lutheri conatus est cohortatus, tam bona & constanti fide in opprimendo religionis hoste Cæsar Pont. Max. autoritatem ac vires suas præstet. De citerioris Galliæ rebus noui nihil penè quod ad te pro certo scribam, habeo. Galli se oppido etiam nunc continent. Exercitus Pontificis ad septimum ab Vrbe lapidem castra posuit. Gallus spem omnem in delectu prouinciali habere dicitur: neq; tamen eiusce rei causam vllam sanè reperio, qui sciam Insubrum & reliquorum sociorum auxilia, propter acerbitatem atque Gallicæ dominationis iniurias non esse aut ita magna, vt eis præsidio esse possint, aut ita firma & fida, vt ijs quicquam temere sit cõmittendum. Sed hoc ipsi viderint. Audio duodecim illas, quæ in agro Mantuano consedissent, Heluetiorum cohortes, aliquando tandẽ vt cum Gallis manus conserere vellent, persuasas, Parmam, aut certè Placentiam versus iter fecisse, ibiq; illis omnia Aemyliæ Flaminiæq; præsidia præsto affore. Contrà non desunt, qui affirment, Heluetios omnes, qui quidem Pontificis copias trans Abduam secuti essent, dilabi, ac sese

ſeſe domum recipere. Tu ſi quid exploratius vel ex caſtris, vel ab vrbe, vel etiam aliunde habes, fac, amabo te, ſciam. Vale. Ex vrbe Patauio, XI. Calend. Decembr.

CHRISTOPH. LONG.

Octauiano Grimaoldo S. 39

EST *omnino quemadmodum ſcribis: fugerunt turpiter Galli, amißis penè impedimentis omnibus, amißis magna ex parte tormentis, ſed multo me hercule turpius ſociorum perfidia ſunt proditi. Fidem in ijs nullam fuiſſe, in quibus eſſe debuit maxima, & quibus Galli confiderent maximè, literæ quoque tuæ declarant. Ita non tam Galli, quos tu accuſas, quàm fides ipſa & æquitas in fugam acta ſunt. Neque verò hæc eo dico, quaſi Gallos ab omni errore vindicare velim quos cùm ſemper flagitioſe imparatos hic vidi, tum etiam ſtulta quadam arrogantia præditos cognoui, qui à ſe vnius ſe niplena legionis, & mille equitum præſidio, contra penè totius Italiæ conſenſum, vniuerſa certe Hiſpaniæ & Germaniæ conſpirationem, prouinciam retineri poſſe confiderent: ſed ne eos ſua ignauia Mediolano pulſos eſſe arbitrere hæc nunc diſputo, à quibus nec illud omnino*

commiſſum

commiſſum eſſe oportuit, vt alieni potius auxilij ſpe, quàm copiarum ſuarum numero & virtute niterentur. Nam quod adſcribis ob ſumptum de Chriſt. Palauicino, & Fœder. Bonromæo ſupplicium, alienatum à Gallis populum ad hoſtes defeciſſe: poſſit in eo quoq; fortaſſe Gallorum reprehendi conſilium, ſed occaſio (mihi crede) illa fuit defectionis, non cauſa. Ex compoſito acta ſunt omnia, & repentina illa ſtudij ſimulatio ad opprimendos improuiſo malo Gallos nuper colligebatur. Ac Cæſarianos quidem illorum cædem ſpectaſſe puto: Pontificem verò eo rem ſenſim perduci voluiſſe, vt conſternati fugere potius cogerentur, quàm dimicando aut vincere, aut vinci. Ne me hic oblitum putes ſpectaculi noſtri: fruor illo, etſi non magna cum voluptate, fruor tamen etiam cùm ij cadunt, quibus maximè faueo. Doleo tantùm id nobis hac hyeme eripi. & trans alpes totum transferri: ſed non transferetur profecto, ſi quidem vera ſunt quæ huc afferuntur. Audio enim Gallum prorſus hominem cecidiſſe nullum. fuga ſibi ſtrenue ſanè conſuluiſſe omnes, etiā militem velocitate equitem æquaſſe: Lautrecum & fratrem cùm equitibus quadringentis & cohortibus octo iam Bergomi eſſe: Valerianum Cremæ cum quatuor equitum turmis, alios aliò, ſed in pacatum tamen omnes

incolumes

incolumes sese recepisse: firmo teneri præsidio Cremonam, firmiore Parmam: magnam cogi Ligurum, magnam Gabienorum & Forobiensium manum: maxima aduentare ex ipsa Vlteriore Gallia auxilia: Alphonsum Ferrariensem omni bellico apparatu instructissimum Gallis suppetias ferre: denique Venetos ipsos ad eas quas sub signis habent copias, duas conscribere legiones, leuis autem armaturæ equites mille, qui ex Epiro recens venerant, Gallis subsidio iam misisse. Ni falsa sunt hæc, & tantum victis superest vel animi, vel consilij, vt Agathoclis & Scipionis exemplo, aliena cum sua tueri non possint, audeant inuadere, non modo cum Gallis in Italia debellatum non est, verumetiam periculum, ne Tusci & Appuli pro focis & aris propediem pugnare cogantur. Ad superiores meas literas quid rescripturus sit, expecto: sed multo magis de rebus transalpinis aliquid, & quidnam victores victosque consilij in Italia capturos ipse conijcias. Vale. Ex Vrbe Patauio.

VII. Calendas Decembris.

q CHRI-

CHRISTOPHORI LONGOLII EPISTOLARVM

Liber tertius.

CHRSITOPH. LONG. Iac. Sadoleto Episc. S. 1

NON idcirco breuius, quàm consuetudo mea ferat, tecum nunc ago, quin valde multa habeam, quæ abs te sciri diligenterq́; curari mea plurimũ intersit: sed quia eum mihi videor nactus hominem, qui illa ad te multo commodius perlaturus sit, quàm ipse vllis literis tibi explicare queam. Itaque cùm literarum mearum ignosces breuitati, præsertim cùm tam longo interuallo scribam, tum verò quæ M. Caballus noster ad te mandata mea detulerit, ea sic tibi erunt curæ, vt & summa mea erga te obseruantia, & singularis tua in me beneuolentia

uolentia hoc tempore postulat. Scis quarum tu me ad rerum laudem semper excitaris, scis quo consilio huc ipse me contulerim: nec de eo, opinor, etiam dubitas, quin dies ac noctes hoc Vnum hic adhuc egerim, Vt quam tua prædicatione de me concitasti expectationem, hanc ego tueri ac sustinere aliquando possem. Atqui nunc periculum est mi Sadolete, ne tantus studiorum ardor in ipso conatu, Vel in ipso etiam processu planè extinguatur. Quod ne fiat, etsi in alterius potestate id est positum, quia tamen apud illum, penes quē iam sunt omnia, multum authoritas tua ponderis habitura est: da quæso operam, Vt is etiam atq; etiam intelligat, esse præcipuam quodammodo meam istis in angustijs caussam, qui nec magnum quiddam ab eo qui rerum potiatur, postulem, & is postulem, qui fidem eius secutus, Italiam patriæ & propinquis & fortunis illis omnibus anteposuerim. Denique recentis huius Victoriæ gloria possis animum eius ad pristinæ liberalitatis memoriam reuocare. Nam desperato studiorum nostrorum fructu, si quam modo ea de re spem habes, aut etiam si nullam magnopere habes, nonnihil subijcere non inutile fuerit. Sed pluribus, quàm constitueram, præsertim ad te, qui cum hoc artificij genus tenes Vnus omnium optime, tum

etiam postquam me in fidem atque amicitiam recepisti tuam, nullum mei, non modo tuendi, sed augendi etiam atq; ornandi locum prætermiseris. Quare finem facio si illud addidero, quod vtinam addere nihil esset necesse, non quo nolim tibi omnia debere, cui quidem penè debeo omnia, sed quod graue sit homini pudenti, ab eo, cui, cùm de te sit optime meritus, nullam tamē possis gratiam referre, magnum præterea aliquid petere. Sic igitur habeto: Esse te iam vnum in Italia, in quo tuendi ocij nostri spes omnis sit posita: quæ ne me spes fallat, te etiam atq; etiam rogo. Vale. Ex vrbe Patauio 7. Cal. Decembris.

CHRISTOPH. LONG.

Octauiano Grimoaldo S. 2

QVi tibi has literas reddiderunt, Galli ij sunt homines, quos tibi vt coràm commendarem, ad te nudiusquartus veni, Alteri eorum Carolo Bracheto est nomen, Maturino Gallıardo alteri. Docui eos quid istic facto esset opus: facturos non dubito. Omni cautionis genere tibi cauebitur, chirographis, iurisiurandi religione, factis ad tabulam nominibus. Tu verò etsi iam rogandus non es, qui vel constantia tua causa eos sis complexurus, fac tamen oro, tantùm sibi à te commodatum

esse

esse intelligant, quantùm & ego ex tuis verbis ipsis sum pollicitus, & tute mihi humanißime liberalißimeq́; facturum recepisti. Hoc si à te impetrabimus, cùm mihi, qui quantum eorum causa laborem non ignoras, pergratum feceris: tum etiam tibi homines gratos ac memores in perpetuum deuinxeris. Ludouici Viuis Somnium, quod cum iampridem istic reliquissem, nuper apud te adhuc esse sum miratus, alterutri istorum ad me perferendum dabis. Et quoniam somnij mentio facta est, scito me ea nocte cum istinc solui, nihil omnino cepisse somni. Coarctatus vectorum multitudine, & æstuans, neq; sedendi, neq; iacendi, neq; ambulandi, neq; adeò respirandi facultatem liberam habui. Quid quæris? nec molestius quicquam adhuc sum hoc anno perpessus: nec verò posthac committam, vt quò poßim interdiu, eò noctu nauigem. Vale. Ex Vrbe Patauio, quarto Nonas Decembris.

CHRISTOPH. LONG.
Octauiano Grimoaldo S. 3

MIror nihil adhuc abs te, de Decimi Leonis obitu, mihi esse missum, præsertim cùm iam quartum hic diem constanti rumore fama percrebuerit, oppressum improuiso

morbo illum Cal. Decemb. Romæ concidisse, & è vita postridie eius diei excessisse: Grimanum antistitem ad comitia istinc eò iam deuolasse. Equidem statim, acceptæ à Gallis illis epistola tua, ipse scripsissem, nisi mihi dum tu aliquid tantæ de re scriberes, expectandum duxissem: qui (vt scis) tantùm me huiusmodi rerum scire puto, quantùm ex literis tuis cognitum habeo. Quantum autem mea intersit, si verus est is nuncius, vt de rebus meis tecum deliberem, ignorare te non arbitror: quanquam mihi sic non tam consilio, quàm auxilio tuo est opus. Quare per Deum scribe, & siquidem ille obijt, cum Petro Bembo de nobis communica, cauteq́ue quid is de me futurum speret, exquire. Scriberem ad eum, si aut quid certi haberem, aut ab eo literas meas libenter vel hoc tempore, vel tam infirma valetudine legi posse existimarem. Caro. Brachetus, & Matur. Galiardus incredibiles mihi, nec minus tamen tibi apud me gratias egerunt: nec liberalius se, nec humanius à quoquam tractari potuisse affirmant. Qua quidē ex re cum ego quoque maximam capio voluptatem, qui eorum causa volo, tum verò etiam ipse tibi, vt debeo, gratias ago maximas, qui mea commendatione adductus homines tibi planè ignotos, & prorsus alienos, non modo officijs tuis sis

com-

complexus, sed hoc difficilimo tempore, in tantis angustijs, re etiam familiari tua prolixe iuueris, idq; vulgari tantum adhibita cautione. Hoc sanè neq; horum est temporum, neque morum, sed proprium tuum. Expecto abs te aliquot vuæ passæ pondo, eius enim quam mihi superiore mense curasti, iam ne acinus quidem reliquus est. In eo illud quoque videbis, paulo firmior capsula vt sit, & vua ipsa aliquanto liberalius condita. Nam vt plenior sit, atq; recentior, à me ne admonendus quidem es, qui abs te ea de re sum admonitus. De diligentia, quam in permutāda pecunia nostra adhibuisti, multum te amamus: sed tamen scire velim, cuinam illam scribendum curaris, vt cum dies venerit, nisi rescripta tum sit, à quo argentum petatur, habeamus. Quæ porrò sit in rationibus vestris perscriptionis & numerationis differentia, velim, cum vacabit, accuratius me doceas: non quo nesciam aliud esse omnino & facilius perscribere pecuniam, aliud & difficilius numerare præsentem: sed in facienda versura quantum collybi & vsuræ, præterea ratione numeratam sis mentibus decedat, cognoscere cupio. Adscribes illud item, quot sit vnciarum ista vestra Marca: nam Libram esse vnciarum duodecim, Vnciam quatuor & viginti scrupulorū, Scrupulum rursus obolorum duorum, Obolum

lum deniq; in semiobolos, quos caratos vulgus appellat, diuidi, nemo ignorat. Comum ab Hispanis & Germanis magna vi bis oppugnatum fuisse: sed aliquanto maiore à Gallis defensum, hic quoq; audieramus. Lautrecum in Vincentino agro hybernaturum minime putaram. Fœder. Gonzagam Bosulanum Cremonæ præsidio fore non despero. Fulgosios in retinenda Genua perseueraturos video, præsertim, si quæ de Pont. Max. obitu nunciantur, vera sunt: de quo vt me quàm primum facias certiorem, à te vehementer peto. Cætera per ocium. De Villanouano nostro Egnatium appellato: dignus est adolescens cui etiã tu, non modo ille & ego, plurimum faueas. Nos etsi in tanta rerum omnium perturbatione, atrocissimo quoq; hoc nuncio sumus perculsi: tamen in studijs nostris libenter viuimus, atq; ea ipsa tueri à nobis posse ad annos quinq; non desperamus. Tu modo fac, quemadmodum cœpisti vt rationes nostras tibi curæ esse intelligam. Vale. Ex vrbe. Pata. 6. Idus Decemb.

CHRISTOPH. LONG.
Octauiano Grimoaldo S. 4

Accipio cessationis tuæ causam: sed ita, ne quid eiusmodi quod mea interſit, ad me

me scribere post hac vereare, ne si permolestum quidem id mihi fore videbitur, satis erit rem ad me pertinere, vt mihi officium tuum gratum sit vt etiam iucundum, tu quidē præstare non potes, neq; vero debes, qui non quod vis ipse. sed quod res cogat, id meo mandato ad me mittas. Itaq; si non quàm cupis iucundos, qualescunq; certè poteris, mihi afferto nũcios, etiam vt eos non satis exploratos habueris. Nec enim, quod vereris, temere commouebor, præsertim si nihil affirmaueris ipse: & in omnem partem rebus meis maturius consuluero, si quid modo tale fuerit, cui consilio prouideri poßit. Ex Leonis Pontificis morte magnum accepi dolorem, magnam plagam: qui cum authoritatem promissaq; eius secutus contra meorum voluntatem in Italiam redierim, nunc me planè destitutum hic videam, illic etiam ludibrio fore intelligam. Sed his malis aut non succumbemus, aut etiam aliqua ratione medebimur. Omnino enim iamdudum tam præter opinionem meam accidit, quàm vt ille ætate optima, valetudine firmißima, ratione victus exquisitißima, sub ipsum brumæ tempus, idq; saluberrimum, repentino morbo extingueretur, atq; tum maxime nobis eriperetur, cum vt viueret ei quoque maxime expediret, siue Remp. compositurus fuit, siue etiam hac recenti sua victo-

ria fruituros. Scilicet ad hac ludibria nascimur, ut tum potissimum nulli simus, cum nos maxime florere arbitramur. Atq; hoc ipsum est, mihi crede, quod me consolatur, Nihil esse in istis, qua vulgus admiratur, certi. De una passa valde te amo: veruntamen cum capsulam, in quam illa conijceretur, firmiorem vellem, non funiculo multiplici arctius vinctam illam, quod à pueris tuis diligentissime factum simul & risi & mehercule probaui, sed materie solidiorem, atq; aptius compactam desiderabam. Sed redeo ad remp. Trans alpeis, ut video, frigent omnia: tametsi nō desunt, qui Tornacum arctissime obsideri etiam nunc contendant, & cohortem Heluetiorum unam à Belgis illic esse concisam. Francorum Regem in hac tanta gerendarum rerum occasione minime cessaturum puto, nisi forte is quoque transalpino frigore congelauit. Comum à Pontificijs copijs captum esse, hic auditum est: sed vi ne an pactione adhuc incertum. Franc. Sfortiam Barrianum ab Heluetijs Italia prohiberi, cum ijdem Heluetij Gallos Mediolano in eius gratiam nuper expulerint, mihi quidem est mirum, sed non ab eius gentis ingenio prorsus alienum. De Iulij Medicis opibus tibi facile assentior: aut ipse, aut factionis eius aliquis. Pont. Max. creabitur: idq; propediem futurum spero: sin aliter,

de

de eo vehementer timeo, & diuturniore quàm homines existimēt, interregno comitia prolatum iri video: neq; sic tamen ea gratuita fore puto, nisi nos deus extremis his penè temporibus respexerit. Quid interim Bentiuolos putas? quid Balliones? quid Aestenses? quid Franc. Roborianum Vrbinatem? Nam à Bononiensibus ipsis praefectum suum casum iam esse, hic nunciatum est, & nonnihil Rauenna tumultuatum. Gallos quidem & Venetos Mediolanum versus iter facere, pro certo hic habetur: neq; tamen qua id fiducia, satis adhuc perspicio. Rescribes ad omnia. Mitto tibi (quas petis) Gallorum literas eodem exemplo conscriptas. Vale. Ex vrbe Patauio. Id. Decembris.

CHRISTOPH. LONG.

Iacobo Sadoleto S. 5

EX literis meis, & ijs quae M. Caballo ad te nuper dedi mandatis, intellexisse te puto, & qui rerum nostrarum hic esset status, & quae mihi in re authoritate tua tum quidem opus. Nūc vero cum omnem spem, & omnia tuendi ocij nostri consilia nec opinata & improuisa ista Leonis Pont. Max. morte peruersa videas, ineunda tibi noua aliqua tuendi nostri est ratio. Mihi enim deest consilium, neque hic sanè spes vlla ostenditur.

Petrus

Petrus quidem Bembus, cuius potißimum opibus, si quid tale accidisset, me sustentatum iri arbitrabar, longo illo & difficili morbo ita etiam nunc implicatur, ut nec ipse mei meminisse poßit, nec ego ei hoc tempore molestus esse velim. In te reliqua spes est: qui etsi non satis exploratum habeo, quantum me hoc in genere iuuare poßis, tamen quia vel rationes meas nosti, vel etiam multos istic familiaritate & amicitia coniunctos habes principes viros, à quibus aliquid studijs nostris adiumenti afferri posse & opis confido, peto abs te pro singulari tua erga me beneuolentia, vt si quid tibi venerit in mentem, quod nobis commodo & ocio nostro vsui fore videbitur, eiusce rei cogitationem aliquam atque actionem suscipias. Agerem tecum pluribus verbis, nisi cum te mea causa velle non dubitarem, tum vero res ipsa per se satis loqueretur. Tantum habeto, si mihi hoc meo tempore abs te consultum esse intellexero, percepturum te aliquando magnam ex officio tuo voluptatem: neque vero eam laudum tuarum fore vltimã, quod Christophorum Longol. aliorum omnino opera in altum delatum, sed in ipsis medijs fluctibus misere destitutum, ipse tu ex omnibus vnus commendationis tuæ aura in portum perduxeris. Vale ex vrbe Patauio. Idus Decembris.

CHRI

CHRISTOPH. LONG. Octauiano Grimoaldo S. 6

Congelarunt (opinor) istic quoque, non modo transalpeis, omnia: nos tamen hic magna sumus in expectatione, quà de comitijs Pontificijs, quà de Sfortiæ Barriani aduentu, quà de Cremonæ obsidione: quam tamen nullam fore tibi affirmo: nam Balliones, Roborianos, Aestenses, Bentiuolos etiam conglaciasse video. Te vero nescio quo veterno torpere, qui tamdiu taceas, neque hoc saltem, an tibi Gallorum eodem exemplo sint reddita literæ, significas. Ego enim statim ab accepta tua corinthia rescripsi, simul & quemadmodum postularas, illas tibi misi. Si nihil erit quod scribas aliud, de eo certe me velim certiorem facias, Gallorum literas acceperis nec ne. Vale. Ex vrbe Patau. IX. Calend. Ian.

CHRISTOPH. LONG. Octauiano Grimoaldo S. 7

Accepi binas à te literas: alteras ad 17. alteras ad 10. Cal. Ian. datas. Superioribus statim non respondi, quod tu vni meæ epistolæ nihil dum rescripsisses: nunc igitur ad ambas tuas. Tornacum in Cæsaris potesta

potestatem venisse iam sciebamus, sed id mihi tamen ex tuis literis factum est notius, qui etiam, quibus illi conditionibus deditionem fecerint, adscripseris. Verum ea res non tam Francorum rebus aduersa est, quàm Belgis commoda qui Tornaco & Morino quasi quibusdam compedibus vincti tenebamur: quanquam de capta Morinorum Terrauana nihil adhuc scriptum. In eo potius magnam accepisse plagam Franci videntur, quod in ipso ardore belli medio illic quoque Heluetiorum perfidia proditi esse dicuntur. Quod ipsum si verum est, quo iam militum genere sint vsuri, planè non video, praesertim aduersus Germanum & Hispanum peditem: nam vt ex suis legiones conscribant, nulla ratione adduci poßint: neque vero si tutum iam sit, satis in ijs fuerit praesidijs, quos neque militaris disciplina, neque vsus armorum vllus aptos bello reddiderit. O si fortuna sua Carolus Caesar vti sciat: sed nesciet profecto, nisi quis fortasse deus omnia ad veteris imperij formam reuocare constituat: verum hoc optare licet, hisce temporibus sperare non licet. Numariae permutationis ratio spißior est & operosior, quàm vt ea per literas aut à te satis expediri, aut etiam à me percipi poßit: digitis tantum opus in ea esse putaram, vt iam video, non modo oculis, sed acutißima etiam mentis

acie

acie præstet is necesse est, qui æstimationes tam subtilcis, & alia subinde se facie pro temporum conditione ostentantes animo complexurus sit: quare in congressum nostrum tota reijciatur. Habes ad priorem epistolam: nam ex posteriore falsum id esse cognoui, quod de Iulij Medicis cæde istinc allatum fuerat: falsum id item quod de Bononiensium ad arma itione nunciatum. Continuit eos in officio cum Heluetiorum legionis vnius præsidium, tum vero illius ipsius præfecti authoritas, quem ab eis iniòto trucidatum audieramus. De Gallorum in hybernis petulantia, doleo equidem tum Cremonensium, tum verò etiam Gallorum ipsorum causa: sed nosti militarem insolentiam, quæ tamen ipsa hoc minus in istis ferenda est, quòd durior eorum conditio nunc est: sed hoc ipsi viderint. A Roboriano Pisaurum & Vmbriam puncto temporis recuperatam esse miror, idq; eo magis, quod Bentiuolis, Aestensibus, Ballionibus, ocium adhuc agentibus, ad rem tantam aggressus sit. Quid Veneti in tanta gerendarum rerum occasione quiescant, non sanè perspicio, maxime cum receptam esse à Ballionibus Perusiam, ab Alphonso Aestensi Mutinam & Lepidi Regium pro certo hic habeatur. Lautrecum vero, cum optima Gallici equitatus parte & euocatorum reliquijs ad Parmam

conse-

consedisse, non tam spe (opinor) illa potiundi oppidi parte, quæ ab Hispano teneatur, quàm nequid Mediolano suppetiarum in Aemyliam mittatur. Huc accedit quod præter Cremonem, & in eam Parmæ partem, quæ Francorum præsidio firmata sit, in Gallorum fide etiam nunc est Alexandria, Placentia, Nouaria, Asta, Dertona, Halecum, Pisquitonum, Trecium, & alia pleraque transpadanæ Galliæ munitissima oppida. Habebam in animo quicquid mihi esset gemmarum annulorumq́ reliquum, id omne tibi mittere, ut quod ex eo confecisses, ad veterem istam summam adijceretur. Sum enim iam auidior ad rem quàm putes, speroq́ ut ad II. Calend. Feb. duplici sors nostra accessione cumulata, fructuosiore aliqua negociatione per te adaugeatur. Sed prius de te scire velim, quàm sint istic preciosæ gemmæ, & numquid ante eum diem confici cogiq́ possit. Supersunt mihi etiam nunc sestertij numi ferè mille, quibus me ad annum tueri posse confido: ita enim rationes nostras constitui, ut ad id tempus nihil neque vestiarij, neque librorum, neque adeo alimentorum nomine sumptus nobis faciundum sit. Tu de eo diligenter rescribes: nec illud, nescio cuius, interim verebere:

Talibus à dominis post cũcta nouissimus exit
Annulus, & digito mendicat Pollio nudo.

Eos

Eos enim distrahimus ne mendicemus, & ocium nostrum commodius tueamur. Omnino facile patiar ijs me carere, quorum in secundis rebus possessio nullum afferat fructū, in aduersis alienatio, magno nobis sit adiumento. Expecto tuas ad omnia, etiam ad illud, ecquid Egnatius Villanouani nostri rationibus adhuc prospexerit. Vale. Ex Vrbe Patauio 8. Calend. Ianuarij.

Cum epistolam hanc Natalibus scriptam, duos postea dies in manibus habuissem, mira huc quadam allata sunt de incredibili Gallorum apparatu, atque etiam inopinato tumultuosóq; eorum in Italiam aduentu: sed quæ tum denique pro compertis habiturus sum, si ea ipse tuis literis confirmaris: istinc enim missa dicuntur: Verumtamen ne dubites, subieci codicillorum exemplum, quos ea de re Martinus Becichemus ad me dedit.

CHRITOPH. LONG.
Ant. Marcilio S. 8

N*E te nostri planè oblitum existimarem, factum est hodie Bapt. Leonis nuncio, qui me tuis verbis vt salutaret, ad mè domū officiosè venit. Extremū hoc, sua ne ille sponte, an vero ex tuis literis fecerit, nescio: maluissem tamen, id quod par erat, ipse mihi*

scripsisses aliquid, aut de ijs etiam quæ mihi pollicitus es, aliqua præstitisses. Scilicet tibi vilnimus, quos nec promissis, nec literis tuis iam dignos putas: neque verò huiusce rei caussam satis exputare possum, nisi nos fortè quasi Barbaros & calamitosos homines iam aspernaris. Feremus istud quoque tui stomachi fastidium, vt cæteras tristissimo hoc nostro tempore fortunæ iniurias toleramus: verum scito tibi rem cum eo esse homine, qui nec amicorum taciturnitate quicquam ducat grauius, tũ eorum cessationem pertinaci ad extremum silentio vlciscatur. Hoc quanti à te fiat, propediem facile cognoscã. Remoto ioco, peto a te mi Marcili suauissime, vt quando coràm non licet, vtique per literas me tuorũ leporum atque facetiarũ participem interdum facias: de Elephanto & istiusmodi hominum genere, si quid noui habes, fac vt sciam. Id si abs te impetraro, erit mihi tam iucundum, quàm quod iucundissimum. Vale. Ex vrbe Patauio. Natalibus.

CHRISTOPH. LONG. Octauiano Grimo. S. 9

QVid ego te, quem esse dicam, qui dies ipsos sedecim, crebris à me tum nũcijs, tum literis ad scribendum prouocatus, etiam nunc taceas? Si nihil est quod mittas, hoc

ipsum saltem significa, modo ne totidem verbis: quanquam nondum contrita sunt ea omnia, quæ vel horum sunt temporum, vel etiam ad me maxime pertinent. An hoc ais? ferri abs te Marcilium æmulum non posse, ad quem nuper literas dederint? Iam istac tua culpa est, qui quod nobis iucundissimum esse non ignoras, & tibi quidem factu facillimum, id me ab illo, quàm abs te sperare malueris. Ego verè iam, si tacere perges, vel ad Galceraxum & ad Elephantum. Video te commoueri: rescribe igitur, ne tibi posthac vni omnium literæ meæ conquiescant. De Villanouano nostro instabis apud Egnatium nostrum. Vale. Ex vrbe Patauio. VI. Id. Ian.

CHRISTOPH. LONG.
Octauiano Grimoal. S. 10

D*Eus Hispanos istos male perdat, homines qui cùm literarum tuarum iter tandiu intercluserunt, tum verò in diripiendis sociorum rebus tam sunt perfidè rapaces atque importuni. Sed ea (vt spero) aliquando recuperabis quæ amisisti, vel etiam aliunde damnum resarcies. Ego quidem de Lugdunensis mercati prolatione, quanquam ea res magnam exigendis nominibus nostris moram afferat, tamen tuli vt debui,*

hoc est, quemadmodum abs te quoque rei familiaris iacturas ferri velim. Mensem quidem meo incommodo quasi intercalatū perspicio: sed in eo id mihi videor percepisse commodi, quod posthac cautius negociabimur, neque temere commissuri sumus, ut pro regis cuiusquam arbitratu, vel potius libidine, rationes nostræ conturbentur: tametsi in eo tuæ præcipuæ sunt partes. Sed de his coram. Fr. Roboriani diligentiam & virtutem satis admirari non queo: Alphonsi verò Aestensis ocium ac formidinem potius hic omnes quidem accusant, ego autem nihil ab eo neque timide, neq; temere fieri puto. Iulium Medicem à Pompeio Columna tam male acceptū esse doleo: neq; id vero ipsum tam Ipsius causa, quem quidem suam in ordine dignitatem facile obtenturum spero, quàm Christianæ Reip. gratia, quæ ne turbulēta ista comitiorū ratione labefactetur, valde timeo. Tornacensem arcem Francorum præsidio etiam nunc teneri nesciebā. Mediolanenses in armis esse, hic iam auditum erat: sed quantum urbanæ multitudini in acie committendum sit, non ignoras. Quantæ sint Francorum opes, magnus iste & repentinus, & alienissimo anni tempore instructus, & in Italiam missus eorum exercitus declarat: consilio autem & virtute ecquid valeant, gerendi belli ratio

propè

propediem docebit. Tametsi ne illud quidem mihi iam probatur, quod eius gentis adhuc sequantur fidem, quam esse perfidissimam omnium, magno suo malo vel nuper didicerunt: sed planè stultus sum, qui Gallos sui dissimiles nunc denique esse cupiã. De Adornorum conatibus semper abs te aliquid expectaui nec tu adhuc ea de re verbum. Villanouani nostri lẽtum est negocium: sed quãdo tu aliquid de eo speras, mihi non desperandum arbitror. A. Marcilio nihil adhuc literarum: quod tibi homini qui amulum ferre non possis, iucundissimũ esse non dubito, atque ea re scilicet tibi significo. Cùm hæc maximè scriberem, nunciatũ est Polo nostro Thomam Vulsenum, Eboracensium illum dico antistitem Britannum, Pontificem Max. esse factũ. Id si ita est, nihil profecto neque nostra, neque patrum, neque adeò auorum nostrorum memoria accidit mirabilius: habitam esse Romæ in tanta amplissimi collegij frequentia eius hominis rationem, qui non modo & nouus, & Britannus, & absens, sed omnino in Italia nunquam visus esset, nec vlli penè eorum à quibus creatus est, de facie notus. Tulit ille nimirum consiliorum suorum fructum, maximum quidem illum, sed planè debitum, vtpote cuius ferè vnius, hoc tempore actiones omnes & cogitationes, ad Chri-

Venerat cogitare, Vt qui longe gentiũ abesset, nec Romæ Vnquam fuisset. Nam de Thoma, nescio quid obscure initio iactum fuerat. Nõ hoc sine numine diuûm. Reliqua exquires, qua & quando in Italiam Venturus sit, an Verò ad se amplissimum collegium in Hispaniam accersiturus: quod ipsum ad sedandos Vlteriores Hispaniæ motus Cæsari commodissimum esse intelligis. Quod de Francorum rebus te iam desperare significas: ego Verò hoc Pontifice difficiliora illis omnia fore Video, actum de illis non Video. Tantis opibus si mediocrem modo prudentiam adiunxerint, pares nobis erunt, præsertim accedentibus eòdem Venetis & Heluetijs, & fortasse Britannis: quos hoc accepto nuncio, nunc deniq; societatem coituros cum Gallis firmissimam auguror. De Marcilio risi: sed tamen si tibi Videbitur, cubiculare istud negocium meis Verbis ei gratulabere, & ad rerum nostrarum procurationem eum adhortabere. Habes ad omnia.

CHRISTOPH. LONG. Octauiano Grimoaldo S. II

THeatrum nostrum, Vt ex literis tuis perspicio, non modo clausum adhuc non est, sed nunc primum frequentari atque celebrari

brari magis incipit, idq; maxime singulari prope virtute & Caesariana quadam Fran. Roboriani tum celeritate, tum vigilantia, qui cùm nuper exul, egens, abiectus esset, euasit, repente maximarum copiarum imperator, tot populorum victor & princeps, totius Hetruriae terror & fulmen. Omnino mira sunt quae de eo narrantur: illud praesertim, vi captam esse Perusiam, tanto militum, tanto equitum praesidio firmatam, tam munitam, tam copiosam. Quosnam verò potissimum exules Senam reducat, haud equidem scio, non magis hercle, quàm quid in tanta gerendarum rerum occasione Veneti & Aestenses ociosi etiam nunc desideant. Nam de Bergomo hic omnes valde timent, venus est Salassorum reguli frater, qui quadringentorum Gallorũ equitum praesidium illuc iam venisse affirmet. Si ita est, res ab Hispano & a Germano tuta est: sin aliter, vereor ne plagã Veneti accipiant, & se parũ praeclaras illas inducias iuuare sero cognoscant. De Heluetiorum aduentu rumor hic iam nullus: nam Gallos copias suas parare, armare, instruere audio: nec quid tamẽ sine Heluetijs aggressuri sint intelligo, nec si ij venerint, an eis quicquam committendum sit prospicio. De Pompeio Columna & Alex. Caesarino, quos ab ampiissimo collegio ad

Hadrian

Hadrianum Pont. Max. legatos esse missos scribis, gratum mihi fuit cognosse. Homines sunt nobis amici, quiq; tristissimis illis meis tēporibus causæ nostræ propugnatores Romæ extiterunt acerrimi. De isto armamentarij incendio, tuli scilicet ut debui, hoc est molestissime: vix enim credas, quàm isti ciuitati faueam. Nam præter damnum quod in præsentia ab ea factum est, portendere etiam aliquid res ipsa grauius videtur. Deus omē auertat: sed superioris belli mala haud ita dissimilem casum consecuta sunt: nuper verò paucos ante menses quàm Galli Mediolano pellerentur, arcis turris quædam munitissima de cœlo tacta conflagrauit. Sed redeamus domum: tametsi ne hic quidem est quod magnopere scribam, nisi me opinione mea celerius ad numos esse peruenturum. Quas enim ego, in Cal. Martias regis edicto, collatas arbitrabar solutiones, has tu in Non. Febr. tantum sustentatas esse significas.

De Pont. Max. bene conijcis. Rationibus nostris accommodatior alius creari potuit nemo, quanquam ne hoc ipsum cuiusmodi futurum sit, planè intelligo: sed tamen comitiorum exitus mihi optatius cadere non potuit. Valebit, puto, apud eum aliquid patris mei memoria. Valebit quod ego ipse cum Philippo Caroli patre vixerim: deniq; com-

munis linguæ vsus, patriæ vicinitas, ciuitatū nostrarum communio, studiorum societas, spem mihi afferunt non contemnendam. Verum hoc fortuna viderit. Ego enim eum, in quo nunc sum tamdiu tenebo cursum, quoad me ingenuarum artium cognitione Romana dignum ciuitate præbuero. Quo vtinam semper sint animo, & Hadrianus ad tuendam Christianæ religionis pietatem, & Carolus ad conseruandam augendámque Rom. imperij maiestatem. Rides? Atqui scito, neutri de his deliberatius esse, aut etiam facilius, Romanæ Reip. statum constituere: quàm mihi ea, quæ orationis lumine adhuc indigeant studia, Romanis literis illustrare & perpolire. Respondi duabus tuis epist. Vale. Ex vrbe Patauio. XIIII. Cal. Feb.

CHRISTOPH. LONG.
Stephano Saulio S. 12

QVantum ex tuis literis voluptatis ceperim, ex eo poßis conijcere, quod nullas adhuc neque diutius auidiusq; expectatas acceperim, neque amantius elegantiúsque ad me scriptas, iam diu legerim. Verum vix tantum earum mihi lectio iucunditatis afferebat, quantum interim pristinæ nostræ consuetudinis refricabat desiderium, præsertim tot rebus in dies penè singulos nouis,

præter omnium spem atque sententiam consecutis. Dij immortales, quæ tempora, quos risus, quantam sermonum, coniecturarum, iocorum amicissimarum atque suauissimarū inter nos concertationum facultatem amisimus. Quod ipsum hoc molestius tuli, quod nemo ferè hic fuit, qui cùm his de rebus familiariter communicarē. Nam Polus noster, est quidem ille ingeniosus & mehercule doctus & elegantissimi iudicij adolescens, sed qui neq; istiusmodi disputationibus ac nuncijs magnopere capiatur, & mira quadam etiam tum modestia tum taciturnitate sit præditus. Cum Leonico quidem sum septimo quoque die his de rebus aliquid cōmentatus: sed ei magna ex parte gerēdus est mos. Nosti autē quàm plena & familiaris me delectet libertas. Sed hoc mihi ferendum est, qui singulari quodam in hoc sum facto, vt ab ijs semper absim longe gentium, quorum consuetudine delecter vel vnice vel plurimum. At fines aliquando tandem reuisurus es, cùm absentiam tuā tolerabimus interim fortius, tum præteriti temporis incommoda aduētu tuo facile, vti spero, sarciemur. Quod de tota vita atque studiorum nostrorum ratione certior à me fieri cupis: ea verò, exceptā collocutionum nostrarum suauitate, eadem ferè etiam nunc est, quæ tecum hic fuit.

Ab hora diei quinta ad sextam pila ludimus. Pransi, Flaminio Tomarotio comite, Vrbis partem aliquam obimus. Sub Vesperam, domum nos recepimus. Hora noctis altera accumbimus. Cœnati ocium pictis tabellis, aut etiam scrupis ad quintam oblectamus. Noctis reliquum somno & quieti datur. Mensæ, si hoc etiam fortè quæris, tuas ciborum lautitia exæquant: Vini gratia & suauitate longe superant: quod quidem Vinum Vel Vsque ab Vltima Venetiæ ora magna cura accersitur. In cubiculo tantùm laboramus, quod planè æstiuum est, & ijs sanè ad Septentriones luminibus, Vt non modo frigora, quibus maiora non meminimus, depellere, sed ne Ventos quidē Vlla ratione excludere possimus. Quod autem Vnum contra tantam hyemis asperitatem adhiberi potest remedium, luculento nos camino tuemur, & brumæ incommoda æstatis spe lenimus. Nihil enim hoc loco æstate tota optari possit, neq; aptius neq; amœnius. Imitare grues, inquies. Licuit hoc hyemis initio: nam hyberni elegantißimi, tum nobis facta est potestas: sed me fefellit cæli huius natura, quam à tam horribili diuturnoq; frigore, & ab aquilonum sæuitia remotißimam putaui. Verumtamen Valetudine multo firmiore, quàm anno superiore sumus Vsi, & dei benignitate adhuc Vtimur: ter quaterVe

ad

ad summam aluus nobis suppressa est autumno, & pituita negociũ exhibuit: reliquis temporibus ne commotiunculam quidem vllam, aut etiam tentationem sensimus. Vulneri, quod ex morte Leonis accepi nec opinatum & grauissimum, medebitur, vti spero, Hadriani nostri Pontificatus: nostrum enim meo mihi iure appellare videor eum, quem nobis vel commune municipiorum nostrum vinculum, vel linguæ vsus, vel quædam etiam literarum societas coniungit. Huc accedit necessitudo, quam cum patre meo constitutam ille quondam habuit: & quod ipse quoque apud Philippum Caroli parentem aliquando vixerim. Omnino is vnus est ex omnibus, quem Pontificem rebus meis maximè consentaneum fore arbitrer. Attamen ne me omnem in eo tuendi ocij nostri spem habere existimes, audi quodnam mihi subsidium ad eam rem compararim. Coactis nummulis nostris negociari cœpi: quo autore? Octauiano Grimoaldo: quo institore? eodem quo ille scilicet. Miraris? illud vero magis mirabere, Cæsarianum me iam esse factũ. Omnino dilabor in eam caussam, cùm incredibili gentium penè omnium consensione victus, tum etiam in Francorum stultitia de pristinis meis illis sententijs deiectus. Sed tu fortasse de studiorum meorum cursu aliquid

audire

audire malles. Eum igitur iisdem horis, & eodem adhuc in campo tenemus, in quo cùm tu hic adesses, industria nostra desudabat. Quotidie commẽtamur aliquid & legimus. Thucydidis historiam ad exitum ferè perduximus: quod item tu cur non feceris, causa abs te nulla affertur. M. T. Ciceronis Topica, Partitiones, De inuentione rhetorica libros duos confecimus: De oratore item volumen primum, priusquam hæ tibi venerint, perlectum à nobis fore putamus, idq́ nihilo minore, quàm epistolas eius euoluimus, studio atque diligentia. Nam cùm antelucanis horis vti iam didici, tum verò nulla me fortunæ iniuria ne transuersum quidem vnguem ab instituto itinere diuellere potuit. Itaq́ tantùm & scripsi & legi, quantum vix quisquam facile credat, & ipse tu aliquando senties. Habes ferè ad omnia: nam quod rogas, quo sim erga te animo, de eo scribendum mihi vix puto: tu quidem certè dubitare non debuisti. Sim enim mei dissimilimus, nisi te tanti faciam, quanti ab homine memore, minimeq́ omnium ingrato, is qui bene de eo meritus sit, & fieri debet & solet. Addo etiã quod an tibi probaturus sim nescio, sed ita se se res habet: auctus est absentia tua meus in te amor, nec quo id sanè modo acciderit, satis exputare possum: nisi fortè qui quotidie præ-

sentis

sentis tui assiduitate explebatur animus, quia te iam caruit diutius, eo nunc te requirat ardentius. Sic enim certè nati sumus, ut quæ in oculis posita sunt bona, eorum vim non admodum animaduertamus, atq; adeò plerunq;, sensim obrepente satietate, fastidiamus: quæ verò longius absunt, ea vehementer & anxie expectamus. Quorum mihi certè posterius vsu nunc venisse sentio, atq; eo magis, quod iam ne te mihi in perpetuum carendum sit, timere incipio. Nam neq; tu de aduentu tuo quicquam scribis, & ipse Italiã eo video ardere bellorum incendio, quod multis annis restinctum iri non puto. Vale. Ex vrbe Patauio, XIII. Calend.

CHRISTOPH. LONG.
Ant.Flaminio S.

CVM mihi à Steph. Saulio literæ sine tuis essent redditæ sanè commotus sum: sed tum multo me hercule magis conturbatus, cum in extremis illis, quæ tibi non scribendi causa fuisset, legissem. Effecit tamen officium tuum, quo te mihi per eius literas excusatum esse voluisti, vt dolori, quem ex ista tua valetudine traxeram, nonnihil voluptatis aspergeretur: præsertim cùm nec periculum grauius vllum denunciaret, & ipsum

vnni

anni tempus saluberrimum, spem mihi non mediocrem ostenderet. Itaque mihi officium tuum scito fuisse gratissimum: sed ita vt neq; salute tua quicquam mihi possit esse antiquius, nec modo literas à te iam vllas non flagitem, sed vt de isto tuo potius in bonas artes studio aliquid remittas, etiam atque etiam rogem. Noui naturæ tuæ infirmitatem: noui incredibilem tuam in omni percipienda humanitatis vi assiduitatem. Quare si mihi quicquam credis, homini quem tute scis tibi esse amicissimum, & in alienis quidem dijudicandis causis minimè stultum, da aliquid corpori, serui valetudini, satis tibi sit earum quas quærimus rerũ nosse fontes & capita: rationem earum & vias ingenio tuo autore & cogitatione haud ita multa, modico certe studio consequère: præsertim qui puer in leuioribus illis artium studijs operam optime posueris, & nũc in grauioribus extrema ista tua adolescentia iam tantùm profeceris. Infinitam istam diligentiam, & immensam lectionem nobis relinque, qui quo minus natura atq; ingenio valemus, & in rectam disciplinæ viam tardius ingressi sumus, eò cùm nos approperare opus est, magis tum verò euigilare in studio diligentius, & labores omnes sufferre possumus facilius. Volo enim mi Flamini charissime, vt cum homines ingenium industr-

industriam, doctrinam tuam admirabũtur: laudent etiã prudentiam, qua te bene vsum esse omnes iudicabunt, si ocio pariter & valetudini tuæ consulueris. Non temere hoc scribo & ad quem scribam, video. Cura igitur primùm, vt valeas: hoc enim nihil mihi facere potes gratius: deinde vt de tuo ad nos reditu aliquando cogites, & Saulium nostrum eódem voces: postremo vt Do. Saulius, siquando te viset, & Hector noster, quem tibi semper aßidere non dubito, plurimam hic sibi à me salutem adscriptam esse intelligant. Sed tibi plus omnino oneris impono, quàm per valetudinem tuam mihi liceat. Itaq; reliqua abijce, vnius tuæ salutis rationem habe. De rerum nostrarum statu, si quid scire voles, Saulium nostrum percontator, ad quem vberes de eo literas misi. Etiam atq; etiam mi Flammi Vale. Ex Vrbe Patauio. XIIII. Calend. Februar.

CHRISTOPH. LONG.

Bapt. Egnatio S. 14

SImonem Villanouanum quanti faciam, quantumq; eius causa laborem, te iam tum, cùm eum tibi præsens commendarem, perspexisse arbitror: quid autem tu de eo mihi humanißime receperis, meminisse te non

dubito. id quod etiam ex Grimoaldi nostri literis cognoui, qui de ea re, tibi curæ esse mihi sæpe significauit. Tamen quia lentius adhuc negocium processit, quàm initio sperauerammus, quodq́ ea est Villanouani ipsius fortuna, vt nisi abs te rationibus eius maturè consulatur, sit ei in Galliam remigrandum, & hac vestra omnium bonarum artium altrice atq́ parente Italia carendum: peto abs te. Hic verò mihi verba desunt, quibus eum tibi commendem: quicquid enim vel à me dici potest, id tum dixi, cùm hac de re tecum coràm agerem: vel adhuc fieri abs te & tentari potuit, id etiam factum esse certo scio: sed gerendus est adolescenti mos, qui renouatam meam per literas commendationem plurimum apud te ponderis habituram esse sibi persuasit. A te igitur peto, vt pro singulari tua erga studiosos omneis beneuolentia & liberalitate, hominem summo ingenio, incredibili studio, iudicio elegantissimo, doctrina verò tanta, quantam penè extremi adolescentiæ anni capiant ornatum, in Italia per te retentum velis. Scio quàm tu vnus omnium ad eam rem conficiendam sis aptus, quantum gratia, & autoritate istic valeas video: neq́ verò quantum mea causa velis Villanouanus ipse dubitat, vt si iam expectatione sua frustretur, non te mihi, sed me sibi defuisse

fuisse indicaturus sit. Quare velim mi Egnati, rem arbitrere meam: & quicquid in eum studij, operæ, diligentiæ contuleris, in me collatum esse putes. Magno tibi aliquando erit ornamento, summæ spei adolescentem ope tua ad summam laudem peruenisse: magnæ in præsentia voluptati, eius vel eximia probitas, vel suauissima consuetudo: mihi quidem certe ipsi, cui plurimum cupis, gratissimum feceris. Illud vero haud scio an addendum sit, adijciam tamen, non minus tibi ab eo debitum iri gratiæ, apud quemcunq; Villanouanum collocaris, quàm ipse tibi Villanouanus est habiturus: qui cùm cæteris animi virtutibus sit inprimis ornatus, tum vero minime omnium est immemor atque ingratus. Vale. Ex Vrbe Patauio. X. Calend. Febr.

CHRISTOPH. LONGO. Octauiano Grimoaldo S. 15

ET si quod tibi mitterem non habebam, scis enim me ex tuis ferè literis scribendi argumenta solitum esse ducere, nec te posteriori meæ epistolæ adhuc respondisse: tamen cùm Villanouani nostri rogatu, ad Bapt. Egnatium scripsissem, non potui nihil ad te dare literarum, quibus cùm tuas elicerem, tum vero mihi gratissimum fore intelligeres, si cùm ipse tu Egnatio suas

 reddi-

reddidisses, commendationem meam oratione tua subsequerere: hoc est si cõmunem amicum ad id quod iampridem, etiam te autore suscepit, conficiendum negocium excitares. Non dici potest, quàm de Villanouano laborem: nec eo tam amicitia nostra, quæ quidem summa est, adductus moueor, quàm humanitate & natura mea, qui tam præclarum ingenij lumen, tam misere extingui doleam. Ocium illi ad aliquot annos est opus, non quo vel cum Budæis, vel cum Erasmis nostris, quos iam elegantia dicendi & subtilitate vicit, sed cum veteribus illis aliquando contendat. Ocij porrò in Italia hoc tempore spes ei nusquam nisi istic ostenditur: nec istic omnino vlla, sine Egnatij nostri opera atque diligẽtia. Sic igitur facies: literas meas Egnatio cùm dederis, hominem ad id quod volumus diligenter cohortabere, & ad nos aliquid etiam ipse scribes, siue quid noui habes de Regum nostrorum insania, siue quemadmodum te ad hæc munieris frigora, quibus sanè maiora non meminimus, neque nimium diuturnitate & frequentia, neque ventorum assiduitate & sæuitia. Vale. Egnatius cùm de Villanouano cum ipso agerem, volebat adolescentem apud se esse, dum quid offerretur, in quo spes esset. Liberalitate eius tum non sumus vsi, quod nihil necesse esset: nunc conditionem

libenter

libenter complecteremur: res enim vrget. Quare quid in eo etiam nunc habeat animi Egnatius, videbis, & me quamprimum certiorem facies: etenim celeritate opus est. Ex Vrbe Patauio. Calend. Febr.

CHRISTOPH. LONG.

Octauiano Grimoaldo S. 16

QVae mihi ad te scribendi causa nuper fuit, eadem certè nunc est. Cupio tuas elicere, sed multo mehercule magis, vt de Villanouano cum Egnatio abs te conficiatur, plus oneris sustineo, quàm tute putes: viuit is enim sumptu meo: & quàm paratus ipse sim à pecunia, vides. Verumtamen à nobis aletur quoad vel poterimus, vel à vobis ei consultum fuerit. Quare in eam curam incumbe, & rem tuam agi putato, ne mihi quoq; cum ipso Villanouano ad te propediē confugiēdum sit. Iocari me putas? Peream, si quicquam vnquam molestius tuli: neq; verò idipsum tam mea, quàm omnium studiosorum causa. Tantam talis adolescentis indolem non modo nullis ornari, aut certè inuitari pramijs, sed ipso etiā quotidiano victu care re? Si minus familiaris mihi fuisset & notus leuius fortè casum eius ferrem: nunc quo me tandē animo esse cēses, qui cùm illius ingenij

Vim atque ornamenta planè cognita habeam, et tamen opitulari diutius non queam & qua tandem in re? num Vt honores aliquos adipiscatur? num Vt sericatus spectetur? num Vt lautus & beatus obambulet? debentur hæc quidem tanta Virtuti, modestia, ingenio, iudicio, studio: sed hoc non agitur: illud, me miserum, ne nobis inspectantibus turpiter mendicet, agitur. Esset in his locis Steph. Saulius, non laboraremus. Sed indignatione debilitor & dolore. Proinde quo loco res eius sit, tu fac statim scribas. Vale. Ex Vrbe Patauio, VII. Calend. Febr.

CHRISTOPH. LONG. Octauio Grimoaldo S. 17

NArro tibi: cessationem tuam amplius ferre non possum, neq; Verò causam eius Vllam reperire: nisi hoc ipsum fortasse ais, rescriptum esse mihi à te. Si ita est, Vide quibus tuas literas dederis, ego enim iam dies ferè quindecim ne schedulam quidem abs te: sin eò taces, quod de Villanouano ex animi nostri sententia cōficere non queas: at hoc ipsum scribito. Inibitur fortè noua à nobis tuendi iuuenis ratio: sed tamen si quid adhuc speras, Vrge quæso Egnatium, de quo nihildum spem abieci. Noui hominis humanitatem, & in studio

studiosos omnes liberalitatem. Omnino tanta sum hac de re in sollicitudine, vt quiduis potius, quàm literarum tuarum silentium videar perlaturus. De repub. Audio nescio quid de Mantua à Gallis proditione tentata: quod ipsum nihil esse reor: item de Alexandria ab Hispano capta: quod non difficulter credo: nam Cortonam & Sanctispiritus fanum, duo copiosa & munita Florentinorum oppida, à Franc. Roboriano direpta esse iamdiu huc est allatum. Quod autem nihil neque à Germania, neque à Gallia, neque de Pont. Max. neque adeò de Heluetijs, quos Gallis subsidio aduentare nuper audiebamus, alpes in causa esse arbitror, quas hac hyemis asperitate clausas esse simile mihi vero videtur. Vale. Ex vrbe Patauio. V. Calend. Februar.

CHRISTOPH. LONG.
Octauiano Grimoaldo S. 18

DE tuo isto silentio, quid tibi statuendum censeas, tute videris: me quidem certè, ipse hominem non putarem, si tam crebris, quàm ego tecum egi literis, ad scribendum abs te inuitatus, etiamdum tacerem. Nam meas tibi non esse redditas epistolas, mihi persuadere qui possum, qui sciam, neq; me cui-

quam earum vllam dedisse, cui tu probe notus nō esses, & ipsorum etiam tabellariorum in perferundis literis commoda fructusq; omneis consistere? At enim fortasse nihil epistola dignum tibi occurrit: quasi vero de re vel mea, vel publica, vel Villanouani, vel etiam de ipso Egnatio oratio tibi deesse poßit, praesertim homini tam diserto, & aliàs semper ad scribendum impigro. Verum non audeo te accusare, qui si humanitati atq; prudentiae diffidam tuae, sim mei dißimilimus. Angor tantum animo & queror, nec de quo sanè conquerar satis exploratum habeo. Facit tuus erga me amor & acre istud tuum omni in re iudicium, vt nihil abs te neq; temere, neq; iniuria fieri putem. Rursus tam insolens & diuturna taciturnitas in tanta maxime scribendi materia, animum meum vehementer sollicitum habet, ne quid grauius acciderit, vel tibi, ita vt scribere non queas, vel rebus meis, sic vt nō audeas. Tu si, quod minus velim valetudine impeditus cessas, delega (quaeso) eum laborem tuorum alicui, qui me de omni statu tuo faciat quàm primum certiorem: sin fortè rationum nostrarum conturbatione aliqua commotus taces, nihil est quod vereare. Scis enim quonā apud me sint ista fortunae bona loco, quidq; ego aduersus omneis fortunae iniurias iampridem habeam animi: sed me

iam

iam verba deficiunt, fac igitur si me amas, vt aliquid perendie vel à te, vel de te accipiam, ne cùm me literarum tuarum fructu diu priuaris, earum quoque expectatione diutius torqueas atque excrucies. Vale. Ex Vrbe Patauio. III. Cal. Februar.

CHRISTOPH. LONG.
Octauio Grimoaldo S. 19

AD eum quem ex tam longo literarum tuarum silentio percepi dolorem, accedet etiam mittendi ad te pueri mei impensa: quid enim aliud capiam consilij, si nec ego aliter de te quicquam possum cognoscere, & tu sex continuis à me prouocatus epistolis mihi scribere etiam nunc grauare? Atque vtinam is ea de te referat, quæ à nobis libenter vel legi vel audiri possint. Iam enim tibi scribendi onus imponere nullum audeo, satis abs te habebo, si me per hunc internuncium hac sollicitudine liberaris. Omnino magnum quiddam sit necesse est, quod te hominem tam officiosum, mihi tam amicum tam diu tacere cogat: quod ipsum quoniam cuiusmodi sit, coniectura nulla assequi possum, si literis consignare id noles, puero meo recte commiseris. Atque ne quibus de rebus certior fieri cupiam ignores, præter taciturnitatis tuæ causam, scire velim primum, nunquid apud

te sit ut volumus. Deinde, quot nã ex XIIII. die Calend. Febr. meas acceperis epistolas. Tum ecquid Egnatio nostro suas reddideris, & de Villanouano confeceris. Tum verò, an descriptum Steph. Saulio fasciculum Genuã miseris. Postremo de rationibus nostris si quid addideris, gratissimum mihi feceris. Nam de Rep. quid ego te rogem, qui hac quæ mihi coniunctissima sunt, tam leuiter hic attingam? Vale. & mihi puerum meum statim remittito. Ex Vrbe Patauio. Calend. Febr.

Perscriptis his non sine magna animi mei molestia literis, ecce tuæ, breues illæ omnino, & exiguam de Villanouani negocio spem afferentes, sed quæ me tamen ab eo, qui me debilitarat, valetudinis tuæ metu liberarunt. Itaque pueri istuc mittendi causa iam nulla est: nam cùm tu valeas, nec maiore ullo impeditus sis negocio, his lectis ad omnia (uti spero) respondebis. Sed quod ais nihil in Villanouano præter ætatis maturitatem desiderari: ea vero corroborata est, atq; mea quidem sententia eiusmodi, quæ hoc in genere maxime optanda sit. Annos natus est sex supra viginti: idq; meis ad Egnatium literis tum significaui, cum eum dixi ea esse eruditione, cuius penè extremi adolescentiæ anni capaces essent. Quare si hoc unum adhuc obfuit, facile est conficienda illi conditionis ratio: sed celeritate

ritate opus est, ut ante ad te scripsi. Sumptus enim tamdiu sustinere non possum, neque rursus eum ab omni alia humana ope desertum dimittere. Literas tuas sic expecto, ut nihil auidius. De flagitiosa Gallorum in seruanda Alexandria negligentia, uel ut tu scribis, uinolentia, aliàs uidebimus: nunc enim prae cura libere iocari non queo. Illud enim tãtum miror, sex modo amissis militibus incolume presidium omne dilapsum esse. Ad reliquas Franc. Roboriani uictorias Senam accessisse gaudeo, & de Florentina ualde timeo.

CHRISTOPH. LONG.

Octauiano Grimoaldo S. 20

CVm hodie literas tuas, quas mihi pridie Calend. Februar. misisti, de integro legendas in manus sumpsissem, animaduerti in earum extremo esse caput, quod ad rationes nostras spectaret, nec à me tum lectum esset, aut satis animaduersum, cum ad eas rescriberem. Perturbato scilicet eas percurreram animo, quod ipsum ex meis facile cognoscere potuisti. Vberior igitur fuit negotiatio nostra, quam putaram: idque omne & diligentiae, & tuae erga me beneuolentiae acceptum refero. Quod autem adscribis, ut si

pecuniam

pecuniam ab argentarijs exigi velim, istuc veniam: sin minus, quid tibi faciẽdum sit, per literas demonstrem: ego vero, etsi cum nemine omnium libentius sum, quàm tecum, tamen ne si exigenda quidem ea sit, causam cur mihi istuc veniendum sit nõ perspicio, præsertim cum tibi scripta sit, non mihi. De reliquo nihil est quod ad me referas: quocunque te rationes nostræ vocabunt, sequere, neque tibi authoritatem meam expectandam putato. Ego enim cùm istiusmodi rerum sum planè rudis, tum vero me in sinum atque fidem tuam totum cõtuli, quem neque facilè discingi, & in omni genere prudentissimum esse semper iudicaui. Itaque exigenda illa ne sit, an transcribẽda, an ad aliud negotiationis genus transferenda, an permutanda, quanquam deliberationis est: tui tamẽ est consilij, quicquid angustiæ nostræ postulent non ignoras, & in quo spes sit vlla, exploratum habes. Equidẽ, quod ad me pertinet, quicquid feceris, id prudenter abs te & fideliter factum esse iudicabo, atque adeò ratum habebo. Ac quia multus in eos es, vt quid te facere velim, omnino scribam, geretur tibi mos, sed vniuersè, nec enim aliter possum. Ducentos istos quinquaginta denarios ad superiorem summam adijcito, totamque pecuniam ita tractato v[illegible]uam: sed hæc diligentius & cautius, quòd in paucis istis nummulis

lis mihi sunt omnia: non sit ociosa, nec in eo item versetur negocio, quod sit hominum vel fraudibus, vel calamitatibus opportunũ. Hoc si praestiteris, & ocio nostro optimè consulueris, & me hominem memorem gratúmque aliquando experiere. Vale mi Grimoalde suauissime, & si quid est de Villanouano ab Egnatio confectum, facies me quàm primum certiorem. Non dici potest quàm me hoc onus premat & grauiter vrgeat. Ex Vrbe Patauio, pridie Non. Februar.

CHRISTOPH. LONG. Bapt. Egnatio S. 21

SCripsi ad te nuper de Simone Villanouano quàm potui diligentissime, non quo memoriae tuae constantiaue diffiderem (sciebam enim quàm tu grauitati tuae seruires, & in amicorum praesertim rebus minime esses obliuiosus) sed id tum Villanouano ipsi a me dabatur, qui vt se tibi per literas quoque accuratissime commendarem, mecum egerat. Quod autem nunc in eandem rationem de integro tibi scribo, id scilicet mea sponte facio, qui cum te currentem incitare cupio, tum vero quibus ille in malis iaceat video, & tantum ex eo dolorem, quantum animo capere vix possum, traho. Agitur mi Egnati

non

non de honore eius aut dignitate, quod quidem optandum nobis esset, sed quod me pudet scribere, ne summæ spei, summæ virtutis adolescens in ipsa florentissima Italiæ parte fame pereat. Huic tu literarum ac literatorum omnium ignominiæ & turpitudini, quando vnus hoc tempore mederi potes, (aut nemo certe istic potest) non iam abs te peto, quod prioribus feci literis, sed per singularem illam tuam erga studiosos omneis omnibus perspectam, à me semper prædicatam liberalitatem tuam te obsecro, vt homini solo virtutis studio, & fortunæ iniuria calamitoso, quibuscunque rebus potes consulas atque prospicias: ego, quod ad me pertinet, amplius quàm feci facere non queo. Tuæ sunt iam partes, vt quem officiis tuis multis es complexus, aliquo etiam beneficio tuo benigne cumulatum velis. Non equidem audeo quicquam tibi istiusmodi oneris imponere: sed quia tamen dignam ista tui animi benignitate mihi videris esse consecutus fortunam, sine hoc à te petam, quod quidem te libenter facturum esse mihi coràm ostendisti. Quid hoc ipsum? inquies, Tantisper tecum sit dum apud aliquem eum collocas. Hoc si à te impetramus, faciam profecto vt apud memores & gratos homines beneficium è te positum esse cognoscas. Vale. Ex vrbe Patauio. VI. Id. Feb.

CHRI

CHRISTOPH. LONG. Petro Bembo S. 22

Etsi nihil erat omnino quod scriberem, nõ potui tamen Flaminio nostro istuc proficiscenti non vel inanes ad te dare literas potius, quàm nullas. Sanè enim in rebus meis nihil est noui. Versamur adhuc in his, ad quæ tu me vnus omnium semper es cohortatus, literarum studijs. De te vero, etsi minus quàm cupimus, audimus, tamen quæ volumus: tam leuem iam accedere quartanam, vt vtrum tentatiuncula sit ea, an febricula, vix ipse tu sentias atq; dijudices. Hoc ipsum mihi quàm gratum sit, etiam tacente me satis, puto, intelligis. Equidem (quod vnum absens & possum & debeo) pro salute tua vota facio, & vt te planè confirmatum, hic primo quoq; tempore videam, etiam atque etiam expto. Flaminium ipsum à me hic tibi commendandum esse non arbitror. Est enim iampridem in ære tuo, vt quem tute mihi ipse accurate commendaris: testimonium modo mei de studio eius atq; industria iudicij, et dabitur. Scio ex omni nobilitate Romana, multis iam seculis extitisse neminem, qui ad summa ingenij atq; iudicij ornamenta tantum adiunxerit diligentiæ, & in omni liberalis doctrinæ studio assiduitatis. Non enim politiorem

modo humanitatem & communes literas attigit, sed etiam se vtraque lingua in recte dicendi disserendique ratione ita exercuit, vt non credibile sit, neque quàm longe iam processerit, neque quò paucis annis tam pleno gradu peruenturus sit. Pertexet enim, scio, quod exorsus est, nisi aliqua fortè temporum iniuria ab instituto cursu alio rapiatur. Sed de Flaminio nimis multa, præsertim ad te, qui cum de adolescentis indole summa semper sperasti, tum vero fortasse libenter adhuc legere non potes. Valebis igitur, & à Polo nostro saluebis. Vale. Ex vrbe Patauio. VI. Idus Februar.

CHRISTOPH. LONG.
Octauiano Grimoal. S. 23

FLaminius noster eo tempore, nunquid ad te vellem, mihi denuntiauit, cum quid à te expectarem magis haberem, quā quid ipse mitterem. Scis enim te nihildum ad posteriores meas duas respondisse. Mihi quidem certè nihil abs te adhuc est redditum, tametsi multarum à me habes epistolarum argumenta: veruntamen nihil vrgeo, atq; etiam occupationibus tuis faueo. Iam enim sentio, quàm tibi superiorum mearum in tuis flagitandis, literarum crebitas molesta fuerit. Scripsi hodie

ad Bembum & Egnatium: huic ut Villanouani causam aliquãto acrius susciperet, illi, ne me negligentiæ damnaret, si se Flaminius istò & ad eum sine literis meis contulisset. Exitus hyemis cum initijs consentiunt. Maximis & aßiduis aucta flumina hymbribus agros totos inundarunt. De Heluetiorum aduentu nonnullus hic est odor, itemq́; de Frãc. Robortani, & Iulij Medicis coniunctione. Omnino sunt qui rem inter eos conuenturam suspicentur. Ego nihil esse reor: sed tamen si fiet, aut ille ad Gallum, aut hic ad Germanum transeat necesse est. De Francis mirum est hic silentium: quanquam non desunt, qui treis Hispanas cohortes stipendij inopia coactas à Cæsare ad Venetos defecisse affirment. Sed hoc tu melius, ac potius optime omnium. De studiorum nostrorum ratione si quid scire voles, Flaminium ipsum percontator. Vale. Ex Vrbe Patauio. 6. Id. Februar.

CHRIST. LONG. OCTAuiano Grimoaldo S. 24

O Iucundas & gratas literas, quas mihi à te Flaminius noster attulit. Sanè non dici potest, quam me earum sermo delectarit, atque illud in primis, quod de rationum nostrarum procuratione scripsisti. Equidem,

etsi difficile factu esse video id quod pollice-ris, tamen tum ingenio, tum industria, tum usu, tum vero etiam singulari tuo erga me amore fretus, sperandum id mihi censeo. Tu contra velim ea à me expectes omnia, quæcunq; ab hac studiosæ vitæ nostræ atque consuetudinis parte proficisci possunt. Etenim si hoc tu præstiteris, mihi Leontis liberalitas non magnopere desideranda vt fuerit, ad quemnam potius omnem studiorum meorum fructum detulero, quàm ad te, cuius vnius opera, fide, diligentia, ocium meum honeste copioseq; tueri potuerim? Sic itaque tibi velim persuadeas: me, si quid post hac legendo, audiendo, commentando, scribendo, assecutus fuero, daturum operam, vt amicitia nostra haud paulò sit illustrior ea familiaritate, quæ Nicol. Grimoaldo Cebæ auo tuo cum Franc. Philelpho viro doctissimo intersit. Non auderem hoc tibi tanta polliceri fiducia, nisi & eodem apud te esse loco bonas artes viderem, quo apud auum tuum extiterunt: & quam opinionem de studiorum nostrorum exitu conceperis, ex literis tuis perspicerem. Quanquam maior hæc omnino iam est, quàm vt ei à me satisfieri possit. Equidem mihi iam nauasse operam videor nonnullam, quod vnum ex omnibus M. T. Ciceronem dicendi magistrum mihi delegerim: sed nondum me

tantum

tantum profeciſſe ſentio, vt eo tibi nomine ipſe gratulari debeas, atque te his temporibus natum gaudere: quod quidem vel ex eo comprobari poteſt, quòd te, qui tanti eloquentiam noſtram facias, crebris meis literis ad paulo vel diligentius vel ſæpius ſcribendum nihildum potui perducere, nullo id ſanè impetraturus negocio, ſi vt ais, illum conſectando, vim eius affingerem atque exprimerem. Remoto ioco mi Grimoalde ſuauiſsime, quantum in eo imitando adhuc profecerim, me quidem non pœnitet: ſed tamen tantum abeſt, vt me illi parem vnquam fore ſperem, vt mecum preclare actum iudicaturus ſim, ſi tenuem modo aliquam diuinæ illius eloquentiæ ſimilitudinem adumbraro. Id enim ſcilicet nunc molior & ſcribendo perſequor. Sed hac de re nimis multa: tantum velim exiſtimes, ſi ſtudiorum noſtrorum rationi fructus reſponderint, perfecturum me, vt non modo hæc hominum ætas, ſed etiam tota fortè poſteritas, quàm bene apud me ſtudium, operam, officia tua collocaris, intelligat atque cognoſcat. Sed redeo ad ſpectacula noſtra, luctuoſa quidem illa, ſed quæ hoc tempore eſſent planè nulla, niſi citerior Gallia quotidiano Hiſpanorum latrocinio infeſtaretur: nam tranſalpinis gentibus ocium, anni tẽpus attulit, certe illinc ne leuis

rumor quidem: tu verò de Hadriano nostro nihil. Atqui Bacinone de Pontificatu suo nuncium accepisse fertur, & Gregorij nomen secutus: illo videlicet ipso nobis indicans nomine, quanta vigilantia in hoc obeundo munere sit vsurus. Ac profectò summa ea sit oportet atque mirifica, si modo, vti spero & optò, is ipse est, qui superiorum Pontificum partim ignauia, partim scelere labefactatam Christianæ pietatis religionem instauraturus est & confirmaturus. Deum quæso Opt. Max. consilia eius Reip. Christianæ salutaria sint, neque ocio nostro parum accommodata. Vale. Ex vrbe Patauio 16. Cal. Mart.

CHRISTOPH. LONG. Ant. Marcilio S. 25

Tentari abs te patiẽtiã meam arbitror, qui nec nuncijs, nec literis, nec precibus denique cõmotus meis etiã nunc taceas. Quid enim, contemptum me putem? Non tam (opinor) superbus tu es, nec ego certe contemnendus. At vide quàm tu humanitati tuæ constes, qui hominem tibi tam amicum, tam familiarem, literarum tuarũ iucunditate tam diu priues, præsertim ab eo ad scribendum lacessitus. Ego enim mehercule cum omnibus in rebus, quas nobis ipsi præstare possumus,

mus, vinci turpe duco: tum vero officijs & amori eorum à quibus prouocere, non respondere, turpißimum. Sed vt initio dixi, tentari abs te patientiam meam arbitror: quare obdurabitur adhuc hic mensis: sin autem vt es etiam tum cessabis, non te equidem scriptorum meorũ desiderio excruciare tentabo (video enim, quàm tu id facile sis laturus) sed tum longißimis epistolarum voluminibus obtundam, tum vero quotidiano sumptu in tabellarios faciendo obruam: sin id quoque abs te contemni intellexero, concitabo in te lucas istas boues, de quibus tu nihil adhuc ad me: credo, quod eas indignas existimes, de quibus tu verbum facias. Veruntamen vide vtrum malis (vtrunque enim vitare non potes) quotidiano ne istarum belluarum barritu vexari, an de earum ingenio mihi aliquid perscribere. Equidem posterius hoc malim, tum quia te saluum cupio, tum quod etiam incredibili quodam leporum atq; facetiarum tuarum studio teneor, vel potius ardeo. Quo quidem in genere cum tu longe alijs excellas, omnib. quos vel natura hilaritate, vel omnis liberalis doctrinæ humanitate venustos & vrbanos nouimus: fac, amabo te, vt saltẽ per literas, quando coràm nõ possumus, inter nos festiue docteq; interdũm rideamus. Vidésne quantam iocandi materiam ipse tibi iam

præbuerim, qui me quoque non insulsum esse tibi significarim? Sed, vel me tuo arbitratu ludas licet, modo salsam aliquam & lepidam epistolam mittas. Quid vis enim potius, quam cessationem tuam ferre possum. Vale. Patauij 12. Calend. Mart.

CHRIST. LONG. BAPT. Egnatio S. 26

VEreor ne tu me pudoris mei parum memorē esse iudices, qui rogandi finem faciam nullum, præsertim cum nihil abs te loci precibus nostris relictum esse, ex Grimoaldi nostri literis potuerim intelligere: sed ea est Villanouani nostri tum virtus, tum qua me dies noctesque excruciat, egestas, vt mihi hoc in officio cessator esse videar, qui me tibi molestum in scribendo esse iam non dubitem. Audio rationibus eius duo plurimum adhuc obfuisse, ætatem & nationem: atqui ea hominis ætas est, quæ mea quidem sententia, sit huic muneri maxime idonea. Sextum enim supra vigesimum agit annum, eo iam prudentia atque moderatione præditus, vt hisce virtutibus senectus ipsa non magnum pondus allatura videatur. De altero, non me quidem fugit, quam male Galli in Italia audiāt, sed ego tibi Villanouanum præstabo, cum ab omnibus Gallicis vitijs ineptijsque liberum

berum, tum planè Italica & grauitate & lingua, & (quod maxime ad rem pertinet) pronũciatione in primis ornatũ: nam quibus potißimũ gens illa virtutibus commẽdatur, fide, probitate, religione: has quidem nemo in eo desiderarit, non sanè magis, quàm ingenium, iudicium, studium, literas, excellentem denique in iure ciuili prudentiam atq; memoriã. Sex enim ipsos annos sub optimis praeceptoribus Ticini in eo studio euigilauit: atq; ita profecit, vt aequales suos omnes lõge vicerit. Quare à te quaeso, vt si quis ad eam voluntatem & diligentiam, quam in eo iuuando adhuc adhibuisti, cumulus accedere potest, is hac mea commendatione accedat: sin nihil addi potest, ne sedulitatem meam aut impudentiae aut ambitionis condemnes. Non enim liberalitati aut constantiae diffisus tuae, sed tum ijs in quibus Villanouanus iacet miserijs, tum mea etiam humanitate commotus, eadem de re tecum ago & sapius & accuratius. Vale. Patauij. Calend. Mart.

CHRIST. LONG. OCTAuiano Grimoaldo S. 27

NVllum ferè nunc haberem ad te scribendi argumentum, nisi nescio quid literarum Egnatio & Marcilio exarassem. Mar-

cilio? inquis: & isti quidem velim epistolam suam ipsemet reddas, sed prius à te lectam, ut cum videris quanti is à me fiat, pœnas mihi des taciturnitatis tuæ, qui literarū tuarū silentio commisisti, ut ad illum nulla sentētia scriberem, quem tu minime omniū æmulum feras. Tacet ipse quoque etiam nunc, sed non hoc diu impune tulerit. Ad Egnatium porrò scribendi hæc mihi causa fuit, quod nec eius etiam literas adhuc potuerim elicere, nec Villanouano ullo tempore aut loco deesse velim: cui quidem tamen ne iam desint omnia, valde metuo. Istic enim à vobis lentius curatur negocium, quàm res & fortuna ipsius postulet. Sed hoc tu videris, in quem, nisi mature provideris, hoc quicquid est oneris, totum decidet. Admonitus es à me non nunc primum: quare incumbe tu quoq;, si sapis in istam curam. Egnatium nisi perfecta re aut desperata rescripturum non puto. In citeriore Gallia audio Mediolanū ab Hispanis & Germanis summa ope muniri, pecunias imperari, delectum provincialem haberi, pōtes in Pado ad Placentiam fieri, omnia tumultus & trepidationis esse plena, præsertim cum Cares in Alpinos Gallis suis auxilio venire dubiū iam non sit. A Gallia & Germania nulla adhuc fama, clausis scilicet etiam nunc Alpibus & nostro mari: quæ tamen propediem aperiātur

necesse est. Sed tuum est ista scribere: huc enim istinc manant. Illud quidem meum, esse Bononiæ Hispanum hominē quendam, qui à se omnia Petr. Alcyonij in faciendo Aristotele latino errata collecta esse, ac propediē editum iri huc scripserit: de quo ipso, si tibi videbitur Alcyonium nostrum facies certiorem, & simul hominem meis verbis salutabis. Vale. Patauij. 12. Calend. Mart.

CHRISTOPH. LONG.
Mariano Castell S. 28

ACcepi epistolam tuam ad 9. Cal. Mart. in qua quod officium desiderari abs tè meum significas, est id mihi quidem submolestum, sed nihilominus tamen iucundum: vt qui nulla mea negligentia à me cessatum esse sciam, & te ista literarum mearum flagitatione mei memoriam adhuc tenere perspiciam. Nam ne forte nescias, ego aliquanto magis, atque adeò iustius à vobis aliquid expectaui, quàm vos à me: etenim cum istuc perferātur vndique omnia, tum verò ea quotidie Romæ & fiunt & dicuntur, quæ scilicet epistola sunt dignissima. Hic cōtra summum ocium, summū est de Rep. silentium: sed quando tantopere literas requiris meas non committam posthac, vt in eo genere de me queri

possis: tu modo fac ut de rebus urbanis ex te aliquid interdum cognoscam. Lælius enim Maximus nostri iampridē planè oblitus est: eques videlicet Romanus, & idem vir fortissimus, hominis noui, et in ignauo literarū ocio intabescentis. Sed hoc fero eadem, qua Leontis mortem, animi æquitate: ex qua etsi mihi grauissimū vulnus impositū esse sentio, qui me ab omni humana ope desertum hic nunc videam, non succūbo tamen, neq; mihi, neque institutis meis desum studijs, in quibus eo etiam elaboro diligentius, & euigilo acrius, quo mihi præclarius aliquando fore spero, me non modo nulla fortunæ iniuria de sententia mea deijci potuisse, sed etiam aduersus omnes sæuissimas eius tēpestates rectū cursum tenuisse. Omnino Gallia mihi clausa est, quod contra meorum omnium voluntatē, Leontis promissa secutus, in Italiam redierim: in ipsa autē Italia cum Leonte ipso spes mea omnis interijt. Florentia tumultuatur: Bembus longo & difficili morbo prostratus iacet: abest Sadoletus, abest etiam Hadrianus noster, de quo quidem multa mihi & magna polliceor: sed ut vides longe abest gentium, nec modo de aduentu, sed omnino de salute eius nihil exploratum habemus. In Hispania esse dicitur, sed nec in utra, nec an in Italiam venturus sit, etiam nunc scitur. Si venerit,

spe

spe sum optima: sin Quintum Clementem sibi imitandum putarit, mihi tamen in Italia, dum studiorum meorum rationem explicaro, manere decretum est. Negotiari enim iam cœpi ex ea pecunia, quam ad hosce fortunæ casus, sepositam habebam: resq; iam ita processit, vt ad multos annos ipse me ære meo tueri posse videar. Neque verò est quod verearę, ne hoc nouo vitæ genere studia conturbētur mea: aliena hac in re & opera & fide vtimur. Aliena, inquies, fide? prorsus aliena, sed hominis nobis amici. Quid enim faciam, si nec literis meis deesse, nec ipse mercaturæ operam dare possum, homo cùm in omni negociatione planè rudis tum verò ocij & quietis longe cupidissimus? Adhibita est tamen ea à nobis cautio, vt nobis fraus non facilè fieri possit. Sed hoc sors viderit. De Panegyricis præstabo, quid tibi sum pollicitus, & Romana, mihi crede, fide præstabo: sed nondum satis maturuerunt, neque tamen à maturitate absunt longius. Res est ardua & operosa, præsertim cùm id mihi sit cordi, non solùm vt amicitia nostra, sed etiam vt vrbe Roma non indigna habeantur, Itaque quoties tibi minus in eo maturare videbor, fac illius tibi in mentem veniat: Tanta molis erat Romanam condere gentem. Flaminium ex tuis literis equidem accusare possum negligen-

gligentia, quod nihil vnquam ad te de me: sed eum nihilominus à me commendatum velim habeas. Dignus est adolescens quem omni tua humanitate liberalitate q́ complectare. Vsus es tu quidem aliquando summa in eum benignitate, sed tum cùm nō tam necesse esset, quàm nunc est, nec ipse in tantam doctrinæ spem adhuc ingressus. Caue enim putes quicquam ei istic esse, aut iam multis etiā seculis fuisse, simile vel ingenio, vel industria vel probitate, vel etiam grauitate. Equidem sic dē eo pronunciare soleo, vt dicam neq́ natura benigniore quenquam hodie vti, neq́ cum fortuna duriore conflictari. Quare cùm id ei cumulatißime adsit, quod nullius beneficio assequi poßit, id autem omnino absit, quod tu ei cumulatißime præstare potes: ne commissum velis mi Mariane, vt tanta spei, tanta virtutis adolescenti, & quod constat, propinquo tuo, tum deniq́ defuisse videare, cùm ad summam eruditionē dignitatemq́ pleno gradu contēderet. Perueniet enim quò tendit, & si tu paululum modo adiuueris, maiorum nostrorum gloria dignum se præbebit. Hoc vt facias, vel mea, vel ipsius adolescentis, vel etiam honoris tui causa te tam rogo, quàm tibi nominis Romani dignitatē curæ & esse & semper fuisse certo scio. Orinthiam delicias tuas meis verbis dissuauiabe-

re.

re, matriq́ eius Iulia & matertera Ludouicæ salutem referes plurimam. Bernardina vero tua etiam me diligenter excusabis. Questa est mecum grauiter de literarum mearum silentio: sed satius puto fuerit, ei rescribere, ne me superbiæ quoq; cōdemnet, qui per te excusari maluerim, quàm literis eius respondere. Valebis igitur, & Bussejos, Torquatos, Alterios, Salomonios, ac reliquos item communes amicos à me iubebis saluere. Patauij. Calen. Mart.

CHRISTOPH. LONG. Steph. Saulio S. 29

VEllem eo epistolæ initio tecum agere nunc possem, quo superioribus meis ad te literis sum vsus: sed facit dispar tuarum ratio, vt hæ quoq; dissimile principij genus postulent. Scito igitur proximas tuas literas tantùm mihi attulisse, & molestiæ & doloris, quantum vel mihi dictu sit perdifficile, vel tibi, nisi meum erga te perspectum haberes amorem, creditu non facile. Ergo mihi te, vtroque nostrum viuo, in perpetuum carendum erit: cuius ex suauissima consuetudine tantùm capiebam voluptatis, quantum in omni genere prudentiæ fructus & vtilitatis? Equidem, etsi tum ex miserrima horum temporum conditione, tum ex languidiore literarum

terarum tuarum significatione, aduētui tuo subdiffidere cœperam, fruebar tamen interim quadā inani spei vsura libenter, sperabamque aliquando fore, vt expectationi nostræ reditu tuo tandem satisfaceres: nunc etiam illud, omni præcisa spe, literæ tuæ nobis eripuerunt. Quo me igitur tandem esse censes animo? Nempe eo, quo esse debeo, orbatus tali viro, mihi amicissimo, familiarissimo, iucūdissimo. Polus quidem noster, non tam eorum commemoratione, quæ à me de ista tua & virtute & industria persæpe audierat, quàm literarum quas tu mihi scripsisses, elegantia atque prudentia commotus, te vnum iam sibi destinarat, qui cum societatem studiorū coiret sanctissimam. regiæ scilicet indolis, & acerrimi iudicij adolescens, te ex paucis epistolis tuis, quasi leonem ex vnguibus, totum facile æstimauit: dignumque quem vnum ex omnibus in omni studiorum suorum ratione comitem haberet, & socium iudicauit. Itaque cùm hunc tristissimum de te nuncium à me accepisset, magnum etiam mihi visus est dolorem accepisse, qui se de tanta spe, & ea quidem vnica, repente deturbatū videret. Scis enim qualia hic sint vestri ordinis ingenia, & quibus etiam studijs dedita. Verum ille, quidnam sibi consilij capiendum sit, viderit: ego certè, qua vna amoris memoriaque tui ratio-

ne

me potero, tecum semper ero, literas partim legens aut expectans tuas, partim scribens, aut mittens ad te meas. Hoc enim vnum mihi relictum esse video, quo absentis tui desideriũ mitigem atq; consoler. Quod si tu, quemadmodum ostendis, mecum in scribendo certaris, cùm magna me sanè leuaris molestia, tum verò te amici hominis officio fungi non modo iudicabo, verùm etiam vbiq; prædicabo. Sed venio ad literas tuas, quas abs te non sine cura & angore animi scriptas esse intelligo: nec tamen eiusce rei causam vllam exponis, tantùm tibi consilium opus esse significas meum. Quod si ita est, vt tu homo prudentissimus sine me deliberare non facilè possis, & tanta res agitur, vt eam literis consignare non audeas: iam verò absentiam nostram longe mihi grauius ferendam esse video, quàm initio putaram. nam quod ad fiduciarij illius sacerdotij, quo te à Leonte abdicare coactus es, procurationem pertinet, expectandum tibi censeo, dum vel res apud Insubres ex Gallorum sententia constituantur, vel Hadrianus noster venerit, aut certe rem Romanam composuerit. Nec enim dubito quin apud eum Pontificem ius tuum obtenturus sis, quem iam multis ætatibus vnum, sine vitio, sine obnunciatione, sine vlla ambitionis vel leuissima suspicione, summo

mo amplißimi collegij consensu, sacris nostris omnibus præfectum esse antistitem omnes & prædicant & admirantur. Ego id profecto diuinitus factum arbitror. Placet tamen interim, ut istic ad pontificias aliquot tabulas testere, inuitum te & metu Leonis adductum monasterij illius procurationem tum deposuisse, nunc autem constitutum tibi esse, ut primum ius dici Romæ cœperit, recuperatorio iudicio experiri. Hæc cautio etiam si minus necessaria est, opus tamen est, & ad uitandam tacitæ consensionis suspicionem hoc tempore non inutilis. Sed hæc tu spero melius, uel tua uel istorum consultorum prudentia fretus. Vale. Patauij. V. Non. Mart.

CHRSITOPH. LONG.
M.Ant. Flaminio S. 30

IGnosce, quod qui antea solitus sum meæ sponte tibi scribere accuratius, nunc disertißima abs te prouocatus epistola respõdeam negligentius: perturbato enim hæc scribimus animo. Turbarunt autem nos Saulij nostri literæ, quibus ille mihi spem reditus uestri ademit omnem. Vix credas quàm id moleste feram, quantoq; uestri desiderio nunc ardeam, qui (fatendum est enim) digressum à me uestrum haud ita grauiter tuleram: nimirum

mirum matura vestra confisus reuersioni, necdum satis animaduertens quantam vobiscum suauitatem a me dimitterem. Iam verò me & res & tempus docuit, quantum tum in eo amiserim. Auget hunc meum dolorem stultitiæ meæ recordatio, qui id consilij proficiscenti Saulio dederim, vt istic potius quàm hic. Quod etsi ne tum quidem mihi erat iucundum, habendam tamen maiorem illius rationem putaui, quàm mei. Ita cùm absentia vestra, tum verò etiam magis consilij mei insania torqueor: nam istic bellum exortũ est, hic in summo viuimus otio. Sed huic dolori meo, si minus frequentes à vobis literæ, tempus quidem certe ip um, atq; nouarũ necessitudinum coniunctio, vt spero, me debitur. Nunc ad literas tuas, ex quibus cognoui eas quas vobis superiore mense misi, ad III. Calend. Febr. istuc nondum fuisse perlatas: atqui his ea cõplexus mihi videor omnia, quæcunq; de vita ac studiorum nostrorum ratione cupis intelligere: quare eas eodem exẽplo vobis mittendas putaui. Constituti verò abs te ocij tui consilium ita mihi probatur; vt eo tibi nomine etiam valde gratuler: sed bona mehercule fide, non autem quemadmodum tu, qui mihi verè & iure optimo gratulatus, quod ad nostros homines summum peruenisset imperij ius, summus pontificatus, nescio

quid etiam de eloquentiæ principatu adiunxisti: quem quidem in hominibus nostris non sanè video, nisi tu fortasse illi τῆς μωρίας ἐγκώμιον, aut etiam Silenis Scarabeisq; nostris tantùm in eo genere tribuis, vt perfecti oratoris imaginem ab amico nostro effictam atq; expressam putes. Quod si ita est: est etiã quod te vehementer pudeat, qui eloquentiam vestram non tam vberiore vlla rerum verborumq; copia, quàm insigni illa Batavi oratoris stultitia victam esse fateare. Sed nunc iocari præ stomacho non libet, vacuo animo scribam liberius & diligentius: itemq; de Lutheriana causa quod degustes, fortasse tibi mittetur aliquid. Vale: Patauij. V. Non. Mart.

CHRISTOPH. LONG.

Octauiano Grimoaldo S. 31

A*Llata mihi sunt heri à Steph. Saulio literæ, ex quibus intellexi fasciculum illum, quem ad te, vt Genuam mitteretur, proximè dederam, ei ad III. Calend. Februarij nondum fuisse redditum: vt illum omnino aut interceptum esse, aut tabellariorum negligentia amissum suspicer. Nam perscriptores tuos accusare non audeo, qui si mea causa parum vellent, imperio certè mouerentur tuo. Itaq; da, si me amas operam, vt etiam nunc, descriptus*

descriptus fasciculus, ad eum omnino perferatur. Quod tu per literas tuas, mutui inter nos officiorum certaminis contentionem tam auide accipis, est id mihi pergratum, perq́; sanè iucundum: tu modo vide, nedum me officijs tuis vincere contendis, nimia cupiditate prolabare, hoc est, ne me fortunis spolies omnibus, quem industria tua mirifice locupletatum cupis. Scis eo consilio istam à nobis negociationem institutam esse, non quo rem augeremus, sed vt Platonis & Democriti exemplo, in hac peregrinatione ocio nostro præsidium aliquod pararemus. Sit quæstus igitur minor potius dum tutior & crebrior, quàm cum aliquo periculo fructuosus & rarus. Mare quàm sit infidum, vides. Terras hodie penè omneis partim bellorum incendijs, partim militum latrocinijs infectas esse non ignoras. Istic quàm certa sit fides, nescio. Sed sus Mineruam, qui hæc ad te: ac sum etiam profecto timidior, quàm mihi per te liceat: quare quam rationes nostræ cautionem postulent, tute videris, qui vnus omnium certe vides plurimum. Ego enim: siquidem tu, vt ostendis, istius tuæ industriæ fructum honore metiere, eum tibi habebo, quicunque ex studijs nostris proficisci poterit honestissimus atque vberrimus. At quoniam de Fran. Philelpho tam multa in literis tuis, equidem

 dem

idem cùm dixi, coniunctionem nostram multo clariorē fore ea causa, quæ illi cum Nicol. Grimoaldo Cebæ auo tuo fuisset, Philelpho me comparare tum nolui: cuius quidem eloquentia atque doctrina tam facilè cedo, quàm tu auum tuum cùm literarum nostrarum studio, & totius vitæ splendore iam exequasti, tum verò exquisitiore quadam, & mea etiā sententia expeditiore negociandi ratione longe vicisti: qui istic in summo ocio ea & tractes & assequare, quæ ille vt conficeret, ab Italia procul ad extremam senectam vixit, non Græciam modo, & Thraciam summis difficultatib. peragrans, sed maximis etiam periculis Syriam, Armeniam, Persidem, Arabiam, ac reliquas Orientis parteis percurrens. Cùm igitur de necessitudinis nostræ claritate illa scriberem, non tibi immortalem posteritatis memoriam pollicebar (hoc enim promittere arrogātis esset hominis, atq; haud scio an etiā multò stultissimi) sed id significari volui, plurib. à me necessitudinis nostræ vestigia monumentis impressum iri, quàm is aui tui nomen nobis commendasset. Scis enim vnam tantum & alteram ad Cebam nostrū extare epistolam. Sed de his aliàs, nisi hæc potius ipsa nimis multa: veruntamen me pupugit longa illa literarum tuarum de Franc. Philelphi, & Christ. Longolij eruditione disputatio.

ſputatio. Egnatius noſter quid iam habeat animi, neſcio. Tribus à me ad reſcribendum honorificentiſsime inuitatus epiſtolis, ne ſchedulam quidem adhuc, nec literam. Nihil, inquies, de Villanouano explicat? Ne tu quidẽ ipſe: attamen ſcribis. Equidem malim cauſam initio non ſuſcepiſſet, aut etiam omnem eius cogitationẽ poſtea abieciſſet, quam me literarum ſuarum expectatione tamdiu ſuſpendiſſet. Sed ei poſthac moleſti non erimus, ne in ſcribendo quidem. Val. Patauij. V. Non. Mart.

CHRISTOPH. LONG.

Bapt. Egnatio S. 31

MIſit ad me literas tuas hodie Romulus Amazeus, iucũdas illas quidem mihi & expectatas, ſed eo ſanè tempore à te ſcriptas, cùm hîc de Villanouano iam confeciſſemus. Collocatus eſt enim à nobis apud adoleſcentẽ quẽdam cùm honeſto in primis loco natũ, & optimis deditũ ſtudijs, tum eo etiã fortunæ ſplẽdore ornatum, & ſic erga Villanouanum animatũ, vt vtriq; optime conſultũ arbitremur. Quamobrẽ cùm iam nihil eſt quod eius cauſa labores, tum verò tibi & meo & ipſius Villanouani nomine gratias ego, quàm poſſum maximas: non de eo ſolùm, quod mea cauſa in eum cõtuliſti & ſtudij, & officij, ſed

 de

de tua quoq; ad eum suscipiendum, si res coegisset, voluntate, quam mihi per literas tuas humanissime atque liberalissime detulisti. Equidem, etsi domo tua non est usus, tamen quia eam illi patere voluisti, perinde me tibi astrictum iudico, ac si apud te vixisset. Quid autem interiore tua epistola grauiorem te mihi aduersarium constituis, quàm ij fuerint ipsi, qui me Romæ indignissime diuexarunt: iocaris in eo tu quidem acute, nec amice minus, quàm opportune, qui nunc deniq; lite secundum me à Senatu P. Q. R. honorificentissime data, in capitis iudicium me tam longo interuallo retrahas, & unus ex omnibus iugulum hostiliter petas meum. Sed nihil agis. Veritas multorum gladijs peti potest, iugulari non potest. Nec enim quod tibi quasi telum acerrimum sumis, ingratus in patriam videri possum, qui me Maclimiensem semper & ubiq; sum professus, eaq; de Maclinia ornamentis & tum prædicaui, & postea scripsi, quæ perpetuo meæ in patriam charitatis testimonio fore non despero. At Gallus videri maluis quàm Germanus. Ne istius quidem unde coniecturam ducas, video: tu quidem certe nihil affers, cur ita tibi videri debeam. Sed nec ea sanè res ad Macliniam quicquam pertinet, quæ siue Galliæ attribuatur, siue Germaniæ, nihilò inde obscurior sit, aut illustrior.

ſtrior. Non enim Vllo nationis & circumfuſarum gentium nomine clara eſt: ſed tum ciuium ſuorum Virtute atq; gloriæ, tum ipſius Vrbis elegantia & amœnitate celebris hominum memoriæ, atq; beneuolentia commendata eſt. Carolus quidem Cæſar inter tot regnorum nomina, inter tot imperij titulos, Maclinienſem principem ſeſe inſcribit, idque more maiorum, qui eam quaſi nullius prouinciæ regionibus circumſcriptam, numero ſemper exemerunt, & Vnde finitimæ gentes omnes ius peterent, eſſe Voluerunt. Ac profectò ſic ſe res habet, quemadmodum in altera defenſionum mearum oratione diſputaui. Diiudicari Vix poteſt, Germaniæ Maclinia ſit an Galliæ. Facit lingua, imperium, Vulgi opinio, Vt Germaniæ adſcribenda Videatur: rurſus hominum ingenia, mores, Victus, Veſtitus, ac ille gentium omnium celebratus monimentis Galliæ ac Germaniæ limes Rhenus, eam Galliæ adiudicat. Quæ quidem mihi cauſa eſt, Vt Vtriuſque honeſtiſsime cupiam, & hos bellorum motus inter eos componi exoptem potius, quàm alteros cum aperta Reip. Chriſtianæ pernicie Vincere aut Vinci. Sed ad id redeo, quod ais cæcos fuiſſe aduerſarios meos, qui illud de duabus ſellis non Viderint. Viderunt ignati, & in altercatione etiam mihi obiecerunt: ſed contrà atq;

tu, nam cùm à me quærerent ciuitatis essem, qui nec Gallus nec Germanus essem: ita occurri, ut me & Gallum esse & Germanum dicerem. Hic de duabus sellis cum nescio quid illi cauillarentur, etiam tribus me sedere dixi, qui præterea Romanus iam essem. Hoc illis non ferentibus, & os hominis clamantibus: respondi, quod negare non poterant, Mundanum esse me, & patriam à me eam duci meam, ubicunque & mihi & uirtuti locus esset. Atq; ita sanè est: ciueis meos eos numero omneis, quicunq; nec à pietate Christiana, nec à literis nostris abhorreant: nec tum Romæ tam de adipiscenda ciuitate cõtendi, quæ nec opinanti & absenti delata esset, quàm ne improborum quorundam hominum conspiratione ex ea turpiter eijcerer. Hæc ad te scripsi paulò uerbosius fortasse, quàm tu uelles: sed in eo te offendi, quod longiori illi tuæ disputationi plenius responderim, tu me uoluminibus posthac obruas tuis licet. Vale, & me, quod facis, ama. Patauij. III. Non. Mart.

CHRISTOPH. LONG.
Octauiano Grimoaldo S. 33

N*Vnquam uberiores ad me dedisti literas, ijs quæ mihi hodie sunt redditæ, cũ paulò antè ab Egnatio epistolam accepissem.*

In

In tuis cùm omnia mihi fuerũt iucunda, tum vero id iucũdissimum quod de fœderis inter Francos & Heluetios icti ratione addidisti. tametsi nihil ego à Caribus illis bona fide actum iri puto. Nolim ita sit, sed mihi insignẽ aliquam cladem, non tam hostium virtute, quàm Alpinorum auxiliorum perfidia Franci accepturi videntur. Consilia Prosperi Columnæ eadẽ planè esse suspicabar, quæ tu prudenter augurarìs. Est enim minime stultus, neque in subeundis periculis nimium audax. Aliquid sit omnino oportet, quod eum ad perferẽda obsidionis incommoda adduxerit. Sed hoc propediem res ipsa nos docebit, quæ quidẽ diu duci non potest. Noua ista alea ratio planè nostra est, & à nobis Loteria, quasi vasculariam dicas, appellatur: ab argenteo scilicet vasorum ad abaci ornamẽtum apparatu, qui ita inter eos, quorum in sortem conjecta sunt nomina, distribuitur, vt cuiq; aliquod vas obtigerit. Quod autem eo ludi genere te minime delectari significas, nec committendum putasti, vt pecuniam tanto periculo exponeres meam: agnosco prudẽtiam & tuam erga me beneuolentiam, qui nihil de rationibus nostris statuas, quod non sit periculo vacuum. Marcilio velim res ista bene & feliciter eueniat: quanquam vereor, ne si ex animi nostri sententia ei ludus procedat, ita superbiat, vt nos

contemnat: sin damni aliquid faciat, ne iratus taceat, aut certe tristius, quàm expectamus rescribat. Tu modo da operam, vt de exitu negocij primo quoq; tempore fiam certior: sic enim ad id quod scripseris, literas meas accommodaro. Vellem in aliud tempus literæ tuæ incidissent: agerem tecum subtilius: nunc cùm & Egnatij literis responderim, & Hilaribus hæc ipsa scripserim, plus mihi fecisse videor, quàm mihi per genialis huius diei hilaritatem liceret. Vale. Patauij. III. Non. Mart.

CHRISTOPH. LONG. Rogerio Barmæ S. 34

PVdet me quod cùm rarissimas ad te dem literas, nullas etiam mittam nisi commendatitias: sed cùm nihil ferè est quod scribam aliud, tum verò tua in me beneuolentia, vel hic tam nota est, vt si cui vel autoritate, vel potestate tua sit opus, is per me potissimum tibi commendari velit. Ego autem etsi ea te æquitate atque animi constantia præditum esse exploratum habeo, vt gratiæ locus apud te non sit, qui quid res ipsa & causa postulet, non quid homines cupiant, pro singulari tua prudentia atq; iustitia animaduertere soleas: tamen interdum facere non possum, quin necessarios meos hoc officij genere prosequar: eos præsertim, quos nec amicitia nostra

nostra indignos, & salua dignitate atq; fide tua, abs te iuuari posse confidam: ut hoc maxime tempore. Narrauit enim mihi Leonardus Pomarus medicus, quid Lugduni Petro Pomaro filio suo accidisset: quem quadruplatorum delationibus oppressum, & in uincula coniectum, istuc tãdem indignissime raptum esse diceret, capitis apud uos dicturum causam, non de ullo quidem suo scelere illum, quem læsæ religionis nemo insimularet, sed quod patrem suum impietatis falso accusare noluisset. Atqui nihil necesse est, omnia ut hic commemorem. Notam enim tibi eorum causam esse scio: quanquam ut pater ipse tibi satis notus sit, uereor. Est autem uir planè bonus & doctus, & in ea, quam profitetur medendi arte, longe peritissimus: mihi uerò tum his de causis, tum quod ad me amandum iam olim accesserit, sanctiore quodam necessitudinis uinculo ita coniunctus, ut ad meum erga ipsum amorem nihil omnino addi possit. Ac quando in caput absentis patris miser istic torquetur filius, bonaq; eius quasi hominis indicta causa impietatis damnati, publice iam possidentur: dicam tibi uere & ex animo quid de hominis sensis atque religione nõ nunc primum existimarim. Sic enim habeto, tam longe mihi semper abesse Leonardum ab illa Hispaniensi superstitione uisum, ut cũ

etiam

etiam cum primis optime de Christiana pietate persuasum iudicarem: quam quidem in sententiam sum adductus cùm singulari hominis doctrina & probitate, tum verò quotidianis & accuratis eius sermonibus, quibus mecum ille & Lugduni persæpe, & Venetijs ita semper est vsus, vt ipse me præ illo in Christianis literis rudem, in persuasione nostra etiam si non repugnantem aut barbarum, tardum certè & duriorem esse arbitrarer. Neque verò me fugit, quàm non sit temere de pia alterius voluntate pronunciandum, ne ex vultu quidem, aut ex oratione ipsa, quæ etsi quædam est animi imago, sæpe tamē mentiri potest & fallere: sed multo sanè est arrogantius & periculosius homini Christiano, solis suspicionibus commoto de nefaria ciuis sui cogitatione iudicium facere. Iesus quidem Christus ipse, se vnum occulta hominum impietatis & iudicem esse voluit & vltorem grauissime ijs etiam minatus, qui de huiusmodi causis quicquam statuissent, nec eas ad se totas integrasq; reiecissent. Nam quòd Lugduno profectum esse Leonardum calumniantur, ne ei dies eo nomine diceretur, qui quidem aliquot ante annis grassante illic sæuissima peste discessit, quàm in hoc hominum genus inquiri cœptum esset: num tamen continuo impius sit, si cùm temporum nosset

rationem,

rationem, nec se mediocri ardere nesciret invidia, quod & Hispanus esset, & locuples haberetur, sordidissimorum quorundam, & tamen gratiosissimorum hominum, à quibus fortunas suas certa iam spe voratas esse intelligeret, calumnijs sese subtraxit, atq; mature eripuit? Addunt delatores eius id, quod extra Hispaniam Hispanis penè omnibus vulgò obijci, & quod grauissimum est, temere etiam credi video eiusdem criminis reum ex Hispania illum iampridem profugisse. Quod ipsum si tam verum esset, quàm certe falsum est, esset tamen, mea quidem sententia, iniquum, tanto præsertim interuallo, externis eum præiudicijs damnare. eius in primis gentis, cuius ipse odio in inuidiam ac periculum nunc vocaretur. Non enim ignoras totam istam causam inde pendère, quod in Hispania sit natus: sed fuerit sanè vel publico iudicio & iure illic damnatus, an illi in huiusmodi crimine, inter homines religiosissimos postea pœnitere non licuit? Profectò enim multis in Gallia annis versatus sic vixit, sic liberos Lugduni procreauit, sic eos in isto studiorum domicilio optimis & artibus, & moribus instituendos curauit, deniq; sic se erga omneis gessit, vt cùm alios plerosque homines prudentissimos atque sanctissimos ad amicitiam suam adiunxerit, tum verò etiam Iac. Fabrũ,

& Car. Bouillum viros summa virtute atque maximarum rerum scientia ornatissimos, ita sibi deuinxerit, vt eum illi dignum iudicarint, quem immortalibus suorum scriptorum monumentis posteritati commendarent. Ac vide mi Barma, quàm inique & praepostere eorum hodie imitemur mores, qui Christianos homines quondam proscriberent: dabant illi operam, vt quicunque Christiani numerarentur, non modo spe salutis, sed etiam magnis propositis praemijs ad pristinam impietatem reuocarentur: nos verò eos qui recte & nobiscum sentiunt, ad eiurandum Christum ipsum cogimus. Profitentibus quidem certe illis se Christianos esse, non credimus: detestantes impietatem, quaestioni subijcimus: tormentorum vi coactos fateri, hostium numero habemus. Apud illos si quis verbo Christianum se negasset, statim dimittebatur: apud nos nec Christianae pietatis professio, nec vlla acta vita innocentia ad diluendum impietatis crimen satis est. Adeò quadam hominum pestes vel suspicionibus suis scelerate indulgent, vel etiam aliena auaritia turpiter crudeliterque inseruiunt. Sed quid ago? causam hominis, & vehementius quidem ago, cuius modo religioni testimonium apud te per literas dare constitueram, & filium tibi commendare, quem isticem

vintu

vinculis causam miserabiliter dicere audio. Commouit me scilicet rei indignitas: simul & illud veritus sum, vt si in re minime vulgari, & tantu; vsitato literarum genere essem vsus, ne tu hanc meam commendationem vulgarem duceres. Itaq; si quid vnquã mea causa voluisti, si me virum bonum, si minime in rogando ambitiosum, si alieni ingenij existimatorem non stultum esse putas: peto nunc à te, primum, vt tibi persuadeas sic me de Pomaro patre sentire, vt de eo qui de persuasione nostra sentiat optime: deinde, vt filium eius adolescentem optimum, & quod constat, non vlla quidem sua culpa, sed pietate potius & patris fortuna calamitosum, saluum esse & incolumem per te velis. Hoc si feceris, cùm ego te hominis planè Christiani officio perfunctum esse iudicabo, tum abs te beneficium apud homines humanitate tua dignos & memores praclare positum esse tibi præstabo. Mihi quidem ipsi gratissimum feceris, qui Leonardi Pomari causa, omnia tum velle, tum cupere debeo. De rebus meis quod tibi scribam, habeo prorsus nihil, nisi me in summa suauissimi atq; honestissimi ocij facultate studijs meis hic perfrui, ea nimirum spe atq; mente, vt ista à me omnia non temere esse relicta homines nostri aliquando intelligant atque cognoscant. Vale.

CHRI

CHRISTOPH. LONG. Petro Bembo S. 35

NOn dici potest, quãta me hodie Flauius Chrysolinus voluptate affecerit: prorsus incredibili. Confirmauit enim mihi ex Cola nostri literis depulsum esse abs te veterem istum & difficilimum morbum. Equidem etsi superioribus diebus audieram, primum, quartanæ frigus à te prorsus discessisse, deinde calorem, quàm leuissime accedere, postremo hunc quoque reuerti desiisse, ita vt & tu omnium sententia febri omnino careres, & ego ipse mihi his timoribus atque molestijs, in quibus propterea menses octo iacueram, planè liberatus viderer: quia tamen longiore circuitu febres interdum redire atque omnem vim morbi in septimanam aut in decumanam etiam cõuerti posse ex medicorum libris didiceram, nullam sum adhuc ausus literis meis gratulationem complecti. Nunc autem cùm iam bis, ac, nisi me dierum fallit ratio, etiam ter, nulla in diem tuum λῆψις incurrerit, sic vt partim diligentia atque temperantia tua, partim ipso anni tempore, & clementissimæ huius tempestatis beneficio recuperatam esse valetudinem tuam mihi persuadeam: faciundum putaui, vt meis tibi literis, quàm ista mihi res grata esset ac iucũda, stu

da, statim significarem. Scio equidem mihi non necesse hoc esse apud te, qui pro mea tibi iampridem perspecta & cognita erga te obseruantia id indicatū habeas & exploratū: sed meo sanè gaudio aliter satisfacere non queo, nisi lætitiā meam per literas tibi quoquomodo deferam atque declarem. Quare cùm tibi etiā atq; etiam gratulor mi Bembe suauissime atq; charissime, tum verò Deum immortalem precor, vt te saluum & incolumem nobis in perpetuum conseruet: & quādo huc iam diu spectas, Patauij te propediem firmum atq; valentem sistat. Vale. Patauij. XIII. Calend. Apr.

CHRITOPH. LONG.
Hieron. Sauorniano S. 39

VEnit ad me hodie Constantinus tuus: qui cùm me & tuis & suis etiam verbis sanè quàm liberaliter salutasset, multaq; à me tum de studijs, tum de rationibus tuis familiariter rogatus, permodeste ac ingenue respondisset: visus est mihi adolescens, vt nihil dicam aliud, te tali ac tanto patre multo dignissimus. Tu verò quod in me tam officiosus es, vt tuorum neminem huc vnquā dimiseris, quin mihi ab eo salutem tuo nomine impertiri volueris plurimam: est id quidem mihi apprimè gratū, nec ab ista tua

singulari humanitate sanè alienum. Nam quod me ad Aesopum tuum inuitas, currentē, vt aiunt, tu quidem incitas: feror enim istuc iam diu mea sponte, tum vt consuetudine tua, quam vnam ex omnibus facio plurimi, per ocium aliquando fruar: tum vt arcem istam, quam tua virtute atque animi magnitudine defensam in omne tempus nobilitasti, visam & spectem. Sed nihildū animo meo morem gerere potui. neq; vero idipsum tam propter institutā studiorū meorum rationem, quam nulla peregrinatione conturbari libenter vellem, quàm quod idoneū adhoc iter vel ducem, vel comitē adhuc non sim nactus. Nunc vero cum Bembus etiam noster istò spectare videatur (sic enim de filio tuo audio) non committam, vt is sine me ad te veniat. De reliquo dabitur à me opera, vt istius tuae erga me voluntatis, ne te vnquam pœniteat: quanquā enim ea fortuna mea est, vt tecum, istius splendoris viro, paria facere non queam, officio quidē, & studio certe & amore tecum ita certabo, vt in eo amicitiae genere primas haud quaquam laturus esse videare. Vale. Patau. 13. Calend. April.

CHRIST. LONG. OCTAuiano Grimoaldo S. 37

Nihil tam praeter opinionē meam adhuc accidit, quàm vt in tanta tabellariorū copia

copia, loco tam propinquo, tot nouis in dies singulos istuc allatis rebus, literas tam diu desiderarem tuas. Alter certe est hodie & vigesimus dies cum nihil abs te: qui me cum alijs de rebus erudire potuisti multis, tum vero quid vel lucri, vel damni sortes istæ Marcilio nostro attulissent, diligenter docere. Hoc enim vt faceres, posterioribus meis ad te literis nominatim petieram. Itaq; quando tu tacendi finem facis nullum, ego scribendi faciam initium: neque me pudebit à te taciturnitate vinci, modo te literarum mearum officio victũ esse fateare. Scis enim cum mihi tecum initio conuenisset, vt ego ad duas epistolas tuas septimo quoque die vnà respõderem, rem contrà omnino cecidisse. Tu enim ad binas meas literas, vix singulis, idque maiore etiã interuallo rescripsisti: cum tamẽ tibi Italica lingua multo sit vti facilius, quàm mihi aliena & latina. Scilicet nihil est quod scribas, tanto ardente bello Italia, tanto in Insubribus partium conatu: nam valere te, ex multis qui istinc venirent, & tecum multũ fuissent, nuper didici. At enim summis occupationibus distringeris. De hoc ipso etiã Gallos illos homines cum accuratè perconctatus essem, ociosum te & admodum hilarem visum à se affirmarunt. Reliquum est, vt in eos culpam conferas omnem, qui

epistolas accipiant, nec ad me perferãt. Velim ita sit: nihil enim minus volo, quàm ut in amicitia nostra accusere: sed tu fac diligentia tua, tabellariorum ut vincas negligentiam, ne si quando epistolæ nostræ in manus hominum veniant, non tam ego ineptus aut impudens, qui literas tuas semper flagitem, quàm tu inhumanus iudicere, qui amicum hominem toties & tam diu literarum tuarum desiderio torqueas. Sed tu forsitan epistolas meas unius non facis assis, qui tibi in singulas erogandus est. Id si ita est: vel de eo maxime certiorem me facias velim. Inibitur enim à me ratio, quemadmodum sine tanto tuo sumptu officium meum tibi præstetur: rarius enim scribam, & uberius. Tu tamẽ in eo nolim me imitere, qui & crebras & ponderosas à te literas semper expectem. Quid Mediolani, quid in Gallorum castris actum sit, scire de te velim: hic enim inconstantissime narrantur omnia. De Franc. item Roboriano, Aestensi Alphonso, Rauennatibus, Barriano duce Iulio Medice, Fulgosiis tuis si quid adscripseris: per mihi iucundum, perq; gratum feceris. Sed quid singula persequor? qui de omnibus, quæ in Italia & extra Italiam gesta sunt, modo istic nunciata sint, certior abs te fieri cupio. Quod si non facile tibi in mentem veniunt quæcunque digna literis

quotid.

quotidie audias, τοπικὴν quandam in eo rationem sequare licet. Scripturus enim ad me, omnia primum insignia Italiæ oppida mentis oculis collustrato, Deinde animum in Hispaniam, Galliam, Britanniam, Germaniam, Pannoniam, ad ipsum denique Turcarum Regem referto. Sic enim nullo negocio in memoriam rediges, vel tibi occurret potius, quicquid eo die epistola dignũ acceperis. Misi ad te nuper nescio quid de quodam Hispano homine, qui P. Alcyonij in faciendo Aristotele Latino errata Bononiæ colligeret. Nunc illud adijcio, ea iam edita esse, & huc missa cum hac inscriptione. Errata Petri Alcyonij in interpretatione Aristotelis, à Ioãne Genesio Sepulueda Cordubensi collecta. Hoc si tibi videbitur, Alcyonio significabis, aut per alios certe denunciandum ei curabis. Sed si bene te noui, ipse tu denunciabis, vt hominis ad tanta cõtumelia nuncium, vultum videas, quod vnum sanè spectaculum tibi magnopere inuideo. Nunquam enim is ex oculis laborabit, qui tum eius frontem spectarit. Hanc epistolam simul atque legeris, velim concerpas, aut ita vt ne vnquam emanet comprimas. Vale. Patauij, decimo Calendas Aprilis.

CHRISTOPHORI LONGOLII EPISTOLARVM

Liber quartus.

CHRISTOPH. LONG. Mariano Castell. S. 1

DVodetriginta circiter diebus ad superiores tuas literas rescripseram, cum alteras à te accepi: sed eodem penè exemplo datas. Tantum enim in his modo de cessatione mea quereris: de qua me tibi iam satis purgatum arbitror, siquidem proxima mea ad te epistola tibi est reddita. Panegyricos tuos velim luculentius & accuratius descriptos mihi mittas. Quos enim habeo, ne ipse quidem eos possum legere aut etiam intelligere: adeò sunt mendosi, & rustica nescio cuius librarÿ manu non tam descripti, quàm discerpti ac planè corrupti. Nam vt omnium quas ad te & Lalium Maximum dedi, literarum exempla mihi curares

curares, tecum sæpe egi, nec quicquam adhuc profeci. Quare cum id quoque diligenter curabis, tum vero Lælium ipsum cohortabere, si quod mittat, non sit aliud: hoc ipsum saltem ut scribat, qui sit hoc tempore Augusti nostri vultus, quæ oratio, quænam istic de Hadriano nostro expectatio, quæ hominum opinio. Hic enim certe nobis de ipso pollicemur omnia, quem iam multis seculis unum rite atq; ordine, sine ullo omnino vitio Pont. Maximum factum esse omnes prædicant. In eius Pontificatu omnes à me spem poni volunt: nec equidem habeo nullam, sed non tantam, quantam vulgò videor debere: non quin apud illum vel commune ciuitatum nostrarum vinculum, vel linguæ societatem, vel quandam literarum coniunctionem, vel patris mei memoriam, vel etiam quod ipse apud Philippum Caroli Cæsaris patrem puer vixerim, valiturum putem plurimum: sed quod id haud ita laboro, qui ut probe nosti, cum incredibili quodam tenear ocij & literarum studio, tum etiam si minus natura, iudicio quidem meo, & ratione quadam ab omni regali comitatu abhorream. Sed veniat in Italiam modo. Tum enim quid nobis capiendum sit consilij videbimus, ac tecum etiam deliberabimus. Bembus noster etiam nunc Venetijs est, nudius denique

ctauus longa illa & graui quartana liberatus. Simulatq; se ad nos contulerit (quod quidem paucis diebus futurum speramus) salutabitur à me tuis verbis diligenter: quod item officium tu, in referenda Petro Cafarello salute, mihi velim istic, prastes. Quæ apud Insubres agũtur, quæq; sunt acta, multorum ad vos literis & nuncijs perferri non dubito. Quid autem futurum sit, propter incertos bellorum exitus, dictu est difficile: sed tamen res in proximum discrimen videtur adducta. Nam neq; Mediolani magnos esse commeatus intelligo: neque eo sunt Galli ingenio, vt aßidendo, quàm pugnando malint vincere. Ita fore suspicor, vt alteri fame coacti, finiendi belli cupiditate: alteri de summa rei prælio decernere festinent & approperẽt. Quod si continget, lugebit, mihi crede, victor: vnus autem communis omnium hostis Turca triumphabit. Vale. Patauij, octauo Calendas Aprilis.

CHRISTOPH. LONG.
Octauiano Grimoaldo S. 2

CVm mihi antea minime satisfaciebat Marcilius, quod nihil ad literas rescriberet meas, tum vero lecta epistola tua, ei grauiter succensui, quod ipse idem tuarum ad me literarũ cursum tamdiu impediuisset.

Quid

Quid quaeris? dabit mihi pœnas, nondum dico quas, aut quando: sed dabit tamen opinione sua & citius & grauiores, ipsum non scribere toties inuitatum, eundem tibi scribere cupienti, esse impedimento. Neutrum impune feret: idq; velim ei meis verbis denuncies, extra iocum. Tu posthac non quid alij cupiat, sed quid ego à te expectem, fac cogites: expecto autem septimo ad summum quoq; die tuas literas, etiam vt nihil magnopere sit quod scribas: quanquam haec eiusmodi sunt tempora, vt epistolae argumentum tibi deesse non possit. Sed de his nimium, & saepe, & multa. De Rep. Hadrianus igitur noster in vltima adhuc est Hispania. Atqui maturo eius aduentu fore sperabam, vt si minus pax oriretur, bellum certe ex Italia depelleretur. Scis enim quantũ is apud Caesarem & gratia valeat & authoritate, apud Gallos sanctitatis opinione, & Pontificatus maiestate. Profecto si quis est, qui extorquere arma possit ex manibus iratorum Regum, Hadrianus noster est, qui cum pacis sit cupidissimus, & vir omni laude ornatus, tum vero ea est & potestate & authoritate praeditus, vt eos ipsius arbitratu arma depositoros esse non desperem. Sed aduentu eius opus est, & in ipso Pontificatus domicilio Romae commoretur oportet. Vix enim credas quantum trāsalpine

alpinæ gẽtes Vrbis nomini & dignitati adhuc tribuant. A principibus istis omnes teneri, & iamdiu tritas esse pecuniæ vias sciebam: tam immanem istic existere ambitum planè nesciebam. Sed hoc cõmune est rerum omnium publicarum vitium. Instruendæ classis consilium valde probo, nec quid tamen quadraginta triremes aduersus trecentum profuturæ sint, video: non sanè magis quàm qui obsidionis illius futurus sit exitus: quanquam si vera sunt quæ scribis, Cæsariani Gallis neque opibus, neque copijs cedunt, & sunt ipsa populorum beneuolentia munitiores, ac ducum suorum prudentia vigilantiáque multo superiores. Gallos equitatu & militum genere firmiores esse audio, & ad dimicandum paratissimos, quibus se tamen initia parum prosperè dederunt, amissis vno balistæ saxo, duobus simul clarissimis viris M. Antonio Columna, & Camillo Triuultio. Omnino vix tanti Gallis esse debuit Prosperum ipsum capere, & Mediolanum expugnare, vt illis in tanta talium virorum penuria, & alienissimo tempore tam misere spoliarentur. Ego quidem ipse Columnæ interitum grauius tuli, quàm eorum quisquam sibi facile persuadeat, qui eum male de me meritum esse, non ignorant. Aduersatus est ille quidem causæ nostræ Romæ,

sed

ſed neque tam vehementer quàm potuit, neque tam vllo maiore conatu, quàm nominis ſui authoritate atque gratia: quam quidem apud Pop. Romanum labefactatum iri putauit, ſi quod mihi pollicitus erat, cauſæ noſtræ patrocinium ſuſcepiſſet. Itaq; vt tum eius ambitioni facile ignoſcebam, ſic eius nunc & accerbiſſimum caſum doleo, qua vna mortuis ratione prodeſſe poſſumus, manibus bene precor & exopto. Camillum Triuultium Valentiæ quondam ſalutaui in hybernis, cum grauis armaturæ equitũ alæ præeſſet: familiaritas mihi cum eo nulla interceſſit: ſed ea vixit modeſtia, virtutis, prudentiæ fama, vt ex eius morte magnum ceperim dolorem, & theatrum noſtrum in perpetuũ claudi optarim. Verum quid agas? non modo libenter & inuitis nobis pugnant, ſed nos etiam pugnarum ſuarum ſpectatores, nec id ſine noſtro periculo, eſſe cogunt. De Ioan. Medice longe alia hic narrantur. Circumſideri hominem artiſſime Soncini: quò etiam Galli finitimos populos ſpe diripiendi copioſiſſimi oppidi euocaſſe dicuntur: certe hic magna de eo ſumus expectatione ſuſpenſi. Franc. Roborianus bene in præſens quieti ſuæ conſuluit, quòd cum Pop. Florentino fœdus percuſſerit: ſed vt ſuſtinenda parum grati animi inuidia, & erupturo aliquando Gal-

lorum

lorum Florentinorumq; odio par sit futurus, etiam atq; etiam vereor. Eadem est Aestensis Alphonsi causa: quem in tanto belli ardore, quod praesertim eius potissimum causa sit excitatum, ociosum esse non oportuit. Baleares insulas à Caesare defecisse, huc nihil dum allatum fuerat: tantummodo Caesarem in Hispaniam cogitare audieramus, quem tu Bruxellis si Deo placet, faciundis tum caenis, tum ludis occupatum esse scribis. Omnino nihil à principum nostrorũ ingenijs facit alienum; qui imperij sui rationem luxuria, voluptate, licentia definiunt. Nam Lescutũ aiunt in Gallorum castra cum omnibus suis copijs iam peruenisse incolumen; capta in itinere Nouaria, Viglena, & alijs quibusdam ignobilioribus castellis. Quod autem is inter scyphos & epulas, Apuliae minatur & Siciliae & Hispaniae, agnosco Gallicam fortitudinẽ. Sed haec tametsi mala sunt nobis, tamen iam tolerabilia longo vsu facta. Illud quod de Turcarum regis terra mariq; apparatu adscribis, planè exhorresco. Nam siue in Italiam siue in Pannoniam is veniet; hoc est si vincet (vincet enim, mihi crede, modo veniat) seruiendum nobis erit, & turpissime quidem seruiendum. Verùm hoc Deus viderit, qui quid nobis maximè expediat, vnus & videt & dare potest. Habes quod optasti, ad longissi-

gißimam bene longam epistolam. Vale. Patauij. Cal. April.

CHRISTOPH. LONG.

Octauiano Grimoaldo S. 3

EXpectaui heri die toto auidißime, si quid à te ferretur historia dignum. Eadem in expectatione hodie fui vsq; ad horã sextam, quo quidem tempore scis tabellarios munere suo iam esse perfunctos. Quare cum tu nihil adhuc eorum quæ istic, accipe quæ multorum literis & nuncijs confirmata, hîc pro certis habentur, atque illud in primis ipsum, Falsum id esse quod nullo certo authore, sed ex opinione hominum atq; fama de Io. Medice nuper rescripsi. Transijt enim ad Gallos cum equitibus leuis armaturæ trecentis, grauis quinquaginta, militum verò cohortibus quatuor. Causam relinquendæ illi patriæ hanc fuisse aiunt, quod Vidonem Rangonium à Florentino Po. sibi in copiarum imperio prælatum ferre non posset. Nam tres illæ, quæ nuper Mediolano ad eosdem Gallos transfugerunt, equitum turmæ, eò se extrema stipendij inopia adductos affirmabant. Nouariam in Gallorum venisse potestatem proxime tibi scripsi, sed tum vt captam fuisse nesciebam: direpta est igitur, & cohortes partim Hispanæ, partim Germanæ tres, quæ

illic

illic præsidij causa essent, occidione occisi. Viui in victoris manus deuenere Nicolaus Rusca, & Philippus Torellus, eius ciuitatis longe principes, ac Cæsarianarum partium studiosissimi. Vigeum quoq; expugnatum est, sed nondum arx recepta, in cuius oppugnatione tormenti pila grauiter ictus Cotinus Martinengus alterum oculum amisit, nec an vulneri ferendo par futurus sit, etiam nunc satis constat. Florentinorum auxilia, laborantibus Mediolani Cæsarianis, nulla ventura existimantur. Sunt enim finitimo bello impediti, ducto in Senensem agrum exercitu, ad comprimendos Borghesiorum exulum conatus, qui magnis Ballionum, & nonnullorum item Vrsinorum principum copijs nixi, reditum sibi in patriam moliantur. Alphonsus Aestensis quo Bagnacauallum modo recuperarit audisse te arbitror. Istinc enim id missum est. Mediolanum inter & Ticinum quicquid fuit agri consiti, à Gallis vastatum est, completa fossæ, æquata omnia; ita vt ab vtroque oppido alterius portam conspici posse affirment. Ideo à Gallis consilio factum arbitror, cum vt si in aciem descendendum sit equitatu, quo maximè valent, commodius vtantur: tum verò ne subitis eruptionibus opprimi possint. Non enim ignoras, quàm ini quo castra fecerint loco inter duo maxima

oppida,

oppida, eaq; hostium copijs refertissima atq; munitissima conscēderunt. Mediolanum fame Vrgeri veri simile est, in tanta oppidanorum multitudine, tamq; arcte iā diu obsesso oppido, Vt nihil nisi furtim importetur. Consilia Prosperi, quæ iam sint, exputare non queo, præsertim cum & Heluetij ex animo res Gallorum iuuare Videantur, nec subsidij spes Vlla circuncesso ex Germania ostendatur, nec re frumentaria Galli tam anguste, quàm initio nunciatum est, Vtantur. Huc accedit quod pacificator Britannus a Gallo paucorum mensium inducias iam postulat, quo commodius de compositione agatur. Id ego sic interpretor. Summis difficultatibus, atque rerum Italicarum desperatione ddductum Cæsarem nostrum, inducias per Britannum tentare. Sed nihil, scio, impetrabimus. Nec enim tam stulti sunt Galli, tametsi stulti, quin quò ista spectent, aperte intelligant. Vereor etiam ne nos irrideant, qui nos huiusmodi nugis aliquid profecturos speremus. Omnino aut nouis auxilijs opus est, ijsq; præsentibus, aut preclara aliqua simul quà Ticino, quà Mediolano eruptione. Tertium nihil Video, nisi fœdam, omni consumpto commeatu, deditionem, aut certe fugam: quā iam sibi nudius quartus aliquot Prosperi turmas ægre consuluisse audio: nam Rheti & Vindelici, quos

quos secum Barrianus adduxerat, sensim di labi dicuntur, & in germaniam reuerti. Barrianus quidem ipse quasisse & animo fractus se iam Placentiam recepit, inde Mantuam cum eius ciuitatis principe petiturus. Quæ si vera sunt, non modo meliore loco res Francorum sunt, sed nostræ etiam planè deploratæ ac perditæ. Hadrianus noster cùm priuatas ad multos, tum ad amplissimum collegium literas publice misit, quibus verecunde dubitanterq; scriptis, ad extremum tamē significet, susceptam esse à se Romani sacerdotij procurationem, neq; sibi quicquam fore antiquius, quàm vt primo quoq; tempore ad gerendum Pontificatum in Italiam Romáq; veniat. Oneraria Venetorum triremi vsurus putatur, quam ad Cantabriæ littus nescio quomodo appulsam, præsidio suo instruxerit, & vt circumacta Hispania sibi Barcinone præsto esset imperarit. Equidem pro mea in eum beneuolentia mallem pedibus veniret, quàm se maritimis periculis & iactationib. id ætatis homo obijceret. Per Narbonensem prouinciam & tutius & honestius iter facturus mihi videretur: nec vllam abalienati Francisco animi suspicionem daturus. Mare quàm à prædonib. Gallis sit infestum, cùm aliæ ab eis interceptæ naues plurimæ declarant, tum verò duæ illæ maximæ, quarum altera

altera superiore autumno cum omnibus Valentinæ nobilitatis reliquijs opibusq; capta est: altera nuper, cum principibus Hispanis viribus duodecim, qui ad gratulandum Hadriano nostro in Hispaniam proficiscerentur, qua etiam vehebatur felix ille Iulij Medicis arcanorum consiliorum omnium scriptor: de quo tu quoq; ad me proximè. De Marcilio, incidi nuper in epistolam quandam Egnatij nostri, qua illum raræ probitatis virum appellat: ego verò raræ etiam humanitatis, & si ita cere pergat nullius officij hominem ipsum esse iudicabo. De elephanti barritu aliquid à te expecto. Vale. Patauij. 7. Id. April.

CHRISTOPH. LONG.
Leonardo Pomaro S. 4

Officium meum, quo in te filioq; tuo commendando sum usus, cùm tibi gratum fuisse gaudeo, tum etiam alicuius apud Rogerium Barmam ponderis futurum non despero: de quo ipse si quid acceperis, velim me statim facias certiorem. Renouabitur enim, si quid opus erit, commendatio. Quod petis, vt in eandem rationem ad Franc. Deloinum scribam, literas confeci, easq; cum his ad te mittam. Aliter autem cum eo atq; cum Barma egi: vel quia aliud est ad ipsum quæstio-

nis indicem, aliud ad eum qui in consilio sit, scribere: vel quia me apud hunc amore tantum & gratia valere existimem, ut longa illa causa explicatione nihil necesse sit, praesertim cum à procuratoribus vestris de re tota certior factus sit, atque diligenter eruditus. De reliquo sic tibi persuadeas velim, nihil esse quod ab industria, studio, officio, re denique nostra proficisci possit, quod non libenter ad tuendam dignitatem tuam sim collaturus. Vale: ac animo forti magnoque fac ut sis. Patauij. V. Idus Aprilis.

CHRISTOPH. LONG.
Francisco Deloino S. 5.

NEscio quàm tu pro nostra necessitudine literarum mearum officium desideres: mihi quidem non modo certa res nulla, sed ne genus omnino epistolarũ aliquod in mentem adhuc venit, quo quidem tecum commode agere potuerim. Scis enim cùm qua tempora profectionem meam haud ita longo internallo sint consecuta: tum verò quod meum non sit, inanibus literis amicos colere, eos praesertim, quibus à Rep. non satis esse ocij exploratum habeam. Quo quidem in numero cùm te unum ex omnibus esse distentissimum certo scirem, non obliuione tui, neque negligentia mea nullas tibi adhuc misi literas, sed

quia

quia nihil planè haberem, de quo ad te hominem occupatissimum, tam longe gentium scribendum existimarem. Verum de mea erga te obseruantia dabuntur, spero, ea aliquando à me signa, quibus facile indicarus sis, tam hic à me tui memoriam summa cum beneuolentia cultam esse, quàm & summa tua dignitas, & singularis tuus erga me amor postulare videantur. Interim de eo tecũ agam, quod me nunc ad has tibi scribendum literas potissimum adduxit. Leonardo Pomaro Medico, & Lugduni sum vsus familiarissime: & Venetiis, quotiescunque cò me animi causa confero, vtor adhuc non minus familiariter. Is in suspicionem impietatis istic nescio quomodo venit: puto, quod & homo Hispanus sit, & Lugduno ante aliquanto profectus, quàm in id hominum genus, quos Marannos appellant, inquiri cœptum esset. Sed hoc, vt in rebus aduersis, si non æquo, forti certè animo tulisset: illud autem non grauissime ferre non potest, quod prater damnata secta ignominiam, & in absentis etiam fortunas quadruplatores iam inuaserint, & in suum caput de filio suo accerbissime istic quaratur. Ac filium quidem, qui in Gallia sit natus, atque Lugduni sanctè institutus, tum ipsius probitas atque innocentia, tum verò illa quæ in eius ore elucet Gallica

 libera-

liberalitatis simplicitas atque facilitas facile ab isto crimine vindicabit. De patre verò, quem tibi minime cognitum esse reor, sic tibi velim me autore persuadeas, virum esse planè bonum illum & doctum, & ab illa cuius nunc insimuletur, superstitione longe alienissimum. Scio equidem non esse prudentis affirmare de voluntate alterius: sed si tamen ex vultu, ex oculis, ex sermone, breuiter si ex longo vsu & consuetudine penè quotidiana cuiusquam sensus & mens perspici potest, ausim tibi recipere nihil minus in Pomarum cadere, quàm vanam istam, propter quam nũc in periculũ vocatur, superstitionem. Quanquam nisi me fallit opinio, non tam vlla læsa religionis suspicione periclitatur, quàm quod magnam pecuniam Lugduni habere existimatur. Nosti etiam tu, quæ sit & horum temporum ratio, & quàm impium hodie istic & graue crimen, Hispanum esse atque locupletem. Sed non faciam, vt te aut istorum improbitatis accuratius admoneam, qui religionis nomine ad quæstũ suum sceleratissime abutuntur: aut quàm ab hominis Christiani officio sit alienum, doceam, eos impietatis, non dico damnare, sed omnino insimulare, qui se Christianos esse homines aperte profiteantur. Tantùm à te peto, vt si vllam in me fidem esse putas, tantùm huic meo testimon-

monio tribuas, quantum de his alicui, qui in Pomari perniciem vel stultitia, vel cupiditate aliqua occæcatus incumbat: sic enim certè de ipso existimo, vt de viro optimo, atq; religionis nostræ studiosissimo. Tum verò illud postulo, vt salua existimatione atque religione tua, quibuscunq; rebus poteris præsentem filium & absentem patrem iuuare, ijs omnibus eos mea causa diligenter complectare atque tueare. Nec enim dubito quin vel tu isti quæstioni ipse intersis, vel multos eorum ex quib. istud cogitur, familiaritate atq; amicitia coniunctos habeas. Caput commendationis meæ hoc est, vt vel iudicio & beneficio tuo, vel etiam gratia & autoritate tua, qua te in isto ordine valere plurimum scio, enitare, contendas, vt Pomari nobis salui atq; incolumes præstentur. Quod si feceris, cùm eos viros optimos atq; gratissimos cognosces; tum verò me ipsum singulari beneficio afficies, qui hac de re tam laboro, quàm qui vehementissime. Hoc vt velis, te vehementer etiam atque etiam rogo. De me autem, valeo dei benignitate, vt cùm maximè. Versor autem summa cum voluptate in ijs studijs, quibus ego nec suauius quicquam nec honestius vnquam esse duxi. Vale. Patauij. X. Id. April.

octauus longa illa & graui quartana liberatus. Simulatq; se ad nos contulerit (quod quidem paucis diebus futurum speramus) salutabitur à me tuis verbis diligenter: quod item officium tu, in referenda Petro Cafarello salute, mihi velim istic, prestes. Quæ apud Insubres agũtur, quaq; sunt acta, multorum ad vos literis & nuncijs perferri non dubito. Quid autem futurum sit, propter incertos bellorum exitus, dictu est difficile: sed tamen res in proximum discrimen videtur adducta. Nam neq; Mediolani magnos esse commeatus intelligo: neque eo sunt Galli ingenio, vt aßidendo, quàm pugnando malint vincere. Ita fore suspicor, vt alteri fame coacti, finiendi belli cupiditate: alteri de summa rei prælio decernere festinent & approperẽt. Quod si continget, lugebit, mihi crede, victor: vnus autem communis omnium hostis Turca triumphabit. Vale. Patauij, octauo Calendas Aprilis.

CHRISTOPH. LONG.
Octauiano Grimoaldo S. 2.

C*Vm mihi antea minime satisfaciebat Marcilius, quod nihil ad literas rescriberet meas, tum vero lecta epistola tua, ei grauiter succensui, quod ipse idem tuarum ad me literarũ cursum tamdiu impediuisset.*

Quid

Quid quæris? dabit mihi pœnas, nondum dico quas, aut quando: sed dabit tamen opinione sua & citius & grauiores, ipsum non scribere toties inuitatum, eundem tibi scribere cupienti, esse impedimento. Neutrum impune feret: idq; velim ei meis verbis denuncies, extra iocum. Tu posthac non quid alij cupiant, sed quid ego à te expectem, fac cogites: expecto autem septimo ad summum quoq; die tuas literas, etiam vt nihil magnopere sit quod scribas: quanquam hæc eiusmodi sunt tempora, vt epistolæ argumentum tibi deesse non possit. Sed de his nimium, & sæpe, & multa. De Rep. Hadrianus igitur noster in vltima adhuc est Hispania. Atqui maturo eius aduentu fore sperabam, vt si minus pax oriretur, bellum certe ex Italia depelleretur. Scis enim quantū is apud Cæsarem & gratia valeat & authoritate, apud Gallos sanctitatis opinione, & Pontificatus maiestate. Profecto si quis est, qui extorquere arma possit ex manibus iratorum Regum, Hadrianus noster est, qui cum pacis sit cupidissimus, & vir omni laude ornatus, tum vero ea est & potestate & authoritate præditus, vt eos ipsius arbitratu arma depositurος esse non desperem. Sed aduentu eius opus est, & in ipso Pontificatus domicilio Romæ commoretur oportet. Vix enim credas quantum trāsalpine

alpinæ gẽtes Vrbis nomini & dignitati adhuc tribuant. A principibus istis omnes teneri, & iamdiu tritas esse pecuniæ vias sciebam: tam immanem istic existere ambitum planè nesciebam. Sed hoc cõmune est rerum omnium publicarum vitium. Instruendæ classis consilium valde probo, nec quid tamen quadraginta triremes aduersus trecentum profuturæ sint, video: non sanè magis quàm qui obsidionis illius futurus sit exitus: quanquam si vera sunt quæ scribis, Cæsariani Gallis neque opibus, neque copijs cedunt, & sunt ipsa populorum beneuolentia munitiores, ac ducum suorum prudentia vigilantiáque multo superiores. Gallos equitatu & militum genere firmiores esse audio, & ad dimicandum paratissimos, quibus se tamen initia parum prosperè dederunt, amissis vno balistæ saxo, duobus simul clarissimis viris M. Antonio Columna, & Camillo Triuultio. Omnino vix tanti Gallis esse debuit Prosperum ipsum capere, & Mediolanum expugnare, vt illis in tanta talium virorum penuria, & alienissimo tempore tam misere spoliarentur. Ego quidem ipse Columnæ interitum grauius tuli, quàm eorum quisquam sibi facile persuadeat, qui eum male de me meritum esse non ignorant. Aduersatus est ille quidem causæ nostræ Romæ,

sed

sed neque tam vehementer quàm potuit, neque tam vllo maiore conatu, quàm nominis sui authoritate atque gratia: quam quidem apud Pop. Romanum labefactatum iri putauit, si quod mihi pollicitus erat, causæ nostræ patrocinium suscepisset. Itaq; vt tum eius ambitioni facile ignoscebam, sic eius nunc & acerbissimum casum doleo, qua vna mortuis ratione prodesse possumus, manibus bene precor & exopto. Camillum Triuultium Valentiæ quondam salutaui in hybernis, cum grauis armaturæ equitū alæ praeesset: familiaritas mihi cum eo nulla intercessit: sed ea vixit modestia, virtutis, prudentiæ fama, vt ex eius morte magnum ceperim dolorem, & theatrum nostrum in perpetuū claudi optarim. Verum quid agas? non modo libenter & inuitis nobis pugnant, sed nos etiam pugnarum suarum spectatores, nec id sine nostro periculo, esse cogunt. De Ioan. Medice longe alia hic narrantur. Circumsideri hominem artissime Soncini: quó etiam Galli finitimos populos spe diripiendi copiosissimi oppidi euocasse dicuntur: certe hic magna de eo sumus expectatione suspensi. Franc. Roborianus bene in præsens quieti suæ consuluit, quòd cum Pop. Florentino fœdus percusserit: sed vt sustinenda parum grati animi inuidia, & erupturo aliquando Gal-

lorum

lorum Florentinorumq́ odio par sit futurus, etiam atq́ etiam vereor. Eadem est Aestensis Alphonsi causa: quem in tanto belli ardore, quod praesertim eius potissimum causa sit excitatum, ociosum esse non oportuit. Baleares insulas à Caesare defecisse, huc nihil dum allatum fuerat: tantummodo Caesarem in Hispaniam cogitare audieramus, quem tu Bruxellis si Deo placet, faciundis tum coenis, tum ludis occupatum esse scribis. Omnino nihil à principum nostrorũ ingenijs faciat alienum, qui imperij sui rationem luxuria, voluptate, licentia definiunt. Nam Lescutũ aiunt in Gallorum castra cum omnibus suis copijs iam peruenisse incolumen; capta in itinere Nouaria, Vigleuae, & alijs quibusdam ignobilioribus castellis. Quod autem is inter scyphos & epulas, Apuliae minatur & Siciliae & Hispaniae, agnosco Gallicam fortitudinẽ. Sed haec tametsi mala sunt nobis, tamen iam tolerabilia longo usu facta. Illud quod de Turcarum regis terra mariq́ apparatu adscribis, planè exhorresco. Nam siue in Italiam siue in Pannoniam is veniet, hoc est si vincet (vincet enim, mihi crede, modo veniat) seruiendum nobis erit, & turpissime quidem seruiendum. Verùm hoc Deus viderit, qui quid nobis maximè expediat, vnus & videt & dare potest. Habes quod optasti, ad longissi-

gissi-

gißimam bene longam epistolam. Vale Patauij. Cal. April.

CHRISTOPH. LONG. Octauiano Grimoaldo S. 3

EXpectaui heri die toto auidißime, si quid à te ferretur historia dignum. Eadem in expectatione hodie fui vsq; ad horã sextam, quo quidem tempore scis tabellarios munere suo iam esse perfunctos. Quare cum tu nihil adhuc eorum quæ istic, accipe quæ multorum literis & nuncijs confirmata, hîc pro certis habentur, atque illud in primis ipsum. Falsum id esse quod nullo certo authore, sed ex opinione hominum atq; fama de Io. Medice nuper rescripsi. Transijt enim ad Gallos cum equitibus leuis armaturæ trecentis, grauis quinquaginta, militum verò cohortibus quatuor. Causam relinquendæ illi patriæ hanc fuisse aiunt, quod Vidonem Rangonium à Florentino Po. sibi in copiarum imperio prælatum ferre non posset. Nam tres illæ, quæ nuper Mediolano ad eosdem Gallos transfugerunt, equitum turmæ, eò se extrema stipendij inopia adductos affirmabant. Nouariam in Gallorum venisse potestatem proxime tibi scripsi, sed tum vi captam fuisse nesciebam: direpta est igitur, & cohortes partim Hispanæ, partim Germanæ tres, quæ illic

oppida, eaq; hostium copijs refertissima atq; munitissima consceder unt. Mediolanum fame Vrgeri Veri simile est, in tanta oppidanorum multitudine, tamq; arcte iā diu obsesso oppido, Vt nihil nisi furtim importetur. Consilia Prosperi, quæ iam sint, exputare non queo, præsertim cum & Heluetij ex animo res Gallorum iuuare Videantur, nec subsidij spes Vlla circuncesso ex Germania ostendatur, nec re frumentaria Galli tam anguste, quàm initio nunciatum est, Vtantur. Huc accedit quod pacificator Britannus à Gallo paucorum mensium inducias iam postulat, quo commodius de compositione agatur. Id ego sic interpretor. Summis difficultatibus, atque rerum Italicarun desperatione ddductum Cæsarem nostrum, inducias per Britannum tentare. Sed nihil, scio, impetrabimus. Nec enim tam stulti sunt Galli, tametsi stulti, quin quò ista spectent, aperte intelligant. Vereor etiam ne nos irrideant, qui nos huiusmodi nugis aliquid profecturos speremus. Omnino aut nouis auxilijs opus est, ijsq; præsentibus, aut præclara aliqua simul quà Ticino, quà Mediolano eruptione. Tertium nihil Video, nisi fœdam, omni consumpto commeatu, deditionem, aut certe fugam: quæ iam sibi nudius quartus aliquot Prosperi turmas ægre consuluisse audio: nam Rheti & Vindelici.

quos

quos secum Barrianus adduxerat, sensim dilabi dicuntur, & in germaniam reuerti. Barrianus quidem ipse quasi spe & animo fractus se iam Placentiam recepit, inde Mantuam cum eius ciuitatis principe petiturus. Quæ si vera sunt, non modo meliore loco res Francorum sunt, sed nostræ etiam plane deploratæ ac perditæ. Hadrianus noster cùm priuatas ad multos, tum ad amplissimum collegium literas publice misit, quibus verecunde dubitanterq; scriptis, ad extremum tamẽ significet, susceptam esse à se Romani sacerdotij procurationem, neq; sibi quicquam fore antiquius, quàm vt primo quoq; tempore ad gerendum Pontificatum in Italiam Romãq; veniat. Oneraria Venetorum triremi vsurus putatur, quam ad Cantabriæ littus nescio quomodo appulsam, præsidio suo instruxerit, & vt circumacta Hispania sibi Barcinone præsto esset imperarit. Equidem pro mea in eum beneuolentia mallem pedibus veniret, quàm se maritimis periculis & iactationib. id ætatis homo obijceret. Per Narbonensem prouinciam & tutius & honestius iter facturus mihi videretur: nec vllam abalienati Francisco animi suspicionem daturus. Mare quàm à prædonib. Gallis sit infestum, cùm alia ab eis interceptæ naues plurimæ declarant, tum verò duæ illa maxima, quarum

altera

altera superiore autumno cum omnibus Valentinæ nobilitatis reliquijs opibusq́ capta est: altera nuper, cum principibus Hispanis viribus duodecim, qui ad gratulandum Hadriano nostro in Hispaniam proficiscerentur. qua etiam vehebatur felix ille Iulij Medicis arcanorum consiliorum omnium scriptor: de quo tu quoq; ad me proximè. De Marcilio, incidi nuper in epistolam quandam Egnatij nostri, qua illum raræ probitatis virum appellat: ego verò raræ etiam humanitatis, & si ita pergat nullius officij hominem ipsum esse iudicabo. De elephanti barritu aliquid à te expecto. Vale. Patauij. 7. Id. April.

CHRISTOPH. LONG.
Leonardo Pomaro S. 4

OFficium meum, quo in te filioq́ tuo commendando sum vsus, cùm tibi gratum fuisse gaudeo, tum etiam alicuius apud Rogerium Barmam ponderis futurum non despero: de quo ipse si quid acceperis, velim me statim facias certiorem. Renouabitur enim, si quid opus erit, commendatio. Quod petis, vt in eandem rationem ad Franc. Deloinum scribam, literas confeci, easq; cum his ad te mittam. Aliter autem cum eo atq; cum Barma egi: vel quia alina est ad ipsum quæstio-

nis indicem, aliud ad eum qui in consilio sit, scribere: vel quia me apud hunc amore tantum & gratia valere existimem, ut longa illa causa explicatione nihil necesse sit, praesertim cum à procuratoribus vestris de re tota certior factus sit, atque diligenter eruditus. De reliquo sic tibi persuadeas velim, nihil esse quod ab industria, studio, officio, re denique nostra proficisci possit, quod non libenter ad tuendam dignitatem tuam sim collaturus. Vale: ac animo forti magnoque fac ut sis. Patauij. V. Idus Aprilis.

CHRISTOPH. LONG.

Francisco Deloino S. 5

NEscio quàm tu pro nostra necessitudine literarum mearum officium desideres: mihi quidem non modo certa res nulla, sed ne genus omnino epistolarum aliquod in mentem adhuc venit, quo quidem tecum commode agere potuerim. Scis enim cùm qua tempora profectionem meam haud ita longo interuallo sint consecuta: tum verò quod meum non sit, inanibus literis amicos colere, eos praesertim, quibus à Rep. non satis esse ocij exploratum habeam. Quo quidem in numero cùm te unum ex omnibus esse distentissimum certo scirem, non obliuione tui, neque negligentia mea nullas tibi adhuc misi literas, sed

quia nihil planè haberem, de quo ad te hominem occupatißimum, tam longe gentium scribendum existimarem. Verum de mea erga te obseruantia dabuntur, spero, ea aliquando à me signa, quibus facile indicarus sis, tam hic à me tui memoriam summa cum beneuolentia cultam esse, quàm & summa tua dignitas, & singularis tuus erga me amor postulare videantur. Interim de eo tecũ agam, quod me nunc ad has tibi scribendum literas potißimum adduxit. Leonardo Pomaro Medico, & Lugduni sum vsus familiarißime: & Venetijs, quotiescunque cò me animi causà confero, vtor adhuc non minus familiariter. Is in suspicionem impietatis istic nescio quomodo venit: puto, quod & homo Hispanus sit, & Lugduno ante aliquanto profectus, quàm in id hominum genus, quos Marannos appellant, inquiri cœptum esset. Sed hoc, vt in rebus aduersis, si non æquo, forti certè animo tulisset: illud autem non grauißime ferre non potest, quod præter damnatæ sectæ ignominiam, & in absentis etiam fortunas quadruplatores iam inuaserint, & in suum caput de filio suo accerbißime istic queratur. Ac filium quidem, qui in Gallia sit natus, atque Lugduni sanctè institutus, tum ipsius probitas atque innocentia, tum verà illa quæ in eius ore elucet Gallica

liberalitatis simplicitas atque facilitas facile ab isto crimine vindicabit. De patre verò, quem tibi minime cognitum esse reor, sic tibi velim me autore persuadeas, virum esse planè bonum illum & doctum, & ab illa cuius nunc insimuletur, superstitione longe alienissimum. Scio equidem non esse prudentis affirmare de voluntate alterius: sed si tamen ex vultu, ex oculis, ex sermone, breuiter si ex longo vsu & consuetudine penè quotidiana cuiusquam sensus & mens perspici potest, ausim tibi recipere nihil minus in Pomarum cadere, quàm vanam istam, propter quam nũc in periculũ vocatur, superstitionem. Quanquam nisi me fallit opinio, non tam vlla læsa religionis suspicione periclitatur, quàm quod magnam pecuniam Lugduni habere existimatur. Nosti etiam tu, quæ sit & horum temporum ratio, & quàm impium hodie istic & graue crimen, Hispanum esse atque locupletem. Sed non faciam, vt te aut istorum improbitatis accuratius admoneam, qui religionis nomine ad quæstũ suum sceleratissime abutuntur: aut quàm ab hominis Christiani officio sit alienum, doceam, eos impietatis, non dico damnare, sed omnino insimulare, qui se Christianos esse homines aperte profiteantur. Tantùm à te peto, vt si vllam in me fidem esse putas, tantùm huic meo testi-

mon;

monio tribuas, quantum de his alicui, qui in Pomari perniciem vel stultitia, vel cupiditate aliqua occaecatus incumbat: sic enim certè de ipso existimo, ut de viro optimo, atq; religionis nostrae studiosissimo. Tum verò illud postulo, ut salua existimatione atque religione tua, quibuscunq; rebus poteris praesentem filium & absentem patrem iuuare, ijs omnibus eos mea causa diligenter complectare atque tueare. Nec enim dubito quin vel tu isti quaestioni ipse intersis, vel multos eorum ex quib. istud cogitur, familiaritate atq; amicitia coniunctos habeas. Caput commendationis meae hoc est, ut vel iudicio & beneficio tuo, vel etiam gratia & autoritate tua, qua te in isto ordine valere plurimum scio, enitare, contendas, ut Pomari nobis salui atq; incolumes praestentur. Quod si feceris, cùm eos viros optimos atq; gratissimos cognosces, tum verò me ipsum singulari beneficio afficies, qui hac de re tam laboro, quàm qui vehementissime. Hoc ut velis, te vehementer etiam atque etiam rogo. De me autem, valeo dei benignitate, ut cùm maximè. Versor autem summa cum voluptate in ijs studijs, quibus ego nec suauius quicquam nec honestius vnquam esse duxi. Vale. Patauij. X. Id. April.

CHRISTOPH. LONGO. Octauiano Grimoaldo S. 6

ERgo non fugam Barrianus meditabatur, sed stratagema illud fuit, quo deceptis noctu hostibus secum Prospero cõmodius coniungeret: ego verò quid ea coniunctio illis profutura sit non dispicio. Nam si dimicandum est, Gallos à tergo & fronte ancipiti prælio destineri fuit satius: sin bellum ducendũ, Ticino eis omnia infestiora reddi potuerunt. Sanè ne illud quidem mihi probatur, quod ipse cuius maximè peteretur caput, rebus adhuc dubijs vel aduersis potius, tanto periculo se in tantum periculum conieceris. Aut Gallos planè cæcos esse fateamur necesse est, aut omnes eos daturos operam, vt ne is è manib. elabatur, quo aut in potestatem redacto, aut cæso, belli finem sibi statim fore non dubitant. Quare non modo omnes præsidiorum suorum exitus posthac diligentius custodient, sed maiorib. etiam si res coget animis depugnabunt. Neque tamen, si sapient, in aciem descenderint, non quia Mars sit communis, sed quod aßidendo interuentam victoriam consequi possunt: nisi fortasse eorum castra ad extremum oppugnaturi sumus: quod ipsum à Prospero minimè commissum iri certo scio. Sed si Galli eo quo dixi consilio pugnam detrectabunt, qui

omni

omni tum copiarum, tum opum genere hostibus longe præstant, quid imperatoris nostri prudentiæ relinquetur loci? Non tantum, inquies, in Gallos homines cadit, vel consilij, vel constantia. Si ita est, summis vtrinq; pugnabitur odijs, idq; inter Heluetios & Germanos, qui de virtute sua hoc prælio decretum iri arbitrantur. Quem porrò sit acies habitura exitum dici non potest: sed tamen nisi quis Panicus existat casus, magno victoribus, stabit victoria. Nam Hetrusci belli rationem ab eius, quæ hic instat, pugnæ euentu totam pendere video. Ego certe animi vehementer pendeo, nec quid ad te scribam magnopere iam reperio, nisi hic vituperari Hispanos in Vigeuana arcis deditione, quod cum Italis commilitonibus suis non minus ac sibi consulere potuissent, irati hostis arbitrio eos reliquerint: nam de Alexandria à Gallis recepta, hic iampridem audieramus. Vale.

CHRISTOPH. LONG. Steph. Saulio S.

FRanciscum Deuarium Corcyrensem, cuius ministerio in rebus domesticis biennium ferè sum vsus, tibi vnice commendo. Dimisi autem illum à me, non quo mihi non satisfaceret operis suis (satisfecit enim cumulate

mulate & fide, & beneuolentia, & modestia, & probitate) sed quod in animo sibi esse diceret, Romam hoc tempore visere, & dum per ætatem liceret, multorum hominum mores nosse, & vrbes: quam quidem in opinionem, quocunq; ille modo nunc venerit, est tamen a nobis in hoc conatu adiuuandus. Quare per mihi gratum erit, si curaris, vt apud virum aliquem grauem & honestum istic ei esse liceat. Quod vt velis, te etiam atq; etiam rogo. Nunc venio ad tuas literas, quas hic duabus deinceps epistolis accepi. In earum priore paululum me recreasti, qui spem reditus tui nobis aliquam attuleris; obscure tu quidem illud, sed (vt opinor) non temere. Itaq; quod me isto vocas, idq; mihi das consilij, quod rationibus nostris sit omnino accommodatius, quàm tuis, agnosco tuum in me amorem: sed nihil mihi scito vsu atq; consuetudine tua esse iucundius, vt ne si istic quidem Pontifex sit Maximus, apud eum malim viuere, quàm hic prudentia & suauitate tua aliquando perfrui. Quare si tu Patauium venturus es, nulla me hinc profecto ratio adduxerit. Sin minus; cùm Hadrianus noster in Italiam aduentarit; tum aut tecum de eo quod scribis, per literas deliberabimus, aut consilium tibi nostrum statim expediemus. Interea quod prouidendum mihi censes, ne

nimium

nimium opera in rem minime necessariam conferam, atq; doctrina studio abstrahar à rebus agendis: ego vero neque ingenuarum artium tam sum studiosus, vt eo quidem nomine adhuc vituperari à quoquam recte possim: neq; vllam sanè hodie magnopere video actionem, quæ literarum nostrarum vsui, delectationi, honestati sit anteponenda: nisi tu fortasse in ea es sententia, vt principib. istis seruire, sit hodie Remp. gerere, atq; administrare. Sed hoc quoq; ipsum aliâs. Literas, quas Genua proficiscens, mihi abs te scriptas ais, nihildum accepi. Brisso mecum erat, cùm superiores tuæ mihi sunt Patauij redditæ. Is cùm mihi de te alia multa, tum illud etiam, vt domum tuam & rem familiarem sibi patere voluisses: quod ipsum, etsi ab ista singulari tua liberalitate non erat alienum, fuit mihi tamen auditu iucundissimum. Scripturum eum ex Mutinensi, quemadmodum tibi pollicitus est, cõfido. nam mihi quoq; ex literis tuis à me appellatus, id se facturum recepit. De Hadriani ad Collegium amplissimum, & S. P. Q. Romanum literarum exemplis valde te amamus. Respondi priori, venio ad alteram: in qua illud etiam mihi fuit gratissimum, quod ex consilio nostro omnia prius à te acta essent, quàm literæ meæ tibi venirent. Ex eo enim iudicaui quàm cõsentientibus essemus

 inter

data ad me tua nulla adhuc pertulit, literas tantum Venetijs reddidit. Ex eius sermone scribam ad te accuratius, si quid modo erit huiusmodi, quod literis recte committi possit. Vale. Patauij. III. Id. Mai.

CHRISTOPH. LONG. M. Ant. Flaminio S.

HEctorem nostrum, qui mihi literas tuas attulit, per ocium nondum conueni: eo conuento alteras ad te dabo. Interim ain'tu periculum esse, ne Lælio nostro non modo equester census, sed etiam equus adimatur? Atqui census in eum ordinem à Leonte nostro lectus est, & statim ab eius morte, turmæ, vt audio, præfectus. Sanè nudiusdecimus ab eo mihi sunt redditæ literæ, quibus non modo tale quiddam mihi visus est nihil metuere, sed altos etiam illos decurionis spiritus gerere. Sic enim cessationem suam mihi excusat, vt me, quod de ea apud Marianum Castellanum per literas queri leuiter sum ausus, etiam acerbissime accuset. Sed hoc nobis humaniter ferendum est: illud autem quod de Alexandrino adscripsisti equite, minime dissimulandum. Hominem nobis tam amicum, tam probum, tam doctum, spirantem adhuc & viuum à scelerato isto Chiromante

mante domi sua defossum esse. Hoc Lælius vi- det, nec cum vniuerso equitatu subuenit e- quiti præsertim Romano? nam de agresti il- la, in quam sese abstrusurum esse Furnius Molsa affirmaret, spelūca, factus sum à Bris- sone nostro certior. Ac de Furnio quidem non valde sum miratus: vult enim Furniam suā imitari, quam sese in recentem istum Lupa- rum Furnum iam abdidisse, intelligo. Brisso- nem ipsum sum miratus eò insaniæ perduci potuisse, vt ab ista hominum luce in solitudi- nem & tenebras confugeret. Equidem ve- reor ne tu quoque quasi fatali quodam malo eòdem prolabare, qui à grammatistis istis tam contumeliose sis acceptus, vt ne inter poë- tas quidem tibi iam quicquam relictum sit loci, qui etiam in disertorum fueras numē- ro, & vtriusque generis hominum existima- tor habebare acerrimus. Sed istuc tua culpa est, qui Academicorum tuorum institutum oblitus, ausus sis aliquid de me certius affir- mare, non modo quàm res ipsa, sed istorum etiam aures paterentur. An nescis ab Eras- mo nostro laudatos esse Scarabæos & Crabro nes? eosdem à nobis perpetua oratione vitupe ratos? Quid igitur tibi venit in mentem, vt me illi non modo & comparares & æquares, sed etiam asseuerāter anteponeres? Ergo aut tibi solum vertendum est, ne apud istos indo-

ctius

stius habeare, qui cum ignorantia professoribus iamdudum verseris: aut ex Academia ipsius disciplina commutes orationem, ostendasq; me Erasmo non modo non ante ferendum sed ne conferendum omnino. Quod si feceris, cum tu voluntates eorum facile recuperaris, tum verò me magna inuidia etiam liberaris. Sed hæc hactenus iocati. Franciscum Deuarium Corcyrensem, qui has tibi reddidit, velim à me etiam atq; etiam commēdatum habeas. Nam cùm mihi ministerio suo cumulate satisfecit: tum ea est probitate, & fide, et pudore, vt tametsi ipsum in studijs meis minime accommodatum esse intelligam, tamen inuitus eum à me dimittam. Caput commendationis meæ hoc est, vt tantisper eum suscipiatis & tueamini, dū aliquid in quo spes sit, istic nanciscamini: quod ipsum nec lōgum, nec difficile fore spero. Hoc te tam rogo, quàm quod vehementißime. Vix enim credas quantopere laborem, vt mea commendatione, tuo studio, Saulij nostri vel officio, vel beneficio rebus suis non male consultum, si probus adolescens intelligat. Si fuisset ad literas nostras vel ætate, vel natura aptior, profectò non tam facile à nobis discessisset. Reliqua enim indoles eius ita mihi probatur, vt nihil suprà. Vale & communes amicos à me saluere iube. Patauij, III. Maij.

His

tur vtrum fateri malis, μνημοσύνης ἁμάρτημα, an militaris insolentiæ ferociam: omnino enim plaga ibi accipienda est. Sed illa leuior ignauis, inquies: nam hæc honestior ἀνδρὶ δεινῷ κοσμῆσαι ἵππους τε καὶ ἀνέρας ἀσπιδιώτας. Vtrum voles: modo culpam agnoscas, & post hac verba mea simplicius interpretere. Extra iocum mi Lali, charissime, nunquam te mei oblitum existimaui, non sanè magis quàm, vt scribis, tui. Scio enim qãnti me facias, quamq; sis in tuendis amicitijs & firmus & constans. Neque vero ego, cùm ad Marianum scripsi verendum mihi esse, ne tibi planè excidissem, qui ipso anno nihil scripsisse, aliud volui atque te leniter pungere, vt literas quoquomodo elicerem tuas, In quibus etsi me asperrime obiurgatum esse à te voluisti, fuit ea tamen mihi obiurgatio cessatione tua non solum tolerabilior, verum etiam planè grata atq; iucundissima: præsertim cùm & abundantiam quandam tui erga me amoris ostenderet, nec te istic tam equo meruisse, quam optimis atq; elegantissimis scriptoribus operam dedisse significaret. Caue enim putes quicquam adhuc nitidius à te profectum, aut mihi certe missum esse ornatius. Quare cùm excusationem tuam accipio, tum verò etiam tibi gratulor, qui tantum in studiis nostris nauaris

operas

CHRISTOPH. LONG.

Camillo Theolo S. 10

Maxima sum ex tuis literis affectus voluptate, non eo solum, quod suauissime atque perhonorifice scripta magnam tuæ erga me obseruantiæ significationem haberent (quanquam id ipsum mihi pro eo sanè ac debuit, fuit gratissimũ) sed quod ea etiam verborum puritate atque elegantia essent bellissime contexta, vt illam, quam de studiorum tuorum cursu præceptam animo habebam opinionem planè confirmarent, atque haud scio an etiam vincerent. Omnino mihi non solum æqualib. tuis, quos quidem norim, præstare iam videris omnibus: sed eò quoque singulari quadam naturæ indulgentia peruenisse, quò haud ita multos adolescẽtes pari studio atque diligentia aspirasse exploratum habeo. Quare cùm tibi de ista tui in percipiendis literis ingenij facilitate atque processu gratulor: tum verò te hortor, vt quibus artib. operam tuam omnem adhuc dedisti, in ijs ipsis tibi tamdiu elaborandũ putes, quoad tam vberes atq; maturos studiorum tuorum nobis edas fructus, quàm pulchros atq; suaueis literatæ istius tuæ puritiæ flores iam protulisti. Quod si feceris, cùm rationibus tuis optime consulueris, tum verò & ex industria

tua magnam aliquando voluptatem ceperis, & nomē tuum immortalitati cōmendatum consecraris. Quod autē me ad reditū amantissimis verbis inuitas, facis vt in acerba grauissimæ iniuriæ recordatione, summa tamen delecter orationis tuæ dulcedine. Ne viuam, si quid adhuc hoc in genere scriptum legi humanius, vel etiam accuratius. Verum ea est, ne fortè nescias, mea causa, vt tanta de re nihildum à me constitui possit. Si quorum tamen voluntatibus aut precibus vnquam in eo cessurus sum faciam vt intelligas, magnum ad id ipsum literas tuas pondus attulisse. De reliquo sic tibi velim persuadeas, nullū esse, neque officij neq; studij genus, quod quidē à me proficisci, quo non ego ad te ornādum, extollendum sim libētissime vsurus. Tu modo fac, vt in me amādo perseueres, & literis tuis nos interdū appelles. Hoc mihi, hoc tempore, facere nihil potes gratius. Saluta meis verbis fratres tuos, pueros optimos atq; humanissimos. Vale. Patauij. Id. Maij.

CHRITOPH. LONG.
Steph. Theolo S. 11

L*Egi Camilli tui, pueri humanissimi atque optimi, ad me epistolam. Vix dici potest quantum ex eo perceperim voluptatis.*

Equidem

Equidem ea lecta facere non potui, quin & puero ipsi statim rescriberem: & tibi, quo potissimum autore in recta studia incumberet, etiam gratularer. Scito enim neque suauius, neque aptius quicquam, non modo ab ista aetate, sed nec à multò quoque adultiore, postulandum fuisse ijs literis, quas ille ad me nuper dedit. Ne me hoc putes auribus tuis dare. Non vulgare quidem fuit, quod de ingenio eius & industria expectaui: sed vicit tamen opinionem meam, atque ita sanè vicit, vt istas paucorum annorum accessiones, non excurrentis alicuius naturae incrementa, sed euolantis praeclare cuiusdam indolis processus esse iudicem. Tu (quaeso) fac, vt in quam ingressus est discendi viam, ab ea ne transuersum quidem vnguem. Habeat Ciceronem semper in manibus, hunc legat ex omnibus vnum, hunc amet, hunc admiretur, ab eodem ipso si quid scribendum erit aut dicendum, non dubitanter sumat & mutuetur, sors enim, vt ille ait, fit ex vsura: reliquos, cum erit ocium, & iudicium ipse facere poterit, tum attinget. Interim hunc nunquam de manibus deponat: ex eo quasi ex purissimo quodam atque vberrimo Latini sermonis fonte, omnem emendate loquendi copioseq́; dicendi rationem hauriat. Afferrem hanc in rationem vulgò non satis probatam

 plura

plura, nisi tecum agerē, qui scias & videas, quàm inquinata sit & absurda eorum hodie oratio, qui alio atq; Cicerone ipso dicēdi scribendiue magistro sunt vsi. Illuc igitur redeo. Sic mihi placuerant Camilli tui literæ, vt gaudium meum ad te continuo per epistolam deferendum esse duxerim: idq; cùm pro mea in nomen Romanum beneuolentia feci, qui ingenijs vestris supra omnē fidem faueā, tum vero vt eius quam tibi debeo, memoriæ voluntatisq; significationem nonnullam darem: qui me vobis, vt nunc quidem est, ratione alia memorem & gratum ostendere possum nulla. Nam Camillum ipsum, si quid istiusmodi ætate certi pronunciari potest; in eorum certe quàm paucorum refero numerum, quos parentibus lætitiam, sibi opes & gratiam, posteris etiam suis gloriam aliquando allaturos esse sperem. Quæ res quoniam ad te vel maxime pertinet, qui eum talem tum procrearis, tum liberali tua institutione finxeris: vide ne quid vel de ista tua diligentia, vel de studiorum eius ratione in hoc ætatis flexu remittatur. Vale, & vxori tuæ Ludouicæ fœminæ primariæ, meis verbis gratulare. Patauij. Id. Maij.

CHRISTOPH. LONG. Iac. Sadoleto S. 12

BInas ad te iam dedi literas: alteras perpaucis ante Leötis nostri obitum diebus, alteras statim ab eiusdē interitu. Eas vt acceperis, sane vereor. Nihil enim tu adhuc rescripsisti, homo cùm cæteris in rebus diligētissimus, tū verò in scribēdo impiger & officiosissimus: sin autē respondisti, vide cui dederis. ego enim his quinq; mensib. nihil neq; à te, neque de te. Itaq; faciundum putaui, vt eodem exemplo tecum agerem. & hic te, ne me literarum tuarum desiderio diutius torqueres, rogarem. Nihilo enim meliore etiam nunc loco res nostræ sunt, quàm tū erant, cùm superiores tibi mitterem. Spes tantummodo quædam ex Hadriani pontificatu, mihi iniecta est. Omnino valiturum apud eum vel commune ciuitatum nostrarum vinculum, vel quod ipse cum Philippo Caroli Cæsaris patre in Hispania vixerim, non despero: sed vt vsq; dum ille aduētarit, & nobis ad eum ipsum aditus patefactus sit, ocium nostrum honeste tueri possimus (quoquo enim adhuc modo possumus) tui est mi Sadolete tum consilij, tum etiam auxilij. Verum hoc ex re & commodo tuo. Nam illud à te etiam atque etiam vehementer peto, vt si quod futurum certo scio, singulari istius tuæ virtutis doctrinæq; laude Pont. Max. commendatus, in familiaritatem eius aut amicitiam veneris,

idem me tibi quadam studiorum societate vel opinione potius coniunctum atque necessarium esse intelligat. Hoc si feceris, & me vel iudicij, vel beneuolentiæ tuæ testimonio apud eum ornaris, faciam vt eius te officij ne vnquam pœniteat: memorem quidem me semper, & gratum certe experiere. Vale. Patauij. XVI. Calen. Iun.

CHRISTOPH. LONG.

Mariano Castellano S. 13

QVod tibi Lælius Maximus de scribendo receperat, in eo fidē suam liberauit. Dedit enim ad me literas, vberrimas quidem illas & elegantissime perscriptas: sed in quibus me grauissime accuset, quod de cessatione sua apud te familiarius queri sim ausus. Hoc eò pertinet, vt tibi posthac literas meas vni missas existimes, præsertim si quid ijs huiusmodi consignaro, quod homines nobis parum amici in aliam atque velimus, partem accipere possint. Nam si iocationibus ad te nostris, quasi grauiorib. quibusdam aculeis Lælij animus ita offensus est, vt stomachosioribus literis ea de re mecum expostulandū putarit: quid cæteros cēses, quos nec vlla erga me beneuolentia, nec politior vlla

humani

humanitas mihi coniunxit? Sed de his nimis multa, præsertim ad te, qui semel tamen à me admonendus fuisti, ne dum alios ex tuo in me amore metiris, nouas nobis istic turbas incautus excites. De Flaminio quod benigne polliceris, respondes illi omnino, quam de prolixa tua atq; benefica in studiosos omnes natura semper habui, opinioni: sed nihil eo quod ostendis etiam nunc est opus. Inita est enim à nobis ratio, quemadmodũ hic adolescẽtem tueamur. In Vestiario tantum laboramus: in quo si adiutus à te fuerit, ocium eius liberalitate tua constitutũ esse iudicabo. De Panegyricis, res tota tui est consilij. Mea quidem non magnopere interest, nisi quod istos emendatiores esse scio ijs, quos describendos curares. Noui librariorum vestrorũ somnolentiã, imperitiã. Sed de hoc, vt dixi, ipse tu statues, cuius potissimum res agitur. P. Bembo mandata tua exposui: eram enim apud eum cùm literæ tuæ mihi sunt redditæ. Narrabat is illo ipso tempore quæ tu extremis tuis literis de acerbissimo Molsæ nostri casu adscripseras. O male factum. Verum ita se habent res humanæ, vt hæc nobis, neq; inusitata, neque intolerabilia videri debeant. Ad hos enim fortunæ casus nascimur. Quid etiã? Accepi à Camillo Theolo literas, quas is te autore mihi miserit. Visa est mihi elucere in ijs supra

pueri ætatem, quadam ingenij eruditionisq́; forma. Qua quidem de re & cum ipso, & cum patre eius eo statim egi consilio. Vt alter à me laudatus magis excitaretur ad laudē, alter omnem in excolendo filij ingenio adhiberet diligentiam. Vale. Patauij. XVI. Cal. Iun.

CHRISTOPH. LONG. Octauiano Grimoaldo S. 14

V*Ereris, opinor, nequid mihi literis tuis molestia afferas: quam enim ego aliam cessationis tua causam esse suspicer? Atqui ego nihil tale veritus scribendum ad te putaui, & eum qui has tibi reddidisset etiam diligenter commendandum. Peto igitur abs te, vt ipsum tantisper apud te esse velis, dum nauem & tempestatem sit nactus idoneam. Dimittendi à me hominis causa nulla planè est alia: nisi quod & ipse vrbem visere cupiat hoc tempore, nec ego eum studijs meis satis accommodatum intelligam: praterea enim sic fideliter beneuoléque operam suam mihi nauauit, vt tametsi ocij nostri rationibus sit minime omnium aptus, tamen me non libente discedat. Neque id vero ipsum mea causa, cui ministri deesse non possunt, sed quod verear ne rerum omnium ignoratione perditus, planè perdatur miser adolescens*

lescens. Vides ætatem, vides formam. Prosecutus sum eum viatico satis liberali, vberiore quidem certe, quàm facultates meæ paterentur. Habet etiam à me ad Stephanũ Saulium, & M. Anton. Flaminium literas cõmendatitias: veruntamen si quos tu Romæ habes amicos, quibus eum recte commendare poßis, de ipso velim ad eos diligenter scribas: istic vero, vt honoris mei causa, dum cõsciderit, ei de habitatione accõmodes, te etiam atque etiam vehementer rogo. De Hieronymo Sauorniano si quid habes, fac sciã. Bembus hic te ad Id. Iun. expectat, ego verò etiam ante eum diem, literas tuas auidißime: nec verò te deterreo, quo minus in Gallos iam scribas, qui cùm à pecunia tam flagitiose essent imparati, tantos tamen tota Italia tumultus commorint: sed me magis mouent, qui ab ista Turcarum classe impendent Reip. Christianæ casus & miseriæ: quanquam Panones, Germanos, Sarmatas, Sauromatas magnis hac æstate copijs impetum in Thraciam facturos audio. Certe qui illinc veniũt Pannones, Byzantium suum iam numerant. Sed de his abs te doceri malim. Vale. Patauij. XVI. Calenn. Iun.

CHRISTOPH. LONG.
Octauiano Grimoaldo S. 15

QVàm perturbato ad me animo scripsisses, etiam te tacente, vel ex eo facillime collegissem, quod nihil de ijs quæ potissimum abs te expectabam, mihi misisses. Ac profecto ea perturbationis istius est causa, quæ vel fortissimum quemuis de statu suo deijciat. Nos tamen hic ea de re nihil omnino accepimus: contrà potius heri, Adornios nostros male acceptos & repulsos, sese in citeriorem Galliã trepide ægreq; recepisse: nam vel Prospero vel Piscariano Genuam cum exercitu proficisci, saluis Gallorum pactionibus non licuit. Sic enim ijs nominatim cautũ audio, vt néue Prosper, néue Piscarianus, néue eorum exercitus quinq; passuũ milibus Cremona longius discedat: quod ipsum à Gallis cum alijs de causis exceptũ esse suspicor, tum vero ne sine iusto exercitu turpissime obsessi viderentur. Sed quæcunq; vel his id postulandi causa fuerit, vel illis eò descendendi: certum est, si quidem vera nunciãt ij, qui illinc veniunt, neque Prosperum, neque Piscarianum cum omnibus copijs in Liguriã profectos esse, & haud ita à Cremona longe, nudius etiam tertius castra habuisse. Hæc hodie, cras ad summum, firmiora sciemus. Nec enim res tanta diu celari potest. Confirmauit mihi nuper iterum P. Bembus, te hic propediem futurum: quod si erit, erit id mihi

optatiss

optatissimum, qui coràm cupiam de rebus communibus tecum commentari. Sin minus, agam per literas accuratius, aut ipse etiam ad octauum Idus istò me conferam. Literas tuas simul atque accepi statim ipsi Panegarola reddidi. Rogatus à me nunquid ad te vellet, constitutum sibi esse respondit tabellarios suos tibi hodie mittere. Vale. Patauij. 3. Non. Iun.

CHRIST. LONG. AEGIdio Viterbiensi Card. S. 16

CVm nuper essem apud Petrum Bembum, hominem amplitudinis tuæ studiosissimum, lecta est mihi, ab eo quædam epistola tua, quam paucis à te sibi missam diebus, & tua etiam manu suauissime atque humanissime scriptam esse diceret. Ea quàm illi iucunda fuerit, tute vel pro vestra cõsuetudine, vel ex eo etiam quod totam mihi recitãdam ipse putarit, facile existimare potes. Mihi quidem infimum eius caput, quod quidem vnum ad me pertinebat, tanta fuit voluptati, quantam vix vllis verbis hic aperire queam. Tametsi idem nõnihil admirationis attulit, quod aditũ mihi ad cognitionẽ tuam patefactum esse etiam munitum significaret, qui me tibi ne nomine quidem, adhuc no-

tum esse arbitrarer. Sed tamen voluptas ipsa incredibilis fuit, cum me tanti abs te fieri perspicerem, ut me tuis verbis, tanti viri ore, per quàm amice & honorifice salutatum esse velles. Scio equidem nihil esse in me eiusmodi, quòd te ista doctrina atq; dignitate virũ, ad amicitiam expetendam meam adducere debuerit: sed tamen facere non possum, quin isto tuo vel beneuolentiæ, vel iudicij testimonio plurimũ delecter: & de eo etiam tibi gratias agam immortales, quod me ad tuorum numerum prius adscripseris, quàm id ego aut optare, aut omnino sperare fuerim ausus. Qua quidem ex re facile quoque intelligo, quàm non sim facile expectationi de me tuæ responsurus: cui tamen, uti spero, satis à nobis quoquo fiet modo, si vel perpetua grati animi memoria, vel ullo studiorum nostrorũ fructu, testimonij tui laudem sustinere atque tueri potero. Sic enim velim tibi persuadeas, ita me tuis literis animatum esse, ut iam sim ciùm ocium nostrum, quod minimè fieri posse videbatur, complexurus multo ardentius: tum verò te eo habiturus, & obseruantiæ, & sanctitatis loco, quo is apud me debeat esse vir, quem & mihi amicissimum, & in amplißimo ciuitatis nostræ gradu, singulari quadam & eximia tum optimarũ artium atq; virtutum commendatione, tum verò etiam

diuina

diuinæ cuiusdam eloquẽtiæ laude florentem, collocatum esse non ignorem. Extremum illud erit: quod equidem non adscriberem, nisi & grauissimos viros idem rogare atq; rogari solitos esse scirem, & ipse parum his confiderem artibus, quibus me tibi commendatum esse suspicor: sentio enim quàm parum ab ijs sim vel ornatus, vel instructus. Peto igitur abs te, vt quando me tua sponte in fidem atq; amicitiam recepisti tuam si minus studiosa nostra vitæ gratia, constantia quidem planè tua causa, in ista ad me amandum animi inductione atque voluntate perseueres. Ego enim ne quod studium aut officium in colenda amplitudine tua, meum vnquam requiratur, perficiam: opera quidem certè, vt ne quis id vllo tempore iure desideret, à me dabitur, eaq; optima atq; perpetua. Vale. Patauij 4. Calend. Iun.

CHRISTOPH. LONG.

Nicolao Draconi S. 17

Etsi de tua erga me beneuolentia minimè dubitabam, qui quàm cùm cæteris in rebus omnib. tum verò in tuendis amicitijs constans esses & firmus, exploratum haberem: tamen scito mihi literas tuas, ex ea etiã parte fuisse iucundissimas, quatenus me de perpe-

perpetuo isto tuo in me amore certiorem faciundum putasti. Nam quod scribis te, vetere illo depulso morbo, ac pristina planè recuperata valetudine, cum mansuetioribus musis rationem habere, & in literis totum prorsus viuere cœpisse: id verò ipsum huiusmodi est, vt si quis politiori humanitati faueat, ab eo tibi vere gratulandum existimem, ego quidem certè eo maximè nomine & gaudeo, & vt tibi ista, tum valetudine, tum ocij suauitate in perpetuum frui liceat, mirifice cupio atque vehementer exopto. Nec enim mihi dubium est, quin si id contingat, eos sis aliquando editurus, ingenij & industriæ tuæ fructus, qui & nobis, qui te facimus plurimi, voluptatem afferant maximam, & tibi etiam ipsi gloriam pariant sempiternam. Sed de mea erga te voluntate, neque mihi hic scribendum puto, & si quid de ea vnquam significare velim, eris tu mihi imitandus, qui arrepto ex Fuluij literis testificandi amoris tui loco, non prius verbis quàm re ipsa declararis, quàm tibi res meæ essent curæ, idque cum à me ne leuissime quidem fuisses admonitus. Sic enim velim tibi persuadeas, nihil abs te potuisse hoc quidem tempore, proficisci ad me gratius ijs, quæ de Vincentio Variano tua sponte tam diligenter curasti. Omnino enim aliquis istæ virtutis & ingenij indole mihi opus est, id est

is, qui

is, qui tum meis, tum suis pariter studijs bene consultum velit, & prospicere possit. Nodus hac in re vnus occurrit, neq; is sanè facilis, quod discipulum iste se apud me fore, non ministrum arbitratur. Cum ea, vt nosti, mea sit ratio, vt ludus mihi nunc aperiendus non sit, sed vno eiusmodi aliquo opus qui operas ea mihi cõditione locet & prastet suas, qua tecum Fuluius & Cãdidus hic vixerũt: tamet si multo minus negocij apud me habiturus iste sit, quàm illi tecum sustinuerunt. Primum enim scis, quàm ipse raro in publicum prodeam, & si quando domo exeam, vt nunquam pedissequo, semper vtar aut comite aliquo, aut ipse etiam solus vrbem obeam. Deinde si quid est domi sordidius ministeriũ, suis id operis curatur. Lectus modo vnus ei sternendus est: praterea nihil, quod eum à studijs abducat aut pudeat. Quanquam ne hoc omnino seruile iudico, tantum ocij tam parua opera, eaq; liberis hominib. hodie vsitatissima, & plerisq; etiam optatissima, redimere atque comparare. Ita si Vincentius tuus, quem tu mihi & honesto admodum loco natum & fortuna esse scribis optima, eo est animo, vt literarũ causa eò descẽsurus sit, facies me quã primũ certiorem, vt Franciscum à me dimittam, & eius rationib. quoquomodo consulã: sin tanti literas & artes nõ facit nostras,

strae, curato mihi alium: cui si affuerint caetera, quibus istum ornatissimum esse praedicas, non magnopere desideraturus sum in eo, neq; generis notabilitatem, neq; vllum sanè fortunae splendorem. Habeat modo tantùm pecuniae, quantum ad librorum sumptus, & vestiarium tuendū satis sit, reliqua à me suppeditabuntur abunde omnia. Quinetiam illud nobis in primis erit curae, non modo vt tēporis ei satis sit, quo ad magistros eat: sed vt in hanc quoq; nostrā discendi rationem atq; consuetudinem ingressus, me sibi & hortatorem semper, & si res postulabit, etiam interdum doctorem domi esse sciat atque intelligat. Quid quaeris? ita à me tractabitur, vt dempta cubiculi mei cura, nec à parēte liberalius quicquā, nec à magistro sanctius cuiuis hoc in genere postulandum sit, aut etiam expectandum. Habes ferè quasi adumbratam & informatam eius qui mecū victurus est, vitae rationem. In quo illud tu etiam atque etiam videto mi Draco, tanta cura dignus is vt sit, quem ad me ea spe missurus es: ne, si fortè minus aut ille mihi vtilis, aut ego ei accommodatus, vtrunq; nostrum tandem poeniteat: te tui iudicij, qui talem delegeris, me meae fortunae, qui neminem reperiam, quem meo studio meiiq; gestis libenter complecti debeam. De Steph. Saulio quod quaeris est is

Roma-

Romæ, eò statim profectus ut Hadrianus noster Pont. Maximus renunciatus est. Rogatus à me per literas, quid tam alieno tempore ad Urbem properasset: rescripsit nihil sibi fuisse longius, quàm ut ibi esset, ubi Bendinelli fratris sui iniuriam ac mortem aliquando ulcisceretur, simul & de fructuosissima illius sacerdotij procuratione, recuperatorio iudicio primo quoque tempore experiretur. Est cum eo M. Ant Flaminius, homo, ut scis, nobis cùm perpetua animorum voluntate, tum firma studiorum societate coniunctissimus. Ambos à te si voles, saluere meis literis iubebo. Sed quid quæri velisne, qui pro vestra inter vos necessitudine; id te non nolle, atque adeò cupere certo fiam? Sic igitur propediem faciam. Tu verò meis verbis velim ijs salutem impertias omnibus plurimam, quoscunque prædicatione tua nobis istic adiunctos & conciliatos esse voluisti. Vale. & sic te in isto laudis atq; industriæ cursu gere, ut valetudini tuæ in primis seruias. Patauij 16. Cal. Iul. Quæ tibi suprà de pueri apud me victuri conditione recepi, præstabuntur ea quidem bona à me fide omnia, atq; etiam aliquãto quam scripsi, commodius & prolixius. Sed quando ab existimatione mea alienum videtur, ut mihi hac in re à quoquam perscribatur: eum ad me velim mittas, qui se fidei meæ penitus

A com-

commissum, atque mihi planè traditum esse arbitretur.

CHRISTOPH. LONG. Petro Michiauello S. 18

CVm ipsius Antonij Francini aduentus mihi per se iucundissimus fuit, tum hoc iucundior, quòd ex multo & accurato eius sermone facile cognoui, eam mihi abs te adhuc præstari memoriam atq; beneuolentiam, qua sit ab homine amicissimo & longo vsu coniunctissimo expectanda. Omnino enim verebar, ne diuturna mea cessatione offensus, alieniore à me esses animo: præsertim qui nec in eo quod tibi anno superiore per literas pollicitus essem fidem meam liberassem. Verum ea, vt nosti, repente inciderunt tempora, quæ mihi non modo istuc veniendi, sed mittendi facultatem omnem prorsus eriperent: quibus ipsis rebus, etsi me tibi satis purgatũ esse debere arbitrabar, tamen optatissimum mihi fuisse scito & gratissimum, quod de tua erga me voluntatis constantia atq; perpetuitate, Francinus noster mihi nunciauit. Nam de me sic tibi velim persuadeas, ita à me absentis tui coli memoriam, non modo vt quicquam de meo in te amore imminutum non sit, sed id ipsum quod fuit, etiam longo consuetudinis tuæ desiderio sic auctum atq; incensum,

tensum, ut nihil hoc tempore, quàm ut te uideam, mihi sit longius atque antiquius. Perscriberem hic tibi omnem uitæ studiorumq; nostrorum rationem, nisi eam Francino ea sanè lege aperuissem, ut te eo de genere toto certiorem ipse faceret. Ex ipso igitur subtilius singula: hæc à me summatim pauca. Sic dei benignitate ualeo, ut cum maximè: sic ocio fruor, ut suauissime: ea denique tum conscientia sustentor, ut si homini Christiano in animo sint omnia, neque miser, neque sanè sim infelix. Vale. Patauij septimo, Calendas Iulij.

CHRISTOPH. LONG.

Andreæ Nauag. S. 19

CVm ad 15. Calend. Iul. hac potissimum de causa Venetias uenissem, ut ab Rhãnusio naturalem C. Plinij historiam auferrem, intellexi nihil ei abs te ea de re adhuc missum esse. Ego uerò ijsdem, quibus ei Clementem Britannum literis commendasses, promissi tui rationem complexam esse arbitrabar: quod ipsum quando non accidit (festinanter enim, & eo tempore properante Clemēte scripsisti, ut mihi mirū non sit, te, de eo quod mihi pollicitus esses, fugisse tū scribere)

fac, si me amas, ut ex literis tuis, liber is nobis primo quoq; tempore curetur. Vix enim credas quantam nobis illius inspiciendi cupiditatem excitaris: simul & hoc tempore nactus sum aliquid ocij, quod libenter in eius generis lectione sim omnino positurus. Narrauit mihi Calceranus noster, te totum esse in literis: quod equidem non sum miratus, qui scirem te istò profectum ut studijs tuis frueré liberius. Quod autem addidit, te etiam suauissima Baptista Turriani doctissimi hominis consuetudine uti: istuc uerò ipsum tibi & gratulor, & penè etiam subinuideo. Sed si quando in ista loca uenero (quod quidem primo autumno futurum spero) faciam ut tu item mihi fortasse gratulere. Interim hominem meis uerbis uel saluere iubeas, atq; ipse tu ualetudinis tuæ rationem in primis habeas. Apud Bembum est, ut uolumus. Vale. Patauij. 9. Calend. Iul.

CHRISTOPH. LONG.

Laurentio Bertol. S. 20

N*Vnquam fore putaui, ut aut res de qua ad te scriberem, aut etiam uerba quibus tecum agerem, mihi deessent: præsertim si tam longo interuallo literas darem: sed planè nunc desunt, nec quid scribam, nec quomodo*

modo scribam satis occurrit. Equidem etsi ipse me non ab omni culpa omnino vindico, qui commiserim, ut qui sit rerum tuarũ status etiam nunc ignorem, atque ex eo genus scribendi nullum reperiam: tamen tuum fuerat, etiã tacente me, de eo ipso mihi aliquid mittere. Nam de vita mea ratione, tum istic, tum Romæ vel ex P. Bembo certior fieri potuisti: de te verò quem rogarem adhuc habui neminem, præter Verardum fratrem tuũ, qui me anno superiore tuis verbis quidem salutauit, sed eo sanè tempore, cum hinc profecturus, equum iam admitteret. Idem cum nũ perfecisset Antonius Francinus, & nunquid ad te vellem rogasset: quanquam quod scriberem non habebam, tamen hæc tibi breuiter significanda existimaui. Primum eo me adhuc erga te esse animo, quem cum singularis tua probitas atque humanitas, tum verò innumerabilia tua in me officia mereantur & postulent. Deinde fixum meum manere consilium, quod tibi Lugduno decedens aperui, cum mihi decretum esse dicerem quiduis potius perpeti, quàm à sperata studiorum meorum laude ante aliquot annos discedere. Postremo ea me frui, tum corporis valetudine, tum animi tranquillitate, vt si nobis res paulò sit vberior, beati planè & esse & numerari possimus. Sed hoc fortuna viderit. Tu

si posthac literas meas Voles, elicere, mitte ipse aliquid Vnde mihi epistolæ argumentum nascatur & sententia. Ioanni Zenobio, Verardo, fratribus tuis Viris optimis, plurimam Velim à me salutem impertias. Vale. Patauij. VI. Calendas Iulij.

CHRISTOPH. LONG. Bapt. Ant. Francino S. 31

SOlueram istinc eo, Vt scis, animo atque consilio, Vt simul ac Patauium appulissem, exararem literarum aliquid cum ad alios nonnullos, tum Vero ad Philippum Strozam, Alexandrum Paccium, Verardum Bertolinum, de quibus nobis multus tum hic, tum istic fuisset sermo. Verum cum nihil in mentem Veniret, quod hoc quidem tempore illis à me recte mitteretur: supersedendum putaui, non Vllo quidem scribendi labore, qui mihi Vel omnino nullus, Vel certe fuisset suauissimus, sed inepta potius & odiosa, & à me profecto aliena inanium literarum ostentatione: præsertim cum tu is esses, qui & mea causa Velles, & rationem cõsiliorum rerumq; mearum omnium, ad eos aliquanto elegantius deferre posses, quàm id ego Vllis exequi literis. Si igitur, Vt spero facies, hoc est eos meis Verbis diligenter salutabis: simul & si

nostra

nostra audire cupient, dabis operam, ut ne ulla in re literas meas desiderent. Nosti enim omnem status mei conditionem. Literas porrò, quas ad Laurentium Bertolinum, & Ioannem Petrum Machiauellum do, velim primo quoque tempore eis reddendas cures, nisi tu forte ipse Florentiam propediem cogitas: id si est, malim eas abs te accipiant, ut earum sermonem ipse oratione tua statim subsequare. Sic enim ad eos scribo, quasi ex te plenius omnia cognituri sint, quæ literis meis leuiter attingenda existimaui. Sed hoc commodo tuo. Illud te etiam atque etiam vehementer rogo, ut cum illò veneris, mandata nostra tibi curæ esse velis: ego quidem hic & memoriam tui summa beneuolentia tuebor & literas tuas ea, quam mihi ostendisti spe expectabo. Vale. Patauij, ad III. Calend. Iun.

CHRISTOPH. LONG. Bernardino Corton. S. 22

CVm nuper Fuluium fratrem tuum vbi esses, & quid ageres rogarem, esse te quidem ille Foroiuij Carnorum respondit: quid vero ageres, id se non modo nescire, sed nec tuas omnino literas ulla iam pridem ratione elicere potuisse. Vereri autem se, ne quid ad te delatum esset, quo animus tuus sibi esset

offensior. Tum ego, qui te non sine causa, ista taciturnitate aduersus fratrem tuum vti arbitrarer, & ipsum etiam sibi parum vtilem adhuc fuisse suspicarer: vide inquam, ne te hic ita geras, vt merito ille tibi succenseat. Studium, inquit, in me fortasse desideret, grauius admissum nullum reperiet. Quid tu, inquam, an sceleribus modo putas, & atrocioribus delictis animos bonorum offendi, non etiā ignauia, inertia, luxuria, lascivia, eorum praesertim qui spem aliquam industriae & virtutis nobis aliquando praebuerint? Multa in hāc rationem cum disputassem, simul & illud ab eo expressissem, auersam esse à se cistellam quandam tuam cum aliquot sudariolis: etsi rem leuiorem esse iudicabam, tamen grauissime eum corripui: perfeci(q́ue) vt ille lachrymas vix tenens, tum iustam aduersus se indignationem tuam esse fateretur, tū mihi gratias etiam magnas ageret, quòd admonendi sui curam suscepissem. Quid multa? pollicitus est se in potestate tua futurum, ac iuri ciuili, aut etiam literis (nam dialecticis quidem & physicis non admodum delectatur) ex authoritate mea posthac operam daturum. Vno se tantum angi dixit, quemadmodum tibi satisfaceret, quem à se mirandum in modum abalienatum esse dubitaret. Poenitentia satisfeceris, inquā & reliqui tēporis diligētia. Hic

ille

ille cum perturbato vultu obiurgationis tuæ acerbitatem horrere videretur, nec eo à me adduci, vt ad te proficisceretur, facile posset: recepi me curaturum per literas, vt omnem tu prius offensionẽ deponeres, quam ipse in cõspectũ tuum veniret. Quare si quid forte propter infirmitatem ætatis minus ab eo studiose, vel etiam prudẽter factum esse videatur: peto abs te, vt vel humanitatis tuæ vel fraternæ necessitudinis, vel mea deniq; causa, adolescentiæ eius ignotum esse velis. Magnum tibi sit, quod se respexerit, quod superioris vitæ de'estatus errata, id consilij cœperit, quod ipsi fructuosum fore non dubitem, tibi certe gratum esse debeat & iucundum. Confirmauit enim mihi se in studio ita euigilaturum, vt paucis mensibus tantum sis ex sua industria percepturus voluptatis, quantum ex acta vitæ inertia traxeris doloris. Scio equidem tibi hoc nõ facile persuaderi posse, nec item meum esse, alienæ voluntatis ac sententiæ, præsertim adolescentis hominis, sponsorem fieri: sed tamen ea ipsius fuit, tum oratio, tum etiam asseueratio, vt mihi fidem faceret, & eum talem qualem volumus, futurum considerem. Quod cùm ita sit, velim eum quoq; posthac omni fraterna pietate complectare, id est, in hoc bonæ mentis cursu eum sic adiuuandum cures, vt in tuendis studijs suis, neq; fortuna

iniquitatem, neque cuiusquam accusare queat iniuriam aut illiberalitatem. Hoc vt facias, te non tam mea iam aut ipsius, quàm tua planè causa rogo. Tua enim maxime omnium interest, fratrem tuum, id ætatis, cui nemo non facile concedat: ea indole, de qua optime sperare liceat, omni potius officio & lenitate ad optimam spem excitari, quàm nimia seueritate ad nouissima consilia traduci atque detrudi. Sed hæc tu pro tua prudentia considerabis melius. Mihi tamen gratissimum feceris si, quod has te scribens fore mihi persuadebam, ei te facilem & exorabilem præbueris: quod vt velis te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale. Patauij pridie Cal. Iul.

CHRISTOPH. LONG.
Nicolao Draconi S. 25

Q*Vid tu istic de Varmiano, aut alio quouis ad studiorum nostrorum rationes apto & idoneo confeceris, nescio: nam ex literis quas mihi Paulus Sauernianus nuper à te reddidit, incerta adhuc omnia esse cognoui. Ego quidem interim hic Fu... tuum, vel nostrum potius, in hanc sententiam perduxi vt ad bonam frugem sibi iam tandem redeundum putaret, ac se vobis suisque dignum aliquando præbere vellet. Visus est*

mihi

mihi adolescens, neq; in errore esse pertinax, neq; ad ea quæ honestiora sunt percipienda, tardus. Certe enim mihi statim pollicitus est se curaturum, vt omnem superioris vitæ inertiam, à se abiectam esse intelligeremus, atq; ita abiectam, vt nulli suorum æqualium neq; studio, neq; labore, neq; assiduitate cedere iudicaretur. Sed quoniam huiusce inductionis animi atq; recentis voluntatis fidem vobis à se fieri posse desperaret contendit à me, vt sibi ad te & ad Bernardinum fratrem suum literas de se accurate scriptas darē: quod ipsum hoc feci libentius, quod eum hac ratione, quæ ad ocium eius tuendum sunt necessaria, facilius consecuturum viderem: præsertim te autore, qui quantum apud fratres eius valeas, & mea etiam causa velis, non dubitem. Sic igitur hominem tibi commendo, vt magis ex animo, iustioréve de causa possim neminem. Peterem hoc à te pluribus verbis & vehemētius, nisi ea esset adolescentis ipsius tum causa, tum pudor, qui te vel sua sponte ad rem suscipiendam complectendámque inuitaret. Quin fratrem apud fratres in gratia facile positurus sis, ambiguum nō habeo illud tantum bonus adolescens reformidat, ne acerbioribus illi verbis secum agere velint, quàm fraternæ pietatis vinculum patiatur. Huic tu malo, mi Draco, accommodato ad

eam rationem sermonis tui lepore, velim in primis medeare, atque ita occurras, vt prius quam congrediantur, omnem isti ex animo offensionem deposuerint, placatosq; se & aequos venienti fratri praebere parati sint. Sed de Fuluio hactenus: De me vero sic habeto: nullius me rei expectatione aeque suspensum esse hoc tempore, atq; illius de qua inter nos proxime scripsimus. Quare, si me amas, vel potius quantum me amas, tantum in eam rem incumbe, facq; vt abs te propediem aliquid ex animi nostri sententia confectum esse intelligamus. Ego etsi ad vos ex Idibus aut etiam Cal. Septemb. cogito, tum vt vltimam istam Venetiae oram, & Carnorum regionem perlustrem, tum verò vt eos quos mihi istic comparasti amicos visam & complectar: velim tamen interim Camillo Colloretano salutem diligenter referas, eáque amplissimis verbis à me polliceare omnia, quae sint ab homine amicissimo expectanda. Faciam, vt nihil ei temere de me receperis. Vale. Patauij. prid. Calend. Iul.

CHRISTOPH. LONG.
Octauiano Grimoaldo S. 24

C*Vm Ludouico Stephaniano, qui tibi has literas reddidit, nulla mihi quidem in-*

terce

tercedit familiaritas aut consuetudo: sed ea est necessitudine atq; amicitia Nicolao Leonico, cuius me causa omnia, tum velle tum etiam debere non ignoras coniunctus, ut si amicorum communes sunt etiam amici, mihi non possit esse non necessarius. De hoc ipso me cum egit accurate Leonicus, ut eum diligenter commendarem: quod facio, téque vehementer etiam atque etiam rogo, ut si quid unquam honoris mei causa factum esse voluisti, in ipsius Stephaniani negocio quanti à te fiam declares. Quibus rebus ei possis cõmodare, nec tibi obscurum esse arbitror, qui rationes eius iampridem consolidaris: & si forte dubitas ab ipso diligenter edocebere. Librum Rodolphi Agricolæ de Inuentione dialectica, quem, ut scis, diu sum oblitus Egnatio mittere, & ipse aliquando tandem cùm ad eum pertulissem, oblitus quoq; sum istinc discedens auferre, velim mihi referendum cures. Videtur enim Egnatius noster, tam in eo remittendo indormire, quàm ego in eo mittendo immemor fui & obliuiosus. Veruntamen ipsius commodo: hoc est si eo, ut constituerat, & ut ego opinor, iam satis est usus. De Rep. mirum in tanta rerum omnium pertur batione silentium: quod tamen diuturnum fo re non puto. Sed nihil in his malis tam horreo, quàm Turcarum classem: quæ cùm in

cursu

cursu esse dicatur, quò tamen cursum teneat, adhuc ignoratur. Tu si quid de Regum nostrorum insania vel furore potius habes exploratum, fac, amabo te sciam. Vale. Pata. prid. Cal. Iul.

CHRISTOPH. LONG. Francisco Bellino S. 25

NEscio quàm tu hodie mei visendi cupidus fueris, qui, vt me domi in aduentum continerem tuum, heri non difficulter impetraras. Me quidem longa tui expectatione suspensum acriter torsisti: sed non impune feres, neque vllam sanè maximi hymbris excusationem accipiam. Quo enim dies ipse tempestatibus extitit fœdior, hoc scilicet fuit ad horas multas, suauissimo sermone consumendas aptior & accommodatior. Nunc autem commisisti, non modo vt tua, qua quidem delector plurimum, sed vt Bembi etiam iucundissima consuetudine hoc ocioso die carerem. Omnino enim ad eum aditurus fui, nisi vt te domi opperirer heri tam diligenter mecum egisses. Hoc te scire volui, cùm vt ne me posthac aduentus tui expectatione frustrere, tum vt ad querelam meam, si quid forte potest præter nimbos & tonitrua, medi tere. Nolo enim te imparatum & mutum

offendere:

offendere: quanquam ea tua est ratio, vt quid causæ afferre possis, non despiciam: nisi hoc fortasse ais, tanti tibi sermones nostros nō esse, vt pluuio ad me cœlo, ac lutulenta via accedas, qui sericatis calceis vtare. Atqui per petuis porticibus tectus venire potuisti, & fuerunt nonnulla nimborum interualla. Sed hæc ex te malo cognoscere. Tu, si commodo tuo potes, fac statim à cœna congrediamur: est enim quod te velim.

CHRISTOPH. LONG.
Sadoleto Pontifici S. 26

EGo quidem mi Sadolete (sine me quæso, quod nec studijs nec amicitia nostra indignum, paulo tecum familiarius agere, quàm vel summa tua autoritas, vel perpetuum meum, de tua singulari virtute iudicium patiatur.) Ego igitur mi Sadolete sic mihi antea persuaseram, esse te virum omnino cùm omni literarum genere præstantissimum, tum vero incredibili quadam integritate atq; animi constantia admirabilē: tātā autem te vel humanitate, vel suauitate præditum esse, planè nesciebam. Sic enim vitam hominū esse arbitrabar, vti quisq; grauitate, temperantia, dignitate, doctrina maxime excelleret, ita se ad hæc familiaria quidē officia

minime demitteret. Nunc vero lectis tuis literis, quas tu ad me eodē etiam exemplo plurimas & suauissimas dedisti, sanè expectationem meam longè superasti, perfecistiq́; vt ipse à me sis posthac etiam valde amandus, non vt antea, laudandus modo & suspiciendus. Nam quod me turbulentissimo illo tempore Melliniano, cum incredibili omnium ordinum inuidia istic arderem, tuis sententijs persæpe ornasti: quod causam nostram & in Senatu, magno cum tuo periculo, & apud Pont. Maximum, summa mea cum laude egisti: deniq; quod certorum hominum offensiones, & multitudinis calumnias fortiter subieris, nihilq́; tibi vel salute, vel dignitate nostra antiquius esse ostenderis: multum tibi quidem, imò verò tantum ijs nominibus debeo, vt si subductis rationibus tabulas conferre libeat, soluendo sim nunquam futurus. Verum ista, vt neq; tuo erga me amori dedisse, neq; tuendi iudicij tui constantiæq; tua causa potius, quàm quod id æquum esse putares, fecisse videare: sunt tibi quidem certe cum P. Bembo, P. Paccio, ac nonnullis item alijs viris clarissimis communia: quos in innocentia nostra tuenda pari tecum studio, industria, gratia, autoritate contendisse non ignoras. At vero quod tu ista doctrina, dignitate, amplitudine vir, tot priuatis, tot publicis distentus

tuis negociis, ad me, ne literis quidem meis subinuitatus, ea quae discessum meum consecuta sunt omnia, tam accurate, nec id vna epistola, nec aliena manu perscripsisti, praesertim cùm id vt scirem, tua nullam in partem referret, mea plurimũ interesset: in hoc quidẽ socium habes neminẽ. Haec scilicet animi tui probitas, haec facilitas, haec in hominem exterum & multitudinis inuidia abiectum humanitas, planè tota, quantacunque est, quae certe apud me maxima est, tota est inquam tua: itáque adeò me tibi deuinxit, vt nulla iam oratione consequi possim, quãti te faciã, quantum tibi debeam, quantũ mihi omnem in partem enitendũ esse videã, vt me gratũ memoremq́; semper intelligas. Sed haec suo loco, suo tempore commodius: nunc venio ad tuas literas, quas hic quatuor epistolis accepi: quanquam id iam superuacaneum in plerisq; earum videri possit: sed quãdo ita vis, geretur tibi mos, & singulis ordine quemadmodum postulas, à me rescribetur. Ad primam, quã ad VI. Id. Septembr. cùm in Britanniam iter haberẽ, dedisti, tibi hoc rescribo, me vero ea iam inde ab ineunte adolescentia fuisse mente atque animo, vt ne cui aequalium meorum ingenuarũ artium cognitione concederem: nunc autem summo studio conniti, vt me cùm veris patrenis fuisse non

indignũ, tum insolenti atque scelerata isto-rum insectatione multo indignißimum, a qui & iniqui aliquando intelligant. Num quòd statim à profectione mea, in celeberrimo am-plißimi collegij concessu, ipso quoq; audiente Pont. Maximo, ita sunt in me inuecti, vt pa-rum abfuerit, quin omnium propè sententijs, hostis absens iudicarer: id equidem multo-rum literis Genuæ primum, deinde Lugduni cognoueram, plenius autem apud extremos hominum Morinos, atque adeò apud ipsos toto diuisos orbe Britannos, eadem omnia intellexeram. Quo non enim gentium contu-meliosa illius & peracerba actionis fama peruenit? quas non terras Vrbanus ille tu-multus peruasit? ipsis nimirum (opinor, vt se exteris nationibus aliquid & esse, & fecisse ostenderent) tum suis, tum amicorum literis hosce rumores dißipantibus. Profectò meorũ plerique vt primum in conspectum veni, nec oculis suis satis credere, nec me saluum ar-bitrari: cæteri verò, quod quidem Gallis in more positum non est, arctius etiam me am-plexari: etenim quibus nihil æque præter spem accidisset, atque vt me incolumem intueren-tur. Vt autem à me reditum in Italiam ad-ornari intellectum est, non dici potest, quibus precibus, quibus promißis animum meum ab eo consilio ad remanendum traducere sint

conati

conati. Quod postquam se frustra moliri viderunt, ad minas conuersi, diris atque execrationibus me desigere, qui spem suam tam crudeliter fallerem: nullo me non supplicio dignum iudicare, qui sciens ac prudens in ipsam inuidiæ flammam me conijcerem: qui contumaciter spretis necessariorum propinquorúmque, & optimè de me meritorum hominum precibus, ad inimicorum meorum carnificinam festinarem, quam me semel euasisse magni miraculi instar esse ducerent. Sed extremum istuc parum ad literas tuas: in quibus quod ais Pont. Max. accusatoris nostri actione: ita laudasse, vt causam meã superiorem diceret: fuit id mihi quidem, pro eo sanè ac debuit, apprimè gratum: verum illud tibi minime assentior, illum nominis nostri delatorem optimo omnia animo fecisse, atque summis virtutibus ornatissimum esse. Quibus ille vel natura vel fortunæ ornamentis sit præditus, planè nescio: est quidem pessime, tum de me, tum etiam de seipso meritus, qui contra bonorum omnium voluntatem, præter ius omne ac fas, ausus sit me absentem, imò ne in ius vocatum quidem, in magno conuentu, apud principem ipsum, non tam accusare, quàm probris omnibus impudẽter perfundere. Quod cuiusmodi sit, ipse æquius tu multo dijudicares, si

Vt es infamia insolens, eodem loci impuris conuitijs, non magno tanto silentio, sed mirifica etiam quadam conuitiatorum tuorum laude iactarere. Tu optimum illum mihi, tu ornatissimum, qui alieni capitis periculo histrionica nescio cuius gesticulationis famam aucupetur? qui vera pietatis oblitus, apud ipsos religionis Christianæ principes, in hominem Christianum immaniter debacchetur? qui fœdam illam ciuium suorum seditionem sibi concitandam putarit, vt per hominis noui innocentisq; contumeliam, vel apertum potius exitium, nomen illustraret suum? Tantum abest, vt causam eius mihi probaris, vt ne rationem omnino inire possim, quemadmodum mihi Pont. Max. & purpuratos istos patres excusem: quos certe nihil minus decuit, quàm isti in me declamandi potestatem facere. Sed dixit perquam apposite: hoc perinde est mi Sadolete, ac si tu eum apud me de eo laudares, quòd cõuitium mihi egregie fecisset. Nolim equidem ipse quenquam odisse, nec si iustis etiam de causis odi, alios velim in sentẽtiam meam trahere. Atqui permagni interest, purges ne apud me aduersarios meos, an ornes: quanquam nebulonem istum ne excusari quidem abs te posse reor, qui cùm sub profectionis meæ tempus per communes amicos, ac etiam Regis

Franci

Franci legatum mecum egisset, facilimeque impetrasset (quis enim me humanior?) vt in gratiam rediremus: continuò tamen à discessu meo, non contentus ijs scilicet, quæ in præsentem tota vrbe euomuisse, ausus est. Sed non faciam vt vulnera mea sæpius refricem: vlciscar. Quid dixi? imò hominem amabo, petulantiam eius & perfidiam semper auersabor. Parum tibi è religione Christianus adhuc videor? Sit igitur sanè per me quidem, quando ita tu vis, nec ipse mihi immitior quàm sibi fuit, vel optimus vel ornatißimus, nec tã ipse accusandus, quàm scelesti illius subscriptores insectandi, quorum consilijs actus insanire cœperit. Quòd autem me mones, vt aliquanto maiorem valetudinis meæ, quàm studiorum nostrorum rationem habeam, agnosco humanitatem tuam: sed mehercule non sum tam studiosus, quàm tu fortasse existimas, nec salutis meæ tam securus: quin malim hoc ocio diu perfrui, quàm nihil statim nescire. Nã quod ais prolata defensione nostra, non modo causam meam omnibus probatã fuisse, sed magni etiam inde me oratoris nomen retulisse: ego vero vtrum molestius ferre debuerim, nescio: inimicorũ ne vulnus, an potius amicorum remediũ. Illa enim in me totius propè Italiæ odia concitata audio: hoc me vobis ri-

 diculum

diculum præbuisse non dubito. Etenim doctis hominibus eam orationem tantipere probari, ut credam, fieri qui potest, quæ ne meum quidem iudicium unquam promereri potuerit? Solari me scilicet in tanta calamitate voluisti, εἰ μάτις μᾶλλον εἰρωνείαν φῇ, καὶ μυντῆρα οἷον τὸν ἀττικὸν προσεῖναι τῷ ἐπαίνῳ. Quã tamen in sententiam adduci non possum, qui in te non minus fidei & humanitatis, quàm prudentiæ semper & consilij esse iudicaui. Verum quoquomodo res se habet, dabitur à nobis opera, ut & Italorum voluntates recuperemus; & labefactatã ingenij nostri fidem aliquando recipiamus. Singularem erga me P. Paccij & fidem & animum, vehementem item Bapt. Casalij in tuenda dignitate nostra propugnationem, etsi coram perspexeram, neque de eorum constantia quicquã dubitabam: fuit mihi tamen ex literis tuis cognoscere periucundum, quàm fideliter, quámque honorifice etiam absentis causam defendissent. Istius patrocinij ne eos unquam pœniteat diligenter curabimus. Quod me ad extremum hortaris, ut forti animo inimicorum iniurias sufferam, simul & quantum mihi elaborandum sit videam, ut incredibili, quæ de me excitata est, expectationi satisfaciam: Ego vero præclare utrunque mihi facere videor, qui & illos iampridem deua-

raui

raui, iamq́ concoquere incipio; & ad eam quam de me concitasti, sustinendam opinionem me dudum comparaui. Equidem in hoc sum vno dies ac noctes totus, vt (quod initio tibi sum testatus) tum me vobis patronis fuisse non indignum, tum verò capitali illa & famosa insectatione multo indignissimum, non solum hæc hominū ætas, verum etiam omnis posteritas intelligat. Iam venio ad epistolam, quam prid. Id. Decemb. cùm Mediolani (opinor) essem, dedisti: cui quidem tamen quid respondeā non sanè habeo: tantū enim mihi de meo in Italiam reditu gratularis: sed ita mehercule, vt humanitatis amorisq́ erga me tui vestigia nullis quidē literis imprimere potueris illustriora. Nā cùm nullum meum extet in te officiū, tua verò in me toti iam Italiæ nota sint merita, sic tamen negas quæ in me contuleris conferasq́ beneficia prætermitti abs te sine scelere & summa inhumanitatis nota potuisse. Hæc ipsa sunt mi Sadolete charissime, quæ me tibi magis quàm illa ipsa beneficia deuinciunt, quæ mihi somnum subinde excutiunt: nec me vigilare sine cura, opinor, patientur, quoad præclarū aliquod grati erga te animi documentū protulerim. Ad Pont. Maximum scribēdi sic mihi autor es, vt interim nec qua ratione, nec quatenus cum illo nos agere velis,

præscribas: atqui id in primis abs te expectabum. Veruntamē si quēadmodū tu scribis, literæ illi meæ silētio gratiores futuræ sunt, nō committā ut in eo officium nostrum diutius à quoquam desideretur. Nicolaus Tepolus talem se nobis hic præbuit, qualē tu mihi illum fore prædixeras. Studiosus est & doctus, & homo apprime temperatus: humanitate vero tanta præditus, quantam ab eius ordinis nemine expectaram. Hæc ad alterā epistolam. Nam ex tertia prospexi, quàm vel in scribundis ad me literis esses officiosus ac diligens, qui simul atque tuas mihi nondum redditas esse intellexeris, duas illas superiores cum ea quam ad Gul. Budæum dedisses, eodem mihi exemplo statim curaris. In quo illud quidem peropportune cecidit, quod hac mihi ratione tuam ad Budæum, legendi potestas facta sit: qua sanè ex re tanta sum voluptate affectus, ut hoc equidem tēpore nulla potuerim magis. Sed quoniā idem Budæus ad Bembum quoque nostrum scripsit, literásque eius elicuit, mitto tibi illarum exempla, sed ea mediusfidius lege, ut tu me item Budæi ad te epistola participem facias. Nam quod Lælium Maximum in mittendis tuis ad me literis negligentia accusas: ille autem statim ut me Venetias appulisse audiuit, officio functus est: postridie enim quàm tibi

scripser

scripseram, tuas omnes accepi: Vellem idem Lalius se mihi tam facile de taciturnitate sua purgaret, quàm eum tibi hoc nomine excusem. Addebas Leonti nostrum ad Vrbem aduentum in expectatione esse maxima, frequentemq; & perhonorificã atq; amicæ voluntatis plenã, ab eo de nobis mentionẽ fieri. Id si ita est, nondum planè abiecti sumus, speramusq; istorum iniuriam nobis aliquãdo & honori & emolumento fore. Consedi antẽ hoc potissimum loco, quòd & ab Vrbano isto tumultu sit alienissimus, & eorum mihi librorũ hic fiat potestas, sine quibus instituta à nobis opera recte perfici atq; perpoliri non possint. Nã quod suspicaris me Bembi nostri consuetudine adductum huc migrasse: valuit illa quidem ad id plurimũ, sed magis (mihi crede) locus ipse, & Nicena bibliotheca quoties libeat excutiendæ facultas. Iam deinceps epistolæ quã ad me proxime, id est ante XI. Cal. Febr. dedisti, respondeo: atque illud equidem primum: Mihi iam non esse nouum, me abs te eorum fieri certiorem omnium, quæ tu ad rationes nostras pertinere arbitraris: deinde mihi gratissimum fuisse, quod qui tuus esset ea de re tota sensus, libere aperueris. Ego enim pari liberalitate animi (quod quidem te non nolle ostendis) quacunque mihi in mentem veniunt, diligenter perscri-

bam. Sic enim te rebus meis consulere certo scio, ut salutis atque dignitatis nostræ rationem in primis haberi velis. Atqui hoc in genere utraque nobis constare ut possit, non planè dispicio. Nam ut sit incredibile totius erga me Florentini populi studium, ut præclarum nobilissimæ atq; sapientissimæ ciuitatis iuuentutem optimis tum moribus, tum literis instituere: deniq; ut ijs conditionibus & præmijs homo transalpinus accersar, quæ superbum sit homini Italo, vel quamlibet excellēti doctrina prædito repudiare: vide tamē mi Sadolete, ne mea sit causa, ut ego id muneris vel honestè subire, vel etiam sustinere non possim, qui ius ciuile iam olim profiteri cœperim, in foro Lutetiæ Parisiorum ita sim versatus, ut in centumuirale illud iudicium allegerer, qui nec Pannoniæ regum, nec Galliæ promissis cesserim, nec eos quibus nos Leo Pont. Max. ornatos esse voluit, honores abijcere possim: præsertim cùm is ocium nostrum perhonorifice copiosissimeq; adhuc tueatur. Hic tu mihi, scio. Iulium Firmicum, Lucianum Syrum, Lactantium Firmianum narrabis, quos constat relicto foro atque iudicijs, ad hanc se vitæ partem totos contulisse. Ego verò etiam ipsum M. T. Ciceronem post felicem illam nunquam satis laudati consulatus sortem, post fortiter & integerrimè

administratam prouinciam, relatumq́; inde imperatoris nomen, & laureatos fasces, quasi ludum amicis aperuisse scio: hac etiam ætate docuisse literas Hermolaum Barbarum, & Hyeronymum Donatum patricios Venetos non ignoro. Addo illud: multos hoc sibi instituto viam partim ad consularia insignia, partim ad consulatum ipsum muniuisse, Senecas, Quintilianos, Ausonios, Floros, Frontonos. Sed ij illis temporibus docuerunt, cùm ea res multum etiam dignitatis afferret: nunc cùm & hæ iaceant artes, ad quas tu me vocas, & mihi populo scenæq́; seruiendum sit, & tuenda in primis grauitas: vereor vt familiæ nostræ honori satis à me consultum homines iudicent, si huc descendero. Sed contemnamus sanè vulgi opinionem, statuamusq́; non posse cuiquam esse turpe id docere, quod sit multis gloriosum scripsisse, omnibus honestum didicisse: etiam ne me obeundo muneri parem fore putas? Ego sanè, quod me fateri quidem pudet, sed hic fatear necesse est, nondum ad eum doctrinæ gradum perueni, vt quisquam ea in re optima mea opera vti posßit. Magnum est, mihi crede, negociũ, & laboris & desperationis plenum, acerrimo eruditæ illius ciuitatis iudicio satisfacere, cui haud scio an Argyropoli, Chalcondyli, Lascares, Aretini, Politiani, Landini,

ni, Marcelli omnino satisfecerint. Auget hanc meam diffidentiam non tam conscientia mediocritatis nostræ, quæ tamen ipsa maxima est: quàm quod incredibilem expectationem illic esse, vel aduentus vel doctrinæ prædicas. Quis enim tantæ opinioni respondeat? Ne tu hic illud modò spectes, quid de me aut certi homines, docti quidem illi & graues, sed nimis amantes mei iudicent, aut etiam ipse tu speres: illud potius tibi fac occurrat, quantulum id sit quod à nobis nunc præstari posse existimes. Præsenti enim & numerata pecunia opus est, nõ ea quæ annua, bima, trima die curetur. Verùm fac à nobis vel studio, vel diligẽtia effici posse quæcunq; desideratis: vacuũne etiam periculo consilium tuum, & me inuidia parem fore mihi præstabis? Scis quanto capitis mei periculo Romæ certatum sit. Vicimus nos quidem, & iuste, deûs immortalis, vicimus: sed tamẽ plus offensionis apud multitudinẽ ipsa victoria contractum esse quàm causa, non ignoras. Quàm tu me vel fortem, vel prudentem hic esse velis, nescio: equidem sæuissimas inuidiæ tempestates excitari iam prospicio, & imperitorum in me renouari odia. Hominum certè nobis aperte iratorum illa mihi iam audire videor: Vnde nobis ab vltima barbaria nouus Anacharsis iste? An non ille Italiæ inimicus? Pop. Rom. hostis?

Apagesis

Apage sis longum & infelix istud lolium. Eorum verò qui nobis obscuriss sunt iniqui, aut etiam patriæ studiosi, paulò forte mitior fuerit oratio, sed haud ita dispar ad disturbanda consilia nostra ratio: Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes? Non adeò neque effœtam, neq; ægram esse Italiam, quin ipsa sibi dicendi magistros suppeditare poßit. Non modo ad Hetruriæ populos, sed vniuersos Italos hanc pertinere, nec omnino dißimulandã esse contumeliam, vt vsq; trans alpeis accersatur barbarus aliquis, qui Latinas in ipso Latio literas conserat. Præclare nimium mecum actum, quod in Romanam ciuitatem vestra paucorum factione irruperim: iam non esse tolerandum, vt Romanos ipsos Latinas artes atq; literas tanta vnus gloria in Italia doceam. Quid quæris? eo me certè nomine, quasi ex iure manum consertum vocabunt: quæso, quid tum tu? quid ego? qui cùm inueterata illa ardeo inuidia, & sum istiusmodi hominum iniurijs, nescio quo meo fato opportunus; tum verò meapte natura litium fugiens nec ad subitas eorum velitationes satis exercitatus. Age verò, vincantur omnes facilè à nobis, vel iustis, vel tumultuarijs prælijs: horreo tamen adhuc τρῶας καὶ τρῳάδας ἑλκεσιπέπλους: sed aliter profectò atque Hector ille Homericus. Nemo enim istorum est,

quin

se de Italia nomine atque dignitate optime mereri arbitraretur, si me inde, quando aliter non posset, vel veneno vel ferro exturbaret. Vides iniquum pugnæ genus, in quo turpis infamiæ plaga victo accipienda sit, victori paratum exitium, mortuo etiam misericordia defutura. Quis enim vel meorum, vicem meam doleat, si semel facto naufragio, ipsisq; multum & diu reclamantibus, eò me iterum demisero, vnde exitum nullum videam? Quibusnam igitur, inquies, rebus adductus in Italiam reuertisti? Primum, vt fidem quam de meo reditu vobis dederam, liberarem: deinde, vt vestra doctissimorum atq; optimorum virorum consuetudine fruerer. Postremo quod ad excitanda fouendaq; studiosorum hominũ ingenia plurimum conferre sum arbitratus cæli vestri clementiam terræ halitum, maris afflatum: atque vt vno verbo complectar omnia, felicem illum ac planè diuinum Italiæ genium sum secutus: qui etsi nobis, hoc est transalpinis gentibus, sua sponte non admodum fauet, exorari tamen se nonnunquam patitur, obseruantiaq; nostra & assiduo cultu delinitum non minore nos interdum indulgentia, quàm indigenas ipsos complectitur. Hæc ferè sunt mi Sadolete, cur vicenis illis quinis in annos singulos sestertiorũ nummûm millibus haud ita mouear,

uear, & rem totam ad Vestrorum hominum quempiam deferri malim. Quasi tibi probabuntur, ocio nostro & institutis à nobis studijs bene consultum iudicabo: sin minus, in potestate tua tamen sum futurus. Nec enim is ego sum, qui consilium meum anteponi velim tuo, quem toto de me animo, ac ornamentis commodisq; nostris prudentissime cogitare exploratum habeo. Sed fuit tibi gerendus mos, qui cùm multa sententiæ tuæ conuenientia disputasses, quare munus istud à me recusandum esse non putares, ad extremum volueris, vt si à te in eo dissentirem, diligenter & continuo rescriberem: quod quidem à me factum est eo etiam die, quo tuæ mihi sunt redditæ: facturus id tamen ipsum accuratius & per ocium, nisi mihi tuis literis hanc festinandi necessitatem imposuisses. Quod si tu bona fide, tuæ in scribendo incuriæ tibi à me ignosci postulasti, quid me hic tandem facere par est, idque subito scribam? Sed non committam, vt tu me vel ineptum, vel delicias hic facere existimes; præsertim cùm iamdudum epistolæ modum excesserim: si modo hæc vna epistola appellanda est, qua ad quatuor tuas vberrimas & elegantissimas respondi, & quàm multa si non quàm paucis, haud ita certe multis explicaui. In eo tantum te admonitum velim

Velim, Vt siue propter literarum exilitatem, & πεπυκνωμένως compressos Versus, siue etiam propter manus nostræ ruditatem, difficilior tibi Videbitur harum lectio, cures eas tibi per librarium tuum luculentius describendas: quod quidem inter se Budæum & Erasmum nostrum factitare audio, quos tu, si me audies, hoc in genere autores non aspernabere. Vale. Venetijs. prid. Calend. Ian.

CHRISTOPH. LONG. Bernardino Cortonæ S. 27

INcredibilem cepi ex literis tuis Voluptatem, neque eam tamen ex ea potissimum parte, quod & honorifica & amoris erga me tui essent plena: quanquam id sanè ipsum quoque mihi fuit gratissimum: sed quod commendatione mea adductus cum fratre tuo in gratiam statim redieris, atque omnes eius in te siue iniurias, siue ineptias appellare oportet, mihi condonaris. Qua etiam de causa maximas tibi, Vt debeo, gratias ago: simul & Vt de ipso bene sperare Velis, à te postulo. Mihi enim subuereri Videris, ne is rem ad Verba non conferat. Depone (quæso) hanc suspicionem, quæ quid tibi profutura sit, non Video: mihi certè grauis & molesta est, qui te ista prudentia Virum, eo quod nunquam forsitasse

iasse futurum est, malo, iam laborare sentiam. Omnino enim aut, quod spero, in officio erat, aut (quod deus auertat) ad pristinos mores redibit. Si quod mihi pollicitus est, exitu praestiterit, gaudebis tu unus ex omnibus vel maximè: sin indulgentiâ tua abutetur, sibi totum, nihil tibi peccarit. Deinde etiam illud tibi erit solatio, quod in eo sanando, quecunque potuerint adhiberi remedia, ea ipse tu adhibueris. Et quando medicinae facta est mentio, tu velim eo sis in fratrem tuum animo, quo clementes medicos erga aegrotos esse non ignoras, etiam eos qui sua culpa in morbum de integro inciderunt. Neque enim corporis humani magis esse arbitrer saepius aegrotare, quàm animi ipsius persaepe falli, labi, errare. Atqui morbos curare, ut alicuius sit non contemnenda industria & artis, nullius est tamen virtutis: concedere autem delinquentibus, & se tam lenem deprecantibus praebere, quàm placatum vitijs nostris Deum optamus: hoc verò quiddam planè diuinum est, id est, tuũ, qui quo minus vel aetatis vel Dei ipsius beneficio iam delinquis, hoc te magis eos miserari, non odisse decet, quos aliquibus animi perturbationibus vexatos & occacatos huc illuc temerè raptari atque ferri videamus. Quare tecum de Fulvio tuo spem etiam

C nunc

nunc abijcere nolim, tum vero ita posthac animatum esse velim, ut si is iterum atque iterum offendat, ei tamen sapius ignoscendum esse putes: ego quidem ipse iterum atque iterum deprecabor, & si bene te noui, etiam fortasse veniam ei impetrabo. Sed de his nimis multa, prasertim ad te, qui si fraterna pietatis vi, & sensu nihil tangerere, Francisci quidem Assisiatis viri sanctissimi, cuius te amulum profiteris, exemplo commouerere, quem quidem omnium mortalium mitissimũ fuisse, atque lenissimum omnes pradicant. Quod autem in extrema tua epistola studere te ostẽdis, ut idem frater tuus apud me viuat: de eo ipso ille mecum prius egit, quàm me authore istuc proficisceretur. Ac tum quidem eam attuli causam, quam ipse mihi visus est facile accipere: nunc verò nihil verebor me tibi indicare, atque illud simpliciter fateri, tam longum mihi fuisse cum eo consuetudinis usum tantam intercessisse familiaritatem, ut nullum mihi in eum, neq; arbitrij ius relictum esse intelligam. Huc accedit, quod ea vestra est fortuna, ut nihil ei mecum viuere sit necesse. Mihi autem huiusmodi aliquo est opus, cui cum omnia adsint fratris tui ornamenta, tamen ea desit facultas, ut se hic suo sumptu commode tueri possit. Nec enim ullo aque alio ac necessitatis vinculo ministros in offi-

cio contineri iudico: hoc est, si illis exploratum sit, se suis rationibus sine eo qui cum Vliant, rectè non posse consulere. Habes consilij mei rationem; quam tibi probatum iri confido; spero quidem certè: cæteris autem in rebus quibuscunque tibi commodare potero, faciam vt mihi tua voluntate nihil esse cognoscas antiquius. Fuluio quidem ipsi neque monendo, neque hortando, neque si res coget, meo labore etiam subdocendo, nullo sum loco defuturus. Vale. Patauij. Decimosexto Calend. August.

CHRISTOPH. LONG.
Ful. Cortonæ S. 28

E*Adem ferè hora accepi hodie abs te, & à Bernardino fratre tuo literas, vt eodem mihi tempore redditas, sic in eandem omnino, quæ de vestro in gratiam reditu, quæ de draconis nostri absentiæ rationem breuissime conscriptas: quorum quidem altero nihil nobis potuit esse gratius atque iucundius; altero nihil facilè molestius, vt qui rem nostram istiusmodi absentia desperatam aut certè neglectam istic iacere perspicerem. Quorum vtrum minus velim, non facile dixerim: sed tamen malo rem nihil facultatis habuisse, quàm hominis amici diligentiam in ea desiderare. Tu eum, quod*

te facere ostendis, rure velim excites, & cum ipso mandata mea digeras, atque diligenter persequare. Nam de Camillo Colloretano quod fecisti, scito mihi quidem fuisse gratissimum: sed illud non minus fore acceptum, si cum de Varamiano aut alio quouis confeceris, ita ad nos confirmatus ipse reuertare, vt eo mihi gratias aliquando Bernardinus agat modo, quod te in veterem suam gratiã restituerim, quo sunt illi hodie à me per literas actæ, quod se tibi tam facilem atq; placabilem præbuerit. Draconem nostrum velim saluere iubeas, meisq; verbis roges, vt quod initio sua sponte suscepit, ac sanè diligenter visus est gerere negocium, id mea causa ad exitũ aliquando tandem perduci velit. Quod si vobis nihil istic occurrit, quod ex re mea esse videatur, facite me quàm primum de eo ipso certiorem. Hic enim aut Venetijs facile reperturi sumus, quod nobis sit vsui futurũ. Equidem mihi iamdudum ipse nullo negocio prospexissem, nisi rem totam, te authore, Draconi permisissemus: Qua de re ad ipsum quoque scribere cum in animo haberem, ac potius iam instituissem, impeditus sum verecundia: metui scilicet ne me is parum in scribendo pudentem iudicaret, si crebras eadem de re literas à me acciperet. Tu si nihil dum ad nos cogitas, aut etiamsi propediem cogitas,

tas, fac tamen antequam venias, litera mihi à te veniant. Vale. Pataŭj 16. Calend. August.

CHRISTOPH. LONG.
Nicolao Draconi S. 29

IAm literas tuas desiderare incipiebam, cùm mihi opportune ad 9. Calend. Sextil. epistola est à te reddita; in qua illud mihi sanè iucundum fuit, atque haud scio an etiam iucundissimum, quod te M. Tullij Ciceronis studiosiorem iam factum esse cognoui. Certe enim non modò quadam aspersisti, quæ mihi eiusce rei significationem darent minimè obscuram, sed etiam genere toto Ciceronianum quiddam mihi visa est redolere. Laudo consilium, ac simul te pro mutuo inter nos amore, ad eius scriptoris lectionem etiam atque etiam vehementer cohortor, vel currentem potius incito. Etenim si latina lingua non iam domestico aut forensi vllo vsu, sed tacita quadam mutorum doctorum consuetudine percipienda est: cui nos tandem potius ad discendum demus, quàm illi qui omnium ætatum iudicio habitus sit omnium eruditorum eloquentissimus, eloquẽtium eruditissimus? Equidem sic ipse statuo, primum fieri non posse, vt quis cogitata sua præclare satis & ornate latinis verbis complectatur, qui non Ciceronis scripta diligenter & attente per-

 legerit.

in tertijs, atque adeo in quartis consisteris. Sed aliò delapsus sum, qui ad literas modo tuas rescribere in animo haberem. Non potui scilicet facere, quin tibi paulò vberius explicarem, quàm mihi in Cicerone persequendo consilium probaretur tuum. Ergo ad literas tuas: in quibus quod ais Fuluio nihil authoritate tua fuisse opus, idem ille mihi quoque scripsit. Qua ex re duplicem cepi voluptatem, & quod tu ea molestia caruisses (molestum enim tibi scio futurum fuisse, tum in vrbem venire hoc tempore, tum vero magis ab institutis studijs tuis abduci) & quod affines illi tui, sese fratri suo aequos & faciles praestitissent. Veruntamen est quod tibi gratias nihilominus agam, qui te mea causa omnia fuisse facturum, & adhuc esse, si res coget, ostendas. Fuluium ipsum velim in hac studiosa vita voluntate oratione tua confirmes, confirmatum & viatico instructum ad nos primo quoq; tempore remittas. Nam tu quidem, si sapis, ex istis locis migrabis nũquam, qui eam istic degas vitam, prae qua meum mihi iam ingratum sit ocium: de quo tamen vix credas, quàm ipse me beatum aliquando existimarim. Auium concentu è lectulo ad literas mane excitari: à libris circum florida prata, circum amoenissimos colles oberrare: ab ambulatione, conuiuis istiusmodi &

His literis quas mihi heri M. Antonius Michael Venetijs misit, magnum cepi cùm officij, tum vero etiam tui de me iudicij fructum. Officij, quod te mihi de literarum tuarum silentio tam accurate excusandum putaris: Iudicij, quod me tecum viuere, & tua omnia mihi volueris patere. Omnino, etsi ea mea est fortuna hoc tempore, vt nihil abs te mihi potuerit deferri gratius: scito tamen egregiam tuam istam erga me voluntatem, promissorum tuorum exitu mihi multo esse gratiorem: nõ quo ijs quæ ostendis opinionem viceris meam, (pollicitus enim mihi sum de te semper omnia quæcunq; ab homine amicißimo & eodem liberalißimo expectanda essent) sed quod literas legens tuas, prolixam istam & beneficam tuam naturam mihi cernere atque planè intueri viderer. Itaq; cum gratias tibi, vt debeo, ago maximas, tum vt isto in me animo in perpetuum esse velis, te vehementer etiam atque etiam rogo. Ego enim ne quod vnquam memoris à me & grati hominis officium aduersum te prætermissum esse intelligas, obseruantia, studio, aßiduitate, vti spero, perficiam. Nam quod ais nullam tibi videri causam, quare Patauium vrbis domicilio anteponam: vt neve quid hic de mea inuidia, neve de isto vrbis statu afferam, ego vero si tam expedi-

tas viuendi rationes haberem, quàm tu, mea non magnopere interesse arbitrarer, vtrobiq; ætatem agerem. Nunc cum & tu rem familiarem ita constitutam habeas, vt vbiuis gentium copiosissime te & honorificentissime pro pristina tua fortuna splendore, & amplissima ista tua dignitate tueri possis: mea vero ea sit conditio, vt vel in hac rerum omnium vbertate & copia, tamen ipse me cum vnico assetla vix sustentem, quid me tandem Romæ facturum putas? Verum quando mihi domum tuam patere vis, hoc est me istò perducere. non committam, vt conuictu & optatissima mihi tua consuetudine diutius caream. Sed quia res meæ hic ita contractæ sunt, vt neq; facile, neq; statim explicari queant, nõdum habeo quid ad te, de aduentu meo perscribam: simul atq; me expediero, faciam te certiorem. Interim memineris, eo me esse animo, vt liberalitate & familiaritate tua aliquãdo velim vti: tum etiam idem à te, quod superiobus literis hic peto, vt cum primum facultas erit, aditum mihi ad Pont. Max. tua commendatione patefieri velis atq; communiri. Hoc te tam rogo, quàm quod vehementissime. Vale. Patauij, ad 3. Cal. Sextil.

CHRISTOPH. LONG.
Octauiano Grimoaldo S. 31

Iampridem

IAmpridem nihil scribis, opinor, propter inanem lætitiam eorum, quæ de recepta à Fulgosiis Genua proxime misisti, aut certe quia quod scribas, noui nihil habeas: nisi forte vtraq; de causa etiā nūc taceas. Atqui erroris illius culpam vel ego, qui omnia mihi abs te significari volebam, vel eorum qui falsum illum rumorem dissiparāt, pertinax impudentia sustinuerit. Nam si quod mittas, nihil habes noui, hoc vero ipsum mihi erit planè nouum, præsertim in tanto rerum motu, vel potius tumultu, & bello vndique ardentibus Gallia, Britannia, nec ipsa satis pacata Hispania: in quam tamen Cæsarem nostrum ex Britannia Non. Quint. transmisisse audio. De appulsu eius nildum certi nunciatum. Rhodum vero maximis terra mariq; Turcarum copijs arctissime circumsideri; constantior hic erat fama, quàm vellem. Quod si ita est, mirum in tanta rei gerendæ facultate Pannones & Sauromatas domi ociosos sedere, aut si occasione vtuntur, nihil de eo illinc ad nos literarum affluere. Tu velim ad omnia simul & de re nostra aliquid, quam nihil adhuc tinnisse valde miror. Hieronymum Sauorgnianum, si nondum exijt, velim à me salutere iubeas: itémque Ant. Marcilium, à quo mirificam aliquam, de Elephanto in Hethruria literas docente, epistolam diu expectaui.

pect. ea alia sunt omnino, quæ mihi hominem a me visum, mirifice commendarint: eruditio, doctrina, & quod in plerisq; omnibus studiosis hodie desideres, ingenium ad gerẽdam Remp. aptißimum. Nunc vero cum ipsum mecum in amore certare ex literis eius tuisq; perspexerim, dabo operam, vt ne ipsum istius inductionis animi, & ad me amandum voluntatis vnquam pœniteat. Sed hæc malo coram ex me cognoscat, veniat modo, sed prope diem: nam si procrastinatis, ego vero istuc aduolo, neq; iam sermonum consuetudinisq; vestrarationem vllam habeo. Scis in qua tu me solitudine reliqueris: abest Flaminius, abest Bellinus, tu deniq; cum toto comitatu, adest vnus Iacobus, cui me curæ esse voluisti: & sum equidem ei etiam cordi, sed non item ille mihi: nam posteaquam rumores aliquos mihi renunciauit, non iam homo, sed littus & aër: nosti cætera. Fac igitur per Deum, quod te facturum ostendis, vt mature venias, nisi forte me hospitem paucis diebus istic habere mauis. Non enim committam, vt cum tã propinquis in locis simus, neque ego vobis fruar, & vos me diu careatis. Leonico nostro decretum erat, cras istò se salutandi Paccæi gratia, conferre. Ego qui hominem minus adhuc belle habere, nihil dum certe ad iter faciendum satis confirmatum esse iudicarem,

authore-

author ei magnopere fui, in viam vti ne se daret hoc tempore. Metui scilicet ne vel ineũtis autumni, vel superioris morbi grauitate imbecilior, facile offenderet. Huic meo consilio cum manus ad extremum ille dedisset, praesertim cum de aduentu vestro ex literis tuis certiorem fecissem, salutem hic tibi à se ascriptam esse voluit plurimam. Vale. Ex vrbe Pata. ad. II. Cal. Sept.

CHRISTOPH. LONG. Raynoldo Polo S. 33

ETsi summis totius corporis doloribus oppressus; dubia spe vitae spiritum misere duco, fecit tamen summum meum & perpetuum de te iudicium, vt hos cruciatus nescio quo modo frangerem, dum supremo hoc literarum munere ad te perfungor. Nam postridie, quàm ad te scripsi, saeuissima me febris arripuit, quae ita me hoc triduum torsit, vt nihil vnquam acerbius in vita sim perpessus: scilicet quasi diuinarem ita futurum, volui quemadmodum tibi proficiscenti ostenderam, vt bibliotheca mea omnis tibi obueniret, si quid mihi in ea, quam adornabã, peregrinatione accidisset. Verũ vt vides, propius erat, quàm arbitraremur summus ille noster dies. Peto igitur abs te per amicitiam

nostram, quam ad summum peruenisse existimo, ut mortuo mihi memoriam beneuolentiamq́, quam necessitudo nostra postulat, humaniter ac pie prastes. Da operā ut ualeas: & Paceao meis uerbis salutem impertias plurimam. Vale. Patauij 8. Calend. Sept.

CHRISTOPH. LONG.
Iacobo Lucæ Decano Aurelianensi S. D.

NVnquam nobis sanè non deerit scribendi argumentum, nisi (ut te olim monui) mutuis id interrogationibus excitemus: quo nomine scripsi ad te haud ita pridem, mihi adeò gratum fore, si plenius ex te intelligerem, cur princeps uester Erasmum Budao pretulerit, Germanum Gallo, exterum ciui, ignotum familiari. Nam quod ad eruditionem pertinet, non uideo qua in re Budaus Erasmo cedat: siue humaniores, siue Christiano dignas homine literas æstimare libeat. Quod uero ad dicendi facultatē pertinet, parem, mea sententia, in tam diuerso dicēdi genere laudem merentur. Beatissima in ambobus & rerum & uerborum copia: sed ita ut alter latius expatietur, alter angustiore quidem alueo, uerum altiore ingētem aquarum uim trahat: fluit ille plenior, hic fertur rapidior. In Budao uideor mihi agnoscere plus

neruorum,

neruorũ, sanguinis, spiritus: in Erasmo plus carnis, cutis, coloris: in illo plus diligentiæ: in hoc plus facilitatis. Creber ille sententijs, hic facetijs: ille omnia vtilitati, hic plurimum delectationi tribuit: Pugnat Bud. cura, ingenio, grauitate, dignitate: Erasmus arte, subtilitate, lenitate, iucunditate ad victoriam contendit. Hunc amare poßis, illũ admirari: Huic fauere, parere illi. Profecto ille me violenter cogit, hic suauiter allicit. Ducit alter blanditijs, alter viribus trahit, verborũ delectu religiosus, proprietate perspicuus: si res tralationem expostulat, in metaphoris felix, sententijs grauis, figuris varijs, summa orationis specie honestus, sublimis, seuerus, grãdiloquus. Contra Erasmus venustus, modestus, popularis, floridus, verborum supellectile diues, compositione simul expeditus simul nitidus, frequens exemplis, densus argumẽtis, gratus salibus. Ille in oratione sua totus quidem semper est; sed tum potißimũ tonat, tum fulminat, quum materia tẽporum nostrorũ obiurgationem admittit: hic etiam quum morib. conuitium facit, magis instituto suo seruire atque dolere videtur, malagmatis, collyrijs, cerotis & cæteris id genus leniorum medicamentorũ remedijs sanitati cõsulens: vt ille amarulẽtis quidem illis, sed hac tempestate necessarijs potionibus, sectionibus,

D cautę

tauterijs alte grassantē vim morbi insectatur. Breuiter si historiam scripturi sint, Budæus Thucydidem, magis quàm Sallustium: Erasmus Liuiū, quàm Herodotū retulerit: Si poema pangendū, hic tragicum & Heroicis quiddam verborū sententiarumq́ pondere altius intonabit: Ille Comœdiam vrbanius, Lyricos suauius, elegiam mollius inspirabit. Assurgit tamen & hic quoq; alieno ingenio, suo vero tam difficulter, quam ille nunquā, etiamsi velit, sese demittere queat: alioqui superiores illæ virtutes vt neutri desunt, sic in altero magis patēt, in altero magis latēt, effectu pares, habitu dissimiles, vt haud prorsus aberret quisquis hunc concioni, illū iudicijs natum dixerit: alterū Palladis numine afflatum, alterū Gratiarū choro stipatum. Caterū vt intelligas nihil esse, quod si ab omni, vt ille ait, parte beatum, aut certe quod omniū stomacho satis possit facere: audi quid in eis desiderant, qui se aliquod operæpreciū in re literaria fecisse arbitrātur. Budæus hoc illis peccare videtur quod nihil peccet: Erasmus quod vitijs suis faueat. Illū enim dum scrupulosius omnia ad veterū normam exigit, sæpe oblitum eorum, quibus scribit, sibi tantum & Musis canere: hunc dum ingenio suo nimis indulget, nihilq́; putat esse tam vulgare, quod non aliquando in oratione

suum

suum sibi locum honeste vindicet: turbidum interim fluere: illum potius nobis significare quid velit quàm dicere: hunc immodica sermonis ubertate, veluti læto gramine sata strãgulare: illum oratione nunc obliqua verticosum, nunc figurata elatum sæpe intumescere: hunc recto nudoq; ductu humi iorẽ, plerunq; humi serpere: hunc lascivia molliorem, illum austeritate duriorem. Denique alterum doctis mirũ in modum posse placere: alterum etiam imperitis, si in tam secunda (ut illorum verbis utar) facundia modũ tenerent, & suo semper freti ingenio, alieno nonnunquã essent diserti, vel iudicio, vel consilio. Nam, cùm præstare possint quicquid volunt. Par est, inquiunt, ut optima queq; velint, nec sese ambitiosius nobis vẽditẽt: eò res nostras recidisse, ut mature potius iuvandi, quàm intempestiue delectandi simus: pro suscepto operis instituto fideliter docendi, non crebris licentiosissimisq; excursionibus ambagiose suspendendi: digredi quidẽ Senecam & Plinium, sed alterum parce, alterũ raro, nec sic quoque quæsito, nec nisi oblato argumento. Hæc critici, quorum sententiæ quo minus statim subscribam, faciunt cùm alia multa, tum quod non defuere clari oratores, qui non grammaticos, sed populum eloquentiæ iudicem statuerint. Esto sit porrigendus

doctis modo calculus, sint soli literarũ principes de re in consilium mittendi, quisnam amabo hac ætate dignus, cui tam superba censura iure credatur? Tuebuntur se vterq; haud magnis solum exemplis, sed etiam validissimis argumentis. Dicent se non perperam scribere, sed illos corrupte iudicare: in orationibus suis non nasci, sed ab imperitis spinas afferri: Erasmus se omnium rationem habuisse, Budæus paucorũ theatro contentum esse. Itaq; ipse nihil di-erno, vel, ne sutor (vt aiunt) supra crepidam: vel quod apud me paria faciant, hoc est, virtutibus, si qua sunt vitia pensent, atque adeo superent. Habent enim plus quod laudem quàm quod ignoscã. Illud tantum miror, quod ab initio dicebam: Cur princeps vester in tanta Budæi probitate, doctrina, eloquentia, Germanum Gallo, exterum ciui, ignotum familiari prætulerit. Nec hoc dico, quod Erasmi fortunæ inuideã. Studeo nanque homini, si quis mortalium alius, tametsi de facie nunquam mihi viso, idq; ob communem patriam (sumus enim eiusdem, vt nosti, & linguæ & ditionis) colo autem ob eximias illas animi dotes, quas in eo ita suspicio, vt votorum meorum summa sit, hinc ad annum etiam alterum supra vicesimum, quo me ætate superat, si non illum, quem nunc tenet, saltẽ proximũ eloquentiæ gradum:

gradum attingere. Improbũ, inquis, votum: improbum sanè, sed quod nec ipse planè improbet. Ego nec existimationi, nec commodis tanti viri inuideo, cuius eloquentia apud me pluris est, quàm totius Galliæ opes. Sed in hoc ista scribo, vt si quid habes, actutũ me certiorem facias, cur semper neglectis Gallorum, nunc primum fastidiis Italorum ingenijs, Germanicæ tam ambitiose affectemini. Vale, ex vrbe Roma. IIII. Cal. Febr.

PETRI BEMBI ET IACOBI SADOLETI EPISTOLarum Liber.

PETRVS BEMBVS Christ. Long. S.

CVraui mandata tua Florẽtiæ diligẽter: idq; amplius, quod Protonotario Bartholino, qui mihi visus est mirifice de te & sentire, & loqui, Defensionũ tuarum librum dedi. Cum Iulio Cardinale

legerit. Deinde eum qui illius libros multum & studiose volverit, si quidem mediocri aliqua sit prudentia praeditus, ea ipsa multis aliquando fore admirabilem: sin modica vel etiam exigua tinctus, sic tamen inuenta sua literis mandaturum, vt in his nihil neq; putidum, neq; ineptum à quoquam deprehendatur. Nec enim ego Ciceronē ex ea solum parte solitus sum mirari, quod accurata quadam orationis vbertate & copia omneis, qui vnquam vsquam floruerunt oratores facile superarit: sed quod ea sit, tum in excogitando ingenij subtilitate, vt nemo acutior, tum in collocandis & distribuendis rebus prudentia atq; iudicio, vt nihil ne fingi quidem possit cautius atq; omnino aptius. Huc accedit non iam humana illa, sed planè diuina quadam orationis forma, quae cum elegantia & dignitate sit praestantissima, tum vero ea est facilitate atq; venustate condita, vt quae grauissima sunt & ornatissima, & certis numeris studiosius astricta, illaborata tamen & simplicia & soluta liberius fluere videantur. Hunc tu igitur, quod facis, & admirabere in primis, & quoad eius fieri poterit, etiam imitabere. Vt enim nulla eius laudem consequare industria, magnum tamen id erit & egregium, quod assequere, si optimo, quamuis magno interuallo, fueris proximus, aut etiam

in tertijs, atque adeo in quartis constiteris. Sed aliò delapsus sum, qui ad literas modo tuas rescribere in animo haberem. Non potui scilicet facere, quin tibi paulò uberius explicarem, quàm mihi in Cicerone persequendo consilium probaretur tuum. Ergo ad literas tuas: in quibus quod ais Fuluio nihil authoritate tua fuisse opus, idem ille mihi quoque scripsit. Qua ex re duplicem cepi voluptatem, & quod tu ea molestia caruisses (molestum enim tibi scio futurum fuisse, tum in urbem venire hoc tempore, tum vero magis ab institutis studijs tuis abduci) & quod affines illi tui, sese fratri suo aequos & faciles praestitissent. Veruntamen est quod tibi gratias nihilominus agam, qui te mea causa omnia fuisse facturum, & adhuc esse, si res coget, ostendas. Fuluium ipsum velim in hac studiosa vita voluntate oratione tua confirmes, confirmatum & viatico instructum ad nos primo quoq; tempore remittas. Nam tu quidem, si sapis, ex istis locis migrabis nũquam, qui eam istic degas vitam, prae qua meum mihi iam ingratum sit ocium: de quo tamen vix credas, quàm ipse me beatum aliquando existimarim. Auium concentu è lectulo ad literas mane excitari: à libris circum florida prata, circum amoenissimos colles oberrare: ab ambulatione, conuiuis istiusmodi &

 ser

sermonibus perfrui, dum calor se frangat, aut in opaca suauiter vmbra meridiari, aut altiore in loco, leuioribus balistis & scorpionibus certioris dexteræ & obtutus periculum facere. Inde admissis equis ad venãdum exire: postea se in bibliothecam abdere, vbi lectioni modum nõ satietas, sed ratio ipsa statuat. Adijcis ad hæc lautas & magnificas nescio quas cœnas, ab ijs vero ipsis molliores quasdam alias ambulatiunculas & literatas collocutiones: postremo suaues & delicatos illos somnos. Ne viuam, ni ista eiusmodi sunt, vt ad ea vel spectanda mare transiturus fuerim, si quid vsquam tale existere suspicatus essem. Quid nunc censes cum me isto, ad tantæ coeundam felicitatis societatem tam liberaliter inuitatum vocetis? Noctes, mihi crede, ac dies istuc cogito, vel potius euolare cupio. Quare fac me circiter Idus Septembris expectes. Adero enim ad eam diem, Deo iuuante, nec ante ad reliquum peregrinationis obeundum progrediar, quàm omnem vitæ studiorúmque rationem penitus perspexero, id est, ipse me vobiscum aliquot dies in ista agrorum amœnitate oblectaro. Vale. Patauij.

CHRISTOPH. LONG.
Iac. Sadol. pont. S. 30

His literis quas mihi heri M. Antonius Michael Venetijs misit, magnum cepi cùm officij, tum vero etiam tui de me iudicij fructum. Officij, quod te mihi de literarum tuarum silentio tam accurate excusandum putaris: Iudicij, quod me tecum viuere, & tua omnia mihi volueris patere. Omnino, etsi ea mea est fortuna hoc tempore, vt nihil abs te mihi potuerit deferri gratius: scito tamen egregiam tuam istam erga me voluntatem, promissorum tuorum exitu mihi multo esse gratiorem: nõ quo ijs quæ ostendis opinionem viceris meam, (pollicitus enim mihi sum de te semper omnia quæcunq; ab homine amicissimo & eodem liberalissimo expectanda essent) sed quod literas legens tuas, prolixam istam & beneficam tuam naturam mihi cernere atque planè intueri viderer. Itaq; cum gratias tibi, vt debeo, ago maximas, tum vt isto in me animo in perpetuum esse velis, te vehementer etiam atque etiam rogo. Ego enim ne quod vnquam memoris à me & grati hominis officium aduersum te prætermissum esse intelligas, obseruantia, studio, assiduitate, vti spero, perficiam. Nam quod ais nullam tibi videri causam, quare Patauium vrbis domicilio anteponam: vt neve quid hic de mea inuidia, neve de isto vrbis statu afferam, ego vero si tam expedi-

tas viuendi rationes haberem, quàm tu, mea non magnopere interesse arbitrarer, vtrobiq; ætatem agerem. Nunc cum & tu rem familiarem ita constitutam habeas, vt vbiuis gentium copiosissime te & honorificentissime pro pristina tua fortuna splendore, & amplissima ista tua dignitate tueri possis: mea vero ea sit conditio, vt vel in hac rerum omnium vbertate & copia, tamen ipse me cum vnico assecla vix sustentem, quid me tandem Romæ facturum putas? Verum quando mihi domum tuam patere vis, hoc est me istò perducere, non committam, vt conuictu & optatissima mihi tua consuetudine diutius caream. Sed quia res meæ hic ita contractæ sunt, vt neq; facile, neq; statim explicari queant, nõdum habeo quid ad te, de aduentu meo perscribam: simul atq; me expediero, faciam te certiorem. Interim memineris, eo me esse animo, vt liberalitate & familiaritate tua aliquãdo velim vti: tum etiam idem à te, quod superioribus literis hic peto, vt cum primum facultas erit, aditum mihi ad Pont. Max. tua commendatione patefieri velis atq; communiri. Hoc te tam rogo, quàm quod vehementissime. Vale. Patauij, ad 3. Cal. Sextil.

CHRISTOPH. LONG.
Octauiano Grimoaldo S. 31

Jampridem

IAmpridem nihil scribis, opinor, propter inanem lætitiam eorum, quæ de receptis à Fulgosiis Genua proxime misisti, aut certe quia quod scribas, noui nihil habeas: nisi forte vtraq; de causa etiã nũc taceas. Atqui errotis illius culpam vel ego, qui omnia mihi abs te significari volebam, vel eorum qui falsum illum rumorem dissiparãt, pertinax impudentia sustinuerit. Nam si quod mittas, nihil habes noui, hoc vero ipsum mihi erit planè nouum, præsertim in tanto rerum motu, vel potius tumultu, & bello vndique ardentibus Gallia, Britannia, nec ipsa satis pacata Hispania: in quam tamen Cæsarem nostrum ex Britannia Non. Quint. transmisisse audio. De appulsu eius nildum certi nunciatum. Rhodum vero maximis terra mariq; Turcarum copijs arctissime circumsideri; constantior hic erat fama, quàm vellem. Quod si ita est, mirum in tanta rei gerendæ facultate Pannones & Sauromatas domi ociosos sedere, aut si occasione vtuntur, nihil de eo illinc ad nos literarum affluere. Tu velim ad omnia simul & de re nostra aliquid, quam nihil adhuc tinnisse valde miror. Hieronymum Sauornianum, si nondum exijt, velim à me salutere iubeas: itémque Ant. Marcilium, à quo mirificam aliquam, de Elephanto in Hethruria literas docente, epistolam diu expectaui.

pectaui. Memini cum à me Mutianus ille ter Consul rideretur, quod sibi elephantum esse visum memoriæ mãdasset, qui literarum ductus Græcarum didicisset & scriberet. Nunc vereor ne si quod videmus ipsi, id à nobis literis mandetur, impudentißimi ab omni posteritate iudicemur. Quis enim tanta futurus est animi facilitate, cui tam explorata rerũ naturæ vis atque potentia, vt tametsi proximum humanis sensibus, & terrestrium animalium esse elephantem sciat maximum, tamen his temporibus, elephantum quendam extitisse credat, qui cũ humana vteretur voce suauißima: tum vero etiam omni literarum genere perpolitus, atq; optimarum artiũ cognitione instructus & ornatus, tota Italia longe haberetur, & doctißimus, & eloquentißimus? Prorsus res noua est, & mira, & inaudita, & quæ apud posteros plus admirationis habitura sit, quàm fidei: nisi Marcilij nostri ingenio ita memoriæ tradatur, vt facta non ficta esse videatur. Vides vt omnia colligam, quo vel te, vel Marcilium ipsum excitem. Extra iocum, cessationem tuam iam ferre non possum: superioribus diebus eã quoquo modo tuli, quod teipsum in dies singulos expectarem: nunc cum ex Theocreni sermone aduentum tuum desperarem, hæc tibi qualiacunq; mittẽda existimaui. Literas quas Iac.

Sadoleto descriptas esse vides, dabis M. Antonio Michaeli Romam perferendas, idque statim, quod vt facias, à te etiam peto. Vale. Patauij. ad 3. Cal. Sextil.

CHRISTOPH. LONG. Raynoldo Polo S. 32

ETsi mihi nihil erat optatius, quam Paccaum nostrum primo quoq; tempore visere, tamen vtar literarum tuarum consilio: sed non ex ea parte, quo minus hac profectione studia interpellentur mea, (nullum enim ego literarum studium officio atq; humanitate duco antiquius) sed ne ipse potius collocutiones vestras aduentu meo interpellem: quæ quidem sanè causa fuit, cur ei tecum obuiam ad fossam Clodiam non prodierim. Videbam enim eiusmodi vestrum fore congressum, cui vel intimi cuiusuis, nedum alieni hominis interuentus, molestus esse posset. Nam quod de illius erga me beneuolẽtia & amore scribis, est id mihi omnino gratũ, atq; inprimis iucundum, sed in quo nihil ipse fallatur. Habet enim me cupidissimum sui, dignitatisq; suæ studiosissimum: cuius ipsius rei quem ego ei locupletiorẽ edam testem, quàm te? qui, quàm ab eo humaniter in Britannia fuissem acceptus, de me persæpe audisti: quã-

quam

quam alia sunt omnino, quæ mihi hominem à me visum, mirifice commendarint: eruditio, doctrina, & quod in plerisq; omnibus studiosis hodie desideres, ingenium ad gerēdam Remp. aptissimum. Nunc vero cum ipsum mecum in amore certare ex literis eius tuisq; perspexerim, dabo operam, vt ne ipsum istius inductionis animi, & ad me amandum voluntatis vnquam pœniteat. Sed hæc malo coram ex me cognoscat, veniat modo, sed prope diem: nam si procrastinatis, ego vero istuc advolo, neq; iam sermonum consuetudinisq; vestrarationem vllam habeo. Scis in qua tu me solitudine reliqueris: abest Flaminius, abest Bellinus, tu deniq; cum toto comitatu, adest vnus Iacobus, cui me curæ esse voluisti: & sum equidem ei etiam cordi, sed non item ille mihi: nam posteaquam rumores aliquos mihi renunciauit, non iam homo, sed littus & aër: nosti cætera. Fac igitur per Deum, quod te facturum ostendis, vt mature venias, nisi forte me hospitem paucis diebus istic habere mavis. Non enim committam, vt cum tā propinquis in locis simus, neque ego vobis fruar, & vos me diu careatis. Leonico nostro decretum erat, cras istò se salutandi Paccæi gratia, conferre. Ego qui hominem minus adhuc belle habere, nihil dum certe ad iter faciendum satis confirmatum esse iudicarem:

author-

author ei magnopere fui, in viam vti ne se daret hoc tempore. Metui scilicet ne vel ineuntis autumni, vel superioris morbi grauitate imbecilior, facile offenderet. Huic meo consilio cum manus ad extremum ille dedisset, præsertim cum de aduentu vestro ex literis tuis certiorem fecissem, salutem hic tibi à se ascriptam esse voluit plurimam. Vale. Ex vrbe Pata. ad. II. Cal. Sept.

CHRISTOPH. LONG. Raynoldo Polo S. 33

ETsi summis totius corporis doloribus oppressus; dubia spe vitæ spiritum misere duco, fecit tamen summum meum & perpetuum de te iudicium, vt hos cruciatus nescio quo modo frangerem, dum supremo hoc literarum munere ad te perfungor. Nam postridie, quàm ad te scripsi, sæuissima me febris arripuit, quæ ita me hoc triduum torsit, vt nihil vnquam acerbius in vita sim perpessus: scilicet quasi diuinarem ita futurum, volui quemadmodum tibi proficiscenti ostenderam, vt bibliotheca mea omnis tibi obueniret, si quid mihi in ea, quam adornabã, peregrinatione accidisset. Verũ vt vides, propius erat, quàm arbitraremur summus ille noster dies. Peto igitur abs te per amicitiam

nostram,

nostram, quam ad summum peruenisse existimo, & mortuo mihi memoriam beneuolentiamq́ue, quam necessitudo nostra postulat, humaniter ac pie prastes. Da operā vt valeas: & Paccao meis verbis salutem impertias plurimam. Vale. Patauij 8. Calend. Sept.

CHRISTOPH. LONG. Iacobo Lucæ Decano Aurelianensi S. D.

NVnquam nobis sanè non deerit scribendi argumentum, nisi (vt te olim monui) mutuis id interrogationibus excitemus: quo nomine scripsi ad te haud ita pridem, mihi adeò gratum fore, si plenius ex te intelligerem, cur princeps vester Erasmum Budæo pretulerit, Germanum Gallo, exterum ciui, ignotum familiari. Nam quod ad eruditionem pertinet, non video qua in re Budæus Erasmo cedat: siue humaniores, siue Christiano dignas homine literas æstimare libeat. Quod vero ad dicendi facultatē pertinet, parem, mea sententia, in tam diuerso dicēdi genere laudem merentur. Beatissima in ambobus & rerum & verborum copia: sed ita vt alter latius expatietur, alter angustiore quidem alueo, verum altiore ingētem aquarum vim trahat: fluit ille plenior, hic fertur rapidior. In Budæo videor mihi agnoscere plus

neruorum,

neruorũ, sanguinis, spiritus: in Erasmo plus carnis, cutis, coloris: in illo plus diligentiæ: in hoc plus facilitatis. Creber ille sententijs, hic facetijs: ille omnia vtilitati, hic plurimum delectationi tribuit: Pugnat Bud. cura, ingenio, grauitate, dignitate: Erasmus arte, subtilitate, lenitate, iucunditate ad victoriam contendit. Hunc amare poßis, illũ admirari: Huic fauere, parere illi. Profecto ille me violenter cogit, hic suauiter allicit. Ducit alter blanditijs, alter viribus trahit, verborũ delectu religiosus, proprietate perspicuus: si res tralationem expostulat, in metaphoris felix, sententijs grauis, figuris varijs, summa orationis specie honestus, sublimis, seuerus, grãdiloquus. Contra Erasmus venustus, modestus, popularis, floridus, verborum supellectile diues, compositione simul expeditus, simul nitidus, frequens exemplis, densus argumẽtis, gratus salibus. Ille in oratione sua totus quidem semper est, sed tum potißimũ tonat, tum fulminat, quum materia tẽporum nostrorũ obiurgationem admittit: hic etiam quum morib. conuitium facit, magis instituto suo seruire atque dolere videtur, malagmatis, collyrijs, cerotis & cæteris id genus leniorum medicamentorũ remedijs sanitati cõsulens: vt ille amarulẽtis quidem illis, sed hac tempestate necessarijs potionibus, sectionibus,

cauterijs alte grassantē vim morbi insecta-tur. Breuiter si historiam scripturi sint, Budæus Thucydidem, magis quàm Sallustium: Erasmus Liuiū, quàm Herodotū retulerit: Si poema pangendū, hic tragicum & Heroicū quiddam verborū sententiarumq́ pondere altius intonabit: Ille Comœdiam vrbanius; Lyricos suauius, elegiam mollius inspirabit. Assurgit tamen & hic quoq; alieno ingenio, suo vero tam difficulter, quàm ille nunquā, etiamsi velit, sese demittere queat: alioqui superiores ille virtutes vt neutri desunt, sic in altero magis patēt, in altero magis latēt, effectu pares, habitu dissimiles, vt haud prorsus aberret quisquis hunc concioni, illū iudicijs natum dixerit: alterū Palladis numine afflatum, alterū Gratiarū choro stipatum. Caterū vt intelligas nihil esse, quod si ab omni, vt ille ait, parte beatum, aut certe quod omniū stomacho satis possit facere: audi quid in eis desiderant, qui se aliquod operæpreciū in re literaria fecisse arbitrātur. Budæus hoc illis peccare videtur quod nihil peccet: Erasmus quod vitijs suis faueat. Illū enim dum scrupulosius omnia ad veterū normam exigit, sæpe oblitum eorum, quibus scribit, sibi tantum & Musis canere: hunc dum ingenio suo nimis indulget, nihilq́; putat esse tam vulgare, quod non aliquando in oratione

suum

suum sibi locum honeste vindicet: turbidum interim fluere: illum potius nobis significare quid velit quàm dicere: hunc immodica sermonis vbertate, veluti lato gramine sato strãgulare: illum oratione nunc obliqua vertiosum, nunc figurata elatum sæpe intumescere: hunc recto nudoq; ductu humi iorẽ, pleruq; humi serpere: hunc lascivia molliorem, illum austeritate duriorem. Denique alterum doctis mirũ in modum posse placere: alterum etiam imperitis, si in tam fecunda (vt illorum verbis vtar) facundia modũ tenerent, & suo semper freti ingenio, alieno nonnunquã essent diserti, vel iudicio, vel consilio, Nam, cùm præstare possint quicquid volunt. Par est, inquiunt, vt optima quæq; velint, nec sese ambitiosius nobis vẽditẽt: eò res nostras recidisse, vt mature potius iuuandi, quàm intempestiue delectandi simus: pro suscepto operis instituto fideliter docendi, non crebris licentiosissimisq; excursionibus ambagiose suspendendi: digredi quidẽ Senecam & Plinium, sed alterum parce, alterũ raro, nec sic quoque quæsito, nec nisi oblato argumento. Hæc critici, quorum sententiæ quo minus statim subscribam, faciunt cùm alia multa, tum quod non defuere clari oratores, qui non grammaticos, sed populum eloquentiæ iudicem statuerint. Esto sit porrigendus

doctis modo calculus, sint soli literarũ principes de re in consilium mittendi, quisnam amabo hac ætate dignus, cui tam superba censura iure credatur? Tuebuntur se vterq; haud magnis solum exemplis, sed etiam validissimis argumentis. Dicent se non perperam scribere, sed illos corrupte iudicare: in orationibus suis non nasci, sed ab imperitis spinas afferri: Erasmus sic omnium rationem habuisse, Budæus paucorũ theatro contentum esse. Itaq; ipse nihil discerno, vel, ne sutor (vt aiunt) supra crepidam: vel quod apud me paria faciant, hoc est, virtutibus, si qua sunt vitia pensent, atque adeo superent. Habent enim plus quod laudem quàm quod ignoscã. Illud tantum miror, quod ab initio dicebam: Cur princeps vester in tanta Budæi probitate, doctrina, eloquentia, Germanum Gallo, exterum ciui, ignotum familiari prætulerit. Nec hoc dico, quod Erasmi fortunæ inuideã. Studeo nanque homini, si quis mortalium alius, tametsi de facie nunquam mihi viso, idq; ob communem patriam (sumus enim eiusdem, vt nosti, & lingua & ditionis) colo autem ob eximias illas animi dotes, quas in eo ita suspicio, vt votorum meorum summa sit, hinc ad annum etiam alterum supra vicesimum, quo me ætate superat, si non illum, quem nunc tenet, saltẽ proximũ eloquentiæ

gradum:

gradum attingere. Improbũ, inquis, votum: improbum sanè, sed quod nec ipse planè improbet. Ego nec existimationi, nec commodis tanti viri inuideo, cuius eloquentia apud me pluris est, quàm totius Galliæ opes. Sed in hoc ista scribo, vt si quid habes, actutũ me certiorem facias, cur semper neglectis Gallorum, nunc primum fastiditis Italorum ingenijs, Germanica tam ambitiose affectemini. Vale, ex vrbe Roma. IIII. Cal. Febr.

PETRI BEMBI ET IACOBI SADOLETI EPISTOLARUM Liber.

PETRVS BEMBVS Christ. Long. S.

Vraui mandata tua Florẽtiæ diligẽter: idq́ue amplius, quod Protonotario Bartholino, qui mihi visus est mirifice de te & sentire, & loqui, Defensionũ tuarum librum dedi. Cum Iulio Car-

dinale multus de te sermo. Is mihi significauit, quod ad te Iacobus Sadoletus de Florentinorũ erga te voluntate scripserit, se autore factum. Romã cùm venissem, Cardinali Colũnæ defensiones tuas misi: Sadoletũ ipsum, Paccium, Adornium, Lalium, reliquosq; de quibus me tuis in literis admones, tuo nomine salutaui. Postremo etiam Leonis X. Pont. Max. pedibus, cùm is è Manliano rediisset, dedi osculũ tuis verbis: nam me in vrbe, propter imbecillitatẽ valetudinis meæ, Apẽnini traiectu, viæq; tadio & laboribus auctam, decem ipsos dies continuerã. Ille verò me, vbi esses, quid ageres, quid cogitares, satis quidẽ familiariter, atq; (vt mihi visus est) etiam amanter interrogauit. Aderat Paccius, qui & ipse de te, deq; illo ipso tuo libro, quẽ iam legerat, multa praclare. Idem tum ego Principi respondissem, te Patauiũ esse profectum eo consilio vt consumãdis iis studiis quibus te totum tradideras, bienniũ, vel certe quãtum ad id temporis satis tibi esses, impẽderes: habere dixit se abs te literas, in quibus erat scriptũ, te Florentinorũ conditionem velle accipere. Qua quidem ad verba nihil omnino Princeps, cùm antea adeuntibus illum Romanis Consulibus, vt eius sententiã elicerẽt, num te donatum esse vellet ciuitate, cùm alia multa singulari cum tui cõmendatione, tum illud

illud etiam dixisset, fouere se tua studia, annuámque ad id pecuniam tibi curari iußisse: Vt quod statueras Patauium secedere, Vt ea in Vrbe doctißimorumq; hominum cõuentu, institutis iam abs te cõmẽtationibus aliquot annos dares, eius tibi conficiendi facultas ne deesset, totúmque illud consiliũ profectionis tuæ Vehementer à se probari significauisset. Quod eò tibi scripsi, Vt scires quam iam ille opinionem atque spem, de te ocióque tuo isto Patauino conceperit. De rumoribus, qui hic iactabãtur, male te de Romanis sentire, cùm hos montes nihil solidum crepare diceres: planè nihil est quod labores. Primum incerto autore, deinde parum adhibetur fidei, postremo quicquid est, id omne nostro aduẽtu iam euanescit. Amicos quidem habes omnes, Vel doctos, Vel bonos, præter Vnum Sinonẽ illum tuum: quem tamen doctum esse nunquam iudicaui, bonum credebam: in quo quàm me fefellerit, Vides. Itaque oderit, diligat, æque habendum, nisi tibi etiam iucundũ esse debet, te ab illo non diligi, quem tua causa nemo bonus diligit. De Bembini catelli mœrore suscepto ex discessu nostro quod scribis, Vide quid egeris: auxisti tu quidẽ desiderium, Vel etiam dolorẽ meum. Valde me pœnitet illum domi reliquisse tam fidum, tam nullius oneris comitem: tanta sedulitatis, festinitatis,

ioci, ut omnibus delicijs carere mihi uidear, qui eius blanditijs careo. Numos principis sex mensium nomine tibi depēdi curauimus, eos habebis cum his literis. Protonotario Saulio, & Lazaro & Flaminio plurimam salutem dicito meis uerbis. Vale. Romæ. IIII. Calend. Iun.

PETRVS BEMBVS Christ. Long. S.

RESpondeo ad tres tuas suauissimas atq; amantissimas literas, diuersis temporibus datas, & quidē breuiter: teneor enim satietate quadam uel potius tædio scribendi, ut nihil omnino difficilius, nihil morosius faciam, quàm cum calamum sumo, nihil libentius, quàm cum depono. Cur? inquies. Quia, quoniam multos iam annos ea cogor scribere, quæ ad stomachum meum non faciunt, etiam illa quæ mihi grata solent esse, nunc displicent, cùm sunt scribenda: ita scriptio ipsa omnis permolesta, nisi forte diuturnus morbus segnem me atque ignauum ad omnia reddidit. Quod si est, spero me ad pristinam meam in scribendo alacritatem breui rediturum. Satis enim belle, ut nunc quidem est, me habeo, omnesque iam propè morbi reliquias abieci. Sin altera illa causa est, hinc euolem oportet, abdamq; me aliquò, in studia scilicet

ſcilicet atque in literulas noſtras, quemadmodum tu quidem feciſti, dum illa dediſco, quæ initio mihi adhæſerunt, vt à me pagellam accipias libēti animo, ne dicam impigrè ſcriptam. Sed venio ad tuas literas. Bolducus noſter quod tam in te officioſus fuerit, gaudeo, eóque magis, quod nihil eorum quæ commemoras, meo rogatu: egi tamen illi per literas gratias cùm tuo nomine, tum meo, qui quidem quaſi Pollux omnia, quæ in te honoris cauſa, tanquam in Caſtorem cōferuntur, in me etiam conferri puto. De Naugerio meo quæ ſcribis, mihi grata ſunt: ille verò nō modo in literarum ſtudijs, ſed etiam in amicis colendis mirificus. Qui quod æſtatem in ſuis Muranianis hortis confecerit, valde lætor: neque enim vereor, quin illi conſtiterit fructus ocij tam iocundi, ad quem quidem oblectādum, ab æſtúque tuendū, vt audio, etiam è Benaco multa Citriorum arbores ſuas vmbras adduxerint. Reſpondi ferè ad tuas priores literas. In ſecundis literis, quod de Ioanne Pino Gallorum regis legato me admones, id erit mihi curæ, Semel illum conueni, cùm eſſet domi ſuæ, ea de cauſa, vt conſtitueremus inter nos aliquid, quod tibi eſſe vſui & ornamento poſſet: multus quidem de te ſermo, ſed quoniam erat ei cœnæ tempus, ita ab illo diſceſſi, vt inchoata tantummodo eſſet effigies

negotij tui. Reliqua posita sunt non solum in diligētia, sed valde mehercule etiam in casu. Diligentiam ne adhuc quidem adhiberem, cùm Principis in molem Hadrianam secessio, quò ventitare propter imbecillitatem corporis minus sæpe possum, ille vero ferè quotidie: tum maximi calores effecerunt, quibus etiam qui valētißimi sunt, à labore defatigationeq; absterrentur. Casus cùm venerit, eum quantum potero complectar, neque dimittam nisi depicta omnibus coloribus imagine, atque ita confecta vt nequid desit. Sed omnino totū hoc sic habeto, nikil vt mihi antiquius futurum existimes ijs rebus, quæ ad commodum dignitatémque tuā pertinebunt. Itaque si erit opus, etiam Collegam meum, vt suades, aduocabo, sed nunc vt videtur, non est. De tuis obtrectatoribus, quod ad me, quod ad Marcum Antonium Michaelē tam multis verbis scripsisti, planè non probo: te ne nunc quidem eorum causa animo tranquillo esse, quorum rumores & maledicta, non solum refrixerunt tuis responsionibus editis, sed planè iam omnis illa factio propè obmutuit. Itaque tu, si me audies, nullum omnino post hac de illis verbum facies, atque etiam si fieri poterit, ne cogitabis quidem. Neque enim digni sunt, qui tuū istud tam honestū ocium, tam præclarā studia, vel momentum

temp

temporis interpellent. Quamobrem magis miror id, quod erat in postremis tuis literis, te scilicet ab illis in tanta gladiorum licentia tibi interdum timere. Tu verò qui Romæ populum Romanum stantem in te, ac prope armatum contempseris, sustinueris, fregeris, neque interea timoris signum vllum edideris, aut vocem emiseris: ab illo nunc non solum fracto, sed etiam ad tuas partes traducto, in vrbe minime turbulenta. Patauio tibi esse timendum duces? Atqui etiam scribis Lerinam te propterea cogitare. Quàm vellem istud verbum, tuo ex ore ne excidisset. Sed nolo tibi molestus esse. Quamobrem abduc animum ab istis cogitationibus quàm longissime, téque tuto esse posse existima, vbicunque erunt vel boni, vel docti viri: quanquam te iam omnes propè homines diligunt: habes autem Italiam maxime cupidissimã tui, propterea quod iam est tui fama nominis clarius atque illustrius peruagata. Dedi tamen Marino Georgio, Patauij Prætori literas hac de re, quemadmodum tibi placere ostendisti: quem quidem existimo nulla in re tibi salutisq; tuæ defuturum. De eo me velim facias tuis literis certiorẽ. Prior pars earundem literarum, quas ad me nouissime dedisti, tuorũ studiorum vitaq; rationẽ cõtinebat: quæ me summopere delectauit, cepiq;

ex

ex eo maximam voluptatem, quod te video ita literis, quarum es multo auidissimus, incumbere, ut valetudini etiam seruias. Pila ludus, quo te ante cibum exerces, mihi valde probatur. Deambulatiunculas vero illas vestras, sermones, concursationes, de quibus scribis, peream, si omnib. Romanis praefecturis magistratibusq; non praefero. Consuetudinem autem qua uteris, ut scilicet, antè quàm somno te des, reputes tecum ipse atque recolligas, quicquid dignum ea die memoria sciētiaq; comprehenderis, quis non magnopere laudandam & complectendam putet? Pythagoreo praecepto illi ferè germanam atq; simillimam ποῖ παρέβην ? τί δ' ἔρεξα ? Nosti reliqua. Sed illa in doctrinae studijs, haec in rerum actione versatur. Itaque ea tibi perpetuo utendum censeo. Altera fuit epistolae tuae pars minime quidem necessaria; qua mea in te beneficia commemoras: quod quidem in secundis etiā literis fecisti multis atq; honorificentißimis verbis. Ea si naturae tuae benignitate, amorisq; in me tui abundantia impulsus collegisti, te eorum esse morum, beneuolentiae, comitatis planè gaudeo: nihil enim potest esse tam suaui liberaliq; natura amabilius atq; praestātius. Sin propterea, ut vel te gratum ostenderes, vel me in te amando confirmares, neutrum eorum te adducere debuit, in eam commemo-

memo-

memorationem: nam neque tu esse ingratus iam ullo pacto potes, qui si nihil aliud agas, tamen ea de nobis dixisti, scripsisti, nota esse omnibus hominibus voluisti, ut me tibi etiam perpetuo deuinctum putem: neque ego is sum, qui à te amando reuocare animum atq; mentem possim, nisi tu is esse desinas, qui profecto es, moresq; tuos atque doctrinam dediscas. Itaq; si me amas, ne tu posthac ad me quidē quicquam eiusmodi. Heri cum in ea urbis parte casu essem, quam tu incolebas, & Mariani Castellani hospitis tui domus, mihi à meis pueris ostenderetur, vocari hominem iussi, eumq; tuo nomine salutaui: quam quidem ille salutationem mihi visus est libentissime atq; hilariter accepisse. Dixi ei de te cupide sanè atq; amanter quærenti, quæ proxime habueram. A quo cùm discederem, petiῇ, nunquid vellet ad te literarum dare: dixit se daturum: veruntamen non dedit. Sed omnino fui longior, quàm initio putaram. Collega meus Roma pedē non extulit: Princeps enim retinet, & ut puto retinebit exemplum tuarum ad me literarum, quod requiris, erit cum his literis. Saulio, Lazaro, Flaminio multam salutem dicito meis verbis. Tu si me amas, ad nos crebro, ut facis omnib. de rebus scribe: incredibiliter enim me tuæ literæ delectant. In quibus illud etiam video, quod

mihi

mihi est planè iucundissimum, addere te quotidie aliquid scriptioni & stylo. Itaq; ταύτην τὴν γραμμὴν suadeo teneas. Cum hæc scriberem, Princeps in Vaticanum se referebat. Sed valebis, valetudinique servies. Romæ. XIII. Sept.

PETRVS BEMBVS Christ. Long. S.

A*Ccepi tuas literas Non. Ian. datas, ad XVI. Calend. Mart. heri, cum exercendi mei causa, extra urbem equo vectus, claro & placidissimo die, aprica vix domum pervesperi rediissem, ab adolescente illo, quem mihi ipsæ illæ tuæ literæ commendabant, redditas meis pueris: cum eis, si quid vellem, se ad te postridie reversurum dixisset, atque ubi se convenirent, ostendisset. Itaq; cum ipsum non vidissem, has ad te literas dedi ante lucem, qua me quidem somnus hora singulis prope noctibus deserit: adhuc enim vigilia nos exercet, qua una si relinqueremur, essemus planè restituti. Sed venio ad tuas literas. Quod meum de tuorũ studiorum ratione iudicium tam diligenter exquiris, in eo & amori erga te meo multum & autoritati nonnihil sanè tribuere te ostendis: quorum in altero, quàm rectè facias, tu videris: cuius planè interest, si deceptus sis, ab altero ne te unquam decep-*

ptum

ptum possis dicere, cumulate ipse diligentissimeq; præstabo. Ad eam autem partem, in qua scribis, quid tibi causa fuerit, vt aueres scire quid sentirem, vt scilicet intelligeres rectene operam posuisses, an secus: quo vel pergeres vt cœpisses, vel aut aliam ingredereris viam, aut in ea ipsa quã es ingressus, cursu corrigeres tarditatem: existimabam satis me quidem superioribus literis respondisse, quibus te literis profecisse quidem multum, scripseram, superesse autem aliquantum etiam quò progrederere. Itaque te hortabar, vt quod reliquum erat conficeres: quod mehercule etiam nunc te hortor, hoc est, vt Ciceronem ipsum, quem tibi vnum scribendi magistrum, me autore proposuisti, eundem vniuersum non solùm vores, sed etiam conquoquas, ac in succum & sanguinem conuertas tuum. Id autem spero te assequi posse, si diutius hoc idem feceris, quod adhuc facis: assecutum omnino esse, quem admodum tibi antea scripseram, non existimo. Neque hoc ideo dico, quasi tu parum profeceris, annua prope ad id cogitatione laboréque adhibito, multum est enim, adde etiam si vis, maximum quidem illud, quod iam actum abs te est, vt mihi quidem videri solet, cum tuas literas lego, meamq; de eo expectationem atq; spem non æquatam

modo

modo abs te, sed longe etiam superatam tibi vere atque persancte affirmo ac denuncio: sed quia nollem eo te maximo esse contentum, & tanquam ad metam perueneris curriculo confecto conquiescere, propterea dico. Nam quoniam ea est ingenij tui vis atque præstantia, nihil omnino ut sit tam arduum tamq; difficile, quo si animum intenderis, non te id posse complecti atque conficere breui & luculenter putem, nulla te quidem in laudis mediocritate consistere facile patior. Itaque quanquam minus fortasse via superest, ut ad excellens illud atque summum scribendi genus atque formam peruenias, quo te voco, quàm est id quo perrexisti: tamen nisi tu etiam quod restat confeceris, non tam mihi gratum futurum est, præclare sanè ac splendide id te muneris inchoauisse, quàm molestum, non absoluisse: quod abs te commissum iri minime puto. Recordor enim quid tibi ad eam absolutionem tute tẽporis sumpseris: atq; hoc cum recordor, magis miror quisquam nunc te cum de commutanda studiorum tuorum ratione, qua rectissima es ingressus, tum verò nũ tibi sit, quasi tarde adhuc ambulanti, deinceps festinandum, sciscitari. Festines autem? ut quid? incidas in aliquem morbum? Ego verò te mi Longoli malo tranquilla nauigatione utentem, aliquanto serius eum adipi-

scis

ſci eloquentiæ quaſi portum, quē petis: quàm propter nimiam ventorum vim iactura facta celerrime nauigare. Quamobrem ſi meū conſilium ſequi volueris (quanquam eſt hæc quidem mentis potius ſenſusq́; noſtri, quam vlliſsis conſilij ſignificatio) neq; hunc tu curſum commutabis. Cur enim? neq; remo vllo plus vtere, σπεύσεις autem temperate ac plane βραδέως, vt dicitur, valetudiniq́; in primis ſeruies. Sed iam ſatis aut etiam nimis multa de ijs. De Ioanne Pino, erit mihi curæ, cùm vt omnia mandata tua exhauriam, tū illud maximè, vt quicunq; percipi ex hominis te amātis beneuolentia poteſt fructus atque vtilitas percipiatur. Id totum quale ſit, quoniam ſatis exploratum non habeo, non committā vt eius te rei expectatione ſæpius excitem. Extremum eſt, quod erat primum in tuis literis. Eius ad nos epiſtolæ tuæ exemplum, quæ perlata non eſt, quod ſcribis mihi te mittere, ſcito nullum fuiſſe cum tuis literis: id velim deſcribi mandes, mihiq́; mittas, ne vlla tua lucubratiuncula nobis perierit. Habes ad omnia. Nunc quæ præterea ſcire te non nolle arbitror, hæc ſunt. Apud Sadoletū reliquosq́; amicos recte eſt. Thebaldeus & Beatianus etiam fortunis aucti tibi hilarius ſalutem adſcribūt. Ego domum cogito. Quid eſt aliud? Intellexi de Alexandro Capella,

viro sanè bono & docto, & (vt mihi visum est) etiam amantissimo tui, te cum Nicolao Leonico homine vere philosopho singulari beneuolentia coniunctum, cum eo familiariter sape esse, vel propterea quod non longe ab illius adibus incolis. O praclaram viciniam, teq; hominem mirificum, ad prastantium & clarorum virorum amicitiam conciliandam. Na ego horum procerum prensationes appellationesq; honorificas omnium, vna cum vestra deambulatiuncula, & sermone libenter commutauerim. Nunc ei, quod possum, multã salutem volo impertias meis verbis. Etiam Marinum Georgium Patauij pratorẽ, quem scis à me vnice diligi, ex me si saluere iusseris, mihi gratissimum feceris: idq; vt facias, planè te rogo, tum & Saulium, & Flaminium. Tu valebis, nosq; diliges. Roma.

IACOBVS SADOLETVS Christoph. Long. S.

E*X eis literis, quas ad Lalium Maximũ das, cognoui te proficisci Venetias cogitare, aut hoc tempore fortassis iam esse profectum: quod nec sum admiratus, & te potius mecum collaudaui, quod more veterum philosophorum (sicut de Platone ferunt, & de Pythagora) omnes tibi terras obeundas putaris, vnde speres hausturum te, & doctrinarum aliquid & sapientia: etsi nonnihil*

te in eo, Bembo nostro tribuisse arbitror, vt cum eo aliquantum esses, fruererèque & familiaritate illius exoptata, & virtute nunquam satis laudata. Sed ego sensus tuos si bene perspectos habeo statuo te cum amicitia vestra ac illius summi viri suauitati multū, tum huic tuæ perpetuæ voluntati plurimum tribuisse, vt quoad acerrimi vis ingenij cum incredibili diligentia studioque coniuncta progredi in re literaria potest, in teipso contendēdo atque elaborando experiare. Sed huic virtuti vt laus debitum premium est sic nonnunquam inuidia obtrectatrix accedit. Suspicor enim ad te delatam esse concionem, quam hic post tuum discessum in magno conuentu, ipso audiente Principe aduersarij tui habuerunt, in qua magna laus Celsi Millini optimi atque ornatissimi adolescentis. Is enim orationem eam dixit sanè quam appositè, & animo (vt facile possumus existimare) non malo: specie enim boni quandoque obtenduntur, quæ suapte natura vitiosa sunt: & ea illius ætas, cui conceditur, vt errare aliquando possit sine reprehensione, certè, quod mentis ingenuæ est, idem ipse Celsus affirmat, hac causa excepta, in qua patriæ suæ dignitati & famæ (vt ait) non adesse non vult: cæteris in rebus honoris tui rationem se inprimis habiturum. Atque vt

huius (quemadmodum dixi) ingenio laus tribuenda est, voluntas minus reprehēdenda: sic qui huic rei ab initio autores fuerunt, non satis nec animum suum nec consilium probabant : animum, quod prorsus apparebat praua conciliatrix iniusti odij obtrectatio : consilium, quod absurdum videbatur quas ipsi literas sibi laudi sperarent fore, eas damnare atq; oppugnare in altero. Itaq; non modo nō extinxit studia eorum qui causa tua fauebant, illiusmodi concio, verùm etiam ardentius inflammauit. Nam & in circulis subito exorti sunt sermones plurimi, & fiebat in ijs vt quanquam ille visus fuisset dicere praeclare, tamen non minus autoritatis haberent testimonia nostra apud incorruptos : excepta certe principis vox est, cum ita diceret, probare se ingenium actionemq; Celsi, causam verò tuam meliorem iudicare. Quare sic quoq; inde tum discessum est, vt honorificentius tecum actum putaretur eiusmodi oratione habita, quam si omnino nulla fuisset habita. Nostris verò neq; sic tacitum ferendū visum est: sed cum extaret defensio tua, quā pro te ipse conscripseras primo decretum est, dandā operam esse, ea vti recitaretur : operam suam ad hoc pollicente Flaminio, adolescente in primis ornato huius ciuitatis. Deinde cum hoc spissius esset visum, in eam sententiam potius

discessum

discessum est, edendam illam, & in omnium manus diuulgandam esse: quod & factum est. magna non solùm approbatione omnium bonorum, sed etiam commodatione eloquentiæ tuæ Sic enim à cunctis iudicatum est, incredibile quiddam esse, quod de tuo ingenio expectari possit, cum quod præstitisti, iam sit admirabile. Mihi quidem qui te amo & gero in oculis, nihil euenire potuit optatius, quàm intelligere, cognosci ab omnibus, non frustra nostra de te suscepta esse iudicia, iureq; te florere clarissimorum virorum amicitijs: in quibus, si quaris, egregius Paccius, nec solum fide atque amore te, sed etiam authoritate & gratia singulari: vehemens Casalius, ac denique, ne infinitum sit, vniuersus ille chorus præstantium ingeniorum, quem tibi amicissimum præsens sensisti, is tui absentis memoriam sanctè diligẽterq; conseruat. Quæ ego ad te idcirco scripsi, licet minime inuitatus tuis literis: quod profectò conueniebat, cum magis peregrinantium sit eos qui domi remanent, de suis rebus omnibus reddere certiores: sed eam ob rem scripsi, primum vt forti animo ferres, quod tamen facis, iniquorum hominum iniurias: deinde vt meditarere, quantum tibi in omnem partem conitendum sit, vt incredibili expectationi, quæ de te concitata est, satisfacias. Quanquam

ego arbitror te, quod de Theopompo dicere solebat Isocrates, freno egere magis quã calcaribus: quem ego noui in studijs literarũ dies & noctes aßidue insistentem, parum habere valetudinis rationem. Sed ego eam tibi, si & te & nos diligis, maximopere tuendam esse censeo: nam & temporis plus ad hæc eadem studia habebis, & prudentia tibi laudem ex hoc quoque genere comparabis: quæ profecto non minoris, quàm illa ingenij, à docto viro facienda est. Ego pro mea in te singulari beneuolẽtia, omnia tibi honesta & salutaria euenire cupio. Tu si me mutuo amabis, ad meq́ de tuis rebus sæpe scribes, perficiam, vt nec te frustra scripsisse, nec amorem tuum perperam collocasse arbitrere. Vale ex Vrbe. VI. Id. Septembr.

IACOBVS SADOLETVS Christoph. Long. S.

DEderam diu ante ad te literas, cum te aut constitisse iam Venetijs, aut non procul inde abesse existimarem: quas spero tibi nunc denique fuisse redditas. Longior autem itineris tui mora intercesßit, quàm putauissemus: nam ea nostra fuerat expectatio, te cum Venetias peruenisses, hominumque ibidem ingenia, moresque cognosses, celeriter ad Vrbem esse rediturum: cum præsertim

fertim omni depulso periculo, placatis animis eorum qui tibi fuerāt infensiores, absens virtutis causa dignißimus esses ea ciuitate iudicatus, quæ vna propter virtutem omnibus semper gentibus præstitiſſet. Sed etsi nobis desiderio fuisti, tamen hæc tua diuturnior commoratio mihi non ingrata accidit quando te autore & interprete nactus sum doctiſſimorum & clarißimorū virorum amicitias, quorum ego mehercule beneuolentiam omnibus fortunis antepono. Itaq; literis tuis ad me Lugduno datis, plenißimis illis quidem amoris atq; officij, dupliciter lætatus sum: quod & te saluum nobis atque incolumem tot laboribus exhaustis, tot periculis, propediem affore nunciabant: & illud significabāt, treis præclarißimos viros, vel potius lumina tria doctrinæ ac sapientiæ, mihi tuis testimonijs amicitiora esse facta: quorum equidem vnius Budæi literas accepi vna cum tuis scriptas humanißime, reliquorum nondum ad me allatæ erant. His ego omnibus responsurus sum, & quidem sedulo. Neque propter vim verbi eius, quo tu in scribendo vsus es, quasi fuero dignatus inquis: sed quod nihil alienius homine ingenuo esse existimo, quàm non contendere in omni officio, omnique significatione beneuolentiæ esse superiorem. Sanè talium virorum literis scriptis nullas

 rescri

rescribere, cuius tandem esset superbia? qui cum suis summis excellentibus ingenijs illam doctissimæ antiquitatis gloriam, in nostrum æuum retulerint: sunt quoque omnium opinione ac iudicio, non inferiorem sua virtute laudem cõsecuti. Habes itaque statim ad Budæum perscriptas: ad cæteros pendeo animi, quo pacto me geram, ne forte me illi suas accepisse, quas non accepi arbitrentur, accusentque tarditatem in rescribendo meam, meumque officium & mea fides reprehẽdatur. Cui tu meæ solicitudini ut subuenias peto: subuenies autem, si illos quam primum certiores feceris, eorum literas adhuc in expectatione esse: aut ego prior si tibi videbitur scribam, hoc fundamento nixus, quod te teste cognouerim qua sint erga me voluntate, id mihi esse gratissimum. Verum nihil horum prius quam tuas accepero, quibus me de re tota quid sentias, admonebis. Sed in his ad me Budæi: ille enim uero luculento testimonio confirmat, quod me amare cœperit, tua prædicatione esse factum, & cõmemoratione meorum in te officiorum, quæ sanè commemoratio tua pristinæ eximiæ probitatis index est. Nam ego ea in re vsurpaui officia, quæ prætermitti sine scelere, & sine summa inhumanitatis notæ non potuerunt. Tu in eis quæ mihi honori censuisti fore ita es versatus, vt (quod facile appareret) studium

dium amoris, oratio vero tua honorifica de me effusa cuiusdam bonitatis fuerit. Quod si liceret in vera & constanti amicitia subducere rationes, dicerem quantum tibi hoc nomine deberem: sed omnia ad officium referenda sunt: quod unum bonis semper est propositum, cuius unius conscientia contenti sumus. Quamobrem ne illud quidem verendum tibi est, ut ad me parum Latine aut ineleganter scribas: es tu omnino quidem latinißimus: sed aliud etiam est familiariter, aliud accurate & prope anxie scribere: quod genus scribendi morosius à nostris familiaribus epistolis reijciendum est. Quod me consulis, num tibi ad Pontificem scribendum esse censeam: ego vero censeo. Quo autem modo? quocunque tibi libeat. In quam enim cumque partem te dederis, literæ illi erunt silentio gratiores. Is porrò ut ad bene tui similibus faciendum promptus est, ita bonorum de se memoria testimonioque lætatur. Nec vero ullum scribendi ceperis argumentum, quin ad unam aliquam ex eius præstantißimis virtutibus aptum & accommodatum sit: si familiariter & domestice scripseris, ad illius summam humanitatem: si cum honore & grauiter, ad eminentißimam dignitatem respectum habuisse videbere: utro autem ille magis gaudeat, dif-

 ficile

ficile dictu est. Hoc quidem haud vtique dubium, literas illi tuas cuiusmodicunque, futuras gratissimas. Ego quas tuas ad amicos mihi misisti, ad Lalium Maximum ambas curaui perferendas, eique iussi nunciari suas vt continuo redderet Mariano. Camillum Porcium tua salute impertiui, qui te ab se amari mirifice confirmat, multúmque tibi renunciat salutem. Vbaldinus aberat Florentiæ, matris primo morbo euocatus, dein funere retentus: quoad rem suam explicet familiarem, dies aliquot absumpturus est. Nos leui ægritudine aliquandiu tentati, damus operam, vt valeamus, tibique item faciundum ducimus. Bembo nostro, & Nicolao Tepulo, quem cognosces hominem, vt opinor, tua beneuolentia dignissimum, plurimam meis verbis salutem dicito. Vale. Ex Vrbe 7. Id. Decemb.

IACOBVS SADOLETVS, Christoph. Long. S.

Binas tuas accepi: quarum ad priores, meas reddidi nullas, non mehercule negligentia, nec quod amoris in te mei (quod tu nescio quo pacto suspicari visus es) facta fuerit imminutio: quod nec fieri vllo modo potest, neque vero suspicari sanè decet. Sed

quia

quia mihi in studijs literarum vehementer occupato animus alio versum distractus, hāc curam & cogitationem respondendi tibi, vel tanquam minus necessariam omisit, vel in aliud tempus commodius reseruauit. At nunc quod tuæ me recentiores admonuerunt literæ, non patiar à te desiderari officium meum. Ac primū tibi illud prædico, me re tota prius bene consulta ac diligenter considerata, tandem posthabitis sermonibus hominum, & eorum opinionibus, qui me ad ambitionem & vitam negociosam reuocabant, contentum ea fortuna quæcunq; mea est, ex his fluctibus in quibus nimium diu sum versatus, in portum me contulisse, redijsseq; cum libris nostris in gratiam: à quibus liberalius acceptus etiā, quàm putaram, cogito posthac meam omnem cum illis ducere rationem, nec tantum, vt veterum legendis monumentis eam delectationem capiam, quæ maxime liberalis & digna homine ingenuo est: sed etiam vt promam ex me aliquid, quod si minus eruditis ingenijs propter doctrinam, at propter conatum egregiæ in me voluntatis saltem probatum esse posit. Quamobrem quod ad me scribis, fore aliquando, vt constet apud me ratio studiorum tuorum, eius mihi rei expectatio ita iucunda est, vt vicißim tibi denunciem, accipiendam tibi quoque esse rationem

meorum:

meorum: contendamus modo acri animo, & quam inter nos conciliauit studiorum similitudo, eorundem nunc exercitatio augeat beneuolentiam. Aut si nil addi ad bene constitutam amicitiam potest: erit tamē inter nos consuetudo iucundior, cum de eisdem & tractabimus, & cogitabimus literis. Nam quin ad optimas vterq; nostrum studium omne direxerit, alteri de altero haud dubium est: idq; ita esse tu existimare de me, ego de te polliceri possumus. Sed quod ad me quidē attinet, huius rei atq; ocij maiorem facultatem videbar habiturus, si mihi egredi ex hac vrbe, & in meam ecclesiasticam prouinciam proficisci contigisset: vna enim atq; eadem opera, & deo ipsi satisfecissem, cuius iam vnius seruus sum, & mihi ac tranquillitati meæ rectius consuluissem. Sed quando id mihi de principis voluntate non licitum est, éstq; hæc ciuitas in primis ad fallendum & disturbandum animos idonea, robore animi & virtute adnitendum est, vt in medijs ipsis fluctibus portum, & in tanta morum ac iudiciorum varietate, consilij nostri constantiam teneamus. Sed hæc hactenus. Ego te toto pectore vacare incumbereq; literis, & gaudeo amicitiæ nostræ causa, & tibi gratulor, authorq; sum, vt nihil potius neque præstabilius ducas. Illud censeo, habere te oportere valetudinis ratio-

nem,

nem, qua sine omnia corruant necesse est, etiam quæ præclare videantur posita. Legi Budæi nostri literas, scriptas sanè quàm beneuole. Velim Leonicum, hominem literis & probitate insignem, meis verbis salutes. Nauagerio autem, si erit commodum, etiam gratias agas: quod de me honorifice sit in scriptis suis locutus, etsi me non minus beneuolentia eius, quàm testimonium delectat. Vale. Ex Vrbe. III. Calend. Ian.

IACOBVS SADOLETVS, Christ. Long. S.

M. Caballus noster cum ad me superiores tuas literas attulisset, quod mandatorum exponendorum tempus præteriisse dicebat, ea ipse quidem narratione supersedit: sed me ipsæ satis commonebant literæ, quo tibi gratia & sedulitate nostra esset opus: quæ certe non defuisset, si aut ille tum viueret, vnde opem expectabas, aut si is tum non iam omnino omnium bonarum artium, vel ornandarum, vel etiam tuendarum curam omisisset. Ergo occasione omissa, literis illis cur responderem causa non est visa. Alteras porrò tuas nullas accepi, quin & has recenteis serius: datæ enim ante diem XVI. Cal. Iun. V. Cal. Quintilis mihi sunt redditæ. In quibus

quod

quod spem magnam tui ocij honeste traducen di in me ipso ponere videris, gratum id mihi admodum, nec te opinio ea fallet, quod ad studium quidem attinet, quod & ad beneuolentiam, qua mea te aduersum mirifica semper fuit: verũ quæ fortunæ sunt, ab ipsa illa sunt præstanda. Atq; vtinam nunc tibi de meis facultatibus prolixe polliceri possem: quod vix ego audeo, ita sum in re mea domestica ac familiari prorsus perturbatus. Sed quod proximum illi est, id mehercule libenter & ex animo facio, vt contubernium offeram, eamq; amicitiæ fidem, quæ omnia amicorum cõmunia esse vult. Neq; ego tamen consilium tuum capere adhuc potui, quid esset cur tu aut Patauium Romæ, aut deniq; locum in terris vllum huic vrbi, ad tuorum studiorum rationem anteponeres. Quod vero in eisdem adiungis literis sperare te atq; existimare, fore tibi aditum ad summi Põtificis familiaritatem; potissimum operam nauante me, hancq; de te vt suscipiam cogitationem me vehementer rogas: alterum mihi submolestum, me à te rogari, alterum etiamdum incertum, quid me sim facturus. Quanquam enim in alterius manu videatur situm, qui mea vita status, & quod actionum mearum curriculum futurum sit: tamen non tam id vereor, vt mihi sit ad fortunas vberiores & splendidiores

aditus,

aditus, quàm illud fixum in animo & statutum gero, nullam auram honoris, nullam spem esse vel amplissimæ dignitatis; qui cum putem hanc ocij oblectationem, qua in re literaria iucundissime perfruor, debere commutari. Quare, aut hæc quoque mihi salua erunt, aut illa omnia etiam repudiabuntur. Sed de his satis. Ego, quod & nostræ amicitiæ proprium, & mea erga te voluntatis perpetuum semper fuit, quæcunque ab amicissimo & coniunctissimo homine speranda sunt, iubeo ea te à me non sperare solum, verum pro tuo iure etiam expectare. Vale. Ex Vrbe sexto Nonas Iulias.

IACOBVS SADOLETVS, Christ. Long. S.

ACcepi tuas quaternis, vt ais ipse, meis literis rescriptas, in quibus omnia me delectarunt, ac præsertim illud, iamdudum te cognosse, te à me diligi: quod equidem tribuo iure cum virtuti tuæ atque doctrinæ, qua, vt ego mehercule sentio, ita nunc præstas, vt spem quoq; nobis præbeas te ad summum huius laudis perventurum: tum vera probitas mihi tua visa est semper amabilis, ac ea in primis animi altitudo, qua reie-

ctis

ctis patrijs nationibus in Latium te atq; ad Italiam, consequenda ac fruenda humanitatis causa retulisti: sed hæc satis iam nota omnib. esse & testata debent. Quod de Celso durius ferre visus es, ignosco equidem nec reprehendo iustam iracundiam. Verum ille præclarissimæ indolis adolescens, subita morte ereptus patriæ atq; suis, multorum spem, quæ de eius futura dignitate præcepta fuerat, ciuiumq; suorum amorem repente orbum & desolatũ reliquit. Liceat ergo eius manes non solũ pacatos, verum etiam laudatos ab omnibus nobis quiescere, cuius ego viuẽtis inimicitias cõtra te susceptas non accusare, ingenium vero & reliquam probitatem non amare non potui. Cuius funus incredibile est quantus mœror bonorum omnium, & quæ publica lamentatio fuerit prosecuta. Principis erga te volũtas propensa est: ac vellem in tuis literis adscripsisses, ecquid de tuo aduentu in vrbem, quod ve ad tempus nobis sperandum esset. Libenter enim cum eo cõmunicassem. Nunc suadeo tibi, vt omnino & celeriter ad eum scribas: nec sanè apparatu opus est, nihil illo facilius, communius: gratam in primis habet obseruantiam eorum, quorum apud animos viuere intelligit memoriam nominis & liberalitatis suæ. Quod ad illud munus attinet, quo ego te vocari omnium expectatione an-

tas ad te scripsi. disputas tu quidẽ in vtranque partem, sed in eam pronius, quasi vile hoc aliquid & parũ homine ingenuo dignũ constituas, in quo ego iudicium non interponam meum: satis enim in te statuo esse consilij: in eo vtique patieris te obiurgari, si iure nimium mihi asperas & duriores, quã natura fert, res tuas fingere videris mi Lõgoli. Habet omnino omnis praclara virtus amulationem quandam, & afflatu inuidia attingitur: non vsque eò tamen, vt de vita in discrimen veniendũ sit: ciuiles accidunt dissensiones, & comes gloria obtrectatio, oratio etiam quandoque asperior: verum ea citra facinus. Quanquam ego te si ad eam prouinciam dedidisse, spem maximam obtinebam, sopitum iri facile omnes illas inuidia tempestates prudentia tua: nihil enim aque atque facilitate & patientia frangitur cõtumacia, & ea demum in magnam gloriam vertit, si qui vti sciunt: quod qui ignorãt, ij non fortuna culpam accusent, sed reprehendant suam. Te quidẽ optimis literis, honestißimis artibus pra ditũ, ciuitatis eius ciuem ob honorem virtutis factum, è qua in omnem terrarum orbem, totius humanitatis & sapientia non magis pracepta quàm exempla redundarũt, attollere animum decet supra huiusmodi iniurias, & omnem leuitatem virtuti obtre-

ſtantium, animi tui conſtantia inferiorem ducere. Quare ſi in eam ſententiam te contuleris, ut tibi illuc adeundum, oblatumque negocium ſuſcipiendum videatur eſſe, quid dignitatis tuæ ſit, ſtatues ipſe: nõ enim audeo monere te in hoc, vel hortari, aut ſi id quoq; noſtra amicitiæ ratio poſtulat, ſatis à me ſuperioribus literis factum eſſe arbitror: capiti quidẽ & ſaluti tuæ nullum inde periculum impendere, & ego certũ habeo, & tibi fidendi autor ſum. Nam de emolumẽto quod quæris, ſpero confici poſſe in annuum ſtipendium, aureum numũm ad quadringenties: quod mehercule rarum auditu eſt, vel mirabile potius, in hoc genere dicendi: ſed tanta eſt opinio tui, noſtris quoque & aliorum teſtimonijs corroborata, ut videantur qui te expetunt, quò volemus adduci poſſe. In quo amplius etiam cõtendemus, quam diximus, ubi certum ſcierimus, quod tibi deniq; de ea re fuerit conſtitutum. Nam ut conſtituas primo quoque tẽpore, ne diutius illi à me expectatione ſuſpenſi teneantur, te vehementer rogo: quodcunque certe conſtitueris, id iudicabo rectum. De oratione tua, quòd ægre vulgatã fers, agnoſco vim iudicij tui: ſperas enim te melius ſcribere & accommodatius poſſe. Res quidem ipſa pleniſſima laudis fuit, nec à me ſcriptum quicquam quod aſſentationi ſit, quàm

quàm veritati propius. Neque eò nunc dico, quin in ea nonnulla insint, quæ diligentius perpoliri posse videãtur: sed totum illud præclarum est, & ingenio, & copia, & quod maxime mouendis affectibus, tua omnium celebrationem & laudem meruit oratio. Quocirca bono te animo esse volo, itáque existimare, si quid in me veri & recti esse putas, fuisse eam rem tibi gloriæ. Cætera, si quæ restant, cum ociũ erit, scribemus ad te vberius: nam vt nunc se res habet, scito nullum mihi diem à publicis vacare curis, vt ne succisiuis quidem, quod aiunt, horis ad mea exoptata studia mihi detur reditus: sed hoc Deus viderit. Bembo meo, quem auide expecto, plurimam meis verbis salutem dic: itemque Nicol. Teupolo. Vale. VI. Cal. Mart. die bissextili.

IACOB. SADOLETVS
Christoph. Longolio S.

TAntum literas tuas acceperam Venetijs datas, cùm has ad te exaraui tertio loco. Nam binas antea scripseram: vnas, te prouocans, & de ijs quæ post tuum discessum acciderant certiorem te faciens: alteras ad illas Lugdunenses tuas, quarum exempla tibi misi, postea quàm non mediocri mea cum molestia ad te non fuerãt allatæ sed & ad Budæum suas, eodem item exemplo: quæ

accipe in bonam partem, néue tabellariorum negligentiam mea culpa adscribito. Lalius onus receperat curaturum se, ut recte redderentur. Quæ de Bembi nostri humanitate erga te & liberalitate scribis, mihi noua non sunt: est enim ille vir omnibus numeris absolutus, princeps optimarum artium: cui te contubernalem factum & mehercule lætor, & subinuideo vobis tamen suauitatem congressus, sermonumq́ue vestrorum. Pontifex te ad vrbem expectabat, ex meq́ue de reditu tuo percontatus est: incidit enim sæpe, vt de te habeatur mentio ab illo sanè perhonorifica, & plena amicæ voluntatis: quare ad eundē scribas plane consulo. Orationem tuam si huc miseris, legetur ea & à me, & ab ipso summo Principe perlibenter. Ego ex plurimis occupationibus, quibus hoc tempore vrgeor, hoc tempus eripui respondendi tibi, idq́ue raptim: tu ignosces literis perperam scriptis, méque amabis, & istis omnibus salutē à me dices. Ex Vrbe. IIII. Non. Ian.

ERAS. ROTERODAM. Christoph. Long. S.

CVm multis nominibus mihi iucūda fuit, eruditiss. me Longoli, epistola tua, non illa quidem ad me scripta, sed de me: tum hoc

hoc præcipue, quod mihi renouauit veterem ingenij tui notitiam, ac spem eloquentiæ nequaquam vulgaris, quam ante complures annos conceperā ex oratione panegyrica, qua laudes diui Ludouici, ni fallor, Galliarum regis admodū adhuc iuuenis es prosequutus. Epistolam exhibuit Ruzæus vrbis Lutetiæ supprefectus, homo tum eruditus ipse, tum eruditionis alienæ mire candidus æstimator. Tantum autem abest, vt ægre feram mihi præferri Budæum, vt in illum penè parcus, in me prodigus laudator fuisse videaris. Abunde multum illi tribuit tuus candor, sed quoties hominis dotes prope diuinas contemplor, videor mihi videre quiddam maius omni facundia. Mihi verò tantum tribuis, quantum nec agnosco, nec postulo: cui abunde palmarium est ac triumphale, cum viro modis omnibus incomparabili comparari: neque poteras mea quidem sententia, plenius honestare famam Erasmi, quàm si illum faceres ita posteriorem Budæo, vt eum non longo interuallo sequeretur. Maiore tamen cum voluptate Budæi laudes legi quàm meas, vel quod illius gloriæ sic faueā, vt nullius æque, vel quod quicquid illi possessionis est honesta, id meum etiam esse ducā: non tantū publica illa Pythagoricorū lege, qua vult inter amicos esse cōmunia omnia, verumetiam peculiari

liari fœdere, quod verbis rite conceptis & syngraphis obsignatis inter nos iampridem pepigimus, ne alter utri fas sit inficiari. Belle tu quidem me mihi depingis, sed haud scio an omnino meis coloribus. Et tamen ad hanc tabulam ipse mihi nonnihil blandior, non quod illi prorsus credam, sed quod iuuet Appellis manu depingi. Porrò cùm indicas, quid in me desiderent Critici, non minus cepi utilitatis, quàm voluptatis: quanquam ad quædam utcunque tergiuersari poteram, nisi tuo iudicio tam impense fauerem. Nam quod scribis me fauere meis vitijs, credi mihi non tam fauor est, quàm vel inscitia, vel potius pigritia. Sic sum, nec possum naturã vincere. Effundo verius quàm scribo omnia, ac molestior est recognoscendi quàm cudẽdi labor. Iam ut in delectu verborum nolim omnino videri indiligens, ita non arbitror congruere ei, qui res serias persuadere cupiat, in affectandis dictionis emblematis esse morosum aut anxium. Neque vero mirabitur eloquentia nostra riuum alicubi turbidum fluere ac lutulentum, qui cogitarit, per quos autores decurrat, nimirum sordidos, & impuri sermonis, ut non poßit hinc non aliquid limi ducere. Usu venit hoc non raro summis illis eloquentiæ proceribus, ut in Græcorum volu-minibus versantes, frequenter imprudentes

Græcè

Græcè loquerentur. Illud haud scio an scribæ debeat imputari, quod mihi tribuis immodicam sermonis vbertatem, quæ dos nimirum Budæo peculiaris est. Nam rectus ac nudus orationis ductus, simplici naturæ congruit: nec mirum est humilem esse sermonem, cuius humilia sunt omnia, corpus, animus, fortuna. Porrò nimis crebras & immodicas digressiones, quas nobis communiter asscribunt Critici (nam sub horum, ni fallor, persona maluisti tuam indicare sententiam) iam mutuis literis vterq; alteri obiecerat. Cùm primis autem demiror, qui tibi succurrerit demirari cur Galliarum princeps Frãciscus Germanũ Gallo, exterum ciui, ignotum familiari prætulerit. Neutrum alteri prætulit rex, sed vtrunque alteri studuit coniungere. Neq; enim cuiquam suo loco cedendũ erat, si me in Galliam contulissem: tantum abest vt Budæo fuerim offecturus. Quod scribis & ditionẽ, & patriam, & linguã mihi tecum esse cõmunem, non tam mihi gratulor, quàm huic regioni, quã vehemẽter gaudeo talibus, hoc est veris semperq; duratis ornamẽtis indies magis ac magis illustrari. Proinde nihil optatius mihi possit accidere, quàm multos exoriri tui similes, qui nobis in hoc laudis stadio, nõ modo accedãt, sed etiã antevertãt: & quicquid est hoc nominis, quod mihi mea

peperere studia, suo splendore obscurent. Sed tamen agnoscet opinor posteritas, nobisque nonnihil debere se fatebitur, quod parū felici seculo, quod his regionibus, in quibus prorsus extincta fuerant & inuisa bonæ literæ, longum & inuidiosum certamen sustinuimus aduersus pertinacissimos meliorum studiorum hostes. Sed vtcunq; de nobis cēsebit ætas secutura, volupe est interim optimas literas passim feliciter efflorescere. Bene vale Longoli doctissime, & in hæc studia, vt cœpisti constanter ac feliciter incumbe. Louanij. Cal. April. Anno M.D. XIX.

GVLIEL. BVDAEVS Christoph. Long. S.

Hilaribus ad vesperam literas tuas accepi, cum Iacobi Sadoleti literas ac Petri Bembi, hominum tibi amicissimorum, vt eorum testantur elogia. Hominem verò te felicem, ac beneuolentibus Gratijs literarum istarum studium auspicatum: cui in vrbe incola id contigerit, quod ciuibus in suis oppidis vsu venire non sæpe solet, tantorum vt virorum ad vnguem absolutorum amorem, suffragationem, patrocinium, tam propensa emerere. Ita autem mihi propitiā detur esse Mineruam, vt causam hanc vnam satis esse credo

credo; quamobrem domo sese exterrem homo literarum cupientissimus faciat: consuetudine Vt Vti possit, officiorúmque Vicissitudine huiuscemodi Virorum rei literariæ principū. Tametsi doctrinæ & eloquentiæ splendorem, humanitatis, comitatis, ac modestiæ peringenuæ dignitas & species obscurat ac præradiat, in Vtriusque literis elucens mirifice. Ipse dum in Aula Versabar, eorum nomen celebrari magnopere intellexi, Principis etiā opinione, Pontificisq; epistolam Vnam Vidi à Sadoleto subscriptam, in qua stylum admiratus sum, ad decorem attemperatum grauitatis ac dignationis Pontificiæ, purum atq; latinum. At nunc in ea epistola, quam ad me scripsit, in qua suus ipse totus est Sadoletus, Tullianā phrasin animaduerti, parū hac ætate Vsitatam, Characteris prisci, non adulterati exemplū. Certe ad Vtrunque religiosius posthac, atq; etiam cunctantius consultiusq; scribam, qui mihi eruditionis suæ documentum luculentū paruo specimine dederunt, scilicet (quod aiunt) leonē ab Vnguibus. Ad quos tu ipsos (si dijs placet) Viā iamiam initurus, equumq; prope admissurus, epistolas me expedire, ac Velut è penu literaria atq; etiam promptuario quodā facundiæ promere cēsuisti, & tandem extrudisti: cùm etiā tum ipse sarcinas componerē, tumultua-

rie in villam migraturus. Prædiceres igitur, vt lectissimũ quodq; bellissimumq; huiuscemodi viris apponerem accurate & religiose. Id quod cùm nõ feceris (vt satis meministi) illud saltem mihi cauere ab ipsis non grauabere. quib. tu adeò commẽdatus es, ne fraudi sit nobis viros eloquentiæ primores lacessisse, cùm autoritati tuæ tribuere me id volueris, periculũq; receperis, nec ipse negare tibi amicitiæ munus sustinuerim. Id tu si bona fide mihi accuraueris, Supprafectum Ruzaum placatiorem tibi ipsa placabilitate præstabo, epistola priuatim elaborata, aut mihi infensum reddam, litemq; meam vestra cõtrouersia faciam. Iam de te hominem coram non semel aggressus sum, inopinatoq; adortus: sed in vrbem non nisi negocij causa ventito, & hac hyeme morbo mihi iniusto, quem iam annum hunc quartumdecimum circumfero, nec excutio, conflictatus sum grauiter; & ad inertem vsque animi deiectionem. Quare solitudinem captare institui, quantum per officia vitæ iniuncta licebit, & rei œconomicæ procuratione, quam detrectare nequeo. Quod de annotationibus scribis, frustra est: & iocari te suspicor, qui satis nosti (vt opinor) quid mihi sit ea de re animi. Iã id mihi nomen expunctum satis esse confido Alziati fide, qui expromissorem se obtulit, vltro ille

quidem

quidem & constituto obstrinxit, me tacente, quo scilicet fidem meam solueret. Is cùm sit longe me locupletior, præsertim in are suo meóque simul, (neque enim planè facultates eius nosse licet ex eo genere, quod in manu mihi fuit) cautum sanè mihi pulchre esse cõfido, neminem eo nomine postea potiturum, eorum quidem certe qui animaduerterint, non modo felicem eius fuisse in contrectandis Pandectis Florentinis, & penes se habendis: sed etiam qui industriam eius & solertiam in sarciendis locis, bona fide æstimarint. Nam populo cautum est egregie prædibus ac prædijs, vt dicitur. Prædes appello Paradoxa & Disiunctiones, & alia quæ ille velut conductor ac redemptor sartorum ac tectorum iuris tuendorum edidit. Hanc ipse redempturam operis cùm vicerit, nihil vtique iam ad me pertinet eiusce rei, cuius ipse manceps factus est omnibus (vt opinor) approbantibus, duntaxat qui digni sunt & idonei, quorum nomina sint in albo. Itaque hanc tibi atque omnibus renuncio pollicitationem, quam feceram. Digitum ille sustulit, & conducenti cessisse me testatus sum. Quid est igitur iam, quod hac de re appelles? abunde est mihi si bona fide mecum egerit, de ijs quidem certe quæ a me inchoata vtcunque erãt, si tamen illa quadrare possunt operi ab eo

instit

instituto: id quod mihi videtur ipse existimasse. Quòd si quibus in locis in speciem opus ipse ex rediuiuo, quasi nouum extruxit: bona fides hoc poscit, vt mea rediuiua sint. In his igitur vtrum fidem ipse bonam agnouerit, se cum ipse aut cum amicis statuat, ego rem deducere in iudicium hominum non statui. Librum eius Disiunctionum legi, lectione tumultuaria & interrupta: cùm nuper in vrbe nostra essem ob negocium accitus. Multa praeclare ab eo animaduersa & constituta restitutaq́ue mihi visa sunt: idq́ue ipse affirmaui inter homines, qui non satis mentem eius sententiamq́ue capiebant, & ille nonnulla acrius ac felicius deprehendit, quàm explicauit ad captum plurimorum. Librum cùm venalem diu non inuenissem, vtendum ab amico ad paucos dies, atque etiam horas rogaui. Est tamen locus vnus in quem incidi lectione subsultante: neque enim seriem ducere vacabat in chartarum euolutione. Locus est (vt meminisse videor) in titulo, Si certum petatur, libro 12. Pandectarum. Quo in loco cùm quindecim mutua vulgo legatur: ipse quindecies sestertium legendum affirmãs, ait me (vt verum est) hanc locutionem, centies centena millia sestertium esse interpretatũ: seq́ue mecum sentire. Sed ea ab antiqua lectione argumenta in libro meo collegisse: quae si cui calum-

calumniari collibuisset, dissolui facile atq; refelli possent: me scilicet ille quidem aut inscitia pudenda nota, aut certe negligentia aspergens, aut inuenti autoritatē eleuans. Et ipse tamen locum vnum Liuij citans, quem non memini, ait se firmissimam columnam operi meo subiecisse, qua me hominem (vt ipse inquit) quamlibet oculatum fugerat. Quo fit, si homini docto credimus, vt inuenta illa mea de Asse, & rei numerariæ ratione constituenda, quæ ego magno labore atq; animaduersione non oscitante, in eum operis titulum haud ipsum paradoxum, construxisse gloriabar interdum, & nunc etiam dicere non vereor, leui momento ruitura, & primo quoq; impulsu collapsura fuerint, nisi columnam illam adamantinam operi meo homo sanè doctus & ingeniosus obiter affirmauisset. Me miserum si ita est, nec venia certe dignum, nec misericordia, qui tantam operis fiduciam præ me toto in opere tulerim: quod tibicinibus multis atq; impeditis tam leniter fultū sit. Vt vnica columella ab Alziato aut alio forte reperta, omnibusq; obuia, instar eius fulturæ non modo præstare, sed etiam luculenter superare videatur. Vnde fit, vt argumentosi mihi operis laus suscepti, quasiq; inchoati, Alziato probati perfectiq; debeatur: quippe qui rei cōpertæ argumenta tantùm adumbrauerim.

errore decumanoque (quod dicitur) prouectus, in loco Pandectarum restituendo, quantúmque centenarius à millenario distat, tantùm ipse abfuerit Alciatus à veritatis inuestigatione, homo alioquin egregie doctus, stylique facultate & intelligentia rerum praditus. dignusque mea sententia, quam hic consignatam volui, cui publico consensu emendatio Pandectarum, eiusque disciplinæ constitutio mandetur, & in integrum restitutio, vt quidem fieri potest: vsque adeo doctrinam mihi industriamque probauit: non etiam magnopere æquitatem in pauculis locis à me ante animaduersis & explicatis. Hominem Auenione vidi eximia sanè comitate gratiosum & amandum, quantum iudicare licuit ex congressu breuissimo. Ad me enim adijt officiose statim atque in vrbē veni, contrà quàm decuit omnino, nisi mihi ipse anteuertisset exhibitione officij super cœnam fabulanti cum homine mihi noto, nec satis tum valenti: & postridie matutino proficiscendum mihi fuit: obiter enim illuc veneram digressus à comitatu. Neque verò existimo eum cupiditate maleuola prouectū, incidisse in mei mentionem (poterat enim si hoc quæsiuisset, Annotationum loca non pauca, vt opinor, ad reprehensionem arripere speciosius) Sed cùm in Liuij authoritatem incidisset à me intactam: &

laudem

laudem eam maiorem nomine & Franci hominis & Budæi esse duceret, huius quoque partem vendicare in transcursu voluisse. Vsque adeo rara sunt exempla candoris atque æquitatis inter homines gloriæ amãtissimos: paucosq́; reperias innocenteis & integros in aliena laude contrectanda. Hæc ratio cum alioqui ipse animo fatiscerem & languerem, me impulit vt his atque huiuscemodi scriptis supersedere statuerem, quæ sine Herculis vxore (vt ita dicam) tueri ipsa sese nequeunt. Mihi iam excessit ætas ab ista concertandi contentione: sine qua iacere multis videtur scriptorum opinio, operumq́; elucubratorum indicatura. In alio vero genere nauare operam malim (nisi mihi humanitus quid acciderit) in quo totus ipse meus sim, & cum plenius animo meo vberiusq́; obsequar, tũ etiam minus metuam ab oculis fascinantibus: non quod inaudito priuilegio sacrosanctam existimationem librorum meorum esse postulem: (neque enim tam aut hebes, aut insolens sum:) sed septum me magis puto fore, si ab inuidiosis argumentis stylum abstinuero. Proinde libera fidem meam, si potes, vt unque se tibi occasio obtulerit, quam temere obstrinxi, non satis explorata magnitudine rei, perpensisq́; facultatibus meis. Sin pergis ipse quoque pro more tuo apparare me durius-

duriusculè, quid ni possim, si velim, summoue re te longi temporis praescriptione? Quanquã quis tibi alioquin actionem daturus est aduersus hominẽ qui solum vertit, ac foro iam vrbéque cessit? Vidisti enim me ruris incolam cum coenobiarcha Aspromontano, qui vt valeat ipse etiam atque etiam opto: vnus sanè optima notae iuuenum, quos haec edidit aetas ad honestatis doctrinaeq́ praesidium, cuiusmodi homines singularis quadam sors geniturae tibi conciliare solet. Scribam (vt opinor) Sadoleto & Bembo, viris ad vnguem consummatis & perpolitis, quorum tantam istam beneuolentiam prope est vt tibi inuideam. Vale, & accingere primo quoque tempore ad eam contentionem, vt nomen tuum Gallicumq́ illustres: nec sinas me iam quinquagenario maiusculum, in ea expectatione tui consenescere, in qua hactenus acquieui. Beasses me de ista bibliotheca Alexandrinae aemula: nisi semifracto animo essem ob hanc flagitiosam valetudinem, quae multas aequat aerumnas. Nam de hospitio beatus mihi videre: propter quod vadimonium deseri vel ad tribunal Cassiani iudicis possit, vt fuit in prouerbio. E Marliano nostro, Cineralium die. Sed Rex longissime hinc abest, & literae ad Legatum Venetorum mittiendae, quare metuebam ne intercidérent. Salutabis mihi

Egnatium, quem miror literis meis non rescripsisse, quas ei redditas esse ex thesaurario Insubriæ Groliario cognoui, homine Egnatij amicissimo, omniumq; doctissimorum. Vale. καὶ ἕνεκα τῶν φιλτῶν τῶνδε τῶν ζήλου ἀξιωτάτων. *e Marliano nostro, 5. Calendas Martij.*

BARTHOLOMAEI RICCII DE IMITATIONE, AD

Alfonsum Atestium Principem, suum in literis alumnum, Herculis II. Ferrariensium Principis filium.

LIBER PRIMVS.

CVM de me sæpius audires, Alfonse Princeps, in omni facultate imitandi rationē plurimum conducere, eamq; vnā esse artem, quæ quicquid ageret quis, illi quasi & rectā, & facilem agendi viā præmuniret, atq; conficeret; cōtrà verò qui ea careret, illū laboriose omnia, et frustra conaturū. ac maiores nostros cū illa, atq; adeo cū posteris iniquius egisse, qui cū de cæteris omnibus ingenuis artib. absolutissime scripsissent hanc vnā tam nobilē, tamq; necessariam potius indicassent, quàm quod ad eā intelligendā, atq; percipiendā satū est, omnino præstitissent. de me eodē audires: mecū sæpius egisti, vt quid ego de imitatione sentirē, ac quæ

de ea præcepta tradi possent, ad te copiose perscriberē: quæ tua honestissima petitio me diu, multumq; torsit: sciebā enim me tua causa & debere, & cupere omnia, contra vero summa rei difficultate, quo minus & animo meo obsequi, & morē tibi gerere possem vehementer impediebar. Nam si ulla mea est dignitas, quæ haud fortasse exigua est, eā totam à te esse mecum omnes sciunt, cum hoc loco, quo me Hercules pater tuus apud te esse voluit, tum quod ipse eius istis studijs maiorē mihi in dies gloriam cōparare contendis. In re autem tanta suscipienda qui deterreri nō poteram, cum scirem primum maximam esse controuersiam, utrum imitatio daretur nec ne? deinde si daretur omnino, quibus in præceptis ea delitesceret, mihi penè diuinandū esset, cum de ea multi multa disputent, pauci autē hanc ipsam aut sequātur, aut etiā norint. ac quod unum in tanta rei difficultate mihi certissimū præsidiū esse potuit, ut aut te ad parentem tuū reijcerem, qui quàm paucissimis rem tantā tam absolute, quàm etiā amanter explicaret, aut saltē ego eius consilio uterer, ac ad eius sententiam meam scriptionem accommodarem, utrunq; multiplices eius feliciter gerēda reip. cogitationes mihi prorsus auferebant. Illud etiam accedebat quòd cum duo scriptorum genera sint, unum,

quod

quod ab imitatione prorsus abhorret, alterũ, quod & eam optime callet, & in suis scriptis fidelißime complectitur, ab vtroq; mihi magnopere pertimescendum erat: ne si hoc, quod illa optime vtitur, me quicquam in eius præceptis tradendis aut negligenter omisisse, aut parum prudenter vidisse (quando & ego in tanta rei difficultate non possem non aliquid admittere, & ea plerunq; sint hominum ingenia, quæ longe vitia, quàm virtutes attendant acutius) sua diligentia animaduertisset meum hoc omne studium iniquius accusaret, atq; insectaretur ardentius. Cum neque id quoq; prorsus contemnendum videri debuit, ne quòd isti ipsi tritißimam viam quasi communire voluissem, quodam modo subindignaretur, ac minime æquo perferret animo. Ab altero verò, quod in sua loquẽdi licentia libertatem communis orationis tueri profitetur, cuius numerus tanto est maior, quanto etiam nequior, magnum periculum erat, ne id me in iudiciũ vocaret, ac inìquißime proditionis reum faceret, qui non patriã, sed germanæ locutionis libertatẽ prodidissem, quãdo ego vnus tandem exorsus essem, qui eos ad aliorum rationem loqui vellem. Quæ me duæ res grauißimæ ad hunc vsq; diem à scribendo retardarunt, ac penè etiam prorsus deterruerũt. Sed cum is meus semper animus fue-

 rit,

rit, atque ea sententia, Vt existimarem nullum maius Vitium esse, quàm officio non respondere, neque culpam Vllam maiorem contrahi posse, quàm de nobis optime meritis nullam memoris animi facere significationem, malui à cæteris omnibus prudentiam meam accusari, quàm à te officium meum desiderari. sim ergo qui primus audeam de ea facultate absolutius scribere, quæ tam difficilis est, quàm etiam præclara, quæ præclarißima est, me huius amici etiam oderint, accusent inimici, atque imperiti. Tu Vero me eundem aliqua ex parte gratum habe, quique, in quo possim, gratiam tibi aliquam retulisse Videar, tibi affirmo hoc Vnum mihi multo plus Voluptatis, quàm molestiæ illa omnia, esse allaturum, meq; præ hac animi mei benigna satisfactione nihil aduersariorum meorum calumniam, multo Vero minoris inanem accusationem prorsus esse facturum. En igitur, Alfonse Princeps, quæ mea sit de imitatione sentētia, simulq; eius præcepta, quæ à me tantopere expetebas, in hisce tribus libris tibi fideliter perscripta, cui Vniuersa sit tu, Vt locutioni adhuc fecisti atq; adeo quotidie perbelle facis, aque studebis, non dubito, quin breui, quicquid tibi scribēdum accidat, id & facile, & certè cum ratione facere possis, sed iam imitationē ipsam aggrediamur.

CVM igitur de imitatione, de qua hæc à nobis est omnis suscepta disputatio, variæ sint autorum sententiæ, percommode hoc loco me facturum arbitror, si prius, quàm ego quid de ea sentiam, ac eius præcepta tradere aggrediar, aliorum opiniones accurata disputatione refellam, ut quasi totius ædificij fundamentis præclare iactis, reliqua instituti operis substructio facilius ad fastigium suum perducatur. Duæ sunt igitur opiniones, de imitatione inter se non leuiter dissentientes: vna, quæ in sua tantum natura, quæcunq; nacta sit, imitanda mirifice sese oblectet, extrinsecus, quo melior fiat, nihil quærens omnino: altera, quæ contra ad alterius imaginem se totam conformare, atq; confingere prorsus studeat, quam vnam imitandi rationem ita suspicit, itaq; admiratur, vt in quo opere cuiusque generis optimi authoris impressa, in quibus apte posit consistere, vestigia non agnouerit, quanquam id tale sit, vt ex cæteris ornamentis nihil ei ad omnem commendationem desit, nihil desideretur amplius, illud se tamē posse cumulate laudare perneget. Neq; enim ego quenquam esse arbitror, qui, cum res, atq; artes ferè omnes naturam ducem sequi atq; imitari magistram videat, tam à rerum omnium, atque artium instituto, atque consuetudine abhorreat, vt nullum huic facultati in

rebus agendis vsum, per quam cæterarū rerū vsus maxime cōprobatur, attribuat omnino. Quid enim quæso aliud est tota agri colendi cura, atque studium, quàm naturæ ipsius non adumbrata, sed expressa quædam imitatio? Illa agrorum siccitatem cœlesti humore tollit, homines vero, quod possunt, id ipsum irrigationibus, efficere conantur. Quod solum natura est pinguius, id etiam multo est feracius, itaque in eo, quod vt illa naturali careat, hominum solertia stercorationem excogitauit. studiorum omnium moderata cessatione adhibita, ad susceptum munus promptius cōficiendum, multo alacriores, atq; ardentiores redduntur homines, id quod in nouali agro prudens seruauit agricola. Quoniam vero natura nihil sempiternum, nihil perpetuum habetur, omniaq́; quæ in has auras semel producta sunt, ad interitum suum vt aliquando perueniant necesse est, aliud illa deficienti sufficit ad lōgioris temporis propagationem, quo modo arbores tum insitione, tum plantatione ab agricolis quotidie reparari videmus. Sed vt ab agro ad ciuitates, atq; ad nobiliores hominum artes me referam: Continuo philosophia, quæ est rerum diuinarum, atq; humanarum cognoscendarum amor, & cupiditas, non ne in suis studijs naturæ desiderium secuta est? si quidem omnes homines nihil tam

natura

natura cupiant, atq; appetant, quàm scire, quàm intelligere? leges vero, quibus hominum societas incolumis, atq; integra conseruatur, non ne & ipsa quoq; in vetando, atq; imperando ad natura rationem sua iussa cõstituuntur? illa enim, quod honestum est, maxime tuetur, atque amplectitur, ab eo vero, quod turpe sentit, longe abhorret. hæ vero bonos præmiis, supplicio sontes affici iubent. In vniuersa vero dicendi arte quid aliud Rhetores attendunt, quàm vt eius præcepta omnia ad naturam ipsam accommodentur? Continuo enim oratori aut ab exordio, aut etiam fine, incipiendum esse præcipiunt. quorum vtrunque cum natura maxime facit. nam qui incitato, ac grauiter cõmoto animo agit, irati naturam sequens, subito in aduersarios irruit, ac quasi, antequam gladium stringat, ad manus venit. Qui vero sedatius, ac tranquillius agunt, eorum est proprium exordiri, in quo aut auditorum animi statim conciliantur, aut etiam reuocantur, si aliquo modo fuerint abalienati, quod totum item à natura est, quæ hominem docet, vt in eo, quod petat obtinendo, continuo, atque in ipso actionis ingressu petitioni suæ studere incipiat, ac auditorum cum ad reliquam dictionem, tum ad rem concedendam faciliores sibi comparet. Narrãdum est breuiter, quin in re nota nẽ

narrandum est quidem, propterea quod natura veritatem paucis contineri pernouit, at ea, quæ optime nouerit, fastidit, si sæpius doceatur. Partitur item causam suam orator in pauciora capita, quasi vero natura totum fabricam suam in pauca rerum omnium primordia dispertiens, non illud facile commonstrarit. Confirmare sua, aduersarij contra argumenta infirmare, atque debilitare debet orator, quod natura ipsa ad vincendum potissimum ostendit, suas adaugere quenque debere vires, aduersarij vero, quantum possit, infringere, atque comminuere. Commode autem digredi a re, aut dicto, aliquo auditoris animum defessum recreare, non postremum oratoris est officium, quia videlicet naturæ satietas in ijsdem, ac perpetuis rebus excitatur, atque commouetur maxime, defessa autem natura aliqua recreatione reficienda est, si eam integram ad rei susceptæ finem feliciter perducere velimus. Postrema vero orationis pars ea est, qua auditorum animi maxime commouentur, cum eos aut ad odium, aut ad misericordiam perorando traducimus, quæ duo cum natura maxime consentiunt. Probe enim natura comparatum est, vt quisque pro errati, ac sceleris genere in ipsum reum aut leuius ad misericordiam commoueatur, aut acerbius ad iram inflammetur.

quorum vtrunque eius orationis partis maxime proprium esse solet, vt aut ea ex aliqua æquitate misericordiam reo compares nõ minimam, aut criminis atrocitate illum in eam inuidiam adducat, qua longe copiosius condemnetur, vniuersa autem oratio ad Trasimachi ætatem nuda, ac rudis, quæq; tantum animorum sensa exprimeret, imperite, atq; negligenter est perducta, nulla enim in verborum collocatione iucunditas, quæ de industria conquisita esset, nulla concinnitas ad aures quoq; oblectandas prorsus sentiebatur. Trasimachus ad delectandum auditoris animũ, numerum soluta quoq; orationi primus admiscuit, quem postea Socrates secutus longe hanc numerorum rationem moderatiorem effecit, quia sciebant naturam hominis, quæ numeris cõstet, è cælo ductam, quasi vnde facta erat, numerorũ dulcedine maxime delectari, id quod in poëtis, ac musicis longe facilius cõprobatur. Medendi vero ars, cui vita recuperatio debetur, nónne & ipsa à certißimis naturæ experimentis profecta est? nam quemadmodum à canibus vomitionẽ, atq; à ciconia excrementi prouocatã deiectionẽ ex inferioribus partibus, sic ab hirudinis suctu sanguinis mißionẽ mutuatã esse facile videri potest. Quid autem pictor, quid statuarius, cum ille pingit, hic firmat aliquam imaginem? nonne

ne quo propius ad naturam, aut hic celo, aut pennicillo ille accesserit, eo etiam laudem feret illustriorem? Neq; vero viliores artificij facultates hac quoque imitandi ratione caruere. Veteres nauem fabricati sunt. si queras unde formam eam sint mutuati, ab auibus sumpsisse se respondebunt. nam remi alarum loco perbelle, perq; apte dispositi, totum corpus ad cursum, quasi auem ad volatum impellere videntur: unde etiam scriptores dixere nauem volare. contra vero de auibus, iidem remigium alarum usurpare non dubitarunt. Quin etiã ut in auibus, sic in nauibus rostra sunt dicta, ac utriusq; nomen (ne quid similitudinis omittam) quàm penè idem sit, quis non intelligit? nam si primam tantum alterius literam tollas, alterius integram vocem remanere videbis. Sed hæc hominũ sunt, quæ subsequuntur animalium. Coruus ita articulatam vocem in salutando Cæsare aliquando protulisse fertur, ut illum penè fefellerit, ac pro homine acceptus sit, & nostri quam rauce, quàm aspere increcitet, ad quam item vocem effingendam (ut nunc complures in hoc genere auiculas omittam) Coruo Psyttacus nullo articulo obscurior habetur, ita enim apte, & explicate utrique literas omnes exprimunt, ut, si non videantur, eam vocem prorsus hominem sonare credas. Vnam simiam in

hac

hoc genere præterire non possum, quod animal quàm natura, & facie, & gestu ridiculum effinxit, tam ei mirum ad omnia imitatione effingenda artificium adiunxit. Omnis autem administrandi imperij ratio duplex est. Vna, cum solus Princeps, altera, cum ciues ipsi Rempub. communiter gerunt: hæc in formicis, illa in apibus constantißime cernitur. Quid vero quòd ne arbores quidem artis huiusce expertes remansere, quæ tantum abest vt alienam naturam refugiant, vt eam etiã prorsus induentes, suam quasi dediscant, ac (vt inquit Maro) mirentúrque nouas frondes, & non sua poma. Omnia si denique diligenter animo perlustrabimus, nihil tam humile, nihil tam abiectum in naturæ opere vniuerso reperiemus, cui natura ipsa non aliquid attribuerit, ad cuius quasi regulam aut viuendi, aut agendi rationem dirigat, atque contendat. Quæ cum ita sint, vt quicquid agatur, id ad alicuius naturæ, aut suæ, aut alienæ rationem omnino agendum sit: iam videamus vtrum alienam tantum, an nostram propriam naturam (quemadmodum à nobis initio est propositum) sequi debeamus imitando. Ac quod ad eos, qui in sua tantum cuique manendum esse censent natura, quibus id argumentis conuincere conentur, primum videamus. Id igitur isti

duabus

duabus rationibus obtinere magnopere contendunt, vna, quòd imitando nulla spes sit vincendi: altera, quòd naturæ vis nulla vnquam sit afferenda, nam quod ad vincẽdum attinet, sic argumentantur, cum omnis laus, ad quam quisque suapte natura ducitur, in vna victoria sit posita, in victo autem nihil honesti, nihil non contempti esse videatur, ea autem imitationis sit ratio, quæ à victoria longissime sit, siquidem imitandi studium nunquam se sic acuet, sicq; incitabit, vt quod imitetur assequi, nedum superare possit, se affirmant, vt qui hanc vnam victoriam affectant, quam omnes natura vi, atque impulsu vehementer affectant, ad nullam aliorum imitationem eos agere debere magis, quàm ad suam propriam, nam imitatorem perinde agere dicunt, atque ille pictor, qui suis coloribus alicuius rei imaginem exprimere conatur, qui nunquam tantum artificium, nunquam tantam cum manu diligentiam adhibebit, vt ad id imitando tam propè accedat, quin ei semper ad veritatem multo supersit amplius, qui si contra libere, atque ex sua mente, & voluntate, vt ei magis videbitur, aliquid à se effingat, longe facilius contingere posse, vt eam laudem assequatur, quam alium sequendo nunquam attigisset. Pari item ratione in eo

eque

æquo faciunt, qui liberior ex carceribus sese in cursum agens, quique nullis habenis obstrictus, sed suopte & cursu, & studio ad vincendi gloriam impulsus, eam multo facilius assequetur, quàm qui dorso hominem ferat, ac quasi ad eius rationem pedem ponere cogatur. nam qui in scribendo stylum suum, suum ingenium sequatur tantum, qui natura sua quasi vestigijs currat, non ad alterius rationem sese agat, aut quicquam attendat alienum, longe eam laudem, quam omnes mire principatus affectant, facilius assecuturum esse affirmant, quare etiam ad suam se quisque magis naturam propriam imitandi studium omne vt reuocet, atque in se vno totam illam, quam ad alterius exprimendi imaginem adhibeat diligentem rationem, vt constituat, præcipiendum esse statuunt. Naturæ autem repugnare, atque eam in contrarium flectere, tam esse impium clamitant, quàm si more gigantum, cum diis bellum geratur, cuius quanta vis sit, nihil inquiunt attinet disputare, cum plane sciatur, si qui maximo studio ab ea vel longissime aliquando abductus sit, atque per multum temporis spatium in alieno permanserit, vt ei primum ad eam recurrendi facultas oblata sit, eam tam auide arripere, quàm quod auidissime

dißime, nam, ut inquit Horatius, Naturam expellas furca, tamen usque recurret. Quasi vero Cicero & Caesarem L. F. & C. Cottam non magnopere commendet, qui suo utrique dicendi genere delectati, alienũ contempsere. cum neq; item Curionem improbet maxime, qui quenquam non magnopere studuerit imitari, quibus suis rationibus quid efficiant, videamus, ac etiam ad eorum imitationẽ, quoniã in eius praeceptis versamur, id quàm paucißimis fieri poßit, videamus. Ac quod ad victoriam attinet, quam nullam ex hoc imitandi studio reportari posse contendunt, continuo id istis demus, quod tamen paulo infra secus accidere, ut ipsi quoque nobis cõcedant, facile conuincemus: Sit inquã ita, ut qui imitetur, eo semper, quem sequatur, longe sit inferior, nunquã eum aequet, nunquam superet. Certe ipsi mihi hoc dent necesse est, ut inter se ipsi quoque imitatores suam laudem habeant, quam, qui caeteros anteibit, assequatur, fiet enim quasi cum qui in cursu contendunt, in quo cum plus uno primus esse non poßit, qui tamen à primo reliquos, aut qui saltem aliquos post se reliquerit, ea, quae potest, gloriae parte contentus discedat. nam quanto isti longius imitatorem mihi relinquunt ab eo, quem sibi proposuerunt ad imitandum, tanto mihi in eo spatio occupando, ac propius

pius ad verum accedendo maior cum cæteris imitatoribus gloria ostentatur, vt si, quem primum locum cum multis conor, assequi non possum, comites certe in eo imitandi studio complures possim longe superare, quando primus locus non tam à nobis auide est expectandus, vt secundum, & tertium prorsus aspernemur. Ac iam illũ quoque, quem imitemur, & facile æquari, & superari etiam posse interdum, comprobemus. Certe vt isti dicunt, in naturæ rebus effingendis tardissima est hominum ars, atque ingenium minime impigrum. Sanè tamen horum vtrunque vsque eo vires suas intendit, vt cum naturæ opere horum opus interdum recte conferri posit. Siquidem memoria proditum esse à doctissimis viris legimus sæpius, Zeusim Eracleotem pictorem eius ætatis excellentissimum, vuæ racemum ita suo artificio ad naturam expressisse, vt ad eum aues, tanquam ad verum cupide aduolitarent, ac rostro etiam sæpius appeterent. Hoc loco istos frontem video contraxisse, atque grauiter esse perculsos, quando qui historiam accusent, nihil habeant, habent tamen adhuc quò confugiant, nescio quid anguli, facile enim inquient, fuit tam belle aniculas fallere, in ea præsertim re, quã mirum appeterent in modum, quod non ita

illi ipsi in puero acciderat effingendo, qui manu altera uuam gestaret, altera baculum teneret, nam si id quoque illi euenisset, potuit pari ratione puer baculo auiculas ab uuis absterrere. Age auiculas omittamus, & ostendamus non iam animantem ullum rationis expertem, sed ipsum hominem, atque eum etiam hominem, qui omnium minime debuit, in eundem errorem esse inductum. Ferunt iidem auctores istum ipsum Zeusim, cum in eo certamine uua racemum à se eo artificio, quo est à nobis supra dictum, factum protulisset, ac ab aduersario uelum in tabula mirifice depictum afferri uidisset, aliquantulum moratum, uelo illo id tegi ratum, quod uua sua opponeretur, tandem dixisse. Ecquando uelum istud tollis? ad quam uocem, cum Parrhasius (cum eo enim in id certamen uenerat) arrisisset, tum plane sensit se in ueli imagine maxime esse delusum, atque ita illi uictoriam sua sponte facile cessit, ut iam ei, quem sequendum sumpserit, bis parem habeamus imitatorē. Quid uero si hunc ipsum etiam superiorē, atque adeo lōge superiorem eo, quem sit imitatus, probatissimo istos conuincam exemplo? at hoc quoque quàm facile prastē uide. Omnia Catulli ea, cuiusque generis, scripta sunt, quæ à bonis omnibus maxime prouentur, quæ uero in Pelida

lida, & Thetidis nuptijs cecinit, longe probatiora habentur, atque laudabiliora, in ijs Ariadnæ destitutionem, ac luctum querimonijs plenum inducit. ea est eius poëta pars, si qua alia, absolute perfecta, atque expolita, omnia adsunt ad iniquissimæ iniuriæ querimoniã, atque lamentationem in perfidum, atque ingratum & hospitẽ & virum, ex ijs inquam, quæ in eiusmodi hominem excogitari, quæq; dici possunt, nihil non visum, nihil non dictum, atque obiectum est, at ea etiã dictione omnia sunt exposita, atque dicta, vt nihil ornatius, nihil purius aut exponi, aut dici posse videatur. Hanc tamẽ partem integram cum Maro in suam Didonẽ imitando transferret, tantũ abest, vt longissime ab illo relinqueretur hic posterior, vt eum ipse longissimo post se reliquerit interuallo, vtriusq; carmina suo loco cõmodius cõferentur, cũ de inuentionis imitatione agetur, ex quorũ collatione id ita esse, tum spero fore, vt facile probem. Nũc ad istos redeo. Cicero gloriari solebat latinos homines sapiẽtius, quàm Græcos inuenire, quæ vero ab ijs accipissent, neque ea de nugatorijs, aut inanibus, sed quæ digna iudicasset, in quibus ingenium suum exercerẽt, lõge illis ea facere meliora. quæro ego de istis, quid tum vir tantus aut agebat, aut volebat aliud, nisi & hoc ipsum, quod in Marone

cum latino homine planißime est comprobatum? & quæ ab alijs egregie essent tractata, posse iterum, & sæpius fieri meliora imitando, qua tota de ratione longe sumus infra copiosius disputaturi, ut iam isti clamare desinant, atque obijcere cessent, qui alium imitando sequatur, nunquam eum esse antecessurum, nunquam primum locum occupaturum. Qui vero pictorem præstantiorem fieri posse eum, qui ad suam mentem tantum & artem, & manum dirigat, quàm qui ad alterius absolutißimã pingat imaginem, constantißime affirment, non ego satis quid efficiant intelligo, neque fortasse isti ipsi prorsus vident: nam si pingendi libertatem eam appellant, qua in chimera pictores uti solent effingenda, is per me quidem licet, ut etiam, quam auis in volatu, iste in pingẽdo sit liberior. Sin (quod omnes faciunt) eam ideam, quam iam conceptã ad aliquam rectam rationem habeat, penicillo, & coloribus suis sequi malit, atque ad eam exprimendam omnem artem conuertat, is ab imitatione non discedet, recte sanè, ac ea eius erit propria incitatio, in qua etiam si se non æquet, alijs tamen in eo facile præstare poterit, haud inepte quidem, & prudenter. Sed quæro ego unde eam ideam sibi hunc effinxisse velint, nam si aliunde sumptam

ptam affirment, victos se fatentur: sin à se ipsis desumptam, atque depromptam, magis tueantur, quaero item unde eã satis habeant probatam, quaeque bonorum iudicio, quo uno, non autem nostro proprio standum est, minime improbetur, praesertim cum illud pernotum sit, ut coruo sui pulli. Quare etiam pictorũ facile princeps Apelles, cùm quid tale coloribus suis à se expreßisset, propalàm id proponere solebat, atque in oculto angulo ipse delitescens, praetereuntium sententiam, ac iudicium aucupabatur, cui sic obtemperabat, ut eum ad sutoris correctionem crepidae fibulam corrigere non puduerit. Quid quòd Cicero, & Vergilius, duo latinae linguae splendidißima lumina, cum ea essent & natura & oratione, qua absolutius fieri nihil potuit, quamque posteri ad imitãdum sibi omnes boni facile proponunt, alter tamen nihil egit, quod sua imitatione careret, alter non solum id quoque praestitit optime, sed praecipere non cessat, ad optimorũ rationem, quicquid agatur, diligenter esse agendum. Neque postremo equus, qui sessore vacuus, atque habenis ad metam liberior per se stadium currat, eò aut citius, aut etiã celerius perueniet, quàm qui leuem, ac prudentẽ habeat rectorẽ, ille enim paßim, quò appetitus rapiet, praeceps vagabitur: hic, quo hominis, ac via. breuioris ra-

 tione

tione ducetur, securior peruolabit, faciétque potius, quẽadmodũ ille ait, Acer, & ad palma per se cursurus honores, si tamen horteris fortius ibit aquus, & re vera qui ab optimo duce iter suum agat, is id nunquã nisi rectissime cõficiet, neq; in eo quicquam temere admittet, quo ei aut in caput redeundum, aut quoquam declinandum, aut etiam in medio consistendum sit. Quod vero dicunt, natura vim nullã esse afferendã, ac ab ea ne latum quidẽ vnguem esse discedendũ, na sua nimis isti indulgẽt natura, cõtra autẽ permultũ detrahũt de artificio, nã si ita sit, Isocrates doctor singularis minime recte Ephoro, et Theopõpo discipulis suis consuluisse videtur, quorũ vtrũq; à natura sua, quã ñ potuit abduxit, nam cũ alterius orationẽ quasi abũde luxuriantẽ videret, alterius quasi verecunde cessantem, illi calcar, huic frenũ adhibens, quãtum de alterius luxuria detraxit, tantũ audacia ad alterius cunctationẽ addidisse creditur. Neq; Demosthenes tantũ studij, tantũ industria, tantũ laboris in vna tantũ litera apte proferẽda posuisset, si à natura nunquã discedẽdum esse iudicasset, nam cum hic natura vitio, r, literã nisi blese ac inepte proferret, tãtum ab artificio cõsecutus sit, vt nullã aliã facilius, nullã aptius, nullã decẽtius exprimeret, atq; proferret. At ab vna litera ad

magnam

magnā huius eloquentiæ partē transeamus, omnes isti ipsi Demosthenī vim in dicēdo à natura tributā esse dicunt, hic si in eo tantū naturæ bono sese continuisset, neque ad artē in cæteris partibus oratorijs trāsijsset, atque se confinxisset, nunquam eum locum, quem primum habuit inter oratores, tam facile obtinuisset, nam nisi à naturali illa sua dicendi vi, atq; vehementia ad lenius, ac remissius genus, quoties res postularet, æque descēdere, ac dicēdi faces illas remittere didicisset, eámque semper audire voluisset, neque vnquam ad lenitatem imitando sese excoluisset, profecto grauissimus orator extitisset, verum nunquam primus, ac perfectus. Contrà vero Aeschines, si quam habuit à natura dicendi suauitatē, in ea se tantū continuisset, neque fortius illud Demostheni cum dicendi genus interdum esset imitatus, & ipse altera oratoris optimi parte caruisset, neq; tam fortasse suauis, quàm etiam elumbis, ac frigida eius oratio sentiri potuisset. Verbis efferuescebat Sulpitius adolescēs, ac paulo etiā nimirū redūdabat, si in ea verborū luxuria perseuerasset in reliqua etiā ætate, id ei maximo vitio datum esset, hic Antonij cōsilio ad Crassum se cōtulit, eumq; sic animo, & mēte cōplexus est, vt breui eo studio, atq; imitatione id dicendi genus, quod ei naturale erat, laxum, atque

 redum

redundans, amplũ, ac magnificũ perfecerit, quod nunquã solus effecisset. Nam quod ad Cæsarem attinet, res quidem se sic habet: sed hunc ipsum, cũ à naturali illa festiuitate sua nusquam discederet, quippe qui in tragœdia quoque lenis esse cogeretur, ut oratorem sine neruis ac parũ grauẽ idem Cicero notare non dubitauit. Cotta uero iam natu grandior ad Antonij imitationem se contulit. de Curione autẽ quid amplius dicam? quàm eum præter unũ uerborũ splendorẽ, nihil oratoris habuisse? quiq́; penè infinitis uitijs laborauit?: cum neque tamẽ eo in loco is sit Cicero, qui Curionem non improbat, quòd parũ quenquã imitaretur, sed Antonius, qui ex sua id ageret naturæ dissimulatione. Quod autẽ ad Antonium ipsum, nihil aliud dicam, nisi quòd doctissimorũ hominũ sententijs ac scriptis maxime est cõprobatum, non tam eum artis contemptorẽ, quàm dissimulatorẽ fuisse optimũ. Hactenus eorũ rationibus, qui à natura propria toti pendent imitando, satisfactum esse arbitror, atque fortasse ita, ut ne isti quidem ipsi quæ à nobis sunt in eorũ sententiã disputata, non omnia probent, ac uera fateantur. Sed paulo tamen, quam suam isti naturam admirãtur, atque unã eam sequuntur amãter, eam si placet fortius excutiamus. Primũ igitur isti, qui ad suam quenq; naturã scri-

bendo

bēdo reuocāt, quiq; à sese eam nihil discedere volūt, nimis stultè ac pueriliter facere videri possunt. Qui imitādi rationē vniuersam cuius termini lōge, lateq; pateāt, intra vnius homunculi natura angustißimos fines cōcludant, atque constringant arctius. Qui mihi perinde facere videtur, atq; imprudens agricola, qui ex vna tantū arborum specie omnia fructuū genera suapte natura creari velit: id quod sua stultitia exoptare facile poterit, re autem nunquam assequetur. Certe vero id magna ex parte optinebit si artificiū, si naturarū communio fiat, quemadmodū vbique vnam arborem insitione complures fructus, eósque omnes probatißimos ferre videmus. deinde vero in magnum periculum suum iudicium adducunt, qui enim isti planè perspectū habere possunt, an natura ex omnibus illis partibus constet, quæ ad perfectā dicendi rationem pertinent? præsertim cum minime sibi quisque notus sit, neque impeditius quicquam iudicemus, quàm cum de nobis id facimus, ipsi. Naturā habuit Apuleius ad eam scriptionem, quam continenter est persecutus, at hic rei rationem, quam agebat, aliquam habuerit, conuenit id dictionis genus ad asini rugitus. Politianus (quando hunc imitatio grauißimum habuit aduersarium) & de rebus grauißimis, & ad familiares

cōplura volumina scripsit, vbiq; eam naturā dicendo est persecutus quam eum aliis etiam sequendam esse, aliquando præcipere non puduit, horum duorum locutio tantum abest vt vlla ex parte probata sit, vt ab iis, qui elegantius scribi volunt, ne legi quidem, aut audiri posit diutius. Sed fac non imperite sit factum, non pueriliter, fac, recte istos sensisse de sese, addo etiam conatum suum omni ex parte facillime esse cōsecutos, dixerint apte omnes ad suam naturam, non impolite scripserint, necesse tamē erit, illud eueniat, quod Cicero Græciæ euenisse querebatur, vt dum in sua se quisque natura admiretur scribēdo, neque ad eum, quem optimum existimet, orationem suam conformare studeat, plura, atq; maxime diuersa dicēdi existāt genera. At dicendi artem, ad quam penè imitandi præcepta omnia constituuntur, à natura ipsa profectā esse, nemo vnquā inficiabitur, neque id ipsi vnquam inficiabimur. Verū illud constanter nobis tenere licebit, non continuo eam ex cuiusuis hominis ingenio esse cōprobatam, sed vix etiam multorū seculorum prudētia, & iudicio in id auctoritatis peruenisse, quo est maxime constituta. Vt fortasse primi illi homines, cum bestiarū more in agris palātes agerent, qui vnam naturam magistrā tantum habebāt, eam recte sequerētur in agen-

do

do, neque aliquid extrinsecus sumerent aut ad agendũ, aut ad dicendum. Cum vero longius ætas adolevisset, ac gens coisset in societatem, quin ignari prudẽtiores imitarentur rectißime, nulli dubium videri potest, id quod nobis, qui iam pridem cum perfectißimis agimus, sine dubio faciendum esse censemus. Alterũ verò genus erat quod tantùm imitationi tribuebat, vt nisi in illo opere, quod in manus incidisset, optimi in eo genere auctoris imaginẽ expressam videret, etsi id ab omnibus alijs partibus optime constaret sibi tamẽ non satis probatum iri affirmare non dubitaret, vt mihi rem cum ijs esse videas, qui nullum mediũ adhibeant, in extremis inhæreãt obstinate. illi omnia à sua quenq; natura, nihil extrinsecus petere iubent ad scribẽdum. hi contra nisi quod ad aliorum rationem probatißimum in tua oratione senserint, nõ sint admodũ comprobaturi. Sed ij, qui suam quẽque naturam sequi volunt agendo, satis supra (quemadmodum arbitror) à nobis sunt confutati, atq; conuicti. nunc autem illi, quò ita censent, omnia nobis ad alienum institutum esse conformanda, nihil ad nostrum, pari sunt ratione confutandi, atque conuincendi. Ego neq; tã inhumanus sum, qui natura bono hominẽ priuare audeam, neq; tam fatuus qui non videã naturæ vim in omnibus rebus maxi-

maxime dominari. neq; ego vnquam C. Cæsarem, nec Cottam, nec Curionem minus probatos habebo oratores, quoniam sua naturæ maxime sint delectati, sed quòd, in quo ij potuerunt bonos imitari, neglexerunt, non possum plane probatos habere. nã si hoc sit, quod isti volunt. à seipso nihil vt sit expetendum, na cum illis iniq; actum est, qui primi homines, quos imitarentur, aut in ædibus ædificandis, aut in suis sensis vicissim promendis nullos habuerunt. quod minime est dicendum, ne naturam omnibus in rebus optimam magistram, ac matrem omnium benignissimã aut in hac parte mancam atq; imperfectam aut impiam nouercã insimulare videamur, neque hac ipsa satis cum homine liberaliter ageret, cum quem liberum procreasset, in loquendo tamen eum in seruitutem redigeret, si, nisi ad quasi præscriptam alterius rationem, vel verbum vllum ei proferre minime liceret. Præterea verò quid in eo omnes auctores tam conuenienter consensissent, cum naturam in omnibus rebus suam cuique optimam ducem esse prædicant sequendam? quid inquam illud, quod in ore est omnium cum creberrimum, tum celeberrimum, Nequid inuita facias, dicas ve Minerua? si à nostra deficiendo ad alienam, atque adeo nostra maxime contrariam nobis esset confugiendum?

giendum? Sentio hoc loco istos indignari grauiter, ac me summa inconstantia, atque etiam prauaricationis accusare, qui modo contra naturam causam meam egerim tam acriter, nunc vero tota ea dissimulata sic in eius castra transfugerim, sicque eius defensionem susceperim, ac omnibus eam præsidijs communire cœperim, vt qui totus ab ea stet, quique fortissime vnam eam tueatur. hos autem ne multis morer, ac quasi secum oratio mea, non autem cum illis contendere videatur, quid ego tandem de imitando sentiam, ac quam huic facultati summam faciam, iam explicabo liberius. Ego igitur sic sentio, & naturæ artificium, & artificio naturam, vt in cæteris rebus, sic in imitatione plurimum prodesse, atque alterum alterius auxilio omnino indigere, nam qui naturam suam, in quo minime mala sit, sequatur, eum valde esse probandum, nec quæ sibi deesse senserit, si ea aliunde imitando assequi studeat, quicquam contra improbandum existimo, ita enim fiet, vt neque naturæ aduersetur, & aliena, quæ aut sibi erunt necessaria, aut suis etiam meliora, minime contemnere videatur. quæ mea sententia cum Horatij sententia maxime cõsentit, qui sic & naturam, & artem in pangendis versibus coniungit, vt alterius alterã ope indigere planissime testetur, cum ait:

Natura

Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitũ est. Ego nec studiũ sine diuite vena,
Nec rude quid prosit video ingenium: alterius sic
Altera poscit opem res, & coniurat amice.

Naturam & studium desiderat Horatius in poëtis, qui magis nasci quàm fieri solent: quanto autem verius id in soluta erit tenendum oratione? Quasi verò ipse quoq; Cicero atque adeo in ijs ipsis, quos iam sæpe adduco, non idem planius senserit, si quidem hic C. Cæsarem, C. Cottam, ac Curionem commendabat, qui naturam suam secuti essent non pessimam, in eo verò quod aliunde sumere poterant, ad orationem suam perfectius absoluendam, cum neglexerint, eos ipsos tum minime leuiter improbabat, id quod ille, quisquis is fuit (quando sunt, qui Horatium fuisse negant) in Lucilio ad hunc modũ damnabat.

Nempe incomposito dixi pede currere versus
Lucili. qui tam Lucili fautor inepte est,
Vt nõ hoc fateatur? ad idem, quod sale multo
Vrbem defricuit, charta laudatur eadem.

Laudat ille Lucilij sales, non ita versus cõpositionem. at id eius ætati condonetur, sic enim tum incõposite scribebant, atq; incondite. Ouidius natura versus effudisse fertur facillime, id quod ipse quoq; testatus est aliquando.

quando. Hic si eos ad aliquod diligētioris artis, aut attentioris naturæ studium scripsisset, ac sibi in sua natura tantùm non esset obsecutus certè suos amores versu elegantiore persequi, sua autem tempora non tam molliter, tamq; effæminate deflere potuisset. Rectius autem P. Sulpitius, de quo paulò antè supra dicebā qui cum natura ipsa ad magnificum, atq; præclarū dicendi genus instructus esset, videns tamen se eò solo naturæ suæ bono pervenire non posse, se ad Crassum cōtulit, à quo unius anni spatiū plurimū adiumenti ad naturalē illam dicendi dignitatem attulisse testatum reliquit Cicero. Sanè verò cum in omnibus hominibus vix omnia esse posśint, quæ cumulate laudentur, næ is audacter, nisi etiā temere, facere videtur, qui in se uno ea posita esse omnia insolenter confidat, atq; arroget impudenter. Hic à natura factus erit ad docendum, ille magis ut delectet, alius ut graviter cōmoveat, accusationi alius, alius defensioni, alius ad populum in senatu, alius à natura dictionem suam felicius habebit accommodatam. Siquidem natura nasci factum ad omnia, Dijs solis contingere solet. itaq; rectè ea, in quibus natura defuerit, nobis nostro studio, atq; industria erunt comparanda. Imitetur autem filium meum imitator qui cum proceritate, colore, vultu, ore facie deniq; to-

ta

ta parentem optimũ referat, eius quoq; animi virtutes, ad quas fortasse natura minus apte se factum sentiat, suo studio, sua diligentia in seipsum exprimere conetur. quemadmodũ in bonis patrijs facere solet idem filius, qui non solùm ea, quæ sibi à patre relicta sunt bona, conseruare, sed ijs etiã extrinsecus suo studio, suaq; industria plurimum adiungere solet. Ita meus faciat imitator, cui natura bonũ plurimum affuerit, id diligenter conseruabit, si qua verò desiderabũtur, aut quasi ad locupletiorem familiam alendam, aut filiabus dotem cõparandam longe compluribus, ea suo studio aliunde bonorum imitatione cõparare debebit. Quod igitur quisq; natura bonum possideat, is in eo ita se exerceat, is id ita tueatur, ita foueat, ita amplexetur, vt in eo cætera aliquando se præbeãt ad imitandũ. in eo verò, quod desiderabitur, (neq; enim nobis semper cupressus erit pingenda) id arte, atq; meliorum imitatione vt corrigat, accurate studebit. Qui verò natura pessime imparatus erit (quando omnibus aliquid consulere volumus, etsi cum bonis admodũ sentimus non, vt aiunt, ex omni ligno apte Mercuriũ fieri solere) cui inquã penè tota aliena sit natura induenda, sua cõtra exuenda, eum ne se quoq; vitium suũ aliqua ex parte corrigere posse desperet, fideliter admonemus, si studiũ, dili-

diligentiam, amorem in eo adhibebit corrigẽdo. Quin etiam accidere posse, vt probatissimus, atq; maxime perfectus euadat polliceri possumus fortasse non inepte, qui quasi agrestis arbor faciat, quæ cum nullius tolerabilis saporis fructus ferret prius, per surculũ vnũ alienũ in se immissum, veterem illam omnẽ acrimoniam exuens, nouos, ac minime insuaues succos recipit: sic ille totus à sese discedens, ac in eum locum probatiorem naturam admittens, atq; interserens, aliquando etiã se sentiet è stipite hominem euasisse perelegãtem, conetur modo, audeat, contẽdat, habeatq; in primis, qui viam monstret, qui fideliter edoceat, vel si omnino cum primis minime excelluerit, certe eò perueniet, vt sui loci haud quaquam pœniteat, neq; in postremis, atque contemptis habeatur. Equidem imitationi (vt quid de ea sentiam tandem planius explicem) id accidisse arbitror, quod cæteris omnibus artibus accidisse constat, vt ea, quæ à sapientibus viris probarentur, studiosius sequeremur, quàm quæ non satis tuto à nobis essent excogitata, cum periculo experiremur. Quemadmodũ in frugibus planissime videri potest, quæ postquam sunt in vsum hominum adinuẽta, nulla gens tam effera, nulla tam elegans fuit, quæ ab ijs ferendis atq; colendis ad nouã victus rationem indagandã animum

retur, recte fortasse permitti potuit, Vt Verò paulatim cum hominum ingenia, tum studia Vsque eo se expoliendo peruenere, Vt penè omnia haberent absolutissima, atq; perfectissima, ac cuiusq; rei quasi certissimam imaginem sibi effinxissent, plerunq; ad eorum regulam certissimam agendi rationẽ dirigendam esse, boni omnes comprobasse Videntur. Quin etiam in ipso naturæ nostræ bono excolendo nihil prorsus obfuerit habere ad cuius imaginem id expoliamus, atq; perfectius absoluamus, Vt omnino hac imitandi ratio cum hominum studijs, tum etiam naturæ beneficio plurimum profutura sit. Illud autem in primis, etsi postremo in loco positum sit, diligenter etiam, atq; etiam erit Videndum, Vt qui siue naturam suam tantùm sequatur, siue qui alienæ se quoq; commiserit, rei in primis, qua de agetur, naturam attentius obseruet, atq; custodiat diligentissime, quemadmodũ Maro. qui alio numero, atq; Verborum granditate tubam inflauit, cum Aeneæ errores, atque res eius præclare gestas cecinit, alio cum rei rusticæ (Vt bucolicum carmen longe hoc quoque inferius nunc omittam) præcepta tradebat, cum eodem tamen genere Versus omnia persequeretur. quod de Vno scribendi genere dictum, de omnibus dictum Volo. Sed iam qui nobis imitandi sint auctores, quósque duces

 sequi

sequi debeamus, explicate aggrediamur. Optimi igitur in quaque facultate, quorum similes simus, nobis proponendi sunt autores, ne si quem sibi quisque ad imitandum susceperit, eum superare, aut etiam æquare, quorum utrunque est difficile, ac perrarum, non possit omnino, saltem eo in loco consistat, quo prorsus iacere non videatur, ac in eo quoq; commendationem aliquam ferat, quo non humilia sectatus, in deligēdo rectè sensisse indicetur. Quos autem optimos intelligam, ij planè sunt, qui nobis usu, ac bonorum testimonio maxime comprobantur. Cæsarem in historia Cicero plurimum commendat. Salustium usque eo quidam in Romana extulerunt, ut illi in ea principatum deferre non dubitarint, cum Liuio lacteum eloquentiæ (ut ipsi dicunt) iam plerique tribuant candorem. Catoni, Varroni, Columellæ (his etiam Palladius aliquo modo, si quis velit, per me quidem licet, accedat) Ascanio, Celso, Vitruuio, in suo cuique scribendi genere atque ordine certissimo non minima laus tribuitur. in uno verò Cicerone (ut Cæsaris nunc testimonium omittam, qui illum non tam de patria, de qua optime, quam de nomine Romano meritum esse testatus est,) omnia, quæ eloquentiæ propria sunt, una omnium hominum, & seculorum sententia cumulatissime

tißime sunt absoluta. In poëtis autem Terentium ea commendatio prosequitur, quæ eius fabulas ob earum elegantiam à Lelio, atque Scipione conscriptas esse suspicatur. Plauto nullum maius dari potuit testimonium, quàm cum maiores dixere, musas, si latine loqui voluissent, Plautino sermone fuisse loquuturas. Seneca autem mea quidem sententia non tam accusandus est, quòd non perpetuo planè ac splendide latine locutus sit, quàm etiam laudandus, atque recipiendus, quod tragœdiæ formam, neque eam admodum contemnendam, qui nobis commonstret, solus remanserit. Catullum, Tibullum, Lucretium, Horatium, Maronem, tantum abest vt boni omnes non magnopere laudent, vt eos etiam nullo fine suspiciant, mirentur, colant. Sed rem hanc totam, si placet, paulo copiosius, atque diligentius pertractemus. Ex ijs itaque, qui ad scribendam historiam (quando hos prius supra nominauimus) sese applicuerunt, tres esse dicebamus, qui in ea facile præstarent, Cr. Salustium, C. Iulium Cæsarem, T. Liuium Patauinum, qui omnes cum maxime diuersum scribendi genus secuti sint, in suo quisque tamen assecutus est, vt admodum probaretur, nam in duobus primo, & postremo, sanè quædam virtutes extant, quæ summam illis,

quam possident in scribendo, laudem omnem confecerunt. Sed his tamen luminibus vitia quædam ipsorum propria nonnullas tenebras effuderunt, ut in Salustio, qui cum Thucididio more creberrimis, ac locupletissimis sententijs historiam suam exornet, atque illustret, ac in ea dicendi breuitate, quæ historiæ maxime propria est, sine controuersia solus dominetur, nec non locorum atque personarum mirus sit descriptor, non caruit tamē suis quibusdam vitiis, quæ hisce virtutibus aliquid efficerent, non enim desunt, qui elaborata orationis hunc accusent, certe vero per multa hic verba, quæ prorsus ab illa excultiore, atque adeo sua ætate exciderant, retinere conatur: nō enim abduci potest, quin latinam orationem nimis vetustis, atq; horridioribus verbis absurde infuscet, obtenebret, exasperet, atq; inculcet. Liuium autem (ut eius cando rem nunc missum faciam) magis in concionibus suis summos sibi clamores excitare boni pleriq; existimant, ac eum illa in parte omnem laudem exhausisse facile cōsentiunt. Sed hic quoq; in eo in quo maximam laudem assequi videtur, ne interdum extra suos cancellos (ut Patauinitatis illud nescio quid ei condonem) dicendo efferatur, magnū est periculū cum eo orationis genere in concionibus uti nō liceat, quod acre, atq; cōtortum appellatur, ac

sæpius

sæpius vsu veniat, vt milites hortãdi sint acriter in rem propius ac vehementius gerendã. Iam vero vt de Cæsare agamus, hũc ego mihi ex nostris, in quo omnes historiæ virtutes elucescant, nihil vitij contractum sit sine vlla exceptione propono. Nã si in historia plana breuitas maxima in laude ponitur, quis vno Cæsare pura atq; illustri breuitate dulcior, atq; planior? in quo ne verbum quidem, quod aut ad rei planiorem descriptionem desideres, aut in nimiam luxuriam diffluens redundet positum esse offendes. Sincerus hic rerum est gestarum pronuntiator, nudus, rectus, ac nullo oblitus fuco, sed suo quasi sanguine coloratus, quin eo ipso, quòd omni orationis ornatu caret, nullisq; ad venustatem calamistris eius dictio est inusta, multo ornatior, atq; venustior videtur, vt mulier, quæ sucpte bono satis habens ad pulchritudinẽ, quo minus ad eam cultus adhibeat, eo multo venustior, multoq; comptior sit. Verba in omni oratione ea maxime esse debent, quæ vsu probẽtur. si vero ad id horum delectus accesserit, nihil tum postea relinquitur, quod orationi desideremus. Quæ duæ res in vno Cæsare maxime enitent, nihil enim verborũ est vsu & cõsuetudine non probatissimum, nihil humile, nihil abiectũ, nihil indignum in eius oratione sentitur. Historiæ item oratio vt leni, atque æquabili tractu

profluat non postrema est commendatio. At in Cæsare quæ verborum lenitas? quàm apta collocatio? quæ vero huius æquabilis concinnitas? nihil in eo asperum, nihil incompositum, nihil absurdum offenditur, omnia item sic cohærent, sicq; apte coagmentata sunt, vt emblema vermiculatum imitari eius oratio videatur. Hæc denique ita cum iusto, ac tolerabili spiritu terminantur, vt ne verbo quidem productior, quàm par est, trahi, aut angustior, quàm deceat, premi sentiatur: cum in superiorum altero tribus interdum verbis constricta fortasse nimis arcte comprehendatur, in altero vix tribus versibus luxurians sententia longius dilaxetur. Qui autem hunc accusant, quasi omnem historiæ legem in sua historia minime complexum, ij quàm id recte viderint ipsi. Equidem cum vno Cicerone errare malo, quàm cum illis sapere, qui cum de hoc ipso agit, sic inquit: Sed dum voluit alios habere parata vnde sumerent, qui vellent scribere historiam, ineptis gratum fortasse fecit, qui volunt illa calamistris inurere, sanos quidem homines à scribendo deterruit, vt ineptos eos appellet Cicero, qui velint manus addere, ac quasi pigmentis circunlinere sanos, qui ab eo munere suscipiendo sunt deterriti, id quod nulla alia ratione factũ est, nisi quia diutius scriptor omnem historiæ vim in

ſua historia conſumpſerit, nihilque quod ad eam partem ſcribendi pertineret, aut omiſerit, aut non ſit omnino egregie perſecutus. Hunc igitur mihi, ſi historiam ſcribam, ſine ulla dubitatione proponam, ad cuius ſcribendi rationem meam ipſe omnem conformem, atque conſtituam historiæ imaginem. Quæ mea ſententia eo quoque nomine meo animo longe probatior accidit, quòd idem And. Nauagerium ſenſiſſe memoria teneo, poſtea vero Petr. Bembum hoc ipſum in ſua hiſtoria feciſſe video, quorum duorum præſtantiſſimorum hominum auctoritas tanti apud me eſt, vt cum ab illa maiorum noſtrorum ætate diſcedo, quæ elegantioris latinæ dictionis copiam omnem ſecum extulit, his & recte iudicandi, & perquam ornate loquendi primas facile concedam. Hiſtoricis vno plures ſunt, qui de agricultura cum ſumma laude ſcripſerunt, verum in Catone multa inania, præter verborum vſum abſoletum, ſunt qui grauiter reprehendant. In Varrone autem aliquanto latinus ſermo cultior eſt factus, ſed ipſe quoque paulo preſſior videri poteſt, quàm tanta rei magnitudo poſtularet. Viam tamen ſi quis vtriuſuis inſiſtat, non admodum eum improbem, modo eam quibuſdam in locis laxiorem, ac paulo patentiorem efficiat eundo. Hos Columella ſe-

quitur, sed qui ab Vtriusque angusta (Vt dicebamus) nimis præcipiendi ratione in pa-tentiora præcepta discessit, & ea ipsa cul-tiori illo dicendi genere, quod magis proba-tur, elocutus est. Ad hos Palladius acces-sit, non totus hic quidem fortasse contem-nendus, qui non solum Veterum instituta non neglexit, sed suam etiam quandam præcipiendi Viam abinuenit nouam, qui sin-gulis separatim mensibus suum quoque stu-dium constituit, ac certo quoque tempore quid faciendum, quid non, planissime de-monstrauit, in quo rem rusticam non tam edocere, quàm etiam componere est Visus. Vereor ne meum iudicium in certissimum pe riculum adduxerim, qui tam libere de præ-stantissimis Viris, quid ego senserim, poste-ris etiam scriptum relinquere sim ausus, hoc enim qui facit, non tam Videtur de aliorum scriptis iudicium facere, quàm sua ipse scri-pta, de quibus alij iudicent, in medium pro-ferre. Sed in hoc quoque Ciceronem, quem imitemur, locupletissimum habemus aucto-rem, qui idem præclarissime fecit in eo libro, qui Brutus inscribitur. Atque haud scio, an hoc quoque meo periculo studiosis, quod Vnum attendo, studeóque maxime, aliquid profe-cerim omnino, Vt post hæc meum iudicium non desint, qui suum quoque, fortasse rectius,

interpo

interponant, ac quod à me studiosi habere nequiuerint, id mea saltem causa planè sint consecuti. Redeo igitur ad institutum, ac ad eos, qui interpretem agunt, quique magis in alieno studio suum studium exercent, quàm aliquid, quod alij interpretentur, eius generis ipsi conscribant. Si mihi igitur interpres sit aliquando agendus, nihil mihi aut Donati prudentia, aut Seruij Honorati diligentia, (vt reliquos minorum gentium interpretes omittam) quicquam obstiterit, quo minus Asconium Pedianum mihi deligam, cuius ad rationem interpretandi totum me conferam, atque adiungam, quod à meo Manutio in epistolis ad Atticum exponendis video fieri sane quàm praeclare. agant alij per me quod lubet, non sese ostentent, non ab re aberrent, non omnia conturbent, non etiam perperam saepius exponant, videant interdum quid dicant, hic vero meus ita recte omnia pertractat, ita planè docet, vt neque in re facili fastidium creet, neque in difficili non facillime satisfaciat, quin id vtrunque ea oratione persequitur, vt vix scias interdum an is sit, an Cicero, qui loquatur, vnum in eo tantum desiderari potest, vt aliquando integer alicunde in lucem emergat, id quod à meo Manutio magna ex parte videtur expectari. In iis autem disciplinis, quibus singulis

lis ſinguli tantum ſcriptores memorantur, facillima in deligendo accidit deliberatio, quem enim fugit, ſi cui in re medica ſcribenda verſandum ſit, ab vno Celſo, viro mea quidem ſententia diuiniſsimo, nunquam eſſe diſcedendum? ſin autem in ea facultate, quæ villas, quæ ædes, quæ templa, quæ vrbes ipſas, quales futuræ ſint, effingendo præmonſtrat, atque repræſentat, operam ſuam collocarit, quàm ille imaginem ſequetur, niſi quam illi Vitruuius conſtituerit, atque confinxerit? Sed præter eas, quas pauciores commemorauimus, longe etiam plures ſcribendi formæ ſuperſunt aliæ, quæ ſuam & ipſæ, cui ſe adiungant, à nobis imaginem deſiderant. nam & agimus cum abſente per literas, idq́ non vno modo. Artium deinde præcepta traduntur. Poſtremo incidunt accuſationes, vituperationes, ſuaſiones, totidem, quæ his apponantur, defenſiones, laudationes, diſſuaſiones, horum omnium generum imagines, mea quidem ſententia aut ab vno Cicerone, aut à nemine alio ſunt petendæ, ſiquidem hic ita eas omnibus ſuis lineamentis, atq; coloribus deſcribendo expreſsit, itáque expreſſas omni orationis ornatu illuſtrauit, vt in vtro ſit maiorem laudem aſſecutus, non facile dixeris, nam quod ad epiſtolas, planè ſcis earum multa eſſe genera, aut hic vnus omnia fœliciſſi-

me executus est, aut quæ non attigit, aut id facere ei minime usus venit, aut contempsit omnino. Certe si quis, quæ Cicero tractauit, perfecte nouerit, nihil vereor, quin cætera quoque à se ipso possit egregie pertractare. quod Bembus in suis (vt aiunt) breuibus optime comprobauit: qui sic ea in epistolæ formam redegit, vt, cum illa legas, vere latinas epistolas legere videaris: cum vero præcipit, non tam id agit facile, quod agit, quàm facilime, quàm fideliter, atque distincte. nam si de re multiplici præcepta sunt tradenda, statim ea in sua diuidit capita. partes deinde cuiusque capitis recto ordine, atque ratione absolutissime, ac minutissime conficit. Sin autem oratio altius tollenda est, atque aut ad iudices causa est peroranda, aut aliquem ad populum ornandum, aut in Senatu grauiter sententia dicenda est: aut hic vnus omnia egregie præstitit, aut alius nemo. quis enim hoc videt acutius? quis inuenta suo quæq; loco certius disponit? quis ornatius? quis copiosius? quis grauius loquitur? quis item cum causa exorditur aptius? quis breuius, suauius, magisque dilucide rem totam narrando complectitur? quis suas vires auget fortius? quis aduersarij validius debilitat? quis item commodius à proposito digreditur? quis commodius ad propositum

redit?

redit? quis hoc postremo, & quibus animi acerbius impellantur ad iram, & quibus impulsi lenius ad misericordiam traducantur, aut miserabilius, aut acrius pertractat? in qua quoque postrema dicendi virtute maxima quia solus dominabatur, in iis causis, in quibus plures patroni adhiberentur, eam omnes illi coniunctissimis sententiis deferebant. Res vna est varia, & multiplex oratoria facultas, in cuius aliqua parte qui excelluerint, multi sanè quidem numerantur oratores, qui vero vniuersam eius pertractandæ rationem egregie, ac perfecte tenuerit, cuique primas, & secundas, & tertias omnes vno consensu facile concesserint, solus est Cicero. nam si in re humili versetur, eámque aut demissius, vt par est, sequatur, aut si ad causæ amplificationem illam ipsam altius tollat, dici non posset, quàm vtrunque faciat commode. In magna vero si idem vsus accidat, aut hic omnem ad eam extollendam orationis vim, atque illam ipsam luminibus omnibus illustrandam splendidissime adhibebit, aut præterea nemo. Sin autem contra hæc eadem extenuanda sit, nihil hoc humilius, nihil abiectius demitti potest, cum in temperata nihil extrinsecus attingat, quo quidem magis ad hanc, quàm ad alteram partem

inclina

inclinare videatur. Duæ sunt res in Oratore, quæ illi maximam laudem afferre solent, dicendi vis, ac suauitas, vtra quarum vis in quo extiterit, is certe magnus habebitur orator, vtram vero Cicero certius possederit, in dubio relinquitur, nam cum vult, ita auditorum animos suauitate perfundit, vt eos omni liquefaciat dulcedine. Contra, si libet, sic altius eos ipsos defigit, vt in iis grauitatis aculeos ad diuturnum tempus relinquat, ac ne singula (vt cœpi) pergam suis laudibus tollere, quæ in hoc vno omnia floruerunt, id tantum addam, hoc vno in quauis dicendi genere nihil perfectius, nihil cumulatius, nihil absolutius nec factum esse, nec fieri potuisse, húncque eum fuisse oratorem tenere possumus, quem Antonius se nunquam vidisse dicebat, quemq; Cicero ipse in suis oratoriis libris optime informat, tametsi is probe, & modestissime dissimulet. Hunc igitur vnum in hisce dicendi generibus ad cuius imaginem scripta sua conformet, atq; ad cætera dicendi genera locutionem transferat, quisque sibi proponere, ac diligere maxime debebit. Sed quoniam mihi iam integrum nõ est, vt poëtas ab oratoribus segregem, quos supra coniunxerim, pergo, vt eos quoque absoluam, tametsi quam difficili, scopulcóque in loco mihi versandum sit, planè video.

cum de iis hominibus, qui animi vigore ad deos propius, quàm genere ad homines accedunt, ego homuncio iudicium facturus sim. Sed hoc quoque loco pluris sit, apud me animum erga studiosos meum singulari officio extitisse, quàm vel tantum meum periculum dissimulando deuitasse. Ego igitur ex tanto eorum numero (est enim penè infinitus) qui in pangendis versibus sese oblectarunt, paucos admodum reperio, qui ita ingenio floruerint, ita eloquentia praestiterint, ita denique diuino illo spiritu afflati versus eius generis ediderint, vt digni habeantur, quorum nobis imaginem proponamus ad imitandum. Atque vt ab illis exordiar qui numeris huic, qua vulgo latini loquebantur, orationi coniunctiores sunt: Duo tantum nobis ex comicorum numero supersunt, M. Plautus, & P. Terentius, ex quorum vtroque satis habebis, quod in tuam fabulam transferre possis ad imitandum, nam siue risum quaeras creberrimum, quod populo maxime placere intelligo, id ex Plauto sumas licebit. Sed ne risum tamen excedat, erit tibi magnopere videndum. Sales enim & facetiae vsque eò sales sunt, quoad intra legem suam continentur, cum vero ad scurrilitatem luxuriantur, tum plebeio tantum digna sunt theatro. Sin grauitatem

in sce-

in scenam inducere mavis, ac cum summa etiã dignitate delectare, qua via id efficias, Terentius tibi facile demonstrabit, de quorũ vtroq; plura nihil attinet dicere, quàm quæ ab Andrea Nauagerio in sua in Terentium epistola prudentissime sunt disputata. Latinam quidem orationem paucis quibusdam vetustis vocibus (sic enim ipsi tum loquebantur) declinatis, ex vtroque tibi mutuari licebit, longe tamen eam vberiorem Plautus suppeditabit. sterilis enim quodammodo, vel (vt modestius agam de tanto viro) parcior est Terentius, qui, quæ res illi se offert sæpius dicendam, eodem ferè semper modo, aut paucis admodum mutatis, an pronunciet nihil laborat, cum Plautus in eo nunquam sit sui similis, nouusq; in noua oratione semper appareat. Politior, ac castior tamen, quodam etiam modo nobilior Terentij locutio omnibus semper est visa, quæ res vna fortasse in eam opinionem homines induxit, vt eius fabulas magna ex parte à Lelio, atque Africano expolitas, vel etiam confectas esse suspicarentur. Comœdiam subsequitur Tragœdia, etsi scio alio ordine hanc natam esse, in hac autem si meum iudicium libere proferam, vereor magnopere, ne contra multorũ sententiam satis id possim sustinere, atque probare, nam secus, quàm ego sentio, multis

iam pridem persuasum esse intelligo. Sed ne ab hoc quoque deterrear, Nauagerius efficit, qui Terentio hec modo post multa secula aduersus multorum sententiã in comicis locum suum praclare restituit. Secum igitur in hoc genere fabula plerique pessime actum esse grauiter queruntur, neque id tantum tragicorum paucitate, qui ad vnum ex frequenti numero sunt redacti (id enim incõmodi cum multis alijs artibus illi commune accidisse, aliquam cõsolationẽ habere posset) sed quia, qui reliquus est, ita eius scripta improbãtur, vt ne digna quidem sint, qua perlegantur, nedum in vllum eum tragicorum numerum perduxerint, vtrum autem id ita sit, iam videamus. Tria sunt, qua tragœdia maxime conueniunt, expectatio, gestio, exitus. horum nihil in tot huius tragœdijs desiderari videtur, Summam enim hic auditori cum magnarum rerum excitat expectationem, tum illum vsque eò suspensum sustinet, vt quorsum tantus apparatus prius, quàm ad rem ipsam sit peruentũ, minime sentiatur. Quod autem ad rei gestionem, aut ea verbis tantum explicatur, aut etiam re ipsa ostenditur, & vt vera ante oculos geritur. dictionis id quidem genus est, quod satis tolerabile esse videatur, certe quicquid habet minus purgata locutionis, & illi atatis, & eius fortasse

tasse nationi potuit condonari, aut tanti omnino esse non debuit. Vt quæ eius cætera multa sunt optima, tam inique ex hominum lectione quasi delerentur, præsertim cum locutionis rationem pene totam aliunde petendam esse præcipiamus. Alterum erat, cum res ante oculos, vt est prius vere gesta, iterum quasi vera geritur. in quo neque hic exlex, aut temerarius est actor. nam etsi Medeam coram populo necantem filios inducit, item Herculis à patre furentis sagittis confossos, licere hoc quoque per fabulæ legem. sunt qui grauissime testentur auctores, & qui Græcam scripsere fabulam, hoc suo arbitratu factitasse constat. At Horatius in latinis aliter sensit. at etiam rectius senserit, & naturam suam, & fortasse etiam sua tempora secutus, ab horum spectaculorum immanitate abhorruerit. subsecuta est alia ætas, atque alius scripteribus animus est datus. certe neque Horatio iniuriam, neque mihi nouam legem facio, si ad duarum legum alteram subscriptionem meam accommodo, eius non sequor. quasi vero & Terentius à comicorum lege non interdum recedat, & non in fabulam bonam meretricem, socrum nurus cupidã, ac prorsus alienas personas ad quoddam certum tempus minime inepte introducat. Exitus autem is est, qui

maxime tragœdiæ conuenit, luctuosus, quin etiam si paulo latior adhibeatur, non is tamē est, quo minus fabula probari possit. Tragœdiæ vna grauitas maxime propria est, hæc autem aut personis, aut re, aut verbis ipsis contineri, atque præstari solet. Quod autem ad personas, eæ quidem in hunc sunt inductæ, quæ tragœdijs conueniunt, regiæ, magnæ. Res autem nisi ea quoque, quæ tragœdias excitet. Postremo vero sic grauiter agit, vt neque rei verba, neque verbis res perampla deesse videatur, in re enim horribili vbi eius oratio non grauis? vbi non tristis? vbi non atrox? vbi autem remissa? vbi læta? vbi placida? vbi denique cum re tota non consentit, atque cōuenit optime? Tragœdiæ vero grauitatem, de qua nunc agitur, adiuuari in primis grauitate sententiarum nemo non intelligit. Quis autem vno Seneca in sententijs est crebrior? quis etiam grauior? cum in eo quot versus, tot penè grauissimæ sententiæ numerentur, eæq; omnes & suo loco, & cum dignitate positæ, atque dictæ sint? Quanto tragœdiæ scriptor magis misericordiam auditori commouebit, quanto rem crudeliorem, ac magis atrocem faciet, tanto ab hoc maiorem sibi plausum excitabit, tanto eius gratiam inibit æquiorem. ac Seneca cum id exequitur, vsque eò partem illam

integer

integerrime præstat, ut miras inter questus acclamationes auditori suo cõmoueat. Chori in tragœdia nisi cum re ipsa consentiant, nisi pleni sint sententijs, nisi æque scelus atque dignum est lamententur, aut contra, virtutem laudibus efferant paribus, ij vitio aliquo carere non possunt, vbi autem hic noster legem eam non diligenter custodiuerit, ac religiose conseruarit, vbi non ea omnia cumulate præstiterit. vbi aliquid admiserit, expecto, qui me doceant, quod tantum abest vt facile possint, vt (si cum hoc aliquando æquiore agant animo) in ijs ipsis choris scribendis nostrum græcos omnes, qui extant, superasse fateantur, necesse sit, id vero mihi in hoc viro permirum videtur, quòd cum tot fabulas, eásque tam copiose omnes perscripserit, nouus tamen semper appareat, nunquam sui similis, neque qui, quod à se antea sit dictum alias, in alium item mutuetur locum, vt quasi amnem imitetur, cuius idem perpetuus sit cursus, quæ tamen aqua semel præterlapsa est, nunquã relabatur. Vt iniquè atque haud scio an impie isti facere videantur, qui tam ob paruam causam vnicum poëtam ne legendum quidem esse, contendãt, siquidem totum hominem leuissima de causa prorsus tollere, belluarum magis, quàm hominis est omnino. Equidem cum in hoc ge-

nere plures scripserint, caterique omnes prorsus interierint, résque tragica ad vnum hũc redacta sit, huic, cui melior fortuna perpecerit, ab hominibus quoque parcendum, atque in quem eum locum ea ipsa posuerit fortuna, in eo ab ijs quoque retinendum esse, facile censeo. Iam vero Catullo in eo genere carminis, cui ex syllabarum numero hendecasyllab. nomen est inditum, ne primas facile concedam, ij efficiunt, qui in obscœnũ Deum tam lasciue, támque vrbane iocantur. Sed post eos, vel vnà etiam cum ijs primum locum per me quidem licet vt teneat. persalse enim, & facete genus illud omne pertractat. Dij facerẽt vt eius opus tam integrum haberetur, quàm ipse in dicendo penè nihil omisit, quod esset desiderandum. At aliter sensit Ioan. Pontanus, & quidẽ mihi grauissimus auctor opponitur, cuiúsque in eodem numero versiculi mihi maxime arrident. bellissime enim etiam ipse iocatur, & vrbanissime, sed vereor, ne ad nimiam mollitiem sese demittat. Venustatem quidem magis lasciuiẽtẽ, quàm ex aliqua parte grauitatis dignitate temperatam non dissimulat. Primum autem locum in elegia Tibulum scribendi suauitate sibi vendicare putamus. neque sit nunc, qui illi aut Ouidium, aut Propertium conferat, quorum vterque omnino

quasdam

quasdam elegias conscripsit, quæ admodum non contemnantur. in cæteris vero, quorum longe maior est numerus, alter aut se iusto demissius agit, aut ita cum numeri, tum verborum nullo prorsus delectu habito versus pangit, ut sapius quicquid in buccam in carmen coniiciat. Alter vero, aut rei difficultate, aut numero quodã asperiore paulo horridior habetur. cum in Tibullo penè lectissima omnia, & propterea etiam facillima legantur, cadántque ita eius numeri leniter, ut magis concinne cadere non possent: ac, in quo primam laudem acquirit elegia, hic ita apte vagetur, itáque composite diuersa connectat, ut in re multiplici, ac peruaria integrum tamen ac perpetuum, quàm longum est, filum existat. Quod Franciscus Molsa planißime sensit, qui ad huius imaginem optime omnium versus faciebat. Horatius in duobus carminum generibus egregie versatus est, Lyrico, & hexametro: sed non illo quidẽ grauiore heroico, quo diuinus Maro: sed quo vtimur commodius, aut cum ad absentes amicos scribimus familiariter, aut cum præsentes modestißime corrigimus, longe est, cum ad amicos absentes scribendum, tum inter præsentes colloquendum, familiarior: in quorum vtroque qui illi similior esse studebit, recte probabitur. Vt in

Lyrico meus Flamminius, tametsi nimis cito artem illam desiuit, in illo vero altero, in quo ita laxis numeris astrictam orationem incedere dicebam, vt penè libere ingredi videretur, Bonamicus, Lampridius, Priulus, qui tamen & ipse aliò hac studia conuertit ad sanctiores literas, necnon etiam Manutius noster, qui egregrie eo quoque numero ad amicos scribere consueuit. sed quoniam in hac quoque parte dupliciter versari dictum est Horatium, & cum ad absentes scribit, & cum agit coràm, nolim in hoc, quò præsens oratio refertur, quispiam mihi Iuuenalem audeat obijcere. Nam Persium nihil vereor, nam cum ad castigandum, quod in eo fit maxime versuum genere, duæ via sint omnino, is aut iudicio non sano, aut natura praua ductus odiosiorem sibi delegit, quæ est, vt perpetuis iurgijs, ac pœna metu proposito peccantem ad sanitatem traducere conetur, in qua accusandi ratione ita sæpius acrem castigatorẽ, atque asperum agit commonitorem, vt magis ad grauius delinquendum, ac etiam ad desperationem reum impellat, quàm vt suorum scelerum quicquam aut pudeat, aut pœniteat, ac ne te multis teneam, cui non id elatum nimis, vel dicam insolens videri potuit, vnde exorditur? Semper ego auditor tãtum? nunquamne reponam? at noster vsque

ne leniter suum castigando adigit, ut is lachrimas præ pudore non teneat, seq́ eo, in quo admonetur, oderit plurimum, quod quidem patris est, illud magis domini interesse videtur. Ad hæc illud accedit, quòd in latina locutione ille recentior huic Romano concedat, oportet. Quonam tandem, inquit ille, Ouidium mihi reponis? num hic ex tot voluminum aliquo inter tuos recenseri commeruit? an prorsus, ut qui ad imitandum nihil conferat, reÿcitur? hunc equidem, quod videam, ex heroidum epistolis (ita enim inscribitur illud opus) atque ex transformationibus possum in aliquem locum recipere, quo dignus sit, quem imitemur. Sed huius ipsius Medeam audeo à summis viris omnibus in cælum tolli, ea si unquam in lucem prodierit, fortasse locum illi alium impetrabit. Iam vero à Lucretio, si qui aut de anima, aut de rebus cælestibus, ac naturalibus aliquid versibus agendum esse constituit, imaginem eam sumere licebit, ut nuper Aonius tribus de anima libris optime persecisse iudicatur, qui totum eius numerum ita effinxit, ut mihi penè Lucretium alterum, cum eum lego, legere videar. Ac quoniam ferè nemo est, qui, modo primas syllabas attigerit, non audeat aliquid in epigrammate iocari, ac perpauci mea quidem sententia ita scribant, ut iterũ

legi poßint, his quoque maxime prouidendū est, ut habeant quo recte imitando sese recipiant, hanc autem palmam sunt qui Catullo constanter deferant, sed is quodam suo numero nimis delectari videtur, qui ne mihi quoque probatur, si sua sponte veniat, sed vereor ne vi sapius coactus trahatur in compositionem, certe conquiritur diligentius, & propterea etiam laboriosius connectitur, atque non facilius comparatur, longe verò maior eorum est numerus, quanto etiam ignarior, qui in hoc genere Martialem sequantur, de quibus nihil aliud dicam, quàm id eis facere sine riuali, per me quidem maxime licere. Equidem illos soleo, quicunque ij fuere, qui cum Virgilio in obscœnum Deum tam erudite, tam elegāter lusere, cæteris eius generis scriptoribus facile anteferre, idque iure optimo facere videor, quippe qui & inuentione minime vulgari, & dictione, qua germane latina sit, aque reliquis antecellāt. Quod unus Nauagerius & vidit primus, & omnium imitatus est optime. Tria mihi adhuc restant, quibus similitudinis imaginem in poëtis attribuam, Bucolicum carmen, grandius illud heroicum, ac quasi bellicum, & quod inter horum vtrunque interiectum est, mediocre, quam trifariam imitandi rationem Maro nobis vnus cum abun-

dantiss

dantißime, tum luculentißime suppeditabit. hic etenim in vno quoque sic versatus est, vt in singulis omnibus egregie praestiterit. nam cum videret quantam vniuersa Graecia ex tribus praeclaris scriptoribus, Theocrito, Hesiodo, atque Homero gloriam consequeretur, minime contentus, si eorum quemuis in suo genere tantum aequasset, omnia vnus in se experiri est ausus: quod quidem ingens onus ita validis humeris sustinuit, vt quo Graeci suum singuli, ac per se quisque, hic solus tria illa scribēdi genera fortiter, ac summa cum omnium laude in Latium prouexerit, si quidem in pastoritio carmine humili, atque demisso calamo omnium optime est vsus, quas mansuetiores musas suo loco, atque ordine res rusticae temperatius excepit, à qua discedens diuina illa diuini hominis tuba altius carmen intonuit, cum heroicas virtutes, atque arma inuicta ijsdem perpetuis versibus grauißime est persecutus. Sed de poëtis hactenus, iámque ad institutum nostrum redeamus. Hi sunt igitur scriptores, qui suo quisque genere maxime probentur, quósque ipsi ex bonorum omnium sententia sequendos esse statuimus, qua vero id ratione fieri debeat, deinceps altero, & tertio libro planißime (quemadmodum arbitror) demonstrabitur.

BARTHOLOMAEI RICCII DE IMITATIONE, AD Alfonsum Atestium, suum in literis alumnum, Herculis Ferrariæ Principis filium.

LIBER SECVNDVS.

PROPERANTI *mihi, Alfonse Princeps, ea, quæ scribere instituerã de imitatione, hoc secũdo libro absolutius explicare, in mentẽ venit vereri, ne mea hæc omnis opera frustra sumeretur, néve cultius dicendi genus ante, quàm ad suum summũ perueniret, aut meo, aut quouis etiam maiore studio contineri posset, quin retro præceps collaberetur. nam cum paucos admodum viderem, qui illi studerent, multos autẽ qui obsisterent acerrime, ac non parum etiã ascensus ad eius perfectionem restare perspicerem, facile in hanc suspicionem adducebar, vt magnopere vererer, ne magis inde, vbi nunc sita est, eloquentia, iterum ad imum deijceretur, quàm quod reliquũ erat ascensus, superaret omnino.*

omnino. cuius quidem mei iustißimi metus rationem omnem vt planius explicem, paulò mihi altius est repetendū. Eloquentia igitur, quemadmodum memoriæ proditum est, cum primum est nata, de rerum omniū more paulatim, ac longißimo temporis spatio ad suum summum peruenit. nam à regibus (de latina enim nunc agimus eloquentia) ad Ciceronis ætatem, in quo vno sanè constitit ac quicquid habuit & decoris, & vis, id omne in illo explicauit septingenti, plus minus, intercedunt anni. si quidē tantæ difficultatis est, ad perfectionem vnumquodq; suam peruenire. floruit illa quidē L. Craßi, & M. Antonij oratorum ætate, sed in vno Cicerone maturitatem suam consecuta, eam postea tam diu retinuit quoad diuina illa diui hominis vox per summum flagitium erepta, atq; interclusa est. vno verò Cicerone de medio iniquißime sublato, vsq; eo de dignitate sua paulatim est deiecta, vt primū barbariem omnē in se recipere, deinde, quasi hoc parum esset, in alienā linguam tota commigrare coacta sit. in quorum altero quàm diu consederit, nihil attinet dicere. cum eo nouo sermone vulgo omnis adhuc vtatur Italia, & vt video, perpetuo sit vsura. in altero vero multa quidē consenuit, atq; contabuit secula. si quidē ab Augusti interitu (vt quāto possum eam longius reuocē)

paulatim

paulatim obscurari cœpta, non multos post annos in eam, quam paulò suprà dicebam, barbarorum colluuiem demersa est. quo quidem eius miserrimo, ac calamitosissimo tempore ea pessime conscripta sunt volumina, quæ vt mala herba, quæ latissimis frugibus innascuntur densissimas bonis illius felicissimi seculi auctoribus tenebras offuderunt. Ex quibus tamen, quando Dij voluerunt, sensim caput efferre cœpit. tandē enim aliquando, atque adeo post multa secula Laurētius extitit Valla, qui sic de illa est meritus, vt qui quàm optimè, longe verò eo quoque melius quòd totam oppressam, atque sepultam offenderat. Post hunc Paulus Cortesius (etsi longo fortasse post interuallo) huic quoque presto affuisse videtur. quid ille tamen profecerit, non satis constat. Certe cum Politiani æqualis esset, aduersus eum, ac reliquos eius ætatis eruditissimos viros, sed parum disertos, eloquentiæ dignitatem per imitationem esse restituendam, fortiter contendit. extat eius epistola ad eum ipsum Angelum Politianum in hāc sententiam cum valde erudite, tum etiam pereleganter conscripta. His autem Adrianus accessit, qui postea (vt nostri loquuntur) Cardinalis fuit, qui & ipse eloquentiæ lumina, & insignia quædam, quibus distincta maximè illustris fieret oratio, satis apte demonstrauit.

strauit. Hunc autem ipsi (si tamen hoc parum de me ipso per meam modestiam mihi licet ager) secuti sumus, qui apparatu nostro, vt aliquid huic facultati consuleremus, magno pere contendimus. Vtrum autem id simus assecuti, aliorum iudicio relictum volumus. Ab altero apparatus nostri anno Marius Nizolius exiuit in medium, qui & ipse facultati isti certè plurimum profuit. Postremo etiã meus Zanchius, qui vniuersas latinas voces satis paruo volumine complecti est ausus, cum neque tamen multi præterea alij interim defuerint, ijq; eruditissimi, atq; ornatissimi viri, qui qua id ratione potuerunt non parum opis in hanc dicendi facultatem studiose contulerunt. Ex quibus ex ijs, qui proximi decessere, quatuor mihi in primis occurrunt, nulla vnquam singuli satis laude commendãdi, Andreas Nauagerius, Petrus Alcionius, Christophorus Longolius, Iulius Camillus Sed Nauagerius eo iudicio vir fuit, vt nulla in re, quam ipse scripsisset, quanquã in ea cæteris omnibus facilè satisfecisset, sibi quicquam satisfaceret. quare etiam eueniebat, vt non ita crebro ad scribendum accederet, quin etiam, quod moriẽs secum habuit in Gallia, vbi patria sua legatus decessit, paucis horis antequam moreretur, antè oculos suos comburi iussisse fertur. hic autẽ quicquid habuit,

buit, quod quidem plurimum fuit, id totum habuit à natura, in quo si vel mediocre studium adhibuisset, nulli dubium est, quin reliquis omnibus scribendi virtutibus facile superasset, certe, quod perrarum est, in eo viro non defuit, vt in vtraque scribendi ratione aque egregie excelluerit. Alcionij autem dictio sic ea quidem composite, atq; naturaliter fluebat, vt cum maxime Ciceroniana esset, ea tamen ab eo sumpta esse, nulli sentiretur. non enim eam scriptionem cōsectatus est, qua locutionem integram, atque adeo periodos ipsas in suam orationem quasi de industria transferret. sed neque ipse scripsit multum, aut non is est semper, qui de exilio agit. Christophorus Longolius & breui satis multa scripsit, & quod ad locutionem attinet, eam viā secutus est, qua quicquid ei dicendum accideret, id quasi ex Ciceronis ore dixisse, ac eius lingua, vt sua vsus esse videretur. quod genus dicendi etiam tum, cum moritur (moritur enim adolescens) sic probauit, vt nulli dubium sit, quin si ad iustos annos vitam perduxisset, in dicendo facile omnium princeps extitisset. Iulius autē Camillus cum & ipse minimè inepte scriberet, aliam tamen rationem à scribendo, qua facultatem hanc maxime subleuaret, sibi adinuenit, nam cum præter latinam dictionem, & ad abstrusiora intelligen-

tell gēdum, & ad rem inter se quasi per sua capita optime constituendam mire natura factus esset in id omne studium suum contulerat, ut ad facillimum omnium usum omnem de eloquentia rationem suo ordine descriptam constitueret. inde regium illud theatrum exiuit, tametsi nondum ad eam rationem descriptum, quam in animo conceptam habebat. ea autem erat, ut quaerenti primum quid de quaq; re copiose diceret, locos ei uberrimos offerret, deinde quo id ordine, atque dispositione tractaret, facile demonstraret. Qui verò ea omnia egregie ad Ciceronis rationem dicerentur, tertio in loco copiosissime subministraret. Sed ab hoc tanto, tamque nobili studio multi primum casus iniquissime eum auerterunt, deinde sacrarum literarum desiderium hominem inuasit, postremo mors ipsa totum nobis eripuit: nam cum ego hanc partem agerem, is Mediolani apud Dominicum Saulium repentine moritur, vehementi (ut creditur) apoplexia suffocatus, Sed iam redeo ad eos, qui nobiscum adhuc feliciter agunt, quorum ope, & studio eloquēdi ratio, & facultas maximè viget, ac floret. Ex quorum numero ij mihi occurrunt, quos summe probem, tres, qui cumulate scribendo quotidie de eloquentia optimè merentur, Iacobus Sadoletus, Petrus Bembus, Pola Britanus,

tanus, Cardinales. Qui autem & dicendo, & docendo duplicem hanc laudem assequuntur, Ioannes Baptista, Egnatius, Pierius Valerianus, Rom. Amaseus, Laz. Bonamicus, Petrus Victorius, Barthol, Lathomius, Ioannes Strumius, de quibus omnibus virtute præditis viris nihil est, quod à me expectes amplius, quàm quod aut eorum scripta, aut ex publico loco viua vox probe de se omnibus testatum relinquit. Cum non desint tamen neque viri complures alij, neque etiam optimæ spe adolescentes, qui in ea sustinenda, & fortasse ad suum summum etiam extollenda optimam operam nauare poßint. in quibus Bernardus Nauagerius summa vir eloquentia, id quod etiam ex ea oratione, qua splendidißime Andream Gritum Principem Venetiarum in funere publico laudauit, facile perspici potuit, Benedictus Rhambertus & ipse hoc genere mirifice excellens, Bernardinus Maseus non tam patria, quàm etiam dictione vere Romanus, Daniel familia Barbarus, lingua, atque oratione planè latinus, Pompilius Amaseus Romuli F. qui dicendo parentem optimè refert. Grisosthomus Zanchius, Duo M. Antonij, & Flaminius, & Maioragius, in Aristotelis paraphrasis vterque latine, atque pereleganter conscribendis. Ex quorum alterius

iamprìdem extat in diuina philoſophiæ duodecimum, alterius mox in quatuor de cælo libros fuſior atque dilucidior edetur explicatio. meus item Manutius, Aldo patri diligentia & induſtria comparandus, ingenio & virtute anteponendus. Iulius Scaliger, Ioan. Omphalius, Ioach. Perionius, qui primus omnium rectè ex Græcis conuertere didicit, an docuit magis? non omnium minimam præſtare poterunt operam. Ex iis autem, qui adoleſcentes, ac ætate penè pueri, atque infantes ſunt, dicendi autem elegantia penè natu grandiores, Maſeus frater, Gibertus Corregius, Quercenſis, M. Fannianus, Mutius Calinius, Syl. Scaliger Iulij mei familiariſſimi filius, tuq; adeo in primis, Alfonſe Princeps: qui omnes adoleſcentes non ſolùm in optima ſpe veſtrorum ſtudiorum, ſed etiam in ſumma doctiſſimorum hominum admiratione poſiti eſtis. Sed ne ſingulos recenſeam, qui aliquid, atque adeo plurimum dicendo valent: cum item ſciam Corradum Regij lepidi, Lucæ Aeternum, Ferrariæ Guarinum, & Girardum, Vincentiæ meum Griſolum optimè docere, Benedictum autem Accoltium, Franciſcum Gonzagam, Alexandrum Farneſium Cardinales & ſcribere, & loqui peræque ſplendide; neque Herculem patrem tuum minimè infantem eſſe, me

prorsus fugiat, vel ex eo tempore, cum admodum adolescens sic apud Pon. Adrianum causam suam perorauit, vt illi orationi magnopere omnes acclamarint, Pontifex autem causam integram facile adiudicarit. Franciscum denique Oliuam minimè ignorem in hac dicendi ratione omnium splendidißime versari, atque tanta huius integritatis reuerentia contineri, vt in eum etiam, si quem vel inter loquendum minus latino interdum verbo senserit vsum acerbius inuehatur, ne inquam omnes, qui hanc dicendi facultatem colunt maximè, nominatim appellem: ex omnibus gentibus atque in primis ex vniuersa Italia huic numero maior quoque numerus adiungatur, per me quidem licet. felicius sit, quàm ego audio, hoc politioris latini sermonis studium, & amor, Roma, Neapoli, Bononia, Mutina, Mediolano, Verona, Patauio, Venetijs. Ex vniuersa denique Ethruria quantum potest & splendoris, & elegantia accedat. tot tamen, ac tanta sunt, quæ huic grauißime aduersantur, quæq; quæ si obsessam infensißime oppugnant, vt hi fortasse ad eam gloriam, qua nunc maximè floret, quoad nobiscum agant, feliciter conseruandam satis esse poßint. vbi verò decesserint (qui quotidie meliores auferuntur) quæ spes reliqua est, quæ totam paulò

post

post prorsus non timeam interituram? nam qui posteris facultas hæc deinceps propagari possit, duæ viæ sunt omnino, scribendi una, docendi altera, quorum neutrum à nostris satis abunde præstari nimis certo scitur. nam qui docere optime sciunt, qui multis partibus longe plures sunt, quàm quos paulò suprà commemoraui, aut eius studij laborem summum, aut indignitatem non minimam diutius ferre non possunt, præsertim tam eis exili mercede proposita, atque ea ipsa suo sæpius tempore minimè dissoluta, interdum etiam improbissime abnegata. Quid? quod ex ijs, qui docent interdum etiam stultorum ciuium improbitate, qui auctorum eorum interpretationem ab eis postulant, qui pessime de latino sermone sunt meriti potius, quàm id in hanc admittant, ludos deserunt, sese in otium referunt, à publico munere abstinent. Qui verò in scribendo pari possent ratione versari, neque ij sua quoque difficultate quam ob rem id officij minimè præstent carere videntur. nam cum ad illud otium multa sint necessaria, neque illi tamen ex suis scriptis ullam utilitatem percipiant, aut à scribendo prorsus cessant, aut parum omnino scribunt, eáque interdum secum interire sinunt. Sed cum his paulò liberius etiam agatur. res eis undique abunde sit:

 scibant

scribant inquam isti, & commode etiam scribant, innumerabilia conficiant volumina, gloriam suam adament, quantum tamen scriptio valeat ad hanc, quam quarimus summa eloquentia opem ferendam, iam pridem cognitum est, cum Ciceronis ipsius diuina illa tot scripta multa secula iacuerint contemptissima, idque in ea ciuitate, in qua & nata, & alta, & diu feliciter dominata esset eloquentia. Illud adde quòd si qui adolescentes hisce humanioribus studijs maximè delectentur, ac breui in ijs plurimum sint progressuri, copiásque nostras maximè cum scribendo, tum etiam docendo sint adaucturi, continuo eorum parentes rei augendæ, quàm orationis expoliendæ multo auidiores, eos ad alias facultates, & à paleis (vt ipsi dicunt) ad grana compellunt colligēda. in quo ipso quantum de viribus nostris detrahi, tantùm aduersariorum adaugeri sentimus. Iam verò, quàm mihi ab aduersarijs sperandum sit, cum à nostris ipsis non vno laboremus modo, facilè est cuique videre. à quibus sine vllo dubio cum longe plura, tum etiam studiosiora, quàm nostra, sunt omnia. nam vt à philosophis exordiar, qui aut suo marte, atque ingenio de philosophia loquuntur, aut scribunt, aut qui veterum græcorū scripta latina se facere arbi-

arbitrantur, cum in ſuam linguam ea conuertunt, horum primum infinitus eſt numerus. aßidue deinde & ſcribunt, & docent, quàm autem vtrunque & ſpurce, & contaminate, difficile eſt dictu. His coniuncti ſunt medici, qui & ipſi bene ſunt multi, & in opere admodum aßidui aut in pharmacis ſuis conſcribendis, aut in diſceptando vtra ſalubrior medicina adhibeatur grauiſſime ægrotanti. in quo aliquando peſtilentiori oratione vtuntur, quàm morbus ipſe eſt, cuius curationi ipſi ſunt adhibiti. Iuris vero conſultos quis audeat numerare? ſola hæc quidem facultas vna cæteras alias artes ſimul coniunctas, cum hominum, tum voluminum ipſorum numero facile ſuperat. at hi quoque, quorum leges tam elegantiſsime ſunt conſcriptæ, quàm etiam æquiſſime ſunt perlatæ, non modo impuriſsime & loquuntur, & ſcribunt, ſed legum etiam ſplendidiſsimis luminibus ſuapte barbaria tantum officiunt, vt non ſolum non intelligantur, ſed iam penè legi ſint deſita. quantum autem iſti, aut etiam quanti doceant, frequentes eorum ſcholæ facile indicant. certe iſtis multis partibus, quàm noſtri maiora ſemper propoſita ſunt præmia. Age vero illis, qui teſtamenta, qui pacta, qui conuenta ſtipulantur, quæ barbariæ colluuies paßim

fora omnia poßidet, atque occupat, quæ infantia non eloquentior? quæ proluuies non mundior? quæ autem fœdior, quæ absurdior, quæ tetrior fex? qui etiam (si diis placet) de industria verbum nullum recte proferre conantur. Quæ quidem pestis circumforanea aut uno omnis ciuitatis consensu in ultimas insulas asportanda, aut in culeum consuenda, aut æneo tauro leniter comburenda esset, ut quando recte loqui contempserit, planè mugire per disceret. Nam quòd nostri artem suam, ut cæteri faciunt, minime profiteantur, magno id quidem fit cum eloquentiæ detrimento, sed multo id grauius tamen est, multóque letalius, quod ab iis, qui docent, huic infligitur vulnus. nam cum ciuitates magistris carere non poßint, eos ex eorum numero ludis suis illæ præficiunt, qui id plerunque peßime faciunt, quorum qui sint auctores, quos in scholis fœdißime interpretentur, aut quam viam in docendo ineptißime sequantur, pudet proferre, ex quo tanta eloquentiæ calamitas iniicitur, tantus morbus, tantum, támque præsens venenum in totum eius corpus diffunditur, ut sexcenti Cicerones eam incolumem conseruare non possent. Quæ quidem publica pestis usque eo iampridem emanat, ut priuatas etiam ædes sua cõtagione fœde coinquinet, atque pestilenter inficiat, quis enim

hodie

hodie apud primarios ciues eorum liberos docet, nisi qui aut leguleius, aut medicus futurus sit? quibus quid tandem cum bonis literis, atque cum eloquentia esse poßit, ipsi, quorum res agitur, viderint primarij ciues. Equidem qui operam dat, vt cytharœdus fiat, quomodo rethoricam alios docere poßit, non satis video. Quantum autem ab Italica lingua (vt de nostris tantum agam) damni, ac calamitatis iam pridem huic inuectum sit, atque adeo in dies inuehatur magis, difficile est dictu. Siquidem & in nobilißimis ciuitatibus iam publicæ academiæ celebrantur, quæ ad Italici sermonis rationem omnes disciplinas traducere conantur, & ex omni ordine multi reperiantur, qui, quæ latina sunt, in suam linguam conuertere non cessent, eòque iam ventum sit, vt multa Ciceronis volumina confecerint, ex quo vno tanto, támque nefario scelere non solum eloquentia, sed latinæ rei literariæ vniuersa crudele exitium afferri videtur. non enim iam pridem multi desunt (vt illud istis etiam condonem, quod sua ista conuertendi ratione optimos auctores misere dilacerent, ac infeliciter discerpant) qui cum ignorantiam suam sic excusent, tum etiam laborem hunc fugiant. Quid mihi iam tantum studij, & laboris ponendum est in lati-

 na

na lingua perdiscenda, cum iam in mea habeam multa, ac breui cætera sim habitura, quæ latina sunt, omnia? Postremo huc accedit, quòd longe id amplius est, quod ei restat ad suum summum ascendendum, quàm quod adhuc confecit ascensus, in quo vno superando longe etiam fortioribus, quibus eò valide tollatur, opus est humeris, quibus quàm pessime imparata sit, iam omnes videmus. Quæ cum ita sint, vt ab hac nostra omnia exigua, debilia, caduca, contra ab eius aduersarijs maxima, vehementissime perduratura, ac postremo rem in summa etiam difficultate propria versari videam, nihil cuiquam mirum videri debebit, si ego id magis veritus sum, ne hæc rursum ad imum reuoluta celerius relaberetur, quàm vt ad suum summum perueniret, sperarem omnino. Quem meum tamē tantum, támque iustum metum, magis mihi ad huic recte prospiciendum, quàm ad prorsus de ea desperandum susceptum esse volo. Quare eos omnes, qui opem huic afferre possunt, eam ne negent rogo, atque oro, longe copiosius scribant, doceant quoquomodo possunt, studiosius, viam aliis fideliter commostrent, eos etiam non ad paruum itineri spatium comitentur, quasi de suo lumine omnibus cupientibus lumen accendant. Conspirent, qui boni

boni sunt vbique dicendo, in huius sanctissimæ reginæ Rempublicam conseruandam, atque tuendam, omnem operam, curam, diligentiam in hac vna augenda, atque latius propaganda ponant, atque defigant. Equidem (quantum in me erit) si modo aliquid in me est, curabo, ne id hæc à me vlla ex parte desideret, nam & scribendi, & docendi, quàm diu vel mihi licebit, officio perfungar, nunc autem, quod exorsus sum, de imitatione scribere pergam, vt prorsus absoluam. Cum igitur tria sint, quæ vniuersam eloquentiam constituant, inuentio, dispositio, locutio, totidem etiam in rebus imitationem versari, necesse est. Primum enim ad optimi alterius rationem inueniendum est, deinde quicquid inueneris, recte, atque ordine constituendum, postremo, vt eloquaris accurate laborandum, nam siue inuenias quid, siue id inuentum constituas, siue postremo eloquaris, certam in omnibus viam vt habeas, ad cuius rationem ea omnia peragas, in primis erit tibi diligenter prouidendum. quod quemadmodũ in omnibus faciendum sit, hoc secundo, & toto tertio libro abunde explicabitur. Sed quoniam res omnes aut eædem sunt omnino, aut similes, aut contrariæ, continuo quæ eædem sunt prorsus, neque inter se quicquam discrepant, nihil

ab

ab imitatione adiuuari posse videntur, nam rem prorsus eandem agere, quam alius agat, semper erit idem agere, nunquam imitari, vt qui libros (quemadmodum dicunt) imprimit, qui quidem in suis formis componendis facile habere poterit, ad cuius imaginem, atque adeo imagines eas componat, sed cum vnam (quod aiunt) torculari in folium semel expresserit, ac perget infinitas exprimere, in nulla earum vlla erit imitatio, eadem semper erunt, à prima nihil vltima discrepabit, si quis item ita ridicule insaniat, vt Daphnis mortem defleat ijsdem versibus, quibus Maro, nec literam vllam commutet, & doceat se Maronem imitatum esse, quis hunc continuo centum non conijciat Anticiras? at mutet, addat, detrahat, iam tum sui aliquid habere poterit, verum si quid simile, aut contrarium transferat, tum prorsus imitatoris nomen assequetur. Nam cum omnis res aut simplex, aut multiplex sit, in multiplici tantum imitatio dari videtur, vt in inueniendo, constituendo, loquendo, quoniam non vno modo inuenimus, constituimus, eloquimur, in simplici autem non ita, nam quæ simplex sit res, potest illa quidem aliunde ad se conficiendam imitationem sumere, à se autem ipsa, si iterum agatur, nullam, vna tantum latina sit lingua, eáque

(vt

(vt rectius illi ominer) optima, qui ea lingua loquatur, quia sola sit, in ea nullam habebit imitationem, sed tantum latine loqui dicetur, at sit (vt est) multorum generum, sit grauis, sit tenuis, sit, quæ horum inter vtrunque posita est, mediocris, volubiliter fluat, interpunctis atque interspirationibus distinguatur, pura sit, atque lenis: contra etiam dura, seuera, & si qua alia sunt genera: cui horum se quis addixerit, recte imitator dicetur, quoniam illud probarit, cætera contempserit. Sed quoniam crebro nobis accidet, vt quæ dicta sint prius, eadem sæpius dicenda occurrant, qua id ratione recte fieri possit, locus postulat vt pluribus explicemus, tametsi cum de locutione agetur, multa etiam restant dicenda. Qui igitur in eo argumento versabitur in scribendo, quod ante tum quispiam alius occuparit, ac suum sibi vsu vendicarit, aut id aliena, aut ea ipsa, qua is id persequitur lingua, erit ei faciendum, si in aliena id faciat, aliquo modo faciliorem, ac magis tutam scriptionem suam habebit omnino: nam si quid ex eo in suum ipse vsum, ac commodum paulo liberius transtulerit, non continuo omnium accusatio, neque reprehensio ei subeunda erit, quando legenti altera fortasse lingua minime nota esse poterit, deinde vero, quòd iam pridem bonorum

more,

more, atque consuetudine id videtur sine ulla offensionis culpa fieri posse, quemadmodum cum græcis Plautum, & Terentium fecisse cõstat, qui in suas latinas fabulas ex græcis fabulis locos integros transferre non dubitarunt, quin eorum etiam alter ex duabus græcis unam suam latinam aliquando sibi effecit integram. Clamet ille usque licet furem, non poëtam fabulam dedisse, hócque magis esse contaminare, quàm scribere fabulas, insimulet, longe semper equidem Lelij, & Scipionis iudicium, quàm veteris poëtæ obtrectationem fecerim pluris at Maro nimis frequens in Homero est, nimísque apertus, qui partes ad verbum penè innumerabiles in suam Aeneidem transferre non dubitauit, ut in Aeneæ tempestate, quam totam ab eo surripuisse criminantur. neque item Cicero non ex omni Græcia, quicquid ei libuit, minus in sua scripta compilauit: rectè sanè uterque, & prudenter. sed multo etiam plura sumpserit Maro (neque enim illum unquam surripuisse fatebimur) tam id apte, tã cum re sua, tam cum natura facit, ut potius ex eodem fonte, unde etiam Homerus, quàm ab ullo græco exhausisse dicendus sit, ac quod ad tempestatem attinet, mihi noster in ea optime & fingenda & describenda, non solum nihil ab Homero sumpsisse, sed eum etiam longe-

longe superasse videtur. Quid enim quaso horridi habet Vlixes, cum naufragus ad litus natans eiicitur? nam catera sunt, vt in tempestate, placidissima. at noster in ipsius etiam tẽpestatis apparatu legenti terrorem incutit, in re autẽ ipsa (Dij boni) quid horridius? quid miserabilius ab eo carmine, Talia iactanti stridens aquilone procella, vsque eò, cum Neptunus mare totum cieri sensit, aut scribi, aut fingi potest? nisi isti naturã ipsam quasi Alexandrum imitantem sibi effingant, qui vti se à solo Apelle, sic hac ab Homero tantum, quicquid mirum ediderit, depingi patiatur. hoc item modo de Cicerone est dicendũ, qui quod à gracis sumpsit, non tam id ad latinam orationẽ locupletandã, quàm etiam ad id ipsum quàm graci ipsi splẽdidius ornandũ sumpsisse constat. Quorum ego & iudicij, & doctrina facile principum virorum sententia tantum abest, vt de hac mea quicquam decedam, vt in ea magis confirmer, atque constituar validius. Neque hic, quod ex aliena lingua sumi potest etiam cum dignitate, bonorum testimonio comprobauimus, id tantum de particulis quibusdam quasi decerptis, sed totum etiam rei quantum est argumentum vel vnius, vel multorum id sit auctorum, in nostram orationem transferri posse, bonorum item exemplo constanter asseueramus. Plato dialogum de

amici

amicitia scriptum reliquit, latina oratione eam quoque partem integram Ciceroni placuit illustrare, in quo studio quid Vitij contraxerit, ne graci ipsi Vnquam dixerint. Aristoteles, Panetius, de officiis cumulatißime scripserunt, tantum abest, Vt horum auctoritate Cicero quicquam ab iis ipsis scribendis officiis deterritus sit, Vt nihil illis scripserit splendidius, nihil effecerit absolutius. Quæ tamẽ scribendi facultas Vniuersa duas in primis cautiones habere Videtur, ne prorsus in ea quisquam furti nobiscum agere poßit, Vna, si quicquid ad aliorum æmulationem tractandum sumpserimus, id inuentione locupletius efficiemus: altera, si nostro id instituto, atque ordine prosequemur meliore. Theocritus Pharmaceutriam, hoc est, excantationem amatoriam scripsit, idem Maroni aliquando efficere Vsus Venit, in quo argumento noster longe melius Versatus est. nam quod ad inuentionem attinet, sæpius inania, ac puerilia Theocritus garrit. Maro autem non nisi quod se maxime deceat, agit. pari autem ratione, fit in ordine, in quo noster magis appositus esse non posset, cũ græcus incõstanter agere Videatur. Quin illa quoque, si quæ ex eo Maro mutuatus est, ita is commode facit, itaque apposite suis adiunxit, Vt ea potius in suum locum restituta, atque repetita, quàm à quoquam ablata,

ablata, atque accepta esse videri possint. Si vero in eadem lingua sit idem argumentum, & materia pluribus explicanda, id quidem non parum erit adiumenti, si alius versibus, alius ea oratione, qua vulgo loquimur, solutiore, illud dicendo exornet, modo dictionis genus ea facultas recipiat, atque in se admittat, quemadmodum cum Catone, ac Varrone Virgiliū in re rustica fecisse manifesto apparet, nam qui historiam versibus scribat perpetuis, non satis commode, atque ex usu facere videatur, sicut etiam neque adhuc, qui eam dialogo persequatur, quisquam est inuentus. huic autem integrum arbitror futurum, utrum quam ipse sibi commode constituerit, an eam, in qua non inepte versatus sit alius, viam persequi malit, modo latine, modo ornate, modo splendide quantum rei dignitati conueniet, rem explicet, atque eloquatur. etsi propria magis omnino tuta videtur ad furti suspicionem omnem deuitandam. Verum si paria sint omnia, res eadem, lingua, & orationis genus non dissimile, continuo aut cum ijs scriptoribus nobis res erit, qui in ea non omnia viderint, qui in constituendo parum egerint apte, qui denique nullo pronunciarint ornatu, aut qui hæc omnia egregie præstiterint, ac nihil omiserint, quod cuiquam desiderari possit.

cum superioribus longe nobis erit facilior quasi concertatio, relinquetur enim semper pars non exigua, in qua aut inueniendo locupletiorem, aut instituendo compositiorem, aut dicendo magis illustrem orationem nostram comprobemus. Vt si quis pictor, quemadmodũ apud Herculem patrẽ tuum factum vides, gigantum bellum aduersus deos penicillo rudi, atque impolito informet, quod postea doctior manus excipiat, atque addendo, componendo, colorando longe admirabilius, magisq; conspicuũ effingat, atque exprimat. in quo vno efficiendo, qui doctiorem manu adhibebit, plurimum in eo adiumenti sibi relictum esse sentiet, quòd, quem facile superet, propositum habebit aduersarium. Romulum Amaseum, quem virum iam sæpius honoris causa nomino, cum Bononiæ eius auditor essem, in hoc genere studij sum admiratus, nam quoties inter explicandum (ita vt fit) historiæ pars aliqua in præsentem partem incidisset exponenda, etsi in omnibus ille sui quidẽ semper erat simillimus, verum si eam tamen ex aliquo scriptore minus eleganti, atque impolito, ac parum etiam composito sumptam habuisset, quantum eam cum apte instituendo, tum omni elegantia splendore dicendo illustraret, atque componeret, dici non potest. Sin autem prudẽtissimus scriptor,

quique

quique aptißime constituat, atque splendide eloquatur, locum nostrum prius occuparit, eúmque ita totum communiuerit, itáque suum effecerit, vt nullus accessus, nulla ad eum accedendum pateat via, neque ad eum iure æquo repetēdum actio vlla nobis relicta sit, res ea quidem primo aspectu duram, atque difficilem videbitur habere tractationem, sed non eius tamen erit negocij, vt ego, & posteri mecum omnes quicquā deterreamur, quo minus de ea, quoties vsus veniat, vel commodißime verba facere poßimus. at si Cicero virum fortem laudarit, ac omnes eius laudes (vt cætera omnia) & inueniendo argute, & instituendo composite, & dicendo luminosè expresserit, atque illustrarit, si acciderit vt tibi idem faciendum sit, non continuo hærebis? non quid prius, quid posterius dicas, aut quomodo id dicas, dubitabis? non etiam atque etiam vereberis, ne ad eum, tāquam ad scopulum aliquem, dictionē tuam illidas? Rem equidem si negem summam difficultatem habere, ac in perangusto videri versari loco, imprudens sim, nisi etiam impudens. multum est enim atque adeo plurimum, si quis sciens fructuum, prius in pomarium veniat, ac ei libera facultas data sit, vt inde vnum quodque, quod ei bellißimum videatur, ad mensam suam cohonestandam

deligat, atque decerpat. sed cum res tamen rectius consideratur, minime se talem interius probat, qualis extrinsecus apparet omnino, siquidem tanta vis honesti, tantáque rerum omnium copia est, tam multiplex constituendi ratio, tam eloquendi varia, atque ampla facultas, vt semper aliquid, atque adeo multum relinquatur, quo summa cum dignitate aut inueniendo, aut instituendo, aut dicendo pro nostro vti libere possimus. nam quod ad rem inueniendam pertinet, qui quæso tam à recta mente aberrabit, vt quæ cuiusque rei dicenda sint, omnia excogitare, omnia videre se posse confidit? non multa, atque etiam interdum non pessima se suspicetur omisisse? Equidem antequam hæc hominum noua inuenta scirentur, tormenta (vt ita dicam) militaria, nauigandi certa illa in omni tempestate locorũ scientia, librorũ describẽdorum ars vberrima, auium ex auibus & natura, & artificio inimicis regiæ venationes, vitrei quasi oculi, temporum per horas ad sonitum certissima dimensio, ex ephippijs certus pedum appensus locus, & cætera eius generis propè innumerabilia, à recentioribus hominibus cum ad summam hominum voluptatem, tum ad maximam vtilitatẽ excogitata, hæc inquam quàm diu in hominum ignoratione latuere, vt multa,

in tenebris iacuere, vt vero in lucem hanc, atque in vsum humanum doctissimorũ hominum studijs venere, ita vno omnium gentium consensu in cælum tolluntur, vt cum antiquitate certare, nisi eam etiam superare posse videantur. Arcum vetustas ad longiorem, atque vehementiorem ictum excogitauit, recentiores id tormẽti genus, quod balestram vulgo appellant, ad eum adiunxere. nostra autem ferè ætate horum omnium vehementissima, quæ sua item lingua vulgus varie sclopetum, archibusum appellat, necnõ reliqua eius generis grandiora tormẽta, cum ad maximam in conflictu stragem edendam, tum ad vrbium ipsarum mœnia impotẽtius verberanda, ac demolienda sunt adinuenta. quorum item omnium primo vis ignea lentius sese agebat, ac antequam pillulam suo illo impulsu emitteret, quasi suo lumine, vt eam deuitaret, hosti commodius significabat. nunc autem eò processit id artificij, vt prius mortem sentias in latus, quàm ignis lumen vllum videas, vt rerum omniũ ferè semper aliquid superesse possit, quod prudens addat inuentor. Ad hæc accedit, quòd nõ vna, atque eadem est omnium rerum inueniendarũ ratio, & modus. Cicero Milonem cædis reum fortissima oratione (si eam habuit integram, quæ pro Milone legitur) defendit. at Brutus

idem effecisse, sed alio idem effecisse modo dicitur, neque fortasse imperite. Quid vero si Hortẽsius eam quoq; causam perorasset, num ei quasi ad alterius eorum vtrius ingenium inueniendi ratio conclusa, atq; circunscripta sequenda esset? vt non solum multa addi ad aliorũ inuenta, verũ etiã alio illa ipsa modo inueniri, atq; excogitari facile poßint. idem antẽ euenire in re ipsa constituenda neminẽ arbitror non videre, cuius rei Cicero nobis locupletißimus testis esse potest, qui artis præcepta multis modis tractauit, ijsq; omnibus quàm cõmodißime. Pari item ratione dicendum est de elocutione, de qua in tertio libro, qui totus de illius præceptis est conscriptus, abunde à nobis dicetur. Ac profecto cũ posteris longe iniquius actum esset, si natura primis hominibus omnia prodidisset, atque optima quæq; deprompsisset, nec quæ eius summa est prudẽtia, quicquid prouidet, quicquid homini studet, id omne in cõmunem, atq; æquam omnium vtilitatẽ prouidisset, atque cõparasset. rerum deinde ordo, atq; cõstitutio nimis in angustum adduceretur. Eloquentia vero infans, & inops, atque ab oratione pessime imparata esset, si vnumquodq; hominũ sensum, vnaquæque sentẽtia, vno tantũ ordine, atque vna tantum significatione, constitui, atque dici posset. Quoniam vero paulo ante

fructu

fructuum inducta est similitudo, horũ studiorum alia est, atque cæterarum rerum copia, atque Vbertas. in illis enim quod semel decerpseris, non nisi ad annum plerunq; idem sperare licebit: in his Vero nostris studijs, Vbertatem latissimam, atque perpetuam, ac semper æque fructibus ijsdem arborem possidemus incuruescentem, ex qua quantum cuique satis sit, sua deligendi facultas permissa est. Ergo & actio in Verrem, & sententia in Antonium, tota denique Ciceronis multiplex tum suadendi ratio, tum de moribus disputatio, tum ad familiares, atq; amicos conscriptio (nam quid de arte fieri possit, ipse demonstrauit) perapte, neque indecore iterum, & sæpius tractari potuit? Quid hoc quæso inquam tam mirum, si à Veteribus, ac probatissimis auctoribus, aut in suis ipsis argumentis, aut aliena sequentibus, est assidue factitatum? atq; adeo à nostris quotidie fieri constantius Videmus? num ne Salustius Catilinæ Vitam ita planè, ita ornate in eius coniuratione perstrinxit, Vt nihil in ea, neq; ad hominis mores, neque ad orationis ornatum desiderari Videatur? hanc tamen tandẽ Cicero cum Cœlium defendit, illo suo stilo persequi non dubitauit. res eadem est. Salustius autem quàm aptus scriptor fuerit, nulli obscurum est. Cicero Vero in hac ita, quod

res maxime postulabat, parcus fuit, ut uitæ tamen nihil omiserit, ita ornatus, ut eius ingentē turpitudinē quasi dicēdo illustrauerit. Lucretius absolutissimam pestilentiæ imaginem describit. non paruo beneficio deorum immortalium extat liber, legi potest. Ouidio, & Virgilio idē efficere postea placuit, quàm id uterque cum dignitate sit assecutus, in medio est, suum cuique iudiciū sit. Manilius Andromedis ad marinum monstrum expositionem describit. idem, cum ad eius fabulā uentum est, efficit Ouidius. postremo omnium Pontanus hanc ipsam, cum de stellis agit, fabulā exequitur doctissimorum hominum est iudicium, longe prioribus duobus Pontanum præstitisse. Sed quid ego alterius partem tantum confero? de stellis minime inepte egit idem Manilius, tantum abest, ut Pontanus eius scriptis ab eis pertractandis sit deterritus, ut ijdem doctissimi uiri facile iudicēt, longe eo Pontanum stellas easdem dicendo splendidius illustrasse. Quasi uero qui ferrum quoque malleis exercent, non gladium, ensem, qui lignū dolant, non currus, nō dolia, qui ex creta fingunt, nōn testas, urceos, recte sint multas, ac maxime diuersas formas fabricentur, atque architectētur. Vnum est hominis caput, unus pes, ut reliquas corporis partes nunc omittam, eius tegumentum.

huius

huius calceamentum iam in tot formas se conuertit, ut in plures Protheus se conuertere non posset. Postremo autem cui nam dubio esse potest, quin ego in hoc meo de imitatione studio idem possim efficere, quod Cicero in artis praeceptis effecit, ut alio itémque alio modo huius praecepta pertractem, ac meum etiam Lilium Giraldū inducam, qui Bartholomaeo Ferrino, Alberto Lolio, ac Herculi Bentiuolio, ut quotidie aliquid tale facere solet, explicet? aut denique Camillum etiam filium faciam, qui haec eadem praecepta à me parente suo breuiter perquirat? Sed iam satis. quemadmodum ego arbitror, & probatum est in re eadem tractanda, quam alij quoque prius tractassent, imitationem omnino dari nullam, & quid tum etiam faciendum sit, ut ab omni furti accusatione liberemur, commode demonstratum. Sequitur autem, ut imitationis ipsius praecepta aggrediamur. Continuo igitur, quando perpauci illi quidem sunt, qui in quaque facultate egregie excelluerint scriptores, qui non aliquid aut culpae, aut uitij contraxerint interdum, uidendum erit, ut eius, quem imitabimur, uirtutes consectemur. contra uero uitia, quorum facillima solet esse imitatio, perstudiose declinemus. neque enim si Salustio similiores esse uolumus, id magis ex ijs

Vocibus, quæ illum ipsum minus interdum probatum efficiunt scriptorem, quàm ex eius diuinæ breuitatis virtute vt consequamur, omnem operam dabimus. neque vero Hortentium in vna ceruiculæ iactatione magis, quàm in tota illa diuina agendi ratione referre studebimus, ne coquum illum imitari videamur, qui in cœna præstantissimi coqui ius tantum feruens imitatus est, cætera eius condimenta ne recordatus est quidem. in probatissimis igitur auctoribus, quãdo hos esse dixi, quos nobis ad imitandum propositos habere debeamus, quæ insignia, quæq́ admodum rara, atque inepta erunt, ea probe dissimulabimus. quæ verò cum natura, atque vsu ipso quotidiano recte consenserint, atque decorum suum habebunt, ea quisque in suum vsum liberius conuertet, atque securius vsurpabit. Sed cum in simili, atque in contrario vniuersa hæc imitandi facultas (vt supra est demonstratum) versetur omnino, ac tria proposita sint, in quibus rerum omnium pertractãdarum ratio contineatur, inuentio, dispositio, elocutio, iam separatim (etsi horum ratio ita inter se connexa continetur, vt alia sæpius ab alia vix separari pōssit) quin in harum quaque imitatori attendendum sit, videamus. Ea igitur inuentionis, quod ad imitationem attinet

attinet, ratio est, ut ad aliorum imaginem aut similia, aut diuersa nobis adinueniamus. in similibus, ut multi in re pastoritia cum Virgilio musas suas exercuere, ut Marcus Aurelius Nemesianus, T. Calphurnius Siculus, Andreas Nauagerius, perplendide fecerunt. in diuersis, ut in græcis Theocritus, in nostris Iac. Sanazarius, qui utrique ad pastoritiam auenam piscatoriam sibi excogitarunt. nam quod alij in pastoribus suis luserunt, id hi ad piscatores felicissime transtulerunt, quod meus item Hector Cocus in re aucupatoria perbelle olim facere instituerat. Zeusis cum Helenam Crotoniatis effingendam sumpsisset, multas ciuitatis formosissimas uirgines contemplatus esse dicitur, ex quibus singulis quicquid ei absolutissimæ pulchritudinis uisum est, in eā egregio transtulit penicillo. Lucianus id nunc si efficiat in aliqua Veneris imagine depingenda, is recte quidem Zeusim imitatus esse dicetur. multo uero rectius si Herculem picturus, totidem robustissimorum hominum corpora ad se adduci iusserit, atque ex ijs omnibus quicquid ad eam uirtutem pertineret, id omne sibi in suum Herculem delegisset. ita in equo, in tauro, in cæteris cuiusque generis animalibus depingendis, si egregios quosque ex quoque genere pictor sibi deligat ad

ad suum absolutissime exprimendum.

Sed redeo ad Latinos imitatores atque etiã ad me ipsum (liceat enim mihi de me exemplum aliquando afferre) cum ego inquam essem adhuc adolescens, ac meis ciuibus de publici ludi magistro deliberandum accideret, eam ego mihi causam exercendi stili gratia (Vt fit in scholis) sumpsi perorandam, hanc totam ad eius Ciceronis imaginem contuli, quam ipse secutus est, cum legem Maniliam luculentissima, ac prudentissima oratione suasit, Vel persuasit potius. Iam Verò natu grandior factus totam item eius ipsius Ciceronis alterius orationis imaginem in meam alteram conuerti. Nam cum Herculi patri tuo publico meorum ciuium nomine mihi gratulandum esset, quòd Neapoli à Cæsare & incolumis, & totius honestissimæ petitionis suæ compos rediisset, hanc ad eius imaginem integram, quam ipse Cicero pro M. Marcello ad Cæsarem habuit, totam mihi constitui, is enim in ea Cæsari gratias egit, quòd sibi, quòd propinquis, quòd patriæ, quòd senatui M. Marcellum restituisset, atque condonasset, qui cum id negotij paucorum admodum Videret esse Verborũ, multa de Cæsaris ipsius laudibus, quæ cum re ipsa maximè cõiuncta Videri possent, percommode ad id iustam orationem in mediũ induxit, quam ego in gratulando

tulando totam rationem, quemadmodum arbitror, facilè secutus sum. Vt enim proposui, de quo mihi esset dicendum, perbelle ad ipsius Herculis facta quadam illustria quasi digressus sum, cui parti vt sensi planè me satis fecisse, ad propositū redij, gratulationē meam confeci, perorani: somnium verò Ioan. Cornelij, quantum potui, ad Africani visum per quietem accommodaui. Proxime autem in proœmio de Principis consilio omnium meorum scriptorum, quæ apud me alicuius essent pretij, mentionem cum facerem, id ex Ciceronis imitatione feci, qui idem de suis in proœmio secundi libri de diuinatione effecit. Ac ne quæ ego omnia ad huius rationem scripserim, hoc loco ambitiose videar consectari, iam ea, quæ cum ex hoc ipso, tum ex cæteris optimis, omnes facilè mutuari possunt, tum quæ multi (quoquo id fecerint modo) sunt imitati, pergam persequi. Verrem Cicero ad Iudices nouo, atque admirabili accusandi genere repetundarum dānat. Ex quo vniuerso iudicio multa sumi possunt, ad quorum imaginē similis causa rectissime conformetur, quēadmodum Venetijs olim vidisse me recordor. nam cum vir nobiliss. ciuem suum male remp. gessisse, atque socios expilasse ad iudices accusaret, vt singula eius crimina exposuerat, ac vehementer

infecit

insectatus erat. sub ea statim tabulas recitari iubebat, suis locupletiss. testibus vnumquodque eius crimen ex ordine comprobans, quod quidem agendi absolutius institutum ex Cicerone in ipsum Verrem sumptum fuisse nemo non videt. Antonium in senatu grauiss. ac perpetuis orationibus acerbissime idem exagitat Cicero. quis ex his locis. qui aliquam diligentiam adhibeat, multa in simili causa sibi non sentiat habere ad imitandum? In Vatinium testem omnia congessit hominis impurissimi crimina. In Pisonem inuehitur tanto animi impetu, tam acri, ac constanti accusatione, tam perpetua scelerum omnium criminatione, quanto nusquam alias acrius. Catilinam teterrimum ciuem non prius insectandi finem facit, quàm eum ex vrbe eiecerit, hostem iudicarit. quæ singula pari ratione nō pauca afferent, quæ sibi sumat prudens imitator. quid autem in Ligariana ironia illa? in Cluentiana Sassiæ impudicissimæ, ac sceleratissimæ fœminæ turpitudine? quid Deiotari? quid Celij? quid Murenæ defensione facilius ad imitandum? propè infinita sunt in eo genere reliqua ex quibus in pari causa multa cuique suppeditabuntur ad eam cumulate, atque splendide perorandam, quæ ego breuitatis causa singula non persequor. Certe ex senectutis defensione, aut ex amicitiæ laudatione si quid

cui

cui par aut defendendum, aut laudandum accidat, magnam sibi suppellectilem conficere poterit. Auaritiam, luxuriam, cupiditatem in Paradoxis detestatur ardẽtius, nusquam in cætera vitia se tamen facilem nobis præbuit ad imitandum. de contemnenda item morte, de dolore tolerando iste ipse felicissime scripsit. si cui de exilio pari ratione tolerando, de orbitate, de cæcitate, ac de cæteris eius generis malis vsus scribere veniat, vnde is aptiorem imaginem, quam sequatur, habiturus sit, non video r. Epicurus in voluptate summum bonum ponit. Stoicus in sola virtute acriter esse conuincit, horũ vtriusque rationẽ Cicero egregie, vt reliqua omnia, persequitur. Huius equidem loci imaginem, si mihi vtra vita laudabilior sit, an quæ in delicijs otiose, ac nequiter, an quæ per summa rerum pericula cum virtute traducatur, disputandum accidat, facile mihi totam accommodabo. ad suos familiariter scribit, cum principibus viris summa etiã cum dignitate per literas agit, in ijs autem solatur, commẽdat, hortatur, conqueritur, expostulat, gratulatur, & reliqua id genus quæ per literas effici solent vnus omnia exquiritur, ad quã scribendi rationẽ boni omnes suam quoque in scribendis epistolis formam constituunt. in quibus Christophorus Longolius mihi maxime probatur.

probatur Praclare autem agit de claris oratoribus, quo in libro cuique & laudi, & vitio, quod est visum, dare non dubitat. ea ratione tu de imperatoribus, si libeat de iurisconsultis, de medicis, de cateris eius generis facere poteris rectissime. Huius item duo libri sunt de Diuinatione diuinissime conscripti, ad horum rationem Sadoletus sua philosophia defensionem optime instituisse videtur. hactenus de Cicerone, nunc de cateris, qui digni sunt, quos imitemur. Petrus Bembus cum in sua historia tres haberet, quorum quēuis rectè sequeretur, Casari tamen maluit, quàm aut Liuio, aut Salustio similior videri, id quod ante eum in eadem historia Nauagerium sensisse dicebamus, in qua idem posterior Nauagerius praestare egregie dicitur, & meus Bernardinus Mapheus in Pauli tertij Pontificis maximi commentarijs quotidie splendidißime facit. In poëtis autem Lamprídius, cum omnes in Odis Horatio similiores esse studerent, solus Pindarum, neque id fortasse ingrate, imitari est ausus. quàm autem Aonius Lucretium in suis versibus & numeris, & sententijs expresserit, facile omnibus est videre. tantùm autē abest, vt Nauagerius hac imitandi virtute caruerit, vt cateris etiam, qui rectius imitarentur, vnus omnium in epigrammate maiorum viam

ostenderit, nam qui ante eum Veterum lusus in eo genere Versuum imitatus sit, aut etiam animaduerterit, extat nemo, cæteri cæteros, plerique etiam fatuos secuti sunt, Vnus Nagerius eam Viam posteris ostendit, quam Veteres optime instituerunt. Huius item est Damon, cuius magna pars ex Galli Virgiliani imagine conficta est, reliqua ex eiusdem, reliquis, Vt est ei Visum cõmodius, rectè, atque pereleganter conscripta, Burghetti Catelli lepidißimi interitum misere deflet, huius luctus imaginem ex Catulli passere mortuo totam est mutuatus: id autem quàm Vere, quàm decenter effecerit, ex Vtriusque Versuum collatione facile cognosci poterit: sic enim inquit Catullus.

Lugeto ò Veneres, cupidinésque,
Et quantum est hominum Venustiorum.
Passer mortuus est meæ puellæ,
Quem plus illa oculis suis amabat,
Nam mellitus erat, suámque norat
Ipsam tam bene, quàm puella matrem,
Nec sese gremio illius mouebat,
Sed circunsiliens modo huc, modo illuc
Ad solam dominam pipibat Vsque,
Qui nunc it per iter tenebricosum
Illuc, Vnde negant redire quenquam.
At Vobis male sit, malæ tenebræ
Orci, quæ omnia bella deuoratis,

N Tam

Tam bellum mihi passerem abstulistis.
O factum male, ô miselle passer,
Tua nunc opera mea puellæ
Flendo turgiduli rubent ocelli.

Nauagerius verò sic.

Borgetus lepidus Catellus ille
Cuius blanditias proteruiores,
Et lusus herus ipse tantùm amabat
Quantum tale aliquid potest amari,
Nec mirum, dominum suum ipse norat,
Caram bima velut puella matrem,
Et nunc illius in sinu latebat,
Nunc blandè assiliebat huc, & illuc
Ludens, atque auido appetebat ore,
Erectis modo cruribus, bipésque
Mensæ astabat herili, heróque ab ipso
Latratu tenero cibum petebat,
Nunc raptus rapido, malóque fato
Ad manes abijt tenebricosos.
Miselle ô canis, ô miser catelle
Nigras paruulus vt timebis vmbras,
Vt sæpe dominum tuum requires,
Cui pro delicijs, iocísque longum
Heu desiderium tui relinquis.

Rei materia simillima est, quod quidem imitationis proprium esse dicebamus, siquidem ille passerem mortuum, hic Catellum, ille heram, hic herum misere deflentem inducit, horum item lusus persimiles sunt, in

saltu.

saltu, morsu, pspatu, latratu, heri cognitione, sed cum omnia similia sint, tum etiam commiseratio minimè est dissimilis. postremo pro fletu assiduo, quo puella sua turgidulos rubere oculos Catullus querebatur, longum Catelli desiderium hero suo relictum esse reposuit Nauagerius, hic tamen quadam addit alia, quæ canis natura illi commode dabat, ut illa:

Atque auido appetebat ore,
Erectis modo cruribus, bipésque
Mensæ astabat herili, heróque ab ipso
Latratu tenero cibum petebat.

Quod tamen aliqua ex parte ex primo item Catulli epigrammate perbelle sumptum videri potest. At Fracastorius sic hanc imitandi rationem in suo Syphilo obseruauit, vt ex multis Virgilij imaginibus totam penè tertij libri operis sui historiam perpetuo contexuerit, nam cum hic tandem Hispane Classis appulsum ad nouarum gentium litus describeret, totam illam partem, quæ quidem bene longa est, ex diuersis Virgilij locis adumbrauit, nam vt omittam fluminis ostium, quo classem appulit, vt amnis ripas arborum amœnitate, atque auiũ cantu vario descriptas, nihil recẽseam, Cererem, Liberumq́, in ripa expositum, viros telluris miro desiderio passim per herbam

ſtratos, nouo ſolo, atque exoptato lætam, atq; ex animo ſalutationem æque prætercam, quæ omnia à Marone feliciſsime ſumpta ſunt, hæc inquam vt omittam (quoniam ſuapte rerum natura vtiq; facile occurrere poſſunt) ac illa, quæ ſunt interioris imitationis, tantùm commemorem, Maro Aeneam naui egredientem arcu, & ſagittis armat, venatum in ſyluam ducit, præda ſeptem ceruorum cohoneſtat. hanc imaginem ſequens Fracaſtorius Iuuentutem Hiſpanam naui egreſſam deſcribit in ſyluam eo genere armorum, quod vulgo ſclopetos vocant, armatam, prædam huic facit ex ijs auibus, quarum frequentem copiam in ſylua illa prius peruolitare demonſtrarat, quæ quidem aues quoniam Apollini ſacræ erant, ad harpyarum imitationem perpetuo filo belliſsime tranſit, quo in loco vnam auium ex altiſsimo arborum vertice genti illi multa horrenda ceciniſſe inducit, ac denique menſarum loco horrendis morſibus adeſarum gentem illam peſtilenti morbo adeſam, à ſua ſylua auxilium petiturum grauiſsime comminata eſt, ad cuius vocem omnes horrore perculſi, ad terram duplicatis genibus conciderunt, ac ſupplicum in modum aues eas ſunt venerati, vtq; talem ſibi peſtem auerterent, votis omnibus deprecati ſunt. Hoc etiam amplius, quòd aues

illas

illas Apollini sacras efficit, quod Maro in Harpyis facere non potuit, tantùm is eis dedit, id diuinationis ab Apolline se esse edoctam, vt diceret Celeno. Pergit eodem historia filo insula regem magna cum hominum multitudine extra vrbem externa cum gente societatem coiuisse, describens id, quod in Didone, & Troianis in vrbe efficit Maro. Præterea solennis inciderat insulanis dies, quo Apollini de more annua vota redderentur, forte aderant externi viri, atque ab ipso rege, qui gentis ritus sint, atque vnde ea sacra originem traxerint, edocentur. quæ vna facies tota illa est, qua Euander, cum Herculi sacrificaret, Aeneam accepit, ac totam rei historiam Troianum heroëm edocuit. & multa alia, nisi etiam omnia, quæ prudentissimus poëta & acutissime vidit, & commodissime mutuatus est. quæ cuique, qui aliquantum in Virgilio versatus sit, sua sponte apparere possunt. Iam verò iterum Sanazarius, cum agit de virginis partu, quàm bellus est Maronis imitator, quàm prudenter videt quæ æmuletur, ac statim quod ad nuntium attinet, qui Virgini mandata referat nonne est ipsius Mercurius, qui ad Aeneam mittitur? iussa item, & consilium Dei summi num cum Iouis iussu & consilio germane consentiūt? Cum verò Augusti censum habi-

tum refert, in quo vniuersi orbis nomina sunt gentium descripta, qua magna secundi pars est libri, non ne tota Maronis est imago, siue cum Aenea ex omni Hetruria, siue cum Turnus ex vniuersa Ausonia accita per singulas gentes commemorat auxilia? Initio autem cum inuocat, atque ad virginem alloquitur, quis non sentit illud ipsum vere, atque ex animo hunc agere, quod Augusto blandiens Virgilius agebat? Cum videlicet ait,

Tuq; adeo spes fida hominum, spes fida deorũ Alma parens. & quæ sequuntur ad multos versus, quorum postremi hi duo sunt, Virgilij item postremis maxime similes,

Tu Vatem, ignarumq; via, insuetumq; laborĩ
Diua mone, & pauidis iam læta allabere cœptis.

Maro autem sic.

Ignarósque via mecum miseratus agrestes
Ingredere, & votis iam nunc assuesce vocari.

Cum tamen hic quoq; prius dixerit, Tu vatem, tu diua mone. Reliqua autem carmina, quemadmodum neq; in Fracastorio factum est, vt ascriberem, non satis commode cadere visum est: nimis enim longum opus, idq; ex alienis confecissem scriptis, cum ego id vnum, vt breuis sim, studeam maxime. Sed eorũ hæc sunt, qui ad aliorũ inuentionem sibi quoq; inueniendum esse, ac quasi alienis vestigiis

eundum

eundum esse, probe censuerunt, quiq; id quantum in ipsis fuit, conati sunt efficere, quod etsi non sunt planè consecuti, minime tamen improbandi sunt, certe in eo, quòd viam nouerint, quod in ea ingenium suum exercuerint, magnopere etiam laudandi, hic vero, de quo nunc agam, ille est, qui non solum imaginem aliunde sumptam suo artificio, sua eloquentia, suis omnibus numeris in suo opere quàm planissime absoluit, sed qui eam multo etiam ampliorem, multoq; magis splendidam efficit, id quod vt planius constet, ac meam in hoc ipso fidem tibi tandem liberem, vtriusq; carmen in medium descriptum adducam, si mihi tamen prius à doctissimis viris cauebo, ne mihi id vitio, aut etiam ignorantia vertant, quòd quæ æmulationis sunt, ea ego imitationi propria attribuam: nam cum sequi, imitari, æmulari, tria sint omnino specie diuersa, genere tamen quodam sic sunt similia, vt quod sit alius, vicissim ad alius commoditatem sine vitio trãsferri possit, nam quod egit Maro cum suo Catullo, etsi scio id æmulatione contendisse ad eum (quod effecit egregie) superandum, via tamen apparet, atque rei totius eadem ratio qua vna imitatio maxime continetur, quam ipse quoque Maro insistit, etsi longe validioribus eam insistit gradibus. Sed iam carmina conferantur.

tur. Catullus igitur cum Tetidis, & Pelei nuptias diuino carmine celebraret, Ariadnã in solo littore destitutam, ac casum suum grauiter conquerentem, aptissimo in loco in eam laudationem inducit. hunc postea locum Maro integrum in suam Didonem pari ratione ab amatore suo delusam, longe transtulit feli cius, sanè Catullum si solũ legas, nihil melius desiderari posse videtur, verum si cum Marone conferas, vix iterum Catullum regustabis, ita hic illi quasi tenebras offudit, atq; luminibus obstruxit omnibus: sed iam horum similitudinem videamus, dein partes ipsa vt ab vtroq; sint tractata, vicissim conferentur. Fœminæ igitur ambæ sunt, ab iis ambæ destitutæ, atq; delusæ, quos pro maritis habebant, ac de quibus modis omnibus optime erant meritæ, ambæ hospitem fugientem execrantur, ambæ in grauissimo periculo derelictæ, ambarum item querendi ordo, atq; ratio, si quidem modo furore percitæ in desertores suos verbis asperis impotenter feruntur, modo ad preces remissos animos miserabiliter conuertunt, idq; per totum conquestionem, quasi vicissim repetitum conseruant. Postremo autem ad execrationem, ad diras, tanquam ad causæ suæ tutissimum præsidium furentes confugiunt. Sed iam similitudinem vtriusque, atq; alterius imitationẽ collati versus ostẽdant. Ariadna

igitur

igitur statim sic in suum fugiētē exardescit.
Siccine me patriis abductum perfide ab oris?
Perfide desertam liquisti in littore Theseu?

Quam iracundiam Dido & ipsa sic expreßit.

Dißimulare etiam sperasti perfide tantum
Posse nefas? tacitúsque mea decedere terra?

Continuo à summa indignatione vtraque (vt vides) suam querimoniam exorditur, alteram, quòd ab laribus patriis abducta tam longe gentium in solo littore destitueretur, altera, quòd se inscia ex vrbe sua fugam moliri, clamq; de suo regno decedere suus sit ausus, grauidißime indignatur. simul perfidia vtraque suum accusat, paulo post tamen Ariadna à sui commiseratione hoc modo pergit querendo.

Nulla ne res potuit crudelis flectere mentis
Consilium? tibi nulla fuit clementia, prædo,
Immite vt nostri vellet mitescere pectus?
At non hæc quondam blāda promissa dedisti
Voce mihi, non hoc miseram sperare iubebas,
Sed connubia læta, sed optatos hymenæos.

Quam eandem commiserationem, atque eodem loco Dido non omisit, cum & ipsa sequitur.

Nec te noster Amor, nec te data dextera quō-
Nec moritura tenet crudeli funere Dido? (dā

Hoc autem addit Dido, quòd longe cum re

cõmodius conuenit, Aeneam non solum in se, sed in suos, atque adeo in se ipsum crudelitatẽ suam exercere, qui se cum suis per hyemẽ certissimo maris periculo obiectare non dubitet. Id autem his exequitur versibus.

Quin etiam hyberno moliris sydere classem,
Et mediis properas aquilonibus ire per altũ,
Crudelis. Quin etiam pergit ab incerto loco, quo Aeneas appulsurus est, eius perfidiam grauiter exagitare, sic dicens.

Quid si non arua aliena, domósque
Ignotas peteres, & Troia antiqua maneret?
Troia per vndosum peteretur classibus æquor?

Quæ duæ partes, quoniam nullo modo Catullo conueniebant, propterea sunt omissæ. Sed vide rursus vt ad preces, ad lachrimas se totam conuertat, dicens.

Me ne fugis? per ego has lachrimas dextrámque tuam te (liqui
Quando aliud mihi iam misera nihil ipsa re
Per connubia nostra, per inceptos hymenæos
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quicquam
Dulce meum, miserere domus labẽtis, & istã
Oro si quis adhuc precibus locus, exue mentẽ.

Plana tota loci est imitatio, sed quod potuit amplius Maro, id acute & vidit, & præstitit egregie, pactos tantum hymenæos suo obijcit Ariadna, Dido vero per eos ipsos Aeneam rogat.

gat, ac horũ etiam voluptate eum artificiose tentat, si poßit commouere. Quæ vero sequuntur, meritum continent: Et ipsa quidem à Catullo sumpta, sed non ad Catulli tamen ordinem descripta, in quibus quidem exprobrãdis ea item animi alternatio seruatur, quæ supra amantem affectam esse demonstrauimus: sensim enim exprobrando iterum ad hospitis nomen exarsit, neque multo post sedatior, atque remißior facta in commiseratione acquieuit. Catulli autem hi sunt versus.

Iam iam nulla viro iuranti fœmina credat.
Nulla viri speret sermones esse fideles,
Qui dum aliquid cupiens animus prægestit apisci
Nil metuunt iurare, nihil promittere parcũt:
Sed simulac cupidæ mentis satiata libido est.
Dicta nihil metuere, nihil periuria curant.

Quam sententiam Maro tribus verbis diuinitus absorpsit, cum ait.

Nusquam tuta fides.

Post perfidiam, ingratum etiam suum Ariadna accusare, atque illi nominatim præstita officia exprobrare, his verbis non omittit.

Certe ego te in medio versantem turbine leti
Eripui, & potius germanum amittere creui,
Quàm tibi fallaci supremo in tẽpore deesse,
Pro quo dilaceranda feris dabor, alitibúsque
Præda, nec iniecta tumulabor mortua terra.

Quam

Quam partem Maro quoque paucis, sed quàm plenißime absoluit ad hunc modum.

Eiectum, littore egentem
Excepi, & regni demens in parte locaui,
Amissam classem, socios à morte reduxi.

Vbi autem Ariadna fratris mortem, quàm amatoris se maluisse dicit. ac pro tāta in eum fide se relictum esse feris, auibusq; dilacerandam, misere cōqueritur, Dido Nomadum regum Lybica, ac Tyria gētis in se odium, deinde pudicitia violatum nomen, postremo mortem ipsam obijcit. eius autem hi sunt versus.

Te propter Lybica gētes, Nomadumq; Tirāni
Odere infensi Tyrij, te propter eundem
Extinctus pudor, & qua sola sydera adibā,
Fama prior, cui me moribūdā deseris, hospes?

Ariadna item ab vsq; natalibus Theseum impietatis nota prosequitur his versibus.

Qua nam te genuit sola sub rupe leena?
Quod mare cōceptū spumātib⁹ expuit vndis?
Qua Syrthis, qua scylla rapax, qua vasta caribdis,
Talia qui reddis pro dulci pramia vita?

Dido vero hac ad eum modum in Aeneam iracunde euomuit,

Nec tibi diua parens, generis nec Dardanus auctor
Perfide, sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus, Hyrcanaq; admorūt vbera tigres.

Hactenus

Hactenus per grauem negationem hic efficit, quod ille per interrogationem acriter conquestus est, cum neque tamen ab ea abstinuerit diutius. sequitur enim.

Nam quid dissimulo? aut quid me ad maiora reseruo?
Nũ fletu ingemuit nostro? nũ lumina flexit?
Num lachrimas victus dedit? aut miseratus amantem est?

Quæ qui nõ facit, is merito omnis impietatis accusandus est, quiq; magis diris feris, quàm humano patre & satus, & altus dignus est vt credatur. quod item in mercedis loco dictũ esse cõstat, quasi qui tot, ac tantis beneficiis acceptis in suo tãto dolore nullum misericordiæ signum ediderit. Suum postea Ariadna conqueritur iam longe fugam arripuisse, cũ ait.

Ille autẽ prope iam mediis versatur in vndis
Nec quisquã apparet vacu⁹ mortalis in alga.

Quod nec Dido omisit, ita enim & ipsa conqueritur.

Littora deseruere, latet sub classibus æquor,
Adnixi torquent spumas, & cerula verrũt.

Solitudinem Dido omisit, quæ domi apud suos relinquebatur. celeritatem autẽ nauigationis altero quoq; adauxit versu. Ariadna item in prima causa detestanda sic versatur.

Iupiter omnipotens vtinam nec tẽpore primo
Gnosia Cecropiæ tetigissent littora puppes.

Inde

Indomito nec dira ferens stipendia tauro
Perfidus in Cretam religasset nauita funem,
Nec malus hic celans dulci crudelia forma
Consilia, in nostris quæsisset sedibus hospes.
Dido vero idipsum ad hūc modū imitata est.
Felix, heu nimium felix, si littora tantum
Nunquā Dardaniæ tetigissent nostra carinæ.

Catullus omnia Ariadnam his versibus desperantem inducit,

Nam quo me referā? quali spe perdita nitar?
Idæósne petam montes, an gurgite vasto
Discernēs pōtū truculentū vbi diuidit æquor?
An patris auxiliū sperē? quem ne ipsa reliqui
Respersum iuuenem fraterna cæde secuta?
Coniugis an fido consoler memet amore?
Qui ne fugit lētos incurnans gurgite remos?
Præterea nullum littus, sola insula, tecto
Nec patet egressus pelagi cingentibus vndis,
Nulla fugæ ratio, nulla est spes, omnia muta,
Omnia sunt deserta, ostendunt omnia letum.

Quam partem eo in loco effinxisse Maro videtur, cum ait,

En quid agā? rursus ne procos irrisa priores
Experiar? Nomadūq; petā connubia supplex,
Quos ego sum toties iam dedignata maritos?
Iliacas igitur classes, atque vltima Teucrum
Iussa sequar? Et quæ sequuntur, quæ omnia
Didoni haud minus erant tuta, quàm quæ
sibi obiectabat Ariadna, hoc in Marone erat

amplius, quod indignatione rem adauxit, quam Ariadna tantum flebiliter, ac misere deplorauerat.

Catullus tandem suam ad diras, ad execrationes perduxit his verbis.

Quare facta virûm multãtes vindice pœna
Eumenides, quibus anguino redimita capillo
Frons expirantis præportat pectoris iras,
Huc, huc aduentate, meas audite querelas,
Quas ego nunc misera extremis proferre medullis
Cogor inops, ardens amenti cæca furore,
Quæ quoniam vera nascũtur pectore ab imo,
Vos nolite pati nostrum vanescere luctum,
Sed, quali solam Theseus me mente reliquit,
Tali mente Deæ funestent séque, suósque.

Quem locum postremo Maro cum copiose, tum etiam splendide sic imitatus est.

Sol, qui terrarũ flãmis opera omnia lustras,
Tuq; harũ interpres curarũ, & conscia Iuno,
Nocturnisq; Hecate triuiis vlulata per vrbes,
Et diræ vltrices, & Dij morientis Elisæ,
Accipite hæc, meritũq; malis aduertite numẽ
Et nostras audite preces, si tangere portus
Infandum caput, ac terris adnare necesse est,
Et si fata Iouis poscunt, hic terminus hæret,
At bello audacis populi vexatus, & armis
Finibus extorris complexu auulsus Iuli
Auxilium imploret, videatq; indigna suorũ

Funa

Funera, nec cum se sub leges pacis iniquæ
Tradiderit, regno aut optata luce fruatur,
Sed cadat ante diem, mediaque inhumatus arena.
Hæc precor, hanc vocem extremam cum sanguine fundo.

Quod lac lacti, quæ aqua aquæ similior, quàm tota est ab vsq; initio ad ipsum finem Maronis imitatio? quanto autem imitator splendidius, quanto copiosius, quanto grauius agat, non arbitror te expectare, dum dicam. Ille enim narrat, hic vero canit, atque ea tuba canit, qua nulla vnquam grauior, atque nobilior inflabitur, vt isti tandem videant imitatorem non ita in ergastulis contineri, qui interdum tamen, quem sequatur, facile præcurrere non poßit. Neque vero secum minus ipse Maro ad hanc imitandi rationem agit, quoties accidit, in quo id facere poßit, vt in tota Palemone, ex qua quædam adducere minime grauabimur, in quibus hæc imitandi ratio planißime apparet, ac illud statim.

Ab Ioue principiũ Musæ, Iouis omnia plena.
Ille colit terras, illi mea carmina curæ.

Iouis optimi gratiam, & fauorem iactat Dameta, in quo sua carmina nimis magni facit, qui ea etiam Ioui maximæ curæ esse dicat, quod ipsum neque dißimulauit Menalcha, sic respondens.

Et mi

Et me Phœbus amat, Phœbo sua semper apud me.
Munera sũt lauri, et suaue rubẽs hyacinth⁹.

Imitatio est in Deorũ erga se amoris alacri ostẽtatione, nam hic Ioui Phœbũ obiecit, à quo se cum amari, tum etiam eius frondibus ornari iactat. Est item in lege eius carminis, quæ priori, aut maiora, aut cõtraria postulat dici, in hoc autem superat Menalcha, cum se Lauro à suo iam donatũ esse, quo in loco Dameta sua tantum carmina suo placere ostentabat. Proponit item Damon ad hunc modũ.

Malo me Galathea petit lasciua puella,
Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.

Quo in loco sic illud æmulatus est Menalchas.

At mihi sese offert vltro me⁹ ignis Amithas,
Notior vt iam sit canibus non Delia nostris.

Imitatio est in amoribus, secũ enim puellam suam procaciter ludere Damon gloriabatur, Menalchas autem se crebrius à suo Amintha adiri testatur, in quo item Damonem lõge superat qui amoribus suis fruatur, cum ille tantũ amicam suam secum lasciue ludentem dicat. Est enim in personarũ similitudine, Galathea scilicet, atque Amintha, quæ personarũ ratio imitationem non parum adiuuare solet. pergit Damon suo instituto.

Parta meæ Veneri sunt munera, nãq; notaui
Ipse locum, aërie quo cõgressere palumbes.

Quam partem sic Menalchas æmulatur.
Quod potui, puero syluestri ex arbore lecta
Aurea mala decem misi: tras altera mittam.

In munere manifesta est imitatio, nam alter se parasse quod amicæ muneri mitteret, alter se iam misisse, ac denuo esse missurũ prædicat. Itẽ in eo est, quod palumbes alter, mala alter aurea dono miserit. superat eum his Menalchas, et quod iam miserit & missurum se polliceatur. reliqua ad hunc se modum tota habet cantilena. quod autẽ in hac binis perpetuis carminibus, quaternis idem efficit in Melibæo ad hunc modum.

Nymphæ noster amor Libetrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro concedite: proxima Phœbi
Versibus ille facit, aut, si nõ possumus omnes,
Hic arguta sacra pendebit fistula pinu.

Hæc Coridon, illa vero, vt Poëta ipsius
verbis vtar, referebat in ordine Thyrsis.
Pastores, hedera crescentem ornate Poëtam
Arcades, inuidia rumpantur vt ilia Codro,
Aut, si vltra placitũ laudarit, bacchare frõtẽ
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Optat Coridon Codri Poëtæ musam, quem carmine proximũ Phœbo facit, Thyrsis vero Poëtæ ornamẽtum postulat, in quo virtutem ille; hic vero virtutis præmium expetit. distinxit autem Coridon, cum ait.

Aut

Aut si non possumus omnes,
Hic arguta sacræ pendebit fistula pinu.
Quam distinctionẽ neq; Thyrsis omisit, dicẽs,
Aut si Vltra placitũ laudarit, bacchare frontẽ
Cingite, ne Vati noceat mala lingua futuro.

Proponit item Coridon in hanc sententiã,
Setosi caput hoc apri tibi, Delia, paruus
Et ramosa Mycon Viuacis cornua cerui.
Si propriũ hoc fuerit, leui de marmore tota
Puniceo stabis suras euincta cothurno.

Aliena donat Mycõ, in quo munere Vouet, si ea Vnquam propria possit donare, hoc est, si tãtus sit, qui sua manu ceruũ, atque aprum interficiat, se tũ Deliã ex leuissimo marmore esse facturũ, quem Thyrsis ita imitatus est.
Sinũ lactis, & hæc te liba, Priape, quotãnis,
Expectare sat est, custos es pauperis horti.
Nunc te marmoreum pro tempore fecimus, at tu,
Si fœtura gregem suppleuerit, aureus esto.

Et in dandi, & in Vouendi pari ratione imitatio Versatur, ea enim Vterque lege & donat, & Vouet, Vt si Vota sua plena ferant. longe in Deos cumulatiora sua sint collaturi munera, similitudo est in personis, de qua ante est dictũ: muneris item dissimilitudo, atq; Voti dispar ratio. Thyrsis enim aurũ, Coridon marmor promittit, hic aũt Vires in feras, ille gregẽ fœtura plenũ expetat, reliqua Vero hæc.

quo vides, ordine vsque ad finē persequūtur.
Hactenus à simili meus imitator inueniebat
tametsi à contrario quædā etiam pro rei na-
tura cōiunxit, nunc autem separatim de con-
trarijs quoque, neque admodum multis age-
mus. Cōtrariorum igitur plura sunt genera,
in omnibus autem aptißime cadit imitatio.
Virtus, & vitium contraria sunt. qua ratio-
ne quis iustitiam, fortitudinem prudētiam,
temperātiā laudarit, ea iniustitiā, ignauiā,
imprudentiam, intemperantiā vituperabit
commodißime: nam quæ ad laudandam vir-
tutem facient omnia, hæc eadem ad impro-
banda vitia è regione cadēt aptißime. Iusti-
tiæ summa laus est, quòd vna ea hominum
societas sanctißime cōseruatur, quòd religio,
quòd fides, quòd coniugia, quod certorū libe-
rorum pietas reuerenter coluntur. Iniustitiæ
vero summa erit vituperatio, quòd vno eo
vitio bona hæc omnia funditus tolluntur. ita
qui pro re honesta fortiter cadere nō dubitet,
qui in rebus agendis prudēter videat, quiq;
in earū vsu sese moderate gerat, quibus lau-
dibus efferetur, ab earum cōtrarijs, qui secus
fecerit, vituperabitur conuenientißime. for-
titer fecisse Regulū, qui, ne fidem suam præ-
deret, ad certißimum supplicium redijt, opti-
morum omniū est sententia. quibus hunc ra-
tionibus recte fecisse laudabis, à contrario ex
ijsdem

iisdem sumas in eos licebit, qui fracta fide, spreto iureiurando domi remansere. ita & in ceteris virtutibus pari facies ratione. Vi ventorum euelli, atq; extirpari quercũ, contrà vero radicibus suis fortiter ad eorundem ingentes flatus nihil commoueri omnino, cõtrarium est. Quod posterius Maro praclare, ut multa alia fecit, à Catullo sumpsit à contrario ad imitãdum. Sic enim ait Catullus.

Nã velut in summo quatiẽtẽ brachia Tauro
Quercum, aut conigerã sudãti cortice pinum
Indomitus turbo contorquens flamine robur
Eruit, illa procul radicibus extirpata
Prona cadit, latéque & cominus omnia frangit.

Quam comparationem Maro sic est imitatus per contrarium,

Ac veluti annosam valido cũ robore quercũ
Alpini borea nunc hinc, nunc flatibus illinc
Eruere inter se certant, it stridor, & alte
Consternunt terram concusso stipite frondes,
Ipsa haret scopulis, & quantum vertice ad auras
Aetherias, tantũ radice in Tartara tendit.

Ille vi, atque ventorum impetu quercum à radicibus euulsam, atque ad terrã magna cum propinquarum rerum strage datam, per comparationẽ inducit: hic contra suam vim omnem ventorũ perfortiter ferre, qua quidẽ altiss

altißimis radicibus nitatur, ostēdit; sed illa quoque secum Maro in contrariam partem imitando, quæ in Daphnis morte cecinit, longē etiam præclarius egit, nam cum Mopsus Daphnis interitum misere defleuisset, partem alteram excepit Menalchas, quam ad Mopsi imaginem totam conformauit; nam vbi Mopsus Daphnim mortuum acerbius deflet, contra Menalchas; quòd is in cælo feliciter agat, mirifice lætatur. Vbi ille mœroſe, & lachrimis omnia eius morte confecta lamentatur; hic contra omnia ob eius diuinitatem lætitia ostendit exultare. Vbi deniq; Mopsus tumulum constituit, versúsque tumulo addidit, Menalchas & solennia sacrificia, & aras vt certißimo dedicat Deo. Vtriusque autem versus breuitatis causa non apposui omnes, ratus satis esse vel mediocriter doctis, si per initium vos indicassem. Id autem est eius qui eum mortuum deflet.

Extinctum nymphæ crud. fu. Dap.

Flebant vos cor. test. & flu. nim.

Eius autem, qui eum inter Deos retulit, inde est initium.

Candidus insuetum mir. li. oly.

Sup ped. que vid. nup. & sy. Da. Nos itē à contrario Ciceronem imitati sumus, vbi ait. Dij isti Segulio malefaciāt homini nequißimo omniū q̄ sunt, qui fuerūt, qui futuri sunt,

Nos

Nos autem sic. Vt Dij Georgio patrueli tuo omnia bona dent, adolescenti omnium, qui sunt, qui fuerunt, quique omnes erunt in annos, optimo. Item ex eodem, cum ait ad Planum. Cum Furnium per se vidi libentissime, tum hoc libentius, quod illū audiēs te videbar audire. Nos autem sic. Quo in loco Antoniū filium offendi, quem cum per se, vt facile nosti, iniquissimo animo vidi, tum etiā multo iniquius, quod illum vidēs, Antoniū ipsum videre videbar. Cicero itē ait. Atq; hæc omnia vitæ decorabat grauitas & integritas. Ego vero sic. Atque hæc mala omnia vna auaritia cumulabantur, vel sic. Atque hæc bona omnia vna iracundia facile coinquinabat. Ille item ex Platonis sentētia dixit tum denique fore beatas resp. si aut docti, & sapientes homines eas regere cœpissent, aut qui regerent omne studium suum in doctrina, ac sapientia collocassent. à contrario ego sic commode faciam. Equidem eas miseras ciuitates esse duco, quas aut indocti, atq; insipientes homines regere cœpissent, aut qui regerēt, nullum studium in rerum cognitione vnquā posuissent. Item Sulpitius Ciceroni sic ait. Vidimus aliquoties secundam te ferre pulcherrime fortunam, magnámque ex ea re te laudem adipisci: fac aliquando intelligamus aduersam quoque te æque ferre posse, neq; id

maius, quàm esse debeat, tibi omnis Videri, ne ex omnibus Virtutibus hæc Vna tibi Videatur defuisse. quam nos sententiã sic bifariã contra exempli causa confecimus. Vidimus te sæpius fortissime aduersam fortunam ferre, magnamq; ex ea laudem consequi, fac ita Vt intelligamus lætam æque perferre, neque te quicquã in tot, ac tantis rebus feliciter gestis insolentius efferri sentiamus, quàm in minus prosperis demissius te gerere Vidimus, Vt quæ tibi Virtus in aduersis æquo animo ferendis affuit, hæc eadem in lætis moderandis non deesse Videatur. Item, Vidimus enim illum sæpius in secundis nimis insolenter ferri, ex qua re quoque magnam infamiam tulit, spero aduersam nihilo fortius laturum, Vt planè Virtutem hanc, quæ est tum in moderate res secundas, tum fortiter aduersas ferendo, illi deesse facile intelligamus. Cicero item ait. Est Vero fortunatus ille, cuius ex salute non minor penè ad omnes, quàm ad illum, cui Ventura sit lætitia peruenerit. nos Vero sic à contrario. Est enim ille prorsus infelix, cuius ex morte nõ minor penè ad omnes lætitia, atque Voluptas, quàm ad eum, qui illum interfecerit, Ventura sit. Itẽ hoc modo. Ille Vere miser est, cuius ex miseria non minor lætitia ad omnes homines, quàm dolor ad se perueniat. Ait item Cicero præclare.

Multis partibus ij plures sunt, qui parati sunt ad deprauandum principem, quàm qui ad corrigendum. quem locum quiuis à contrario sic imitari poterit. Multis partibus ij quidē potiores sunt, qui principibus recte cōsulunt, quàm qui ei turpiter adulantur. Ille vero dixit. Quàm sis occupatus, etsi nihil ea de re ad me scripsisses, id tamen profecto vel tuarum literarū breuitas, vel locus ipse vnde illas mitteres, satis significaret. Tu hoc modo eum imitari poteris ex contrario. Sanè nihil opus fuit adscribere, te summo otio abūdare, id enim cum ex tuarum literarum longitudine atque leuitate, quas meris nugis referſisti, tum etiam isto loco vnde illas dedisti, facile perspicere potui. quemadmodū Flamminius sæpius facit perbelle, id autem bellissime. nam cum Cicero dixisset. Omnis enim coagmentatio corporis vel calore, vel frigore, vel aliqua impulsione vehementi labefactatur, & confringitur, & ad morbos; senectutémque compellitur. ille autem sic à contrario. Primus cœli globus neque natus est, neque vetustate vlla labefactatur, & frangitur, aut morbo aliquo, aut senectute extabescit. Quod vnum genus imitandi latissime patet, nihil enim est, quod aliquo modo suum contrarium non habeat, quo vicissim vti possimus ad imitandum. illud adde, quòd hoc

genus contrariorum similibus quoq; in imitando plurimum prodesse constat, de quo in nostris formulis multo copiosius agetur. Nunc vero de constitutionis ratione agendum est. tametsi cum de inuentione præcipiebamus, multa de ea quoq; dicta esse, videri possunt. Vix enim aliter ex earum communi quadã natura, & societate fieri potuit, sua tamen quadam certa, ac propria huic quoque præcepta sunt tradẽda. Tria autem sunt (quemadmodum ego existimo) in quibus vniuersa scribẽdi facultas versatur, Narratio, doctrina, causa actio, quæ tria genera, etsi omnibus facultatibus communiter accidere possunt (nulla est enim perpetua dictio, quæ non suam aliquam habeat narrationem, narrationi item adiuncta sit doctrina, neque non causa aliqua interdum, atque adeo sæpius agatur) has tamen saparabimus, & quæ cui rei cõueniat, eam illi conabimur attribuere. Historia igitur narratio, doctrina omnibus præceptis, causa autem actio ad reliqua scripta facile accommodabitur. Rerum autem gestarum scribendi institutio tres in primis imagines habere videtur, vnam, quæ singulorum annorum rem simpliciter, vt gesta est, exponit, quam historiam maiores nostri inde quoque annales appellauere, hæc quidem non multum homini. retinet, imitatur enim

facĩe

factorum quandam enarrationem, in qua difficile est continuò in aliquam satietatem non incidere, neque est qui hic mihi quisquã Cæsaris annales obijciat, quibus nihil delectabilius, nihil suauius, nihil ab omni parte perfectius legi potest, tot sanè quidem suo ordine libri res ab eo gestas in Gallia continent, quot annos ipse ei prouinciæ præfuit, pari item ratione in ciuili discordia factum constat, sed hi magis in eo historiæ genere versantur, quod à perpetua historia seiunctum est, non enim ea Cæsar, quæ à P. R. singulis eorum quibusque annis gesta sunt, persequitur, sed quæ tantum ipse in Gallia atque in ciuili dissensione tam feliciter scripsit, quàm etiam gessit. Alteram, quæ multorum annorum, ac diuersorum etiam locorum res suo ordine gestas complectitur. Sed hæc multo fusius rem exponit vniuersam, in quo scribendi genere perpetuam suam historiam Liuium contexuisse constat. Tertiam historiæ imaginem iure æquo sibi illi vendicant, qui à continente historia quadam separãt, & ex tota re vnum, aut plura historia sibi efficiunt corpora, vt in suis rebus & gallicis, & ciuilibus Cæsarem fecisse dicebamus, & Salustium, qui Catilinæ coniurationem, & bellum, quod Popul. Roman. cum Iugurta rege gessit, commodißime à reliqua historia

storia seiunxit, quod factum græcorum quoque scriptorum testimonio Cicero maximè comprobabat, cum hoc ipsum in rebus suis scribendis Lucio magnopere persuadere conatur. Qui igitur historiam scripturus sit, vtram duorum posteriorum generum imaginem sequatur, siue id in Decades, siue in solos libros distinxerit, is rectè mea quidem sententia suam scriptionem informare videbitur, tametsi quod ad dictionem attinet, sic mihi Cæsaris facilitas, atque puritas probatur, vt nulla magis probari possit, cum neq; tamen desint (ne quid præteream, quod historiam aliquid attingat) qui in hoc scribendi genere ex virorum illustrium factis insignia tantùm quædam sibi deligant, ac ea stilo persequantur angusto, neque vno id omnes modo, in quibus non valde Val. Max. contempserim, si habeam, qui in eius historia illum magis lingua, quàm patria possim Romanum agnoscere. Nam qui vniuersam historiam paucis perstringunt, ac quasi quædam per sua illam certa capita in commentarium congerunt, modo ij Latini, modo compositi sint, quid eis ad imitandum desideretur amplius, non video. atque hactenus quod ad historiam attinet. Præcipiendi autem ratio, & via quàm multiplex, quàm varia sit quámque non vnam in formam cadat, penè

magis

magis omnibus mirum est, quàm vt quenquam fugiat, nam siue sua sponte, siue per alios id faciant praeceptores, penè iam tot via praecipiendi sunt, quot etiam praeceptorum scriptores numerantur. Continuo enim in his sunt, qui perpetua oratione vtuntur, neque ij desunt, qui Dialogo, ac oratione interpellata magis delectantur, multo verò ij plures sunt, qui in multa capita pro rerum multiplicium natura suam scriptionem distribuunt. Alij aliam sequuntur viam atque rationem, pro vt cuique cum re suscepta suus ordo magis conuenire visus est, in quibus quidem praecipiendi formis omnibus aeque video probatissimos auctores esse versatos, sed in perpetua, atque interpellata multo etiam probatiores, horum autem vtri nobiliores, non satis dijudicatur. nam quod ad eos attinet, qui perpetua oratione praecepta sua tradunt, aut de re proposita disputant, maiorem quandam personae grauitatem habere videntur, quàm qui crebra interpellatione idem faciunt, siquidem hi suam sententiam cum auctoritate persequuntur, cum illi contra saepius validissimis argumentis vix alienam refellere possint, qua quoque altero modo (vt non lenem interdum satietatem, quae est in inquit, & inquam saepius repetendo, istis condonem)

longe quàm superiori agitur verbosius, deinde verò, quia à se omnia proferre, non autem etiam ficte aliunde sumpsisse videntur. quod quàm factu facile sit. Cicero ipse declaravit, qui in suo Catone legendo dicere solebat sibi non se, sed Catonem ipsum legere videri. Cicero in tribus de oratore libris absolutissime de perfecto oratore agit cum Quinto fratre, in quibus Crassum, Antonium, Catullum, & tres adolescentes Cottam, Sulpitium, & C. Iulium loquentes inducit. Cum verò in oratore ad Brutum horum omnium personam solus sustinet, eundémque agit perfectum oratorem, quàm gravius id agat atque cum maiore dignitate, cuique est facile sentire. si quis tamen secus sentiat, is audiat quid Cicero ipse ad Leptam de hoc ipso testatus sit. Qui verò Dialogi morem, ac interpellatam orationem sequuntur, atque utriusque persona sermonem disputando coniungunt, longe commodius, atque explicatius agere putantur, nam non solum quid is sentiat qui proponit, de quo disputetur, sed quid is quoque, quicum id agatur teneat. eo modo permoscitur probe & utraque sententia in medium adducta, atque acute utrinque disputata, quid verius sit, magis elucescit, siquidem in perpetua oratione auditor facit, quasi qui ex adverso flumine, eodémque praecipi-

te,

et, aquam hauriat, cuius cursus incitatus, atque aduersus calicem nunquam implere permittit: sic in rapida, atque incitata oratione, quamuis multa cuiusque modi rapiant aures, parum tamen admodum teneant, atque conseruent necesse est. Ad hæc accedit, quod si qua à nobis traduntur, aut secus (vt fieri sæpius solet) perceperit auditor, aut rectè percepta, in eam sententiam non probarit, satis cum alterum ingenue fateatur, alterum etiam aperte argumentis infirmare conetur, aut vt nostra rectius percipiat, aut etiam vt suam corrigat sententiam, rationibus conuincemus. Quod verò satietatem quandam obijciant, quam rectè nō satis video, quæ perpetuæ potius orationis sit, quàm interpellatæ, siquidem satietati varietas in primis occurrit. at longiores sunt, quàm satis est, qui dialogo vtuntur. non hoc dialogi tam est vitium, quàm cæteræ dictionis, si orationis longitudinem, non verborum infinitus numerus, sed pusillus etiam superuacuus, & redundans. Quid verò, quod nō vno modo in hoc versatur scriptor? nam aut is omnem in se disputationem suscipiens, tam fideliter aduersarij partes, quàm suas fortiter disputando defendit, aut ipsum loquentem inducit, ab illo inquit, & inquam comodius declinans, vtrique suam partem suo more, vt

tueatur

tueatur libere permittens. cuius quidem posterioris generis non vnum item est genus, aut enim qui quæsiuit aliquid tam diu tacet quoad ab aduersario planè conclusum sit, aut in rebus singulis vtrinque insistitur, vt intellecto quid quisque concedat, quid abnuat facilius concludi atque ad exitum suum perduci res possit: vterque autem, aut à se ipso quicquid disputat, totum depromit, aut de alio quopiam acceptum quasi nuntium, atque interpretem agens, refert. in quo illud animaduertendum est maxime, ne videlicet inepti simus, hoc est, vt eas personas loquentes faciamus, quæ ei rei, de qua verba fient, maxime conueniant, vt si de amicitia sermo futurus sit, non is ei attribuatur viro, qui ex fabulis sumptus sit, aut etiã; qui non singulari aliqua floruerit amicitia, neq; item qui de senectute loquatur, rectè adolescens inducetur, quo vicio Græci interdum nõ caruere, qui grauissimarum rerum sermones fictis personis, & fabulosis dare non dubitarunt. Illud accedit, quod ad Dialogi rationem spectat, vt hoc in primis vtamur cũ aut de moribus agetur, aut alicuius rei inciderit disceptatio. Sanè vero multis ij sunt partibus plures, qui hanc præcipiendi viam, & rationem à se ipsis, eique, aut in libros integros, aut in sua certa capita constitutas

minime

minimè inepte præstiterunt; vt qui rem rusticam docent, qui animalium, piscium, arborum, stirpium, regionum, siderum naturam scribendo sunt persecuti, qui suas obseruationes, qui gentium mores, qui instituta, qui leges sanctissimis litteris commendarunt. Restat autem vt tertio in loco, quod ad causam dicendam attinet, formam absoluamus, idq; longè etiam breuius, quàm res tanta postularet, nam siue ad Iudices, siue in senatu, siue ad populum agamus, quæ constituendarum causarum sit forma, iam pridem à multis est demonstratum, in quo item loco, aut quando exordiendum sit, quo, aut quando narrandum, quo in partes causam diuidendum, quo nostra firmior argumentatio, quo debilior constituenda sit, quo digrediamur, aut quousque id faciamus, quo peroremus, quo denique huius generis reliqua, si quæ restant, collocanda sint pari ratione, cum à multis, qui de arte scripserunt, tum ab vno Cicerone optimè est demonstratum, quo vno longissimæ orationis labore rectè ipsi supersedebimus, ac quædam tantùm, quæ paulò sunt ab hisce præceptis remotiora, ac magis recondita, hoc loco attingemus. Aut igitur primo, aut secundo loco agimus, si magis respondemus; minimè factum erit inepte, si causam nostram ad aduersarij rationem insti-

stituerimus, ut si quis, exempli causa, legem Maniliam dissuadeat, aut Antonium in senatu defendat, aut vituperet amicitiam, qui ferè omnia, quibus constitutionem suam informet, ab adversario suo facile mutuabitur, quemadmodum Cicero in defendenda senectute fecisse apparet, qui adversariorum rationibus propositis, quo ordine ab eis erant distributa, sic eas refellit, atque confringit. sed id semper videndum erit, ut cum causa nostra id faciat maximè, à cuius ratione nunquam est discendum. Sin is sit, qui magis agat, ac primum locum obtineat, ut sua causa genus planè pervorit, ac quicquid ad eam auditori satis probandum in unum locum collegerit, ante, quam id dictiõe explicare aggrediatur, attente considerabit, suamque omnem diligentiam in consiliũ adhibebit, ut ad alicuius probatissimi viri imaginem materiam illam, quam mente, atque animo iam habeat comparatam, rectè, & ordine constituat, ac quasi architectus faciet, qui ante quam ullum iaciat fundamentum, totius ædificij imaginem aliquam ex leviore materia aliqua sibi habet integre ædificatam quæ totius constitutionis forma si aut cum auditoris natura cõsenserit, aut si is eam etiã alias viderit, dici non potest quantum illi ad delectationem afferat adiumenti, ut ea figura, quæ omnibus suis

parti-

partibus optime constet ad hominem absolute exprimendum, magnopere intuentium oculos delectabit. Verùm si ea virum illum referat, qui illi maximè notus sit, multo eam quodammodo ei maiorem afferet delectationem, ac multo arridebit magis vt procul dubio in Alphonsi aui tui imagine, quam Titianus egregie effinxit, ipsi maiorem intuendo voluptatem sentiamus, qui eum nouerimus, quàm tu, quem in cunis moriens reliquit, quàm qui nusquam alias viderit. Sed omnium rerum instituendarum ratio summi in primis erit iudicij. nam cum distribuendi genus sit duplex, vnum naturæ, artis alterum, vtrum magis sequendum sit, is demum sentiet, qui iudicio plurimum valebit. itaque Cæsar in descriptione totius Galliæ cum naturæ ordine in ea describenda commodissime vti posset, suum tamen quendam sequi maluit: nam cum à Belgis initium sumeret in ea describēda, omissis Celtis, qui in medio positi sunt, ad Aquitanos prætergreditur: deinde tertio in loco ad Celtas redit, sic inquiens. Gallia est omnis diuisa in partes tres. Quarum vnam incolunt Belgæ, aliam Aquitani, tertiā qui ipsorum lingua Celtæ, nostra Galli appellantur. Eodē modo facit, qui ad Herennium scribit, cum agit de tribus orationis generibus, sic enim ait. Sunt igitur tria ge-

nera quæ nos figuras appellamus, in quibus omnis oratio non vitiosa consumitur: vnam grauem, alteram mediocrem, tertiam extenuatam vocamus. nam cum mediocris ex prima, & tertia nascatur, natura ordine tertio in loco poni magis debuit. id quod Cicero facit, vbi ait. Oratorum autem si quis ita numerat plura genera, vt alios grandes, aut graues, aut copiosos: alios tenues, aut subtiles, breues: alios eis interiectos, & tanquam medios putet, &c. Tametsi magis verus is est naturæ ordo, vt humilitas primo in loco, mediocritas in secũdo, in tertio amplitudo ponatur. quem ordinem item Cicero seruat in oratore. natura enim comparatum est, vt omnes res magis ab initijs suis, ac quasi eundo ad suum summum perueniant, quàm continuo quasi montes nascantur, deinde ad colles postea ad planitiem demittatur. Gnato Terentianus est parasitus. hic cum insolenter gloriaretur cum sui ordinis quodam fame iam confecto se facile victum quærere, ac eo ventum esset, vbi se iactaret coquis, piscatoribus, lanijs fartoribus, & reliquis eius generis hominibus gratißimum esse, sic inquit

Concurrunt læti mihi obuiam cupedinarij ce-
tarij, lanij,
Coqui, Fartores, Piscatores, aucupes,
Quibus & re salua, & perdita profueram,

&

& prorsum saepe.

Salutant, ad coenam vocant, aduentum gratulantur. In quorum postremo versu ordo magis postulare videbatur, vt diceret. Salutant, aduentum gratulantur, ad coenam vocant. sed artẽ secutus diligentissimus poëta, vtriusque personae rationem adhibens, continuo secundo in loco coenam posuit, quam vtrunque eorum mire appetere sciebat. Proponit Cicero in diuinatione in Verrem, quod à defendendo ad accusandum descenderit, cum iudices intellexerint quamobrẽ id faciat, & eos nihil esse miraturos; & accusationem illam sibi potius, quàm cuiquam alij omnino delaturos. quam propositionem cum postea exequitur, praepostere Cicero agit. nam quae secundo in loco proposita erat, eam primum absoluit, deinde ad priorẽ redit. id quod ex arte factum maxime cõstat, nam si prius, atq; ex ordine probasset, se in ea accusatione Caecilio esse anteponendum, pari ratione probatum esset, vt ex defensore honeste accusator factus esset, quia concesso illo quòd honestius, quàm Caecilius, accusare posset, vnà simul concedi videbatur rectè eum à defendendo ad accusandum descendisse. Fabularum proprium est, vt primo in loco totius rei argumentum, aut quodam modo quod pro argumento sit, proloquamur. Est tamen vbi Plautus post

Et reliqua, quousque rem ipsam aggreditur eo initio.

Vere nouo gelidus canis cum montibus humor
Liquitur.

Item in secundo eiusdem operis libro statim hoc modo proponit.

Nunc te Bacche canam, nec nõ syluestria tecũ
Virgulta, & prolem tarde crescentis oliuæ.

Deinde Bacchum inuocat, cum sequitur.

Huc pater ò Lenæe, tuis hæc omnia plena.

Postremo inde narrationem exorditur.

Principio arboribus varia est natura creãdis.

Est tamen vbi præludere aliquid illi quoque concessum est, quemadmodum Maro fecit in Æneidis suæ initio, qui propositioni quatuor carmina præcinit. atque ita, vt ea etiam cum propositione coniunxerit, dicens.

Ille ego, qui quo.gra.mod.auena
Carmen. & egr.syl. vici. coëgi,
Vt quamuis auido parerent arua colono,
Gratum opus agricolis.
At nunc horrentia Martis
Arma virumque cano,

Et quæ sequuntur, quousque veniat ad inuocationem, quam totidem versibus exequitur, dicens.

Musa mihi caus.mem.quo.num.læso.
Quodve do.re.de.tot vol.cas.
Insi.pie. vi.tot.adi.la.

Imp. tanta ne animis cœlest. iræ

Cui statim adiuncta est narratio, cuius initium hoc est.

Vrbs antiqua fuit, Tyrij ten. coloni.

Neque ego quemquam esse arbitror, qui Lucretium mihi temere obijciat, quem tamen ab inuocatione exorsum esse passim legunt, hoc modo.

Aeneadũ genetrix, hominũ, diuũq; Voluptas.

Nam aliud huius initium adducit Varro, cum agit de lingua latina, id autem est tale,

Aetheris, & terræ genitabile quærere tẽpus.

Hoc tantum ille, cætera adhuc desiderantur, sed hoc distribuendi institutũ in operũ (vt dicebant) initio castissime custoditur, atq; incorrupte conseruatur, in medio autẽ si quid vsus veniat, certe nos item, eo enim in loco liberior instituendi ratio esse videtur, quemadmodũ Maro in VII. Aeneidos facit, qui musam, quæ gens Italiam teneret, qui verũ status esset cum illuc Aeneas appulit, vt sibi demonstret, primum rogat, deinde proponit, postremo narrationem ipsam exequitur, sic enim ait.

Nunc age qui reges, Erato, quæ tempora rerũ
Quis Latio antiquo fuerit stat⁹, aduena classe
Cum primũ Ausoniis exercitus appulit oris,
Expediam, et primæ reuocabo exordia pugnæ.
Tu vatem, tu diua mone. dicã horrida bella,
Dicam acies, actosq; armis in funera reges.

Thyrre

Thyrrenásq; manũ, totamq; sub arma coactã
Hesperiam, maior rerum mihi nascitur ordo,
Maius opus moueo. Rex arua Latin⁹, et Vrbes
Iam senior, longa placidas in pace regebat.

Et quæ sequuntur reliqua; quo in loco à naturali illa instituendi ratione discessit, id, quod etiam efficit in decimo, cum ex vniuersa Hetruria, quæ coëgerat Aeneas auxilia, est dicturus, ait enim.

Pandite nũc Helicona Deæ, cantusq; mouete,
Quæ manus intereà Thuscis comitetur ab oris
Aeneam, armétque rates pelagóque vehatur.

Quo in loco inuocans nullam explicuit narrationem, quemadmodum supra, sed ea, quæ in inuocatione indicabatur, contentus, rem ipsam aggreditur hoc modo.

Maßicus ærata Princeps secat æquora Tigri,
Sub quo mille manus iuuenũ, qui mœnia clusi

Et quæ sequũtur ad omniũ copiarũ plenam descriptionẽ. Pari itẽ ratione facit, cũ de apibus agit in quarto Georgicorum, sic enim ait,
Quis Deus hãc, musa, quis nobis extudit artẽ?
Vnde noua ingressus hominum experientia cepit.

Quæ inuocationis loco dicta possunt videri. sequitur autem rem ipsam, sic agens.
Pastor Aristæus fugiens Peneia tempe.

Et reliqua ad operis finem. Pari item ratione agit in IX. cum Turni ingentia facta

est dicturus, vbi musam rogat, vt sibi tantas res canenti feliciter adsit, sic enim ait.

Vos ô Calliope precor aspirate canenti,
Quas ibi tū ferro strages, quæ funera Turnus
Ediderit, quem quisq; virum demiserit orco.
Et mecum ingentes oras euolute belli.
Et meministis enim, diuæ, & memorare potestis.

Deinde sic aggreditur.

Turris erat vasto suspectu, & pontibus altis.

Et quæ sequuntur, vt in difficillimis rebus explicandis, quibúsque Deo sit opus, etiam in medio opere liceat eius opem inuocare. Quod Sanazarius & acute vidit, & optime est executus in secundo libro de Virginis partu, nam cum ad Christi ortum peruenisset, rei magnitudine (quid enim maius, aut etiam tãtum?) ductus sic musarum opem implorat.

Nunc age, Castalij quæ nunquam audita sub antris
Musarũ ve choris celebrata, aut cognita Phœbo
Expediam. Vos secretos per deuia colles,
Cælicolæ, vos (si merui) monstrate recessus
Intactos, ventum ad cunas, & gaudia cœli,
Mirandósque ortus, & tecta sonantia sacro
Virginis, stat ferre pedem, qua nulla priorum
Obuia sint oculis vatum vestigia nostris.

Sed siue naturã siue artem in constituendo sequaris, illud tibi etiam atq; etiam diligenter videndum erit. Vt si rei, quæ de agatur, diligen-

diligentē rationem adhibeas, eiq́; vni in primis etiam atq; etiam obtemperes. Reliquum autē est, vt locutionis formam persequamur ad imitandum, quo vna perfecto totius imitationis fabricam à nobis habebis absolutam.

BARTHOLOMAEI RICCII DE IMITATIONE, AD Alfonsum Atestium, Principem.

LIBER TERTIVS.

ETSI scio me, qui de imitatione scribam, hoc loco, quem sequar imitando, habere neminem, qui ex distributionis mea tertia parte librum separatim mihi conficiam, cum hac quoque pars reliquas duas partes continenter sequi, ac coniuncte concludi magis deberet: ne tamen hic liber, si hac quoq; tertia pars accessisset, iusta magnitudine longior excreuisset, locutionem ab inuentione, & dispositione seiunxi, tametsi ea locutionis quoque auctoritas, usq́; vsus est in dicendo, vt non dubitem quin illa, quod

ei amplius attribuerim; facile suum defendat, atq; tueatur, meamq; hanc instituendorum librorum rationem etiam paulo liberiorem pari sit ratione comprobatura. Sane inuentio rerum omnium in dicendo, ut etiam in agendo, est princeps, neq; dispositio nullam ex suo ordine orationi ipsi venustatem, atque decorem affert, at ea una locutionis vis, atq; virtus est, ut si nulla adsit, quicquid prudentissime inuenias, quicquid in suum ordinem optime constituas, quasi frustra utrunque efficere videaris: sin autem rudis, atque infans, nec qua sua dignitate constet, plurimum de utroq; ut detrahatur, necesse sit. in ea autem ipsa, qua de nunc agitur, imitatione, quantū hac etiam valeat, quantum principatus obtineat, id facile declarat, nā cum imitatori maxime prouidendum sit, ne aliena magis surripere, quàm imitari videatur, id illi in primis hac loquendi virtus optime & prouidere, & cauere potest. sic enim hac apte, sic belle, sic recte, quicquid vult, in alienam faciem transfert, atq; conuertit, ut qua prima fuerit nulla sentiatur, ac quemadmodum apes, qua flosculos, herbulas, ac quicquid imbiberint roris, in suum nouum corpus ita conficiunt, ut nihil horum existat ex pristina aut forma, aut materia, sic hac nobis alienas virtutes, atq; sententias ita suo studio, suaq; arte conficit,

ficit, atque condit suauiter, vt pristinæ formæ nihil agnoscatur, nostrumque id fiat maxime, quod ea nobis apte cōpararit, atq; cōstruxerit. Vt omnibus hisce de caussis tertius hic de locutione liber ex secundo sine vlla iusta accusatione nasci potuerit. Sed quoniam locutio non à nobis, verum tota (vt est aliena) aliunde est petenda, ac multæ res quotidie reperiuntur, atque adeo assidue reperientur, quæ nomine careant latino, ac etiam multo plures illæ sint, quæ nouum nomen nactæ, vetere aut prorsus amisso, aut saltem nobis ignorato, vtrum nouis rebus à nobis recte fieri possit nomen latinum, aut nouis nominibus pro latinis vti possimus, aut si neutrum permittitur, quid tum agendum sit, cum earum vsus veniat prius est dicendum, deinde locutionem ipsam planius absoluemus, ac quod ad res nouas latino nomine appellandas, sanè multi non desunt, neque ij imperitissimi viri, qui Ciceronis auctoritate id sibi licere magnopere contendūt, qui in principio tertij libri de Finibus bonorum & malorum sic in hanc ait sententiam.

Stoicorum autem non ignoras quàm sit subtile, vel spinosum potius disserendi genus, idque, cum græcis, tum magis nobis, quibus etiā verba parienda sint, imponendaque nouis rebus nomina. Quod vero ad res veteres (quoniam vna eademque plaga vtrunque aduersa

uersarium conficere volumus) quarum nullum sit, aut non extet nomen latinum, si qui id quoque audeant, quo præsenti appellantur, eas nominare tanquam latino, quoniam Horatius dixerit,

Cum lingua Catonis, & Enni
Sermonem patrium ditauerit, & noua rerũ
Nomina protulerit, licuit, sempérque licebit
Signatum præsente nota producere nomen.

Ac etiam paulo infra, vbi ex rerum omnium vicissitudine, verborum etiam renouationem affirmat, vbi ait.

Multa renascentur, quæ iã cecidere, cadentq́;
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet
vsus,
Quem penes arbitrium est, & vis, & norma
loquendi.

Pari omnes, eoq; maximo versantur in errore, nã cum ita Cicero, & Horatius sentiãt, & rectissime sentiant, id latinis suis (quod miror tantos viros non vidisse) quibus cum agebant, tantum concedebant, neq; enim Cicero volebat nouæ rei græcæ latinus, aut cõtra latinæ græcus nomen faceret non suum quemadmodum hoc nostro tempore neq; Italus Gallicæ vocem illam creare potest Gallicam, neq; cõtra Gallus Italicæ quæ sit Itala, neq; vtrisq; Hispanus, quæ sit cuiusque, sic neque Latinus aut Italus, aut Gallus, aut Hispanus vocem

illam

Vllam parere potest, quæ latina sit, nam si ita fiat, iam pridem omnes linguas latina lingua in se recepisset. Cauedonem (liceat mihi iam sæpius exempli causa barbare loqui) Vulgo rem nouam Italus appellat; item stafam, strampam, bombardam, & cætera eius generis infinita. fac hæc Italo liceat, cum eis Vsus Veniat, paruo quodam accentu ad Vocis sonitum addito quasi latina Vsurpare, ac latinis asciscere, fac idem cæteris nationibus in suis nouis rebus permittatur, non Vereor, quin Videas, quàm breui latinus sermo à sese totus desciscere cogatur, omnia omnium statim fieri panciora latini sermonis agnosci necesse sit, multo Vero etiam magis, si quæ nostra Germana sunt Voces (Vt de nostris nunc tantum agam) eas nos ad latinam rationem proferre conemur, Vt possibile, gratitudo, ingratitudo, liberum arbitrium, deuotus pro religioso, profectus pro culpa, componere librum pro scribere, instabilitas, superfluum, superfluitas & quæ in instrumentis, in fructibus, in herbis, arboribus, nauigiis, auibus, Vestibus, coloribus, & cæteris eius generis sunt innumerabilia. At hoc latini ipsi palam fatentur, si quidem Cæsarem (Vt græcis nunc omittam quàm plurima, quæ trita facta sunt latina) multis gallicis Verbis latinam ciuitate donasse, nulli dubium est. Maronem

autem

autem & Gaza, & Gesa, & Mapalia in Latium tantum, aut maris, aut terra spatiũ transtulisse, pari constat ratione, ita cæteri in cæteris, vt cuiq; vsu veniebat, facere nihil dubitarent. id quod etiam egregie latinæ oratio ne prodito: quiq; eius ciuitate planè donatus sit, ad eum modum licere existimandum est, quasi vero non infinitæ sunt res, quas alij agere liceat, alij autem minime. Certe quempiam in suam domum ad se liberaliter accipere cuique permissum est: in alienam, id si facere velit, non ita. Sic Princeps, cui libeat, ciuitatem suam donare poterit, alienam non poterit. Cæsar, Maro, quiq; reliqui alienas voces Romanis asciuerunt, in suam ij domum, in suam ciuitatem illas receperunt: nos autẽ, qui iam pridem facti sumus alienissimi, qua id ratione facere audebimus? at latinæ orationis ciues facti sumus. esto: nũ propterea in eam alios recipere ipsi poterimus? Certe suffragij ferendi ius nouo homini concedetur, donandæ autem ciuitatis non ita. Præterea cur, fieri est, tot optimi ciues, atq; adeo principes latinæ ciuitatis nullum verbum temere in suam ciuitatem admittere sunt ausi, Bembus, Sadoletus, Romulus, Bonamicus, totus denique Senatus latinus, iis vocibus latine agentes vtuntur, quas vsus, & consuetudo maiorum eis reliquit: nullam nouam ij ad istam

rationem

rationem admiſcentes. Quid igitur tuus iſte ciuis latinus aget in ijs Vtriſque rebus appellandis, ſi alteris prorſus latinum nomen adimis, alteris noſtrum non concedis? Ego, cui negocium erit in rebus nouis nominandis, continuo ei quærendum eſſe cenſeo, ſi ei rei aliquid apud maiores Vnquam extiterit ſimile, ad cuius rationem ei quoque nomen aliquo modo accommodare poſſit, Vt in bombarda, ſi quis eam ad Veterum ratione͂, tormentum dixerit militare, item horologium (ſi quis hanc Vocem prorſus fugiat) ſolarium magis appellarit, item baptiZare, initiari. in ijs autem, quorum nomen latinum non ita cuique obuium occurrit, is primum diligenter inueſtigabit, ſi id aliunde poſſit eruere: cuius ſi compos fiat, recte erit, ſin id minus aſſequatur, aut nullu͂ prorſus erit, rei circunſcriptio ſemper illi præſto aderit, nunquam periphraſis deerit: Vt in exco͂municare, ſiquis id pluribus explicet Verbis ſacris eum, aut aqua, & igni interdicere, ita à chriſtianorum conſuetudine eum auertere, ita ſi cui cauendonem ſit dice͂dum, ſi eum explicet tripodem focularem, quo ad ligna Vtuntur ſuſtinenda, ſi ſtafam, inſtrumentum, quo pedes ſuſtinet eques, ſi campanam Vas eſſe æneum altiſſimo in loco poſitum, cuius creberrimis ictibus aliquid longinquis ſignificatur. At

longum erit, quod Vnico possit Verbo, multis id si explicetur Verbis, ac quoties opus sit eam periphrasim repetere. At latinum eo modo, barbarum isto. Postremo autem si minus concessa Voce Vti cogemur omnino, neque huius quicquam sit, quo latinam eam reddere possimus, ac circuitus istos, atque orationis anfractus fugere Velimus, eo modo recte illam Vsurpabimus, si quasi Veniam prius præfabimur, hoc modo, Vt aiunt, Vt dicunt, Vt ita dicam, Vt nostri appellant, loquuntur, & huius generis multis modis, quemadmodum Cicero facit in ijs, quæ non satis latina probarentur. Sed fortasse in paucis Vocibus id seruari poterit, Vt aliquo modo aut quasi latinas eas efficiamus, aut periphrasi, aut etiam excusatione aliqua adhibita latinis admisceamus. Quid autem iureconsulti in suis consilijs dandis? Quid item conuentorum, pactorum, testamentorumque stipulatores agent, quibus & infinitis rebus noua nomina sunt omnino facienda, & quæ latina sunt, prorsus ignorantur? num à consulendo, ac stipulando cessabunt, dum aut latini redeant, qui res eas nomine donent latino? aut illa, quæ latina lateant, fiant notiora? an continuo artem desinent? isti, si me audiant, aut prius latine recte scribere discent, aut si id assequi non poterunt

runt, sua magis vtentur lingua, quàm abutentur aliena. Sed iam locutionem ipsam aggrediamur. quo vno perfecto, totius imitationis fabricam à nobis habebis absolutam. Cum igitur latinæ locutionis duplex sit vsus, grammaticus alter, alter latinus, qui ad grammaticorum regulam tantum loqui didicerit, is non satis habebit ad eam, quam latinæ locutionis elegantiam intelligimus. Aliud est enim quasi terminis anguste circunscriptis ingredi, aliud suo iudicio liberius, ac cum dignitate spatiari: neque ille, qui tantum ad familiæ capiendæ laxitatem ædes ædificarit, propterea magnifice ædificasse dicetur, sed qui vestibula, conclauia, porticus, ambulationes, laquearia, cætera multa ad ædium dignitatē extruxerit, quemadmodum neque qui se in choreis agat, si ad soni numerum pedem tantum moueat, non item totius corporis motum, ac quiddam etiam de suo decenter addat, elegans saltator habebitur. Postremo autem qui panno inuolutus sit bene crasso, satis ille quidem aut ad frigus pellendum, aut ad calorem arcendum habebit adiumenti, ad ornatum autem, quem omnium maxime quærimus, nisi vestiendi ars diligens accesserit, nihil habebit omnino. Sic in latina oratione

minime satis est, latina si sint verba, ac certa inter se ratione coniuncta; maius adhuc quiddam restat, id autem est in usu magis comprobatum latino, ac ex bonorum assidua lectione comparandum, quàm quod minutis istis præceptis obediatur, atque magistris doceatur. Sed ut aliud esse grammatice loqui, aliud latine dicebamus; sic nunc in latina locutione aliam alia esse probatiorem ostendemus: ac ne ego nunc tibi ætates commisceā, ac Terentij quasi horridioris nescio quid antiquitatis retinere, Antonij, atq; Crassi paulo cultiorem factam esse, Ciceronis autem ætatem omnia lumina, omnes virtutes eloquentiæ effudisse comprobem, unam tantum sumamus, neque eam etiam optimam, quinetiam à viris discedamus licet, ne unum tibi semper Ciceronem obijciam. num suæ igitur ætatis cæteris primarijs fœminis Corneliam, & Læliam splendidius locutas esse, Cicero testatum reliquit? quarum etiam altera Gracchorum filiorum institutioni plurimum profuit, altera filias Mutias, & Licinias neptes longè effecit elegantiores? Dij facerent, ut non ita esset, ac omnes eo modo homines loquerentur, quo boni faciunt, neq; hic alio, ille alio latina abusus esset oratione! nulla enim nunc opus esset in loquendo imitatione, omnes enim eo modo loqueremur optime

optime. Hanc autem, quam nos hoc loco probatiorem quærimus locutionis formam, ex vna probatissimorum auctorum lectione assidua maxime conficiemus, nam vt pessime ij semper agunt, qui à pessimis nunquam discedunt actoribus, sic illi, qui in bonis habitant, nonnunquam optime. hi autem qui sint probatissimi auctores, in quibus legendis, ac versandis, hanc dicendi formam, quæ omnium iudicio maxime probetur, nobis ipsi comparemus, ij procul dubio sunt, qui Ciceronis ætate floruerunt. sed cum ea tota ætas planè latine, atque eleganter locuta sit, vnus tamē Cicero omniū elegantissime est locutus. pure quidem alij, quod est in maxima laudis parte ponendum, presse alij, ac propè vna in breuitate diuini extitere. Sed vnus Cicero laudem omnium ac virtutes in se transtulit omnes, pure hic in loco, nec multis, cum res postulat, agit, in vno autem illo illustrandæ orationis genere Deus est. Verborū delectum eloquentiæ originem Cæsar esse dicebat. Atqui alij semper aliquid habent, quod aut prorsus damnetur, aut saltem æque non probetur, vetustatem alij nimis dedita opera cōsectantur, in agrestibus, ac parum cultis sese alij magis oblectant, alij alio vitio laborant, vnus Cicero tantum abest, vt quicquam tale in se amiserit, vt messem illam nobis, atque

verborum omnium copiam omnem perpurgarit, qui nihil in sermonem, quod non Romanum oleret, quod ab ætatis suæ cultu, atque dignitate quicquam abhorreret, quod omni denique splẽdore non elucesceret, prorsus intertexuit. Huc id accedit, quòd hic solus, quàm cæteri omnes simul vnà, plura conscripsit volumina, vnde etiam nobis maior copia suppeditari poßit ad dicendum. Neque illi quicquam audiendi sunt, qui continuo obijciunt, Ciceronem non omnia attigisse, multa ex ijs etiam, quæ scripsit, desiderari, quare à cæteris quoque hanc nobis locutionem petendam esse satis inepte garriunt: nam si ita, vt de rebus omnibus Cicero non scripserit, ac ex eis etiam, quæ scripserit, voluminibus, temporum iniquitate complura desiderentur, certe qui in eis, quæ extant, quæ leguntur, optime versatus erit, quique eius dictionis formas probe, ac fideliter perceptas habebit, is eas ad quicquid volet commodißime trãsferre poterit, siquidem ceram imitatur oratio, quæ quo eam ad quasque formas confingendas deflexeris, facillime cõsequetur. Nollem hoc loco ineptus videri, qui summum virum, principem, ac patrem eloquentiæ rei comparẽ abiectißime, sed parvis tamen, atque infimis maxima, atque nobilißima interdum recte conferri solent. mihi inquam

inquam Ciceronis oratio cum locupletißimi sutoris officina rectißime comparari posse videtur. nam quemadmodum in ea omnium pedum, omnium formarum aptißima sunt calceamenta, sic ad omnes res oratione apte conuestiendas locutio, atque dicendi forma omnes ab vno Cicerone facile sumi poterunt. Neque enim dubitandum est, quin Cicero, si historiam, si de re rustica copiosius quàm fecit, si item de cæteris rebus scripsisse, aque in ijs omnibus scribendis satisfecisset, atque in ijs, quas luculentißimo stilo complexus est, planè satisfecit. quasi vero quia Apelles non omnium rerum formas penicillo suo sit persecutus, ideo etiam, qui ad eius imaginem optime fingat, is artem suam nisi ad eas formas, quas Apelles pinxit accommodare poßit, aut qui in Oceano natare didicerit, non is item in cæteris aquis, cum vsus veniat, id facile faciat, ab hoc igitur vno Cicerone vt nusquam discedamus, vt in hoc hæreamus, atque perpetuo habitemus, meum est consilium. si quis tamen in historia aut Cæsaris puritate, aut Salustij breuitate magis delectetur, id per me quidem sequi illi facillime licebit. Sed vniuersa locutionis dicendi studiosis sese duplex affert vsus, & vtilitas, altera ex eo, quod non vnam, atque eandem loquẽdi rationem esse dicebamus, vt

 qui

qui historiam scribat, si Cæsaris puritatem sequatur, Liuij candorem, aut etiam Salustij breuitatem parui faciẽs, aut cæteris omnibus posthabitis scriptoribus, vnius Ciceronis sese locutioni addixerit. Altera ex eo, quòd hæc sua mutatione, addendo, detrahendo, omnem loquendi vsum cõplexa est. de superiore quid sentiam, aut cuius scriptoris locutionẽ magis probem, satis arbitror paulo supra, & passim multis alijs in locis à me esse demonstratum. nunc autem de posterioris vsu, atque vtilitate restat, vt copiosius dicatur. quoniã igitur hæc animi indicium est, atque vna hæc potissimum quid velimus, quid non, cæteris aperimus, atque eloquimur palàm, necesse est, vt iam pridem nihil dici possit, quod millies non sit dictum prius. qui igitur eadem sensa cum alijs, sine iusta reprehensione, quin etiã nostra cum aliqua laude proferamus, locus postulat, vt pluribus videamus. id, quod etiã polliciti sumus, cum de inuentione, atq; dispositione agebatur. Aut igitur quæ sunt ab alio dicta, nobis, vti ab eo sunt dicta, integre, aut aliqua facta mutatione, aut addendo, aut detrahendo, proferenda sunt omnino. Ex ijs autem, quæ integra manent, sunt prouerbia, dicta, sententiæ, diffinitiones, & eius generis cætera, vt si quis merces eò aduexerit, vbi maxima earum rerum sit vilitas, alius eum

hoc

hoc prouerbio stultitia notet, Noctuas Athenas. aut si qui neget magnum in rem vilem sumptum se facturum, illud apte & facete vsurpet, Vnum pœnitere tanti non emo. aut cum vir probus significabitur, si quis dixerit, Dignus est, qui cum in tenebris mices; aut cum nimis largum intra beneficentiæ leges retinendum esse, hoc quispiam modo argute præcipiat, Largitio fundum non habet: Quæ omnia, & quæ sunt huius generis reliqua innumerabilia, quoniam vulgo facta sunt communia, quo primum ab eo sunt accepta, eo modo sunt perpetuo ab omnibus communiter vsurpanda. dicta vero, siue riducula, siue ioci, siue quoquo modo nomine alio appellentur magis; & hæc eo modo proferri solent integre, quomodo sunt à suis auctoribus prolata, vt cum nouum hominem in cõsessum amplissimum, ac eo loco minime dignum, sed (vt fit) principio vitio ascitũ, locum sibi quærentem, quis ad hunc modum facete mordeat: Te equidem reciperem, nisi anguste sederem. Item, si quem se nimis iactantem in agendo notaremus hoc modo, Quis loquitur è lintre? Item si quis in furacem seruum, illud amphibolon vsurpet, Solus est, cui domi nihil est nec obsignatum, & occlusum. Ita in male olentem, Circunuentus sum. si vero plures adsint, Circunuenti sumus. Ita illud

in adulterum, qui in facto deprehensus sit, cum quis interrogaret, Quid videretur? quis responderet, Tardus. Ita cum parem gratiam nos promittimus relaturos, eo modo, Vt sementem feceris, ita metes. Sententia quoque ijs ipsis verbis, eo ipso integro conseruato ordine, quo prius cõstructa sunt, recte proferuntur, vt Cicero illud Terentij protulit, Obsequium amicos, Veritas odium parit.

Item illud Ennij.

Homo, qui erranti comiter monstrat viam,
Quasi lumen de suo lumine accendat, facit,
Vt nihilominus ipsi luceat, cum illi accenderit.

Neque id non ita,

O Tite, si quid ego adiuto, curámve leuasso,
Qua nunc te coquit, & versat sub pectore fixa,
Ecquid erit præmi?

Definitio sententiam sequitur. vt illud. Ius natura, quod nobis non opinio, sed quadã innata vis affert, vt religionem, pietatem, gratiam, vendicationem, veritatem. Ita Ius ciuile est æquitas constituta ijs, qui eiusdem sunt ciuitatis ad res suas obtinendas. Ita Iustitia est habitus animi communi vtilitati conseruata, suam cuique tribuens dignitatem. Quas omnes, & harum etiam similes cæteras definitiones siquis integras

vsurpet

vſurpet, non faciet inepte, ſi tamen aliquid de ſuo addat, aut etiam totam eandem à ſe confecerit, modo à definitionis natura, & lege non diſcedat definiendo, æque ei facere licebit, vt Cicero in iuſtitia fecit definienda. qui alijs verbis, atque eſt ſupra adductum, ſic eam definiuit.

Iuſtitia eſt affectio animi ſuum cuique tribuens. & ſocietatem coniunctionis humanæ munifice tuens.

Item alius eam definiens dixit, qui ad Herennium ſcribit, cum ait.

Iuſtitia eſt æquitas, ius vnicuique tribuens pro dignitate cuiuſque. Vt non addam multa alia, quibus aut deſcribitur, aut ſignificatur hæc virtus non vno modo. Quin etiam in ſententijs quoque aliquid & addi, & commutari, modo remaneat ſententia, permitti videtur. vt ſi quis illud Platonis, Principem ciuium beneuolentia, non armis ſeptũ eſſe oportet, ad hunc modum quaſi ſuum id efficiẽs, dicat, Næ illi maxime tuti ſunt Principes, qui magis ſuorum ciuium beneuolẽtia, quàm armis ſepti ſunt: Quemadmodum etiam Cicero facit in Terentio paulo etiam liberius: ille enim ait.

Non Apollinis magis verum atque hoc reſponſum eſt.

Cicero autem sic.

Hæc ex oraculo Apollinis Pythij edita tibi puta, nihil potest esse verius. Eam autem eiusdem Terentij non solum commutauit sed etiã ad imitationis formam optime tractauit. Ille enim ait.

Malo coactus, qui suum officium facit, dum id rescitum iri credit, tantisper cauet: si sperat fore clàm, rursum ad ingenium redit.

Cicero autem sic.

Quoad metueres, omnia te promissurum, simul ac timere desisses, similem te futurum tui. Sed quoniam casu, quod artis fuerat, in ipsam commutandi rationem incidimus, quæ propositionis nostræ pars erat altera, eam pergam absoluere. Aut igitur, quod ipsi eloquimur alienum, id nobis erit omnino incognitum, aut etiam sæpius perlectum. si prorsus ignorabimus: & ijs verbis, & eo ordine, quo alius protulerit prius, nunquam à nobis proferetur. Sin autem in eorum vestigia omnino dicendo incurremus, magnum tum orationis nostræ testimonium habere poterimus, eam minimè esse contemnendam, quæ eadem sit cum optimorum. Si verò in perspecto versabimur, nos vna hac multiplex commutandi orationis ratio prorsus ab omni furti accusatione liberabit: quam vtam C. Carbonem tenuisse, Cicero scriptum reliquit.

Siqui-

Siquidem hic cum se exerceret ad dicendum, quod ex probatissimo aliquo, aut poëta, aut oratore memoria comprehendere posset, idem suo modo exprimere, atque proferre conabatur. Videbat scilicet industrius orator hanc exercitationem maximè ad dicendi copiam pertinere. Neque mihi nunc L. Crassi quantacunque autoritas sit, hoc vnquam eripiet, vt quod à bonis omnibus fieri videam, illi concedam, turpe esse ad imitandum, cum Cicero quoque ille ipse, qui sub Crassi persona ea improbare simulabat, & aliter senserit, & fecerit semper. hoc igitur ius acquirendæ alienæ sententiæ possessionem æquam commutatione, additione, detractione facile consequemur. Commutandi autem genus est duplex, vnum ordinis, verborum alterum: cum autem nunc ordinis dico, intelligo tantùm ordinem iisdem manentibus verbis in aliam faciem redactum. huius autem commutandi ordinis ratio triplex est: vna, cum dicitur retro, ac quasi sursum versus idem, quod directè dictum prius offenderis: altera, cum intercise: tertia, cum verba omnia, & cola ipsa tuo arbitratu permiscentur, cum retro ordine, vt si id Terentij, Saluum te aduenire, Demea, gaudemus: quispiam sic faciat mutando: Gaudemus, Demea, aduenire te saluum: Item illud: Nunquam rem facies.

oies, abi, nescis inescare homines, Sannio: si sic item commutetur, Sannio, homines inescare nescis, abi, facies rem nunquam: quemadmodum ipsi paulò suprà dedita fecimus opera, qui in hac commutatione distribuenda ex ipso Cicerone locum penè integrum retro ordine per singula verba remenso transtulimus. Intercise autem permutare tum intelligo, cum periodus inciditur, ac oratio per cola ipsa in ordinem alium componitur, ac ipse ambitus partibus integris commutatis in alium orbem, atque in quadrum nostrum concinnius digeretur, vt illud Ciceronis in Oratore: Cur igitur ius ciuile docere semper pulchrius fuit? Hominumq́; clarissimorum discipulis domus floruerunt? ad dicendum si quis acuat, aut adiuuet in eo iuuentutem, vituperetur? Si intercise inuertatur sic, Ad dicendum si quis acuat, aut adiuuet in eo iuuentutem, vituperabitur? Cur igitur ius ciuile docere semper pulchrius fuit, hominumq́; clarissimorum discipulis domus floruerunt? Ad hunc autem modum Terentius se ipsum conuertit, Ait enim in Eunucho in Thaidis persona, Sola sum, habeo hic neminem, neque amicum, neque cognatum. In Adelphis autem hoc idem agit per conuersionem, vbi ait. Neminem habeo, solæ sumus, Ceta autem hic non adest.

Sed

Sed aptiſſime Cicero hoc genere conuerſionis tum vſus eſt, cum id Gracchi per cola conuertit. nam cum ille diceret, Abeſſe nō poteſt, quin eiuſdem hominis ſit, probos improbare, qui improbos probet: Cicero autem ſic, Quin eiuſdem hominis ſit, qui improbos probet, probos improbare. Aptiſſima eſt in poſtremo facta commutatio. Meus antē Flamminius hanc conuertendi rationem tum egregie perſecutus eſt, cum ait in ſua paraphraſi: Dum perpetuo cuncta ſurſum, ac deorſum commeant, rerum generatio, & interitus circuitum conficit, & quaſi orbem quendam. Ex terra enim humor, ex humore naſcitur aër, ex aëre oritur humor, ex humore terra vltima. quæ Cicero eadē retro verſo ordine prius in hunc modum tulerat: Nam ex terra aqua, ex aqua oritur aër, ex aëre æther. Deinde retrorſum viciſſim, Ex æthere aër, aqua, ex aqua terra infima, ſic naturis his, ex quibus omnia conſtant, ſurſum deorſum, vltro citroque commeantibus mundi partium coniunctio continetur. Tertium autem commutandi genus eſt cum eiſdem verbis nullo primo eorum ordine conſeruato, neque colorum vlla ratione adhibita, ſed cum nos nouum, ac liberum noſtrum efficimus ordinem: vt ſi quis illud, Tibi autem id conſilij do, do quod mihimetipſi, vt vitemus

temus oculos hominum, si linguas minus facile possumus: si quis inquam suo id modo commutans sic efficiat, idem autem tibi do consilij, quod ipsimet mihi, vt si minus hominum linguas facile possumus, oculos vitemus. Quorum trium commutandæ orationis generum primum nimis puerile, nimísque elaborati est studij, atque inanis industriæ, si simpliciter fiat: quare etiam maximè deuitandum. Secundum paulo tolerabilius, sed neque hoc quoque admodum factitandum. neque enim commode cadet, vt sæpius fieri possit. Tertium longe omnium est liberius, & propterea etiã commodius, quódque crebro vsurpetur, modo illud etiam atque etiam diligenter attendatur, ne commutatione facta quodammodo dissoluatur, atque eneruetur oratio. nemo enim iam pridem nescit (vt versum nunc omittam, qui hanc commutandi rationem vix ad se admittere posse videtur) solutæ quoque orationi suum certum numerum adesse, quæ si mutetur ad eum modum, magnum periculum est, ne quod apte compositum fuerat prius, dissolutum reddatur, ac quod structura ipsa ad numerum optime concinebat, ne absonum, atque asperum quid resonet commutatum, quæq; fortiter priore conglutinatione continebatur, recenti, ac noua tota delumbetur oratio, nisi res ea nobis prorsus sit,

cum

cum dissoluto, ac parum composite loquenti, nam verba omnia non ita sunt in quadrum confecta, ac quasi affabre laborata, atque expolita, ut quoque compositionem tuam instituas, eam aeque apte sequantur, atque inter se quoque versus adhaereant aptissime. Verborum autem commutãdorum alterum erat genus: hoc item duplex est: unum cum verba ipsa remanent, sed in se ipsa quodammodo commutantur: alterum cum iam positorum verborum loco alia, quae idem significent, aptissime reponuntur. cum autem remanent, sed non ita, ut erant posita prius, multis id quidem fit modis, ac quàm commodissime omnibus. aut enim per casus fiet, ut ubi alius dixerit, iniuriarum obliuisci, fortissimi esse hominis, si tu iniurias per casum commutaris. item, si ille summo honore dignum patriae liberatorem, tu summi honoris. aut si sit visendi causa aliquem, tu facias alicuius. ita in caeteris aut vocibus, aut verbis, quae diuersos sibi casus asciscant. quam mutationem sequuntur etiam illa, te vehementer amo, tu à me vehementer amaris. sed mira illa, atque elegantissima in Caesare est casus commutatio in primo libro de bello Gallico, cum ait, Equitum millia erant sex, totidem numero pedites velocissimi, ac fortissimi. nam recta compositio, si ad superiorem partem re-

ſpondeat, hac erat, totidem numero peditum velociſſimorum, ac fortiſſimorum, quemadmodum equitum dixerat. neque illud nõ ineleganter vſitatum eſt, quemadmodum dixit Terentius, populo vt placerent quas feciſſet fabulas. aut per numerum, vt vbi ille, ego omni officio, ſi quis dicat ego omnibus officijs, & vbi ego, ſi nos. item in verbis, vt illud quemadmodum paulo ſupra dicebamus. cum vnus ſit, qui loquatur. illa verò numeri permutatio perquam venuſta eſt, qua vtitur Terentius in Eunuchi prologo. ſic enim in ipſo ait initio.

Si quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis
Quamplurimis, & minime multos lædere,

In his poëta hic nomen profitetur ſuum. nam cum quis dixiſſet, ac ad eum numerum pari numero reſpondendum eſſet, multitudinis tamen numero vſus eſt, perinde atque, ſi qui ſunt, non autem ſi quiſquam eſt, initio ſi protuliſſet. item in eadem fabula.

Adeon' homines immutarier
Ex amore, vt non cognoſcas eundem eſſe?

In eundem numerus mutatur. proprius enim erat ſi dixiſſet eoſdem. item alibi. Cuius mos maxime eſt conſimilis veſtrum, hi ſe ad vos applicant. vbi ad cuius, hi poſtea intulit. cum aut dicendum fuit, quorum mos, aut ſi, vt eſt, cuius, hic ſe ad vos applicat,

magis

magis subdendum erat. item si visendi causa amicos, tu visendorum amicorum causa dixeris. Aut per personas, ut siquis illud convertat. quid igitur faciam? quid igitur faciat? aut etiam simul utranque, & numerum, & personam. ut, quid igitur faciant? Ita in nomine, ut, ubi ego, alius tu, ille, ita & in ceteris, ex quo genere illud est, cum quis de se loquitur, tertiam tamen personam loquentem inducit, ut illud Parmenonis de se ipso, Dij vestram fidem: quantam, & quàm veram laudem capiet Parmeno! quam personae commutationem Caesar modestissime in suis commentarijs perpetuo executus est, qui cum de se ageret semper, nunquam tamen à se quicquam protulit. Aut per genus, ut, illum diem si tu illam diem, ut etiam, quantum suauitatis, si quanta suauitas. Aut per modos, ut, fac isthaec recte curentur, si tu facias dixeris. ut illud, aequum est vos cognoscere, atque ignoscere si tu aequum est, ut vos cognoscatis, atque ignoscatis, aut per tempus, ut ipse viderit, pro videbit. ut Terent. in Eunucho. Nisi ego me turpiter hodie hinc dabo, pro dedero. aut per interrogationem, aut negando, auo affirmando, & quae eius generis sunt reliqua.

Alterū autem cōmutandorum verborū genus erat, cū verbis ipsis verba alia subijciuntur

tur idem significantia. cuius generis quanta vis sit in hoc ipso quod alienum est, commode vsurpando, nihil attinet dicere, quando penè oratio ipsa nihil aliud sit, quàm ad hunc modum loqui. Id autem quatuor modis fieri potest, vt cum proprium aut proprio, aut figurato, figuratum aut figurato aut proprio cōmutatur. Nam cum omnis oratio sit aut propria, aut figurata, (cum autem ego nunc figuratū dico, mutuatum, translatumq; intelligo) ac plura sint in vtrisque synonima, horum vtraq; aut cum suo, aut cum alterius genere commutantur facillime. Ita verborum cōmutandorum modi fiunt quatuor, vt si in proprijs quis dives dixerit, aut in figuratis, cui abunde sit, tu in proprijs aut locupletem, aut copiosum, ac pecuniosum reponas. in figuratis autē pro cui abunde sit, si tu dixeris, Cui amplæ sint fortunæ, cui ingentes, cui magnæ & locupletes copiæ, & fortunæ. aut si florentem omnibus copijs, aut qui viuit in omnium rerum abundantia, aut cui rerum omnium copia suppeditant, aut cui innumerabilis est pecunia, aut cui res sit ampla, & præclara, aut qui agit quàm facillime, aut cui res familiaris quàm facillima sit, aut qui ab omni re optime paratus sit, aut qui Crassum fortunis, aut Crassi fortunas facile superet, aut cui nihil desit ad omnia cōmoda, ad beate viuendū,

ad

ad beatã vitã, ita & pro proprio figuratũ. & pro figurato propriũ si ad hũc modũ quis reposuerit. Si verò pacẽ alius, tu otiũ, tu concordiã tu quietẽ, tu tranquillitatem, pari item ratione in figuratis, si ille nullum bellum, tu omnia tranquilla, nullam dissensionem, omnem concordiam, summã animorum consensionem omnium atq; conspirationem, omnes omnium animos optime consentientes, vbi nulla belli suspicio sit, vbi otium perpetuum agatur, si dixeris. Si postremo is amat dixerit, tu diligit, adamat, colit, facile commutabis. si item ille qui amore aliquem prosequatur, tu contrà beneuolentia. qui illi primas in amore deferat, quem in oculis, quem in sinu ferat, neque se vnquam discingat, qui in intimis, in aere suo, in amore habeat, qui eum deniq; pereat, depereat, impotenter amet. Si verò ille ad hunc modum, tu contrà alio, aut similia similibus, aut etiam ex altero genere rectè respondebis. Sed nullus finis erit; si pergo reliqua, quæ in vniuersa Latini sermonis locutione ad hunc modum commutari possunt. nullã enim vox tam propria est, cui soli proprietatis sua ius totum attribuatur, figuratis autẽ longe locupletior est varietas. Terentius in proprio sic commutauit. ait enim.

Atq; itidem fallas vt ab illis fallimur.

Quàm propriè dictũ sit vides. Iterũ alibi ait.

 Hiscine

Hiscine (amabo) non contra insidiabere?

Proprio autem figuratum subiecit eo in loco, nam cum dixisset, id vero serio triumpho, paulo post subdidit.

Quod mihi puto palmarium.

Ita Maro in ipso Terētio, qui cum dixisset,

Non adeo inhumano ingenio sum, Cherea,

Figurate commutauit hoc modo.

Non obtusa adeo gestamus pectora, Pœni.

Hactenus de commutatione tantùm, nunc verò simul & de additione, & detractione copiosius agetur, tametsi in hunc quoq; locum omnium orationem concludam necesse est, si, quotquot occurrerint, exēpla conabor adscribere, nihil enim est in omni oratione dictum, quod in horum genere aliquo dictum, aut cōprehensum non sit. Vt illud Virgilij.

Nanq; manus inter, mœstorūq; ora parentū
Ecce leuis summo de vertice visus Iuli
Fundere lumen apex, tactuq; innoxia molli
Lambere flamma comas, & circum tempora pasci.

Quam rem eandem magna facta & commutatione, & additis non paucis Maro ipse persequitur in septimo, cum ait.

Praterea castis adolet dum altaria tedis,
Et iuxta genitorem astat Lauinia Virgo,
Visa (nephas) longis cōprendere crinibus ignē,
Atq; omnē ornatū flāma crepitāte cremari,

Rega

Regaléſque accenſa comas, accenſa coronam
Inſignem gemmis, tum fumida lumine fuluo
Inuolui, ac totis Vulcanum ſpargere tectis.

Res eadem eſt in portento, locutione autem admodum & diuerſa, & aucta. Variatio in iis eſt. Vt nunc locorum, perſonarum, officij, ac cæterarum rerum varietatē omittam, vt pro lambere flamma comas, dixerit, & longis cõprendere crinibus ignem. Vbi pro lambere cõprēdere, pro comas, crinibus poſitū vides. item pro ecce, quæ particula repentini, ac noui ſemper aliquid afferre ſolet, nefas repoſuerit. ſed multo plura ſunt addita. Vt illa omnia.

Atq; omnē ornatū flāma crepitante cremari,
Regaléſque accenſa comas, accenſa coronam
Inſignem gemmis, tum fumida lumine fuluo
Inuolui, ac totis Vulcanum ſpargere tectis.

Item illud.

Sed vos qui tādē? quibus aut veniſtis ab oris?
Quóve tenetis iter?

Quod idem egit alibi variando, addendo, cum ait.

Et procul è tumulo, iuuenes, quæ cauſa ſubegit
Ignotas tentare vias? quò tenditis, inquit?
Qui genus? vnde domo? pacem ne huc fertis, an arma?

In quo quoq; exemplo quid commutatum, quid additum ſit facile apparet. Conniuij hic item apparationē primum paucis perſtrinxit

in tertio Aeneidos, ea autem hæc sunt.

Tum litore curuo
Extruimúsque toros, dapibúsque epulamur opimis.

In septimo autem rem eandem pluribus expressit, atque ornauit cum variando, tum addendo, cum dixit.

Aeneas, primíque duces, & pulcher Iulus
Corpora sub ramis deponunt arboris altæ,
Instituuntq; dapes, & adorea liba per herbas
Subijciunt epulis (sic Iuppiter ipse monebat)
Et cereale solum pomis agrestibus augent.

Idē facit in equo Troiano describēdo, cū ait.

Instar montis equum diuina Palladis arte
Aedificant, sectáque intexunt abiete costas.

Item paulo post sic ait.

Hanc tamē immēsam Calchas attollere molē
Roboribus textis, cœlóque educere iussit.

Detractio autem erit, si loco exempla commutentur, aut quæ primo dicta sunt, secundo si dicatur in loco. Ille autem, quisquis is fuit, siue is etiam Maro nō fuerit, se ipsum tribus hisce coloribus variando, addendo, detrahendo optime commutabat, siue cum sui imaginem ex aqua multis modis, atq; non omnibus inepte exprimebat, siue cum idem peruarie effecit in glacie currum sustinēte, siue cū multo splēdidius versibus suis Irim, quàm se ipsa coloribus variauit, faciat; siue cum aurora,

& solis ortum quaternis versibus multifariam descripsit, siue denique cum in signis cœlestibus, aut in Herculis laboribus, aut in cæteris eius generis se variando exercebat. quorum omnium versus eo non adduxi, ne, quod necesse erat, longissimum facerem. satis sit hoc loco eos indicasse. Sed pergo cæteros. Terentius in Eunucho in Cherea persona cum amicam è conspectu imprudens amisisset, in hæc verba grauiter conqueritur.

Vbi quæram, vbi inuestigem, quem percũcter,
Quam insistam viam incertus sum.

Quem locum in eadem fabula sic variauit, paulo quidem pressius.

Vbi ego scelerosum misera, atq; impium inueniam,
Aut vbi quæram?

Id vero omnium aptissime commutatum, atque variatum est, cum ait.

Sine auro tum ornatam, ita vti quæ ornãtur sibi,
Nulla mala re expolitam muliebri,
Capillus passus, prolixus, circum caput
Reiectus negligenter.

Quam item pulchritudinem sic descripsit in Phormione, vt nisi addatur, ac varientur paucissima quædam, vna eadémque sit, cum ait,

Virgo pulchra, & quo magis diceres
Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem,
Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida,

quámq; hic & aptus & frequens sit in tota hac commutandi ratione, diligenter videamus.

Continuo autem hic se excusat ad Curionem quod post longißimum tempus ei gratuletur, causam in primis in locorum distantiam conferens. eius hæc sunt verba.

Sera gratulatio reprehendi non solet, præsertim si nulla negligentia prætermissa est, longe enim absum, audio sero. Hac item ipsa vtitur excusatione ad Celium, sed eam pluribus verbis, atque alio ornatu persequitur hoc modo. Serius non negligentia mea, sed ignoratione rerum omnium. In his enim sum locis, quò & propter longinquitatem, & propter latrocinia tardißime omnia perferuntur. Nolim te posthac expectare, dum ego, quæ verba commutata sint, quæ detracta, quæ addita, tibi nominatim ostendam, res enim per se maxime patebit. Crebram item animi sui cogitationem de re aliqua non semel, nec eodem modo, etsi eodem ferè semper in loco iste ipse protulit. Primum cum ait in proœmio de Inuentione.

Sæpe, & multum hoc mecum cogitaui.

Secundo ad Q. fratrem in proœmio de perfecto oratore dicens.

Cogitanti mihi sæpenumero, & memoria vetera repetenti.

Tertio

Tertio hanc cogitationis assiduam diligentiam repetit his verbis in proœmio ad Brutum. Vtrum difficilius, aut maius esset, negare tibi sæpius idem roganti, an efficere id, quod rogares, diu, multúmque, Brute, dubitaui.

Quarto item in proœmio secundi libri de diuinatione sic inquiens.

Quærenti mihi, multumq́ue, & diu cogitanti.

Quibus omnibus in locis eandem cogitandi diligentiam, sed non iisdem verbis Ciceronem significasse, planius constare non potest. primũ enim sæpe, & multum dixit. Secundo autem vna voce duas complectitur, quæ est sæpenumero. Tertio rediens ad eundem numerum aduerbiorum ait, diu, multúmque, postremo multúmque & diu dupliciter coniunxit. Illud item ad hunc modum multifariam protulit in libris oratoriis, primum cum ait. Deinde esse omnem orationem, vt de infinitæ rei quæstione sine designatione personarum, & temporum aut de re certis in personis, ac temporibus locata. Secundo item in loco sic. Duo prima genera quæstionum esse, in quibus eloquentia versatur, vnum infinitum, alterum certum. Tertio item rem eandem alio modo peragit, cum dicit. Duo sunt, vt initio dixi, quæstionum genera, quorum alterum finitum temporibus, & personis

contro

controuersiam causam appello: alterum infinitum nullis neque personis, neque temporibus notatum, propositum voco. Postremo cum ait. Hæc igitur quæstio à proprus personis, & temporibus ad vniuersi generis orationem traducta appellatur Thesis. quibus in locis vna tantum de re agi, idque perquam varie neminem arbitror non videre. Illud item in iisdem libris dicendo variauit sæpius, id autem hoc modo, In vtraque autem re quicquid in controuersiam veniat, in eo quæri solere, aut factum ne sit, aut si est factum, quale sit, aut quo etiam nomine vocetur, aut, quod nonnulli addunt, recte ne factum esse videatur.

Quod ipsum secundo agit his verbis. Nam quicquid est, quod in controuersia, aut in contentione versetur, in eo aut sit ne, aut quid sit, aut quale sit quæritur.

Tertio autem sic, Omnis res, quæ habet in se positam in dictione, aut disceptatione aliquam controuersiam, aut facti, aut nominis, aut actionis continet quæstionem.

Ita in libris de officiis bis eandem exequitur sententiam, neq; minus splendide, quam etiam varie, sic enem ait.

Idq; suis commodis non honestate metitur, hic si sibi ipse consentiat, & non interdum naturæ bonitate vincatur, fit, vt neque

amicitiam

amicitiam colere poßit, nec iustitiam nec liberalitatem. Item autem dixit. Qui autem omnia metiuntur emolumentis, & commodis, neque ea volunt praeponderari honestate, hi solent in deliberando honestum cum eo, quod utile putant, comparare, boni viri non solent, re hic eadem ubique idem est, dictione autem omnino alius.

Ter item illud ad hanc commutandi rationem, bis ad Trebatium, semel autem ad Curionem quàm aptißime variauit: Ita enim ait ad Trebatium: Ego enim desiderium tui spe tuorum commodorum consolabor, sin ista sunt inaniora, recipe te ad nos. Item ad eundem. Sic enim tibi persuadeas velim, unũ mihi esse solatium, quare facilius poßim pati te esse sine nobis, si tibi id esse emolumento sentiam, sin autem id non est, nihil duobus nobis est stultius, me, qui te non Romam attraham, te, qui non huc aduoles.

Eadem est sententia, multa tamen commutantur, complura etiam adduntur, ad pleniorem membri absolutionem. Sed neque tertio minus varie hoc ipsum agit ad Curionem sic inquiens. Ego te abfuisse tandiu à nobis & doleo, quod carui fructu iucundißima consuetudinis tua, & lator, quòd absens omnia cum maxima dignitate tua es consecutus, quódque in omnibus tuis rebus meis

optatis fortuna responderit. Qui tertius locus non tam re idem est cum superioribus, quàm oratione, eáque persplendida omnino alius, Illo vero nihil venustius, nihil magis commode est dictum. Cum iste ipse bis reddenda pecunia, & referenda gratia perurbane iocatur, dicens. Quanquam dissimilis est pecuniæ debitio, & gratia, nam qui pecuniam dissoluit, statim non habet id, quod reddit, qui autem debet, is retinet alienum: gratiam autem & qui refert, habet, & qui habet in eo ipso, quod habet, refert. Item autem cum agit de officiis hoc ipsum repetit hoc modo: commode autem quicunque dixit, Pecuniam qui habeat non reddidisse, & qui reddiderit non habere, gratiam autem & qui reddiderit habere, & qui habeat retulisse. Ecquid aptius? quid coloratius? alio, itémque alio modo potuit dici? non ita ver floribus prata variat eadem, vt hic rem eandem oratione, atque verbis varie pertractans illustrat. In consolando autem neque id semel vsurpat, quod est ad Atticum. Sed ad hæc omnia vna consolatio est, quod ea conditione nati sumus, vt nihil quod homini accidere possit recusare debeamus. Item ad Titium agit, sed multo id copiosius, multóque magis splendide, cum ait. Est autem consolatio peruulgata quidem illa maxime, quam

semper in ore, atque in animo habere debemus, homines nos vt esse meminerimus ea lege natos, vt omnibus telis fortunæ propositа sit vita nostra. Satis hactenus fortasse factum esse potuit, & rationi, quæ ad commutandam orationem ex ipsa imitandi facultate constituta est. Non ab re tamen sum visus, si id quoque ex iis, qui nostræ essent ætatis, longe etiam planius comprobassem, si quidem recentiorum exemplis, quàm etiam maiorum quodammodo facilius hoc, quo de agimus, sentiri, ac percipi solet. Ac quoniam si ex omnibus scriptoribus, qui planè latine scribunt, ea petere voluissem, periculum erat, si pauca ex singulis citassem exempla, ne opus nimis fortasse mendicatum videretur; sin quæ possem, omnia colligerem, ne ingenti volumini nullus finis esset futurus, vnum mihi Christophorum Longolium delegi, & quoniam is iam pridem decessit, vt in eo nullam illi cæterorum inuidiam concitare, neque id ego vlla ambitione adductus facere accusari possim, & quoniam is (mea quidem sententia) cum hanc conuertendi rationem, tum totam imitandi facultatem optime consecutus est. Leguntur huius defensiones duæ in suos aduersarios, in Luteranos item oratio vna, summa omnes eloquentia perorata.

Libri

Libri item quatuor epiſtolarum ad familiares, atque amicos latiniſſime conſcripti, tametſi nondum is erat omnino Longolius, cum deceſſit, quem nobis eius ſcripta, vel breui fore pollicebantur. in quibus tamen omnibus ita Ciceronis locutio, atque dicendi forma omnes æque apparent atque eluceſcunt, vt qui, quomodo Cicero loquitur, vnus tandem extitiſſe videatur Longolius. ſed quoniã ſecus quibuſdam videri ſentio, hanc meam paucis de tanto viro opinionẽ vt probem, ſimul autem & eorum refellam, atque confutem, ad hunc locum pertinere videtur. Cõtinuo igitur iſti id huic crimini dant, quod ex Cicerone tam palam Centones conſuere, furémque manifeſtum agere non dubitarit. Qui vero cum eo lenius agunt, eum Ciceronis corniculam appellant, vt omnino in ſua elaborata oratione, ac illo dictionis genere perpurgato furti notam, ac mali cõfarcinatoris nomen vitare non potuerit. Scilicet equidem hãc arbitror fuiſſe maximã cauſam, quamobrem hunc primũ ex Romana ciuitate deturbare conati ſunt eius aduerſarij, nunc vero iſti quoque ex Latio deijcere tam inique cõtendunt, quod tam male de latino ſermone ſit meritus, qui Ciceronem etiam (ſi dijs placet) in Cẽtones putidiſſime conſuere nihil ſit veritus, quod hunc vnũ tam fœde coinqui-

narit, atque tam palam totum cõpilarit. longe in hac parte æquiores habuit aduersarios Vrbanos Longolius, à quibus nullũ Verbum de Violatis latina oratione, nulla furti, nulla huiusmodi Centonũ facta est significatio. at quàm recte noui isti latini accusatores suis ineptijs latinũ hominẽ Vrgeant, Videamus, ac primũ, quod ad Cẽtones attinet, cupio equidẽ isti mihi tandem ostendant, qui sint in Longolio isti tam putidi Centones, nam ego illos ex me nondum potui deprehendere, nam si Centones consuere, est dedita opera, atque de industria pars integra cum parti integra assuitur, Vbi ne Verbum quidem nostrũ interponitur, sed ex alieno totum opus conficitur, Vbi ad eum modũ ridicule orationem suam conglutinet Longolius, numquã equidẽ potui deprehẽdere. expecto autẽ Versum Vnum isti mihi tandem pronuncient, eo modũ scriptũ. ad id parum a Cẽtonibus differt, quod componit Longolius. ecquid autem id est? neque enim satis intelligo, cum ex Ciceronis multis locis Vnum sibi cõficit, atq; confabricatur locũ. cupio tãdem istos locos noscere. Vel casu eius Volumen aperias, Vbique in eos legendo inciderit. aperui sæpius; legi, perlegi, nusquam istam ridiculam, atque insulsam conglutinationem offendi. proferte quæso Vos tãdem, quod causam Vestram probet; id autem tam

sito Cicero ad Atticum ait, Crebras expectationes nobis tui commoues, est ita. Item ad Culeolum. Tum Pompeius, quotiescunque me videt, videt autem sæpißime, &c. Quoties filiũ tuum video, video autem fere quotidie, recte sanè. Item alibi dixit, tertio quoque verbo, & id quidẽ venuste, & pereleganter, necnon animi causa semel, neque id quidem impolite. Quid tum postea? Longolius autem in vnum membrum hæc omnia, vel in Centonem potius vnum contexuit ad suum Grimaldum, cum ait, Crebras aduentus tui expectationes Lazarus Bonamicus nobis commouit, qui te quoties istinc rediisset (redibat autem septimo ferè quoque die) hac animi causa propodiem exiturum nuntiabat. quid autem hoc est, nisi est Centones consuere? ex Cicerone Ciceronem construere? O crassam hominum stultitiam (non possum hoc loco non exclamare) qui in quo tota est & loquendi, & imitandi ratio, & via, id esse Centones facere, tam inepte insimulent, vt nihil mirum sit, si hosce ego Centones nunquam animaduerterim, qui imitandi virtutem omnẽ in eo scribendi genere omnino mihi constituerem. Quæro ego nunc de vobis, optimi latini, tametsi me vestrum magnopere pudet, qui tam stulte desipiatis, vt in sole etiam minime videatis, quæro inquam de vobis,

si loqui ad hunc modum, Centones est cōsuere, non continuo sequetur, ut omnes homines, post primos quosdam qui loquantur, in sermone uitiosi sint? ac quicquid loquātur, Centones ipsos loquantur? quando uel tria uerba simul dicendo coniungi non possunt, qua isto modo suopte usu, ac magistra ipsa natura prius ab aliis cōiuncta non fuerint quamplurimis? Si hoc inquā ita est, quod uos tam improbe contenditis, aut omnes in errore natura ipsa uersamur loquendo, aut ea recta est loquendi ratio & propria. dicere autem naturam, & usum bonis omnibus probatissimum in errorem nos trahere, naturæ est (more gigantum) bellum indicere. sequitur ergo, ut qui eo modo loquatur, uerā loquendi uiam teneat, & rationem, quasi uero ista quoque ratione uestra Cicero post treis illos de perfecto oratore libros, quicquid iterum de arte scripserit, non Centonum in morem scripserit, qui in re eadem lingua iisdem dicendi figuris, ac penè iisdem etiam uerbis usus sit: quod quàm dicendum sit, ipsi uidebitis. equidem scriptorem aurificem imitari, mihi effingo, qui à magistro suo ad torquem componendum in capsula cum singulos anulos, tum ternos, aut quaternos prius habeat optime constitutos, qui ita ternis singulos, quàm etiā ternos, atq; singulis ternos, quàm

etiam

etiam singulos, ut quęnque sors in manus obtulerit, ad torquem suum componendum nullo discrimine cõiungat. Sic faciet scriptor, qui ex Cicerone magistro aut singula verba singulis verbis, aut etiam locutiones integras connectẽs, ita locutionibus integris locutiones item integras, aut etiam singula verba conglutinans apte orationem suam componet, atque cõstituet. Quod vero ad Ciceronis corniculam attinet, ego censeo canorum illum cycnum si appellent, istos multo rectius facturos. Concinit enim ad eius locutionis harmoniam suauißime Longolius, ac componit aptißime, nec denique plumã vnam ex eo sese induit, aut quicquam furatus est, nisi quod sit omnium commune, si id quis, cum opus est, in suũ vsum conuerterit, id ei furti loco recte ascribi poßit: quis enim nescit linguã nihilo magis Ciceroni propriam, quàm Longolio, quam nobis, quàm qui futuri vltimi sunt homines, esse posse? Sed qui hoc in Longolio tam aperte sentiã, in alijs autem non item, nõ fortasse erit ab re, si dixero, certe id quàm paucißimis explicabo, cum iam tot dicendi genera sint, quot penè sunt scriptores, si qui ex omnibus promiscue suam orationem componat, atque commisceat, ac nullo delectu habito ad omnium consuetudinem verba vsurpet, atque conuoluat: huius verbum

nullum agnoscetur alienum, suusq; ille semper videbitur. Si vero unum ex omnibus sibi delegerit, ad cuius orationis genus ipse suum quoque instituat, ac id assequatur, continuo sentietur in alieno ore quasi aliena loqui lingua, eoq; etiam magis sentietur, quo id is verius facere didicerit, quemadmodum in pictoribus, ac musicis, quorũ illi quoad coloribus suis suo utuntur arbitratu, ac lineas suas circunducũt in proprias formas, hi quãdiu ad numeros suos concinunt, nullam in illis cuiusquam imaginẽ deprehenderis, nullum in his numerũ unquam senties alienũ: si vero illi ad Titiani, hi ad Adriani imitationem sese addixerint, ac utrique suum conatum non eluserint, cõtinuo in ijs Titianus pingere, in his Adrianus cõcinere videbitur. Idem in scriptoribus euenire constat: itaque etiam quia Longolius ab uno Cicerone loqui didicit, ac id egregie est consecutus, neque omnia cõmiscuit, sed in uno eo se suauiter condiuit, facile in eo Cicero quasi loqui sentitur, quem isti quoque multo rectius facerent, si ia dicendo eundem magistrum sequerentur, ac ad Longolij incitationem huiusmodi centones consuere studiosius discerent, ac Ciceronis corniculam agere, suos autem istos nescio quos de plebe infima auctores prorsus dediscerent. Ecquid autem, si istos etiam

conuincā non solum in hoc ipso exemplo quicquam aut verborum, aut sentētiarum alienarum non esse conglutinatum, sed id etiam ad veram imitandi rationem rectius dici non potuisse? nam vbi Cicero dixit crebras tui commones expectationes, Longolius imitando commutauit à persona ad personam, dicens loco tu, Lazarus Bonamicus, loco autem tui, quasi rem explicans ipsam, aduentum tuum: vt tempus etiam in verbo commutatū omittam. neq; in eo, quod sequitur, membro minus est inepte imitatus, nam vbi ille, quoties filiū tuum video, video autē ferè quotidie, Longolius autem quotiescunque istinc rediisset, redibat autem septimo quoque die, vt per verborum mutationem totius membri imaginem in suum membrum commodißime transinutarit: vbi enim ille filium hic istinc, vbi ille quoties, hic quotiescunque, vbi ille videbat, hic redibat, vbi denique ille ferè quotidie, hic septimo quoque die reposuit, in qua scribendi ratione perpetuo Longolium versatum esse paulo infra multis eius exemplis facile comprobabimus. At ne sit centones componere sibi ex Ciceronis integris locutionibus, vel integras epistolas conscribere, ne sit hoc ipsum ex alienis plumis sibi vestem conficere, quin etiam mutuari sit, atq; pro suo liberius vti, ac postremo

eo etiam modo recte imitandi rationem & ipse seruet, & cæteris præmonstret. Quid autem cum eandem sententiam ab ipso Cicerone integram sumit, ac paucis quibusdam (ut melius facere didicit) commutatis uerbis, ne furtum extet, eam sibi fucare conatur? num id quoque erit optimi imitatoris? atque eius, qui uelit Ciceronis uestigijs insistere? Tamen à malitia non disceditis, quasi uero non probatum sit, iampridem à nobis nihil dici posse, quod non sæpius sit dictum alias prius, ac hominum sensa quasi rotam esse, quæ perpetuo per uerba circunuehantur. Virtutum omnium eædem sunt laudes hoc tempore, eruntque reliquos in annos, quas maiores nostri reliquerunt. num propterea si mihi uir iustus laudãdus acciderit, huic meo laudes eas impartire nequiuero, quia in Fabricium alius eas prius cõtulerit omnes? de quo genere toto, quoniam à nobis abunde supra est dictum, non faciam, ut hoc loco pluribus agam, modo qui id agit, ita suis uerbis circunuestiat, atque amplectatur, ut si non in certorum liberorum, certe in adoptionis ius uenisse uideatur. Verum hoc etiam ita sit, ut cuique liceat aliena etiam uerbis suis sua quodammodo efficere, atque adoptare. quid autem cum insolenter rem eandẽ, ac totidem uerbis agit cum Cicerone? nam hoc quoque

recte

recte ab eo factum esse audebis cōuincere? Vt illud, Si Vales bene est ego quo. Val. Itē illud. te etiam, atque etiam Vehementer rogo, atq; oro. Item. Quare mihi gratißimū feceris, si in ea re hominem ita commodaris, Vt intelligat hanc commēdationē sibi maximo Vsui fuisse: & multa eius generis alia. Ridiculū, quasi Vero hoc à Cicerone ipso non faciat, qui rem eandem sæpius ijsdem Verbis Vsurpare non dubitat. neque Virgilius crebro Versum eundem Vel interdum duos, Homerus Verò longe plures recte repetat, Vt cum hūc accusetis, Virgilium, Homerum, Ciceronem etiam accusetis: sed quoniam ad sanitatem omnino (si fieri potest) reuocādi estis, planius Vos iterum & sacius docebo. Scitote igitur quædam sensa, præter illa etiā, de quibus initio huiusce tertij libri agebamus, sic esse omnium communia, sicq; suis certis Verbis attributa, Vt nulla religio cuiquam esse debeat, quominus ea, quemadmodum sunt prius ab alio Vsurpata, & ipse Vel ad Verbum Vsurpet, atq; in Vsum suum conuertat, Vt hæc ipsa, quæ Vos inanißime obijcitis. quis enim quæso ea aliter proferre etiam de industria, quàm quomodo hic fecit, laboraret? Sed fac Longolius commutarit aliqua, atque id statim, quod tertio in loco posuistis, quare mihi gratißimum feceris, fecerit ita, id erit mihi Vehementer

gratum, vel sic, per mihi per inquam gratum fecerit, dixerit etiã, id erit mihi etiam, atque etiam vehementer gratũ, vel hoc modo, Sitq; id omniũ mihi fore gratissimum: videtis vt in Ciceronẽ semper incurrat, necesse sit, idem in postremo faciat membro, Si, vbi ait, sibi maximo vsui fuisse, dixisset potius, emolumento, aut vtilitati, aut cõmodo, aut vsui, & cõmodo, pari ratione Ciceronis omnia agnoscerentur. quid igitur fuit faciendũ? id quod hic fecit, & boni factitãt reliqui. Atqui Lõgoliũ non pauca in suis scriptis sibi confixisse, ac vt eo modo, quo facit, loqueretur, & argumenta, & locutionẽ mendicasse, ne tu quidem negabis. Sanè quidem vt horum alterũ concedam facile impetrari potest, Longolium nonnulla epistolarum argumenta, quibus ad eum modum dictionem suam exerceret, percommode sibi effinxisse. sed quid hoc est? num postremo insanitis? primum enim hoc nihil ad eam rem, qua de agitur, facit omnino, deinde si id maxime faciat, quid huic vitio datis, quod bonos mores factitasse pernostis? atque adeo ipsi fortasse factitatis aliquãdo? Quid enim aliud in scholis tota illa puerilis est exercitatio? Quid item declamationes? Quid deniq; res poëtica? nónne penè tota est efficta, atque simulata? Alterum autem quod atque locutionem cum argumentis hunc mendicasse

dicasse fateri me Vultis frustra agitis : tantũ enim abest, Vt Vobis in tantum hominẽ subscribam, Vt magis ab eo esse non poßim, siquidem Video tam belle, tamq́ apte inter se eius scripta omnia consentire, ita & suo filo constare, Vt nihil elaborati, aut studiose cõquisiti in ijs sentiatur. Equidem cum huiusmodi Ciceronis Verborum delectorũ, ac eius ipsius castißimæ locutionis sectatoribus improbari malim, quàm cum quouis Vestrum in cælum ferri, sed iam quàm hic noster apte, quàm decenter commutando in Ciceronis orationem sese insinuet, Videamus. Cicero sic ait ad Plancum. Cum ipsum Furnium per se Vidi libentißime, tum hæc libentius, quòd illum audiens te Videbar audire. Longolius autem sic commutauit. Cum ipsius Antonij Francini aduentus mihi per se iucundißimus fuit, tum hoc iucundior, quòd ex multo, & accurato eius sermone facile cognoui eam mihi adhuc abs te præstari memoriã, atq; beneuolentiã, quæ sit ab homine amicißimo, & lõgo Vsu cõiunctißimo expectanda. Vides Vt concinne à persona ad personã transierit Longolius imitando. item à persona ad rem, item ab effectu ad affectum nihil minus belle fecerit commutationem: at sic decenter, sic prudenter causam iucunditatis suæ aliam subiunxit, Vt nihil decentius, nihil prudentius.

Quid autem illa, quæ est ex Cic. ad Titium? ita inquit Cicero. Est autem consolatio peruulgata quidem illa, quam semper in ore, atque in animo habere debemus, homines nos vt esse meminerimus ea lege natos, vt omnibus telis fortunæ proposita sit vita nostra, neque esse recusandum quo minus ea, qua nati sumus, conditione viuamus; ne've tam grauiter eos casus feramus, quos nullo consilio vitare possumus. Quam totam partem sic in suum vsum aptißime commutauit Longolius, dicens: Verùm cum ea lege, atque conditione nati simus, vt nobis hæc, atque alia istius modi innumerabilia velimus, nolimus subeunda sint: meminerimus, nos esse homines, feramúsque si non libenter, at toleranter certe, quod nullo consilio neque vitare, neque mutare possumus.

Neq; illud medius fidius insuauius, ac minus commutauit ornate. Cicero ait de amicitia. Tu autem, Fanni, quod mihi tantùm tribui dicis, quantum ego nec agnosco, nec postulo, facis amice. Longolius autem sic, ac penè cum Cicerone ipso rem eandem vsurpauit, qua quidem inquit, Tantùm mihi tribuis, quantum equidem nec ipse agnosco, nec si prudentiusculus sim, optare audeam. non confero verba, mutationem, additionem nihil recenseo, res ipsa per se facile se totam ostendit. Cicero

item

item ait ad Lentulum. Te ipsum (inquit) cupio, nihil opportunius potuit accidere, nisi cum M. fratre diligenter egeris, dependendum tibi est, quod mihi pro illo spopondisti. Longolius autem locū eum mutatus, sic ait, Nam quod in epistola tua scriptum erat, amicum illum nostrum tibi litem intendere de eo, quod tu illi de me recepisses, nec ego praestitissem. Item Cicero amoris erga se certissimam significationem his verbis expressit aliquando. Omnis amor tuus ex omnibus partibus se ostendit in his literis, quas abs te proxime accepi. Longolius autem hoc ipsum sic effecit. Amoris erga me tui vestigia nullis, opinor, literis vel plura, vel illustriora imprimi potuerūt, quàm ijs, quas abs te proxime accepi. Proprie Cicero quod voluit, est executus. Longolio autem translatione locum illustrare magis placuit, idq́; vt mihi quidem videtur, haud effecit obscure. Queritur Cicero semel cum Caelio, atque iterum cum Silio, sibi verba deesse ad scribendum: auget vtrunque locum Longolius solo in loco ad Laur. Bertholinum. Cicero igitur sic. Putares ne vnquam accidere posse, vt mihi verba deessent, neque solum ista vestra oratoria, sed haec etiam leuia nostratia? desunt autem propter hanc causam, quod mirifice sum sollicitus, quidnam de prouincijs decernatur. haec ad Caelium, ad Silium

autem

autem sic. Non putaui fieri posse, vt mihi verba deessent, sed tamen in C. Lenio cōmendando desunt. Causam nullam hic affert. Longolius autem vtrunq; locum sic æmulatus est. Nunquam fore putaui, vt aut res, de qua ad te scriberem, aut etiam verba, quibus tecum agerem, mihi deessent, præsertim si tam longo interuallo literas darem. Sed planè nunc desunt, nec enim quod scribā nec quomodo scribam satis occurrit. Nolim insolens videri: si his in locis Ciceronis auctoritas auferatur, ac vtriusq; tantùm loci dignitas æque conferatur, non fortasse longe inferior videbitur Longolius. Quid enim quæso huic mēbro ab omnibus suis partibus deesse potest? Omitto verbum verbo, rem rei conferre in re tam manifesta. id audeo dicere, Longolium grauius cōqueri, qui non solùm verba, quibus agat, sed etiam rem, de qua agat sibi deesse conqueritur. Causam autem quam veram afferat, quàm alienam à Ciceronis causa ipse vides, cum inquiens præsertim si tam longo interual lo literas darem. non faciam in his commutationibus longius, possem enim totum Longolium in hanc partem describere, si omnes eius commutationes persequi velim, iamq; ad ea huius ipsius exēpla, quæ interioris sunt imitationis, deuenio. Cicero scribēs ad Memmiū ait. Etsi non satis mihi constiterat, cū aliqua

ne animi mei molestia, an potius libenter te Athenis visurus essem, quòd iniuria, quam accepisti, dolore me afficeret, sapientia tua, qua fers iniuriam, lætitia, tamen te vidisse mallem. nam quod est modestia, nō sanè multo lenius est, cum te non video: quod esse potuit voluptatis, certe, si vidissem te plus fuisset. Longolius autem sic locum est imitatus.

Nondum plane constitutum habeo, plus ne voluptatis, an doloris ex tuis literis traxerim, voluptatis, quòd incredibilem tuam erga me beneuolentiam præ se ferrent, doloris, quòd me humanitate abs te victum, nec mihi iam integrum esse videam, ea aduersus te vsurpare officia, quæ tu amice quidem, sed meo magno pudore præripuisses. Ecquid hoc loco desideratur ad veram imitationem? eadem est propositionis ratio, vna tota est rei pertractatio, verba non eadem, sed idem magna ex parte significantia. Est item hoc Ciceronis ad Petum. Duplicìter delectatus sum tuis literis, & quòd ipse risi; & quòd te intellexi posse ridere. hanc quoque partem Longolius sic est imitatus. Varie sum hodie tuis literis affectus: quæ enim officia tua in me commemorabas, fuerunt mihi non insuaues: quæ verò ad te esse allatum significabas, mihi epistolam nescio quam tuam nō satis probari, haud mediocrem molestiam

 mibi

mihi attulerunt. Dupliciter delectatus est Cicero ex amici literis, Longolius partim latatus, partim dolore est affectus. causam vter que affert suam, sed quod Cicero paucis absoluit, Longolius fortasse causa sua deseruiens, suam pluribus pertractauit. Queritur item Cicero se non habere cui tuto literas suas committat, cum ait ad Lentulum. Quod si rarius fiet, quàm tu expectabis, id erit causa, quòd non eius generis mea literæ sunt, vt eas audeam temere committere. A literis autē ad rem ipsam imitando trāstulit Longolius cum ait. Quod nihil adhuc literarum ad te dedi, non id quidem causa fuit, quòd scribendi argumento destituerer, sed quia eius erāt generis res, quæ literis rectè cōmitti non possent. tametsi hoc ipsum alias fecit Cicero ad Atticum dicens. Præterea sunt quædam domestica, quæ literis nòn cōmittam. Hic item ad Brutum sic ait. Non soleo, mi Brute (quod tibi notum esse arbitror) temere affirmare de altero, est enim periculosum propter hominū voluntates, multiplicesq; naturas: Clodij animum perspectum habeo, cognitum, iudicatum & quæ sequuntur. Hanc item partem Longolius tam belle est imitatus, quàm quod bellissime, sic enim ait. Non soleo temere quicquam de altero affirmare, præsertim adolescente, qui qualis futurus sit, præstari non potest,

potest, sed si quo tamen sum in dignoscendis hominibus, deligendisq́ amicis iudicio, spondeo vobis annum item vnum additum patris desiderio filij studio, alteri multorum annorum lætitiam, alteri sempiternam laudem esse allaturum. Dij boni, quæ apes ex diuersis floribus mel suum conficit aut suauius, aut etiam liquidius, quàm ex multis Ciceronis particulis orationem suam componit, atque condit Longolius? tota est periodus (vt vides) ex Ciceronis membris conglutinata, sed ita tamen, vt Longolianum sit corpus aptissime conformatum. Quod verò ad imitationem vna, atque eadem vtriusque est propositio, ratio penè par, dictio certe latinissima. Cicero enim id periculi in omnibus esse dicebat, Longolius id ipsum ad speciem transtulit à genere. conclusio tota imitationis est, ille se Clodij animum perspectum, maximeq́ cognitum habere affirmat, hic autem se paulo dilatans, amplius pollicetur, si quod rogat impetret fore scilicet, vt inde pater magnam voluptatem, filius etiam vt sempiternam laudem consequatur. Hoc item Ciceronis membrum est ad Memmium. Nec dubitat, quin ego à te nutu hoc consequi possim, ita etiam si ædificaturus esses. nunc verò si audierit te ædificationem deposuisse, neque tamen me à te impetrasse, non te in me

illiberalem, sed me in se negligentiorem putabit. Longolius autem, cum hoc ipsum ei vsu veniret, sua oratione sic suum efficit. Neque verò, quantum mea causa velis, Villanouanus ipse dubitat, vt si iam expectatione sua frustretur, non te mihi, sed me sibi defuisse iudicaturus sit. Par, atque eadem argumentandi ratio est, sed omnino Ciceronis pertractatio splendidior est, atque vehementior: non ea tamen est Longolij ita frigida, itaq; manca, quæ si sola legatur, non cumulate satisfaciat, si verò etiam cum Cicerone, quæ prorsus contemnatur. Sed partes conferamus vtriusque: sic igitur Cicero: Nec dubitat quin ego à te nutu hoc consequi possim, ita etiam si ædificaturus esses: copiose, ac vehementer dixit: paulo pressius, fortasse etiam remissius, hoc modò dixit Longolius. Neque verò quantum mea causa velis, Villanouanus ipse dubitat: vt quatuor ijs verbis quantum mea causa velis, vt melius potuit Longolius id Ciceronis, quin ego à te nutu hoc consequi possem, ita etiam si ædificaturus esses, suum effecerit: magis expressa sunt in Cicerone, vt dicebam, in nutu, in eo etiam si ædificaturus esses, quibus nihil maius, nihil grauius dici posset, neque tamen, quantum mea causa velis, non magnum est, non graue. sequitur vtriusque conclusio. Ciceronis ea

est.

est, Nunc verò si audierit te ædificationem deposuisse, neque tamen me à te impetrasse, non te in me illiberalem, sed me in se negligentiorem putabit. Longolij autem hæc est. Vt si iam expectatione sua frustretur, non te mihi, sed me sibi defuisse iudicaturus sit. omnino Cicero sici est simillimus, amplus, copiosus, splendidus. Longolius autem paulo pressior, sed qui tamen constet imitando: vides enim hunc, quod Cicero dixit amplissime, Nunc verò si audierit te ædificationem deposuisse, neque tamen me à te impetrasse, & cætera. satis presse his verbis comprehendisse. Vt si iam expectatione sua frustretur quin etiam (tametsi nimis fortasse videbitur minutum) vbi Cicero cœpit à tribus particulis, nunc, si, verò: sic hic à, totidem, vt, si, iam, eum imitatus esse videtur. Postremo concludit Cicero sic, totam accusationem in se deriuans, non te in me illiberalem, sed me in se negligentiorem putabit. Orationis venustatem, quæ sit in pronominibus, te, me, se, suo quoque nomini adiuncto, nemo non sentit: id, quod non omisit Longolius, qui eandem orationis venustatem in ijsdem pronominibus sic persequitur. nam te mihi, sed me sibi defuisse indicaturus sit,

variauit dicendi modum, dicens, mihi, sibi, potius, quàm in me, in se, sed id neque fecit inepte, neque sine aurium aliqua suauitate. Vbi autem Cicero illiberalitatem Memmij excusat, sua verò diligentia metuit, Longolius vnico id verbo, defuisse, complexus est. Ecquid autem existimas, cum id membrum, at quoties scriberet Longolius, illam eam semper adhibuisse diligentiam, ad eum modum orationem suam, quem tu significas, eloquendam? nam si ita est, malim equidem vel infantissimus esse, quàm eo modo vel Ciceronem ipsum scribendo superare, nam res est non modo infiniti negotij, sed summa etiam desperationis. Non equidem id dico, Alfonse Princeps, ea tamen Longolium ad literam obseruasse, cum scriberet, quæ nos ad Ciceronis rationem scripta esse facile comprobamus, quod quidem esset vel etiã quàm ipse reris, multo peius, ac odiosius, sed id asseueranter affirmo, tam scriptionem ex eo vsu, quem sibi contraxerat ex assidua Ciceronis lectione, illi ad eum modum in os, in calamum venisse facillime, quemadmodum & tibi, & omnibus cum scribimus euenire videmus, quibus ad quasque vocis nostræ literas singulas ex vniuerso literarum ordine perquirendas nullus est labor, nullum est studium, quæ sua sponte ex vsu, quem in eis legendo,

legendo, ac scribendo confecimus, quasi in postremo calamo constituta sint, nobis praesto adsunt, atque cadunt cum atramento citissime. Neque item est, qui in fidibus vsum habeat fidelem, semper is neruus, qui ad numerum respondeat, digito prius erit tentandus, atque explorandus, cum canat, sed is ex veteri consuetudine illi quasi in digitos incurrere videtur, quin etiam aut oculis alio conuersis, aut etiam clausis id continuare non dubitabit. At quid mirum, si ex vniuerso Cicerone Longolius pauca quaedam membra sibi delegit, quae in suam orationem cum mutando, tum imitando commodissime transferret? ita enim illi accidit in isto suo artificio, quemadmodum pictori, qui artem suam in exprimendis hominibus exercet, qui in ijs id egregie praestiterit, qui separatim aliquid adiumenti ad os suum facilius exprimendum habebunt, vt qui neuo aliquo, qui naso, qui ore, qui oculo, aut vitiato, aut etiam venusto notati sint, in caeteris autem, qui aequabili natura sint facti, non ita. At totus legatur Longolius, casu eius volumen aperiatur, nisi totus est sui simillimus in hac scribendi ratione, hoc est, qui à Ciceronis imitatione nusquam discedit, qui pene verbum nullum protulit, nullum membrum astruxit, quod aut à Cice-

rone non sumpserit, aut ad eius structuram non bellissime construxerit, nihil causæ dico, quin omnium ineptissimus sim. Age vero sumatur ex Longolio, quam casus obtulerit, ex eius ꝟ luminibus epistola: deligatur autem ex vniuerso Erasmo (quando is Ciceronianum suum in Longolij calumniam confabricauit) quæ optime scripta sit, quæ germane Germana non sit, conferatur, latini adhibeantur disceptatores, peream ego male, ni Romæ Longolius & natus esse, & altus: ille autem nunquam latinum hominem legisse iudicabitur, neque id eo nomine, quòd ille insulse irridere solet, quod & P. C. & S. P. Q. R. crebro vsurpet, vt Romane loqui videatur, sed quòd iis vocibus, eorúmque structura, atque compositione in sua oratione vere vtitur Romane. Sed iam vela contrahamus, ac tandem ad locutionem nostram redeamus. quoniam igitur tanta locutionis vis est, & auctoritas, vt quod alienum est, nostrum id maxime efficiat, huic vni in primis operam dandam esse præcipio, atque sic in ea versandum, vt nihil illa promptius, nihil magis præsto nobis esse possit. Ac quoniam in ea locutione hoc tanti studij ponendum est, quæ non solum sua certa ratione constet, sed quæ vna excellat, quæque in oratione principatum obtineat, quæ si propria, nitida, &

pura

pura sit: si translata, orationem maxime illustret, impleat: quaeque ample, quae cumulate sui nobis copiam faciat, cui denique nihil desit ad omnia orationis ornamenta: hanc aut ab vno Cicerone, aut à nemine alio petendam esse, iam saepius dico, atque praecipio, si quidem in eo huius omnes virtutes cumulatissime extant, atque adeo praestant. Nam & in hoc graui omnia orationis ornamenta assiduè legendo facillime imbiberis. si vero se demissius agit, vt timide, vt verecunde, vt parce ista ipsa attingat, pari addisces ratione. in mediocri autem cum versabitur, ac quasi ille faciat, qui non in oceano omnibus ventis latissime vela pandat; neque lintrem in placidissimo flumine contis impellat, sed qui non longe à litore modo remis, modo velis nauigationem suam exerceat, neque elate nimis, neque demissius, quàm satis sit, in orationis mediocritate sese continere videbis. cum vero celeritate opus est, huius oratio fluit, nulla mora, interpuncta, interualla, nullis vinculis impedita conuoluitur, contrà vero si in ea sensim consistendum est tum & interpunctis, & moris, & interuallis, & suis interspirationibus omnibus conquiescit. si vero causa lenitatem, atque aequabilitatem orationis postulet, tum & puro quasi quodam,

& candido dicendi genere omnem præ se fert orationis suauitem: sin contra in dicendo retinenda erit seueritas, grauitate cæteros omnes facile superat. In hoc igitur vno sese meus imitator vt contineat, volo, in hoc sit totus, in hoc habitet, hunc verset, legat, relegat, multa huius denique ad verbum memoriæ mandet, quàm etiam plurima possit, notet, atque obseruet fidelissime. Quoniam vero hæc pueris (si fieri possit) cum lacte ipso imbibenda est, vt illis expeditior, ac promptior adsit, quæq; vna cum iis & nata, & alta videri possit, hoc quoque in loco hanc mihi quoque curam duxi minime esse contemnendam, vt his etiam benigne prouiderem. His igitur continuo eum magistrum præficiendum esse volo, qui huiusce facultatis virtutes omnes optime calleat, atque in iis vtendis sit exercitatus maxime. Sed ne mihi nimium sumere videar, qui magistros instituere velim, ego nunc de me agam ipso, id inquam, quod ego facere soleo, atque adeo tecum feci, & mox cum fratre tuo Alouisio facturus sum, in medium proferam: vtrum id recte, bonorum erit iudicium. Ego igitur cum paucos mihi iam pridem delegerim auctores, ad quorum locutionem meam ipse dictionem conformarem, duos ex iis præcipue cum meis pueris in manibus habere soleo, Terentium, & Ciceronem.

nem. nam vt puer meus prima rudimenta po nere cœperit, tum nobis Terentius sumitur. ex hoc primo illos aliquot dies binos, aut ternos versus; quā mihi in parte ad eius ingenium accommodatius esse arbitror, explicare incipio: quā in re multum eius studium fabulæ, quibus pueri maxime capiuntur, iuuant oblectamenta, quā plerique quoque ratione ducti ad Ouidij fabulas suos magis informare student; neque vident inepti (vt quā cætera sine stomacho percurrere non possum, istis condonem) hanc esse canendi, non loquendi rationem, in quo nullus sit verborum delectus, nulla ad solutam orationem accommodata locutio. naturam equidem optimam ducem sequi malo. itaque meum ipse discipulum prius loqui, atque ingredi, quàm canere, atque saltare instituo: nec longius eò mihi res, quo dicebam, producitur instituto. mox enim Terentio aliquid etiam ex Cicerone adiungitur ex eis, quā mihi in eo facillima, quæq; ad pueri captum videbuntur accommodatiora, vt sunt ad Terentiam vxorem quædam familiariter, item ad Tironem ea ratione, atque facilitate conscriptæ epistolæ, in quorum vtroque locutionem in primis obseruamus diligentius, non admodum inter se dissimilem, nisi quòd Terentij magis popularis (vt pauca quædam vetusta

omittam) ac quotidiani est sermonis, quáque in eo genere cum ad prouocādum, tum etiam lacessito ad respondendum magis arguta, ac paratior videtur, ad hanc æque iam tum meum discipulum instituo, hanc vnam eum doceo, in hanc vnam totus incumbo, neque id solum in ea, quam præsens attulerit pars, sed si qua alio etiam modo alibi aut ab istis ipsis, aut à quopiam alio ex nostro grege prolata sit, eam dedita opera cum præsenti conferimus parte: quam ipsam locutionis multiplicem copiam vt in suos codicillos describat, sedulo commostro, ad cuius etiam rationem vt mihi ex tempore respondeat, paulatim instituo. Vt verò paulo liberius cum eo agere mihi licere, ac quasi à remis ad vela nauigationem nostram transferre posse sentio, paululum Terentium sepono, non quòd hunc vnquam quicquam contemnam, nam semper in eo est quod in vsum meum commode sumere possim, sed vt ad securius, atque splendidius loquendi genus meum discipulum traducam, me totum vni Ciceroni do, atque addico, in hunc vnum studiosius incumbo, in hoc hæreo, huic vni penè omnem operam do, id autem hoc modo. Sumo mihi partem aliquam ex eo, quæ magis libeat, eam illi in nostrum sermonem dicto, quam mihi latinam vt faciat, iubeo: paret, refert, corrigetur. quo sedulo per-

fecto Ciceronis locum affero integrum, confero, discipulum, quæ eius sunt, doceo, quæ communia cum Cicerone, hortor, sic reliqua. Vbi is sit paulo presbior, contra Cicero ornatior, vberior, admoneo. Vt monitus aliàs meminerit, suadeo: qui sonus ex suorum verborum aspero concursu nascatur; qui ex Ciceronis structura nobis concinnius moduletur, vt sentiat, curo diligenter. Contra vero quando item indiligens diligentia minime ingrata sit, ac vocalium hiatus molle quod habeat, atque asperum, quod etiam si aurium iudicio respuatur, non tamen inepti & parum consulti hominis esse commostro. Postremo cum longo nimis verborum anfractu orationem suam determinet, vt eam intra moderati spiritus conclusos terminos contineat, tamen si contra eam anguftet nimis, quoad laxanda sit sedulo commonefacio. Non soleo ego (ne hoc quoque omittam) meum discipulum cogere, vt fit plerunque in scholis, quicquid ei dicendum vsu veniat, latine vt id proferre conetur. Vtrum enim plus commodi, an damni ad latinam elegantiam, quam nos quærimus, hoc afferat studium, non planè satis habeo comprobatum: equidem si meo discipulo cum iis versandum sit, qui tantum eo modo egregie, atque splendide loquantur, in eam consuetudinem cum inducerem omnino: id enim fieret, quod nos in

nostra lingua, & Romani in hac ipsa sua latina faciebant, Vt nulla difficultate, multa etiam cum dignitate, quicquid postea Vellet, commode loqueretur. Sed cum hic à libris discesserit, aut etiam à magistro suo, alio locutionis suæ rationem referre cogitur; domi, in Vijs, cum familiaribus, ruri, in Vrbe, alio etiam modo loquendum est. Huc accedit, quod infanti puero, dum ea, quæ Vult, & ex tempore, atque subito proferre laborat, multis partibus ea plura excidant, quæ barbare, quæ inepte, quæ incondite, atque incomposite, quæ denique nullius dignitatis sint, quam quæ Vix tollerabilia sint necesse est. Ita fit, Vt dum locutionis studeant celeritati, orationis ornatum omnem, atque dignitatem corrumpant. Quoniam autem quod in quotidiano sermone positum est, nihil admodum latinæ orationi prodesse Videtur ad eam dignitatem, quæ eius linguæ mere germana est, ac omnino ea nobis aliqua exercitatione, atque artificio comparanda, atque confirmanda est: equidem id diligentia ab Vno stylo, qui dicendi magister, & opifex est optimus, petendum esse censeo. Ad hunc igitur eo modo, quo est dictum à nobis paulo supra exercendus est puer. cum Vero is in eo tantum profecerit, ab iam (quod aiunt) sine cortice natare didicerit, tum denique in eo se contineat,

tineat, in eo dies, & noctes studiose versetur, scribat, rescribat, deleat, reponat, libros, volumina conficiat, materia nulli deesse potest, quam sumat ad scribendum, quotidie adsunt res, nouæ, amplæ, priuatæ, publicæ, quæq; ætas semper aliquid secum affert quod posteris memoriæ mandetur. Sed fac vt verè desint omnia, nihil agant homines, cessent bella, studia omnia conticescant, nunquam illi deesse poterit, quæ suo arbitratu sibi effingat, atque componat. Sed quicquid ille aut verum, aut à se confectum scribendo persequi volet, id vnum, primum, & postremum ei præcipimus, vt optimum semper auctorem sibi habeat egregie propositum, ad cuius omnem scribendi rationem, suam & ipse totam dirigat, atque conformet orationem.

Habes, Alfonse Princeps, quid ego de imitatione sentiam, ac quibus ea præceptis à me tradi potuerit opus mihi quidem & multarum vigiliarum, & summi laboris plenum. quod si tibi gratum erit, hoc est, si scriptionem tuam ad eius rationem institues, & me mei suscepti studij minime pœnitebit, & ipse sum mum in scribendo facilitatem te consecutum esse, mirum in modum lætabere.

FINIS.

GERMANI BRIXII IN
Obitum Longolij.

Castalides lacerate genas, diuellite crinem:
Nec lachrymæ finem, nec teneant gemitus.
Proh dolor, effertur Patauina funus in Vrbe,
Ante sua extincti tempora Longolij:
Quē modo vel Gallus volnit, pro dote Latinæ,
Roma locum ciues inter habere suos:
Roma sibi plenè mox restituenda, dedissent
Longolio plenos si modo fata dies.

EPITAPHIVM EIVSDEM.

Longolio, vixdum digresso matris ab alue,
Dixerat Aonidum nomine Mercurius:
Cresce infans, tibi ab ingenij linguaq; diserta
Dotibus, olim ingēs (me duce) fama aderit.
Quā primis postquam sibi quæsiuisset in annis
Longolius, fuso nocte dieq; oleo:
Tum deus eloquij veritus, si debita fati
Ordine vixisset tempora Longolius,
Ne sibi prariperet linguæ decus, inuidus illum
Contactum virga sustulit ante diem.

ALIVD

ALIVD.

Κείμενον ἐν μέσσῃ κόλποις κύτλώος ἐντὸς
  Τείχυς Λογγόλεων πῦρ ὀλοὸν δάμασεν.
Τῷ ῥα ἑῆς πόλιος στεφανὸν δωρήσατο ῥώμη,
  ἀστέων γέρας ξεῖνον ἀμειβομένη.
Οὕνεκα τῶν τε λόγων καὶ λέξιος εἵνεκα κομψῆς,
  Οὕνεκα δὲ διδαχῆς, εἵνεκα τῶν χαρίτων,
Δύσμορε Λογγόλεως, φυτὸν ὡς θάνον ἐν νεότητι
  Καίπερ ἐὼν ζωῆς ἄξιος ἀθανάτου.

LATOMI.

Illa caput regni, Phœbiq; Lutetia nutrix,
Longolium ciuem dixerat esse suum.
Interea attollens similes Mechlinia cristas,
Asseruit titulo non grauiore sibi.
Roma sed indignans: meus est si Tullius, inquit,
Non hic: & asscripsit: non meus esse potest.
Prosiliens tandem titulis Sconhouia veris,
Dulcibus ex hortis flore reuincta caput:
Gaudeo quod Batauam vel nunc amplecteris aurem,
Roma, ait, at partum tu mihi redde meũ.
Septẽ vrbes certent de stirpe insignis Homeri,
Quattuor est harum lis speciosa magis.

IN

IN COMMENDATIONEM Longolij, Claudij Roseti Carmen.

Antehac nostra cuiquam Ciceronis inesse
Eloquium, neruos, vimq́ꝫ, stilumq́ꝫ negant.
At tua Longoli auscultent sine nomine, nullū
Iurabunt aliud tam Ciceronis opus.

EIVSDEM.

Antistes eloquentiæ, magni nepos
Atlantis, admiratus vt Longolium est
Artificibus fandi esse priscis non modò
Parem, sed & maiorem: ait, præstantior
Vt plurimum discipulus est didascalo.

FINIS.

ELENCHVS EPISTOLARVM CHRISTOPHORI LONGOLII.

* *
*

A

B

C

D

F

ã Fr.in

Merla

V

Elenchus Epiſtolarum quas ad Longolium Eruditi homines ſcripſerunt.

FINIS.